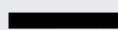

KONGSBERG

**ÅRSRAPPORT OG
BÆREKRAFTRAPPORT**

2016

INNHOOLD

01

INNLEDNING	3
Kongsberg Gruppen	3
Visjon, ambisjoner og verdier	5
Hovedtall	7
Konsernsjef Geir Håøy	10

03

VIRKSOMHETSSTYRING	100
Styrets redegjørelse om foretaksstyring	101
Policy	102
Vedtekter	103
Styrets redegjørelse knyttet til "Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse"	104

02

ÅRSBERETNING OG ÅRSREGNSKAP	14
Årsberetning 2016	15
Årsregnskap og noter	30
Erklæring til årsregnskap	95
Revisjonsberetning	96

04

BÆREKRAFT	114
Innledning og innhold	115
Bærekraftig innovasjon	131
Hva har vi oppnådd?	137
Klima og miljø	148
Mål og rapportering	152
GRI	161
Revisjonsberetning	166

Dette er en interaktiv PDF med bokmerker

Naviger i innholdsfortegnelse og hyperlenket tekst (hyperlinkene er markert med stiptet linje under). Pilene øverst til venstre fører deg en side frem eller tilbake til forrige visningsside, og menyknappen helt til venstre tar deg tilbake til innholdsfortegnelsen. Kapitlene er også bokmerket, og du finner snarveier til disse i PDF-leserens venstremeny.

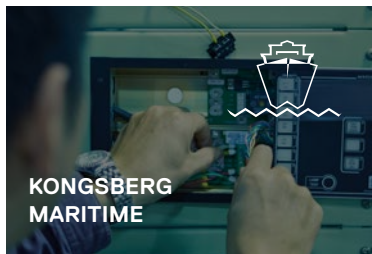
KONGSBERG GRUPPEN

Kongsberg Gruppen (KONGSBERG) er et internasjonalt teknologikonsern som leverer avanserte og pålitelige teknologiske løsninger som bidrar til sikkerhet, trygghet og effektivitet i komplekse operasjoner og under ekstreme forhold. KONGSBERG samarbeider med globale kunder innenfor forsvars-, maritim-, olje- og gass-, fiskeri og romfartsindustrien.

KONGSBERGs løsninger bidrar til tryggere og mer effektive operasjoner både til havs, på land og i verdensrommet. Våre produkter, enten det dreier seg om forsvar, handelsflåten, utnyttelse av olje- og gassressurser eller fiskeressurser, er av strategisk betydning for våre kunder. Vi leverer også teknologiske løsninger knyttet til globale utfordringer som blant annet miljøovervåking og ressursforvaltning.

Organisasjon

Konsernet er organisert i tre forretningsområder og øvrig virksomhet. De tre forretningsområdene er Kongsberg Maritime, Kongsberg Defence Systems og Kongsberg Protech Systems. Øvrig virksomhet består av Kongsberg Digital, eiendomsvirksomhet og konsernsenteret. Konsernsenteret leverer stabs- og støttefunksjoner til

KONGSBERG MARITIME

- Offshore oil & gas
- Seaborne transportation
- Energy management
- Aquaculture
- Subsea & Marine Robotics

- Utvikler konsepter, ved å integrere dekkshåndtering og energistyring sammen med de operasjonelle systemene, som gir unike kundefordeler både på fartøys- og landoperasjoner.
- Er blant markedslederne innen dynamisk posisjonering, automatisjons- og overvåkingssystemer, prosessautomasjon, dekkshåndteringsutstyr, fiskeri, satellittnavigasjon og hydroakustikk.

KONGSBERG DEFENCE SYSTEMS

- Missile Systems
- Naval Systems
- Integrated Defence Systems
- Aerostructures
- Defence Communications
- Space & Surveillance

- Ledende leverandør av forsvars- og romfartsrelaterte systemer. Produkter og systemer for kommando og kontroll, våpenstyring og overvåking, kommunikasjonsløsninger og missiler.
- Har kompetanse og produksjonsutstyr for produksjon av avanserte kompositt- og mekanikkprodukter for fly-, offshore-, og helikoptermarkedet.

KONGSBERG PROTECH SYSTEMS

- Remote Weapon Station
- Medium Caliber Turrets

- Verdensledende leverandør av fjernstyrte våpenstyringssystemer.
- Hovedprodukt er våpenstyringssystemet PROTECTOR Remote Weapon Station. Systemet øker sikkerheten for personell i militære kjøretøy.

forretningsområdene, CEO og styret med tilhørende råd og utvalg. Konsernstaben har kompetanse innen finans, forretningsutvikling, investorkontakt, forretningsjus, anti-korrupsjon, samfunnsansvar, kommunikasjon, HMS og personal.

Eierstruktur

Kongsberg Gruppen ASA er notert på Oslo Børs og underlagt norsk verdipapirlovgivning og børsreglement. Den norske stat eier 50,001 prosent av aksjene i selskapet.

Økonomisk verdiskaping

KONGSBERG skaper verdier i de områder og land vi er til stede i. For det første skaper vi verdier for våre kunder gjennom de produktene vi leverer. Dernest skjer verdiskapingen direkte gjennom betaling av skatter og avgifter, utbetaling av utbytte til eiere og utbetaling av lønn til medarbeidere, og indirekte ved kjøp av varer og tjenester fra leverandører. I tillegg skapes det verdier gjennom betydelig satsing på forskning og utvikling.

Bærekraft og samfunnsansvar

Bærekraft og samfunnsansvar er viktig for KONGSBERG og vil være helt sentrale tema i tenkningen og handlingen vår framover. I tillegg stiller også våre interessenter krav til at vi skal drive vår forretningsdrift på en bærekraftig, etterrettelig og ansvarlig måte og at vi skal utøve vårt samfunnsansvar i tråd med gjeldene forventninger i samfunnet. Dette gir KONGSBERG den nødvendige "licence to operate" for å utøve våre virksomhet.

KONGSBERG har sluttet seg til FN-initiativet Global Compact. Vi støtter og respekterer internasjonale menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter som FNs menneskerettighetserklæring, FNs konvensjon om barns rettigheter, ILO-kjernekonvensjoner og OECDs retningslinjer for multinasjonale foretak. KONGSBERG benytter Global Reporting Initiatives (GRI) retningslinjer for frivillig rapportering av bærekraftig utvikling.

Bærekraft og samfunnsansvar er en integrert del av konsernets strategiprosess. Bærekraftig teknologisk innovasjon er et sentralt element for å bidra til å løse de store globale utfordringene jorden står overfor. For KONGSBERG betyr dette forretningsmuligheter i flere markeder sett i lys av vår brede teknologiske- og kompetanseplattform.

KONGSBERG'S TILSTEDEVÆRELSE I VERDEN

VISJON, AMBISJONER OG VERDIER

Extreme performance for extreme conditions

KONGSBERG utvikler og leverer avanserte systemer og teknologier for bruk under ekstreme forhold. Våre løsninger sikrer effektivitet, sikkerhet og høy ytelse i operasjoner fra store havdyp til det ytre rom. KONGSBERG har som mål å ivareta og øke interessentenes verdier gjennom å drive lønnsom, vekstorientert industriell utvikling i et langsiktig og internasjonalt perspektiv.

VISJON

WORLD CLASS – through people, technology and dedication

Vi har en sterk, verdibasert kultur som driver vår virksomhets prestasjoner. Vår felles visjon definerer vår retning, og hva vi streber etter å oppnå.

AMBISJONER

KONGSBERG er et ledende teknologiselskap med en "world class"-posisjon og en teknologisk vekstagenda. Vi skal stå for en bærekraftig utvikling hvor det er god balanse mellom finansielle resultater, verdiskaping og samfunns- og miljøansvar.

KONGSBERG utvikler og leverer verdiøkende løsninger for våre kunder innen teknologiintensive nøkkelindustrier. Vi utvikler førsteklasses kompetansemiljøer for å levere ledende systemer, produkter og tjenester i våre internasjonale markedssegmenter. Vi legger vekt på at de strategiske og forretningsmessige valg som tas i konsernet skal være forankret i et bærekraftig perspektiv.

- Vår ambisjon er å vokse i gjennomsnitt 10 prosent årlig over de neste fem årene, hvorav omtrent halvparten organisk. Den organiske veksten forventes å gradvis øke gjennom perioden.
- Vi skal ha en "tosifret" EBITA-margin.
- Nye prosjekter og initiativer vil bli evaluert mot en avkastning på sysselsatt kapital på 10–15 prosent avhengig av prosjektets risiko.

VÅRE VERDIER

Vi har fire verdier som støtter opp under visjonen, som beskriver hva vi står for, hva som er våre etiske holdninger og hva vi tror på. Våre verdier er vårt fundament – de gjør oss til de vi er, og har dannet grunnlaget for vår virksomhet i over 200 år. Verdiene er retningsgivende for hvordan vi opptrer og arbeider, og preger vårt samarbeid innenfor og utenfor konsernet. Verdiene er viktige for å utvikle en sunn og sterk bedriftskultur og gjennom det legge grunnlag også for god foretaksstyring.

DETERMINED

Determined

(bestemt, besluttsom, målrettet)

Vi er kjent for vårt pågangsmot og utholdenhet. Vi gjør alltid vårt beste for å imøtekomme våre kunders forventninger. Vi setter oss ambisiøse mål og drives fremover gjennom tydelighet og kontinuerlig fokus.

Det vi starter, fullfører vi. Vi gir oss ikke.

INNOVATIVE

Innovative

(nyskapende, innovativ)

Å alltid yte bedre er en viktig del av hvem vi er. Vi kjennetegnes av kontinuerlig innovasjon, og vi iverksetter forbedringer i alle deler av vår drift – fra våre produkter, via våre arbeidsprosesser til hvordan kunden opplever oss.

Vi er urokkelige/ubøyelige i vår jakt på forbedringer, nye ideer og nye løsninger.

COLLABORATIVE

Collaborative

(samarbeidsvillig, nettverksorientert)

Samarbeid er en grunnleggende del av vår virksomhet. Vi utveksler ideer med kolleger, leverandører og samarbeidspartnere, og vi samarbeider tett med våre kunder. Vi arbeider som team, vi deler kunnskap og vi verdsetter felles suksess – til nytte for både våre kunder og vår egen konkurransekraft.

Vi samarbeider som enkeltpersoner og som organisasjon.

RELIABLE

Reliable

(pålitelig, til å stole på)

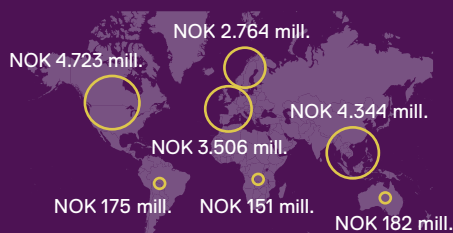
Våre kunder og samarbeidspartnere kan stole på at KONGSBERG leverer – alltid. Å arbeide med KONGSBERG betyr å arbeide med pålitelige personer, et pålitelig selskap og pålitelige produkter. KONGSBERG er en ansvarlig organisasjon som preges av integritet og med respekt for helse, miljø og sikkerhet.

Vi er pålitelige personer. Vi er ansvarlige samfunnsborgere.

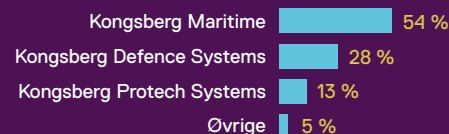
HOVEDTALL

NOK millioner	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
OMSETNING										
Driftsinntekter	15 845	17 032	16 613	16 323	15 652	15 128	15 497	13 816	11 056	8 306
Ordreinnngang	14 319	15 238	22 097	15 043	14 605	15 016	13 584	17 605	14 635	14 338
Ordrereserve	16 914	19 597	21 020	15 687	16 523	17 839	17 759	19 892	16 692	12 646
Ordreinnngang/driftsinntekter	0,9	0,9	1,3	0,9	0,9	1,0	0,9	1,4	1,5	1,5
RESULTAT										
Driftsresultat før avskrivninger og amortiseringer (EBITDA)	1 217	1 784	2 060	2 142	2 294	2 385	2 485	1 619	1 319	1 560
Driftsresultat før amortisering (EBITA)	835	1 405	1 718	1 797	1 971	2 123	2 216	1 376	1 122	796
Driftsresultat (EBIT)	692	944	1 258	1 659	1 840	2 026	2 113	1 263	1 038	1 346
Ordinært resultat før skatt (EBT)	729	944	1 285	1 644	1 809	1 991	2 097	1 169	861	685
Årsresultat	651	755	880	1 225	1 304	1 418	1 500	828	587	490
LØNNSOMHET										
EBITDA %	7,7 %	10,5 %	12,4 %	13,1 %	14,7 %	15,8 %	16,0 %	11,7 %	11,9 %	18,8 %
EBITA %	5,3 %	8,2 %	10,3 %	11,0 %	12,6 %	14,0 %	14,3 %	10,0 %	10,1 %	9,6 %
EBIT %	4,4 %	5,5 %	7,6 %	10,2 %	11,8 %	13,4 %	13,6 %	9,1 %	9,4 %	16,2 %
BALANSE										
Egenkapital	6 725	6 127	6 282	6 657	6 274	5 484	4 881	3 726	1 894	2 758
Egenkapital %	31,7	32,0	31,0	38,2	38,6	35,1	35,0	30,0	15,0	30,0
Netto rentebærende gjeld	2 195	(941)	(3 551)	(1 935)	(1 198)	(2 191)	(1 813)	(634)	1 439	(242)
Arbeidskapital	3 468	2 749	3 274	3 319	3 528	2 250	1 957	1 183	(217)	1 425
MEDARBEIDERE										
Antall medarbeidere totalt	7 159	7 688	7 664	7 493	7 259	6 681	5 681	5 423	5 243	4 205
Antall rapporterte skader/mill. timer (H2-verdi)	3,5	4,1	4,7	3,7	1,5	1,7	6,3	5,5	3,5	
Antall fraværsdager/mill. timer (F-verdi)	32,0	14,2	45,3	15,6	13,6	1,1	22,3	58,2	5,6	
MILJØ										
Energibruk (GWh)	122,8	119,35	123,7	127,0	114,7	108,9	103,2	100,0	74,4	
Utslipp av CO ₂ (tonn)	33 464	39 268	26 006	25 294	19 579	22 747	20 005	12 980	7 801	
Total mengde avfall generert (tonn)	1 986	2 368	1 788	1 935	1 784	1 622	1 772	1 473	1 256	
Totalt vannforbruk (m ³)	155 086	180 741	176 743	115 968						
EIERNES VERDIER										
Børsverdi	14 940	17 400	14 760	15 300	14 940	13 920	15 960	10 590	9 840	10 170
Resultat per aksje etter skatt (EPS) i NOK	5,44	6,23	7,28	10,24	10,91	11,83	12,46	6,83	4,86	4,04
P/E i NOK	22,95	23,05	16,77	12,49	11,46	9,82	10,64	12,92	16,87	20,96
Utbytte i NOK	3,75	4,25	9,25	5,25	3,75	3,75	3,75	2,00	1,38	1,25

HOVEDTALL 2016

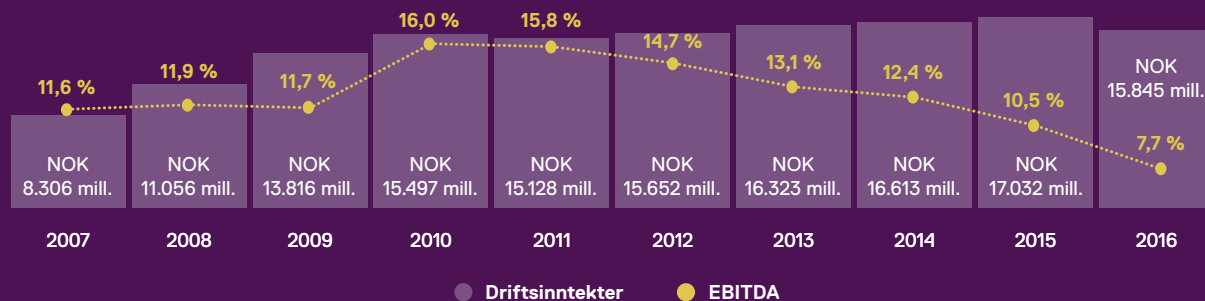
DRIFTSINNTEKTER
NOK 15.845 millioner

EBIT
NOK 692 millioner

EBITDA
NOK 1.217 millioner

ÅRSRESULTAT
NOK 651 millioner

**ANTALL
MEDARBEIDERE**
7.159

**RESULTAT PER AKSJE
ETTER SKATT**
NOK 5,44

BØRSVERDI
NOK 14.940 millioner

UTBYTTE
NOK 3,75

HOVEDTALL 2016

Kongsberg
MaritimeKongsberg
Defence SystemsKongsberg
Protech Systems

DRIFTSINNTEKTER

NOK 8.597 millioner

-15,7 % fra 2015

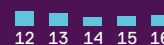
NOK 4.336 millioner

4,5 % fra 2015

NOK 2.096 millioner

18,0 % fra 2015

EBITDA

NOK 280 millioner

-74,8 % fra 2015

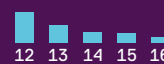
NOK 801 millioner

15,3 % fra 2015

NOK 126 millioner

-44,5 % fra 2015

ORDREINNGANG

NOK 7.940 millioner

-15,9 % fra 2015

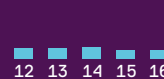
NOK 3.819 millioner

15,4 % fra 2015

NOK 1.705 millioner

8,2 % fra 2015

ANTALL
MEDARBEIDER

4.157

1.837

600

KONSERNSJEF GEIR HÅØY

Kjære aksjonærer!

Vi har lagt bak oss et hendelsesfylt år med en rekke betydningsfulle endringer, både innad i KONGSBERG-organisasjonen og i markedene vi opererer i. 2016 har vært et år hvor vi har vunnet viktige kontrakter og tatt frem nye innovasjoner, samtidig som vi har posisjonert oss for de mulighetene som ligger foran oss. Oppkjøpet av 49,9 prosent av aksjene i finske Patria, etableringen av datterselskapet Kongsberg Digital, og omorganiseringen av vårt maritime forretningsområde har vært viktige strategiske grep i året som har gått.

Vi har i 2016 vært gjennom et år med flere endringer enn vi har hatt de senere år. I markedene våre har det vært markante endringer. Enkelte markeder opplever krevende tider, samtidig som vi har vekst og gode muligheter innen andre områder.

Felles for både mulighetene og utfordringene er at vi har jobbet med stor beslutsomhet og stort pågangsmot med å styrke konkurransekraften vår. Skal vi møte både utfordringene og mulighetene må vi snu hver stein, både for å sikre at vi er best mulig posisjonert for det som ligger foran oss, og for å levere best mulig i dagens markeder. Det er et arbeid som

hadde tydelig fokus i året bak oss, og som også er viktig fremover.

2016 har også vært et år hvor vi har tatt viktige strategiske beslutninger for fremtidens KONGSBERG. I mars annonserte vi kjøpet av 49,9 prosent av aksjene i det finske forsvarsteknologikonsernet Patria. Patria er Finlands ledende forsvarslieferandør med om lag 2.800 ansatte og eier 50 prosent av aksjene i norske Nammo. Oppkjøpet er et viktig offensivt steg

---

“2016 HAR VÆRT ET ÅR HVOR VI HAR TATT VIKTIGE STRATEGISKE BESLUTNINGER FOR FREMTIDENS KONGSBERG.”

---

i den pågående konsolideringen i forsvarsindustrien. De tre selskapene har både komplementære og verdensledende produkter, så vel som lokalisert i geografiske nøkkelområder som forsterker hverandre. Grepet medfører en betydelig styrking av KONGSBERGs nordiske og internasjonale posisjon.

Industriell digitalisering kom i 2016 for fullt på agendaen for teknologivirksomheter som KONGSBERG, og det er et tema som ikke blir mindre aktuelt i både 2017 og årene fremover. For oss er digitalisering og digital teknologi ikke noe nytt, mye av det vi gjør og har gjort over mange år er helt eller delvis digitale produkter og løsninger. Det som imidlertid er nytt, er intensiteten i utviklingen og modenheten på sentrale kjerne-teknologier i dette digitale skiftet.

For å møte og lede an i dette mulighetsrommet tok KONGSBERG i 2016 et viktig strategisk grep i etableringen av datterselskapet Kongsberg Digital. Selskapet var fullt operativt fra og med 1. juli og det er betydelig interesse i markedet for kompetansen, teknologiene og ambisjonene vi har for Kongsberg Digital. Høsten 2016 investerte Kongsberg Digital i selskapet eSmart Systems og inngikk en strategisk allianse med selskapet om digital utvikling innen avansert analyse og maskinlæring. eSmart Systems' kompetanse og markedsposisjoner er komplementære til oss og sammen bygger vi en sterk norsk industriell aktør med internasjonal potensial innen kraft- og energibransjen. Denne digitale spisskompetansen er også aktuell for andre industriområder.

“HAVROMMET ER ET VIKTIG FELLES FOKUSOMRÅDE FOR OSS FREMOMER.”

Én konkret fellesnevner for KONGSBERG i 2016 var havrommet. Mange av våre produkter og produktområder er assosiert med havet, enten det dreier seg om fiskeri og havforvaltning, eller undervannsteknologi for utvinning av naturressurser eller andre formål. Forvaltningen og bruken av havrommet blir stadig viktigere, og flere nasjoner ser til havet for energi, mat, mineraler, transport og andre strategisk viktige muligheter.

Der er vi godt posisjonert, og vil fortsette å innovere for å ta frem de teknologiene og løsningene våre kunder trenger. Havrommet er et viktig felles fokusområde for oss fremover.

Konsernets forsvarssegmenter hadde et godt år i 2016. KONGSBERGs portefølje av produkter er moderne og etterspurt, og er godt tilpasset de behovene flere nasjoner har på både kort og lengre sikt.

Ved slutten av 2015 vant vi den viktige første kontrakten om leveranse av PROTECTOR MCT-30 (Medium Caliber Remote Weapon Station) til General Dynamics for leveranse til den amerikanske hæren. I 2016 har vi arbeidet med utvikling og levert de 8 første systemene for testformål. Leveransen til det amerikanske forsvaret er en viktig referansekunde for løsningen.

Vår PROTECTOR RWS (Remote Weapon Station) er verdens ledende fjernstyrte våpentårnløsning og er levert til 18 land. I 2016 ble det levert om lag 800 nye våpenstasjoner, nær en dobling fra 2015. Til sammen har vi levert over 18.500 systemer, noe som medfører et betydelig voksende ettermarked. Vi videreutvikler og innoverer stadig, og introduserte blant annet en lavprofilløsning i 2016. Det var svært gledelig at den amerikanske hæren mot slutten av 2016 besluttet å kjøpe inn denne løsningen til sine M1A2 Abrams stridsvogner.

KONGSBERGs historie på missiler trekker lange linjer helt tilbake til utviklingen av Penguin fra slutten av 50-tallet og frem til i dag. Vi står i dag foran betydelige muligheter for Joint Strike Missile (JSM) som fortsatt er under utvikling, og flere nye muligheter for Naval Strike Missile (NSM).

Førstnevnte, JSM, gjennomgikk i 2016 flere tester. Siste test var en test gjennomført i USA hvor missilet demonstrerte sikker separasjon fra flyet og svært avanserte flyveegenskaper. Kvalifiseringsprogrammet for JSM er planlagt fullført i 2018 og utviklingen følger plan. Når missilet er ferdigutviklet vil det med sine unike egenskaper være verdens eneste 5. generasjonsmissil som passer inn i bomberommet på jagerflyet F-35. I tillegg har missilet utført “fit checks” for andre flytyper. Australia og Norge samarbeider også om utvikling av ytterligere avanserte kapasiteter for missilet. Over hele missilets levetid anslår vi potensialet for omsetning å være på om lag NOK 25 milliarder.

Vårt andre missil, NSM, er allerede operativt i det polske og norske forsvaret, samt valgt av den malaysiske marinen. Det var svært gledelig at også Tyskland i februar 2017 annonserte at de vil utstyre sine fartøyer med missilet. Dette underbygger hvilken sterk posisjon KONGSBERGs teknologi og dette missilet har. Det ligger ytterligere betydelige muligheter foran oss for NSM.

Norske myndigheter annonserte i februar 2017 beslutningen om et samarbeid med Tyskland for kjøp av nye norske ubåter. For KONGSBERG og øvrig norsk forsvarsindustri medfører ubåtanskaffelsen store muligheter. Foruten at Norge og Tyskland skal anskaffe nye ubåter, er det også flere nasjoner som i nær fremtid skal ha nye ubåter. KONGSBERG har i mer enn 50 år opparbeidet verdensledende kompetanse på kampledelsessystemer og levert til norske, tyske, italienske, sør-koreanske, nederlandske og indonesiske ubåter.

“HØSTEN 2016 SIGNERTE VI OGSÅ AVTALER FOR OPPGRADERING AV DET NORSKE FORSVARETS ULA-KLASSE UBÅTER OG FRIDTJOF NANSEN-FREGATTENE”

Høsten 2016 signerte vi også avtaler for oppgradering av det norske forsvarets ULA-klasse ubåter og Fridtjof Nansen-fregattene, noe som underbygger KONGSBERGs posisjon innen marine forsvarssystemer.

Våre leveranser til jagerflyprogrammet F-35 fortsetter å øke i omfang etter hvert som produsenten Lockheed Martin leverer flere fly. I 2017 vil opptrappingen fortsette, og KONGSBERG er godt forberedt på økningen i leveransetakt og posisjonert for eventuelle nye muligheter i forbindelse med programmet.

KONGSBERG har over flere år arbeidet med helikopter-vedlikehold. Derfor var det svært gledelig at vi mot slutten av året signerte avtale med Leonardo Helicopters for vedlikehold, reparasjon og overhaling av dynamiske komponenter på helikoptermodellene NH-90 og AW101. Avtalen løper over 30 år med et omfang på om lag EUR 300 millioner, og omfatter en helikopterflåte på mer enn 100 helikoptre totalt fra Norge, Sverige, Finland, Danmark og Canada.

Luftvernssystemet NASAMS er verdensledende og vi fortsetter å innovere og utvikle systemet for både eksisterende og nye brukere. Sju nasjoner, inkludert USA, Norge og Spania, er blant landene som i dag bruker NASAMS. I februar 2017 besluttet også det norske forsvaret at Hæren skal gå til innkjøp av et mobilt kampluftvern.

Innenfor forsvarskommunikasjonsløsninger har 2016 vært et år med vekst, og vi ser også at det er gode muligheter i dette segmentet fremover. KONGSBERGs teknologi og produktportefølje innen kommunikasjons- og krypteringsløsninger er avansert og relevant for flere nasjoner.

Vår avanserte forsvarsteknologikompetanse og produktportefølje medfører også spin-off til andre industriområder. Avtalen vi signerte høsten 2015 med Avinor om leveranse av fjernstyrte tårnløsninger for flyplasser er godt i gang og i løpet av høsten 2017 vil de første løsningene tas i bruk på flyplasser i Nord-Norge med fjernstyring fra Bodø. Vi merker allerede betydelig internasjonal interesse for produktet, og når Avinor som første luftfartsaktør i verden introduserer systemene vil dette intensiveres.

KONGSBERG er Nordens største industrielle romfartsaktør, og innen konsernets romfartssegment har 2016 vært et svært godt år. Vi leverer nisjeprodukter og -tjenester innenfor flere områder, fra oppskyting av satellitter til kommunikasjonsløsninger om bord og til nedlasting av data. Innenfor eksempelvis sistnevnte har Kongsberg Satellite Services en unik posisjon med “pole to pole concept”, hvor vi som eneste aktør har nedlastingsstasjoner på Svalbard og på Antarktis.

I 2016 signerte vi avtaler innen store programmer som kommunikasjons satellittene Inmarsat og værmeldingssatellittprogrammet MetOp, og vi fortsetter leveransene til program-

mer som Copernicusprogrammet til den europeiske romfartsorganisasjonen ESA. Sistnevnte er en svært viktig aktør for KONGSBERG og norsk romindustri for øvrig. Foruten de avtaler vi har vunnet og levert på i året som har gått, har vi også jobbet med å posisjonere oss for det fremtidige romfartsmarkedet, som er i betydelig teknologisk utvikling. Romfartsteknologien er i en rivende utvikling og KONGSBERG jobber med å styrke seg i eksisterende segmenter og med å posisjonere seg innen nye segmenter.

“ROMFARTSTEKNOLOGIEN ER I EN RIVENDE UTVIKLING OG KONGSBERG JOBBER MED BÅDE Å STYRKE SEG I EKSISTERENDE SEGMENTER OG MED Å POSISJONERE SEG INNEN NYE SEGMENTER.”

Vårt maritime område hadde totalt sett et krevende år, som følge av utfordringene innen olje- og gassmarkedet. Dette har medført omstilling, intensivert nytenkning og omorganisering. Vi opplever at vi har gjort viktige grep for å møte dagens og morgendagens olje- og gassmarked, som fortsatt er svært viktig for KONGSBERG.

Maritim industri står, som en rekke andre industrier, overfor markante endringer, både i industridynamikk og teknologiskifer. Vi skal være i front for utviklingen og bruke vår kunnskap, kompetanse og markedsposisjoner. Teknologier som autonomi og smart data og avansert dataanalyse, sammen med batteri- og hybridteknologi, er viktige områder fremover.

“MARITIM INDUSTRI STÅR, SOM EN REKKE ANDRE INDUSTRIER, OVERFOR MARKANTE ENDRINGER, BÅDE I INDUSTRI DYNAMIKK OG TEKNOLOGISKIFTER.”

I 2016 lanserte vi vårt nye “triangel-konsept” hvor vi integrerer mer av et fartøys funksjoner for å gi et mer komplett beslutningsstøtte- og operasjonssystem for operatøren. Satsningen medfører at vi kan tilby våre eksisterende og fremtidige kunder et helintegrert system som vil forenkle operasjoner og redusere kostnader. Det gir våre kunder mer effektive maritime operasjoner. Stadig mer helintegrerte systemer blir viktig fremover, og dette åpner nye markedsmuligheter for oss.

KONGSBERGs undervannsteknologi har en sterk posisjon som ble styrket ytterligere i 2016. Porteføljen utvikles stadig, og innen fiskeri, forskning, utvinning av naturressurser og miljøovervåking er vår teknologi verdensledende og etterspurt. Våre autonome farkoster og havromsobservatorier blir stadig mer avanserte i takt med den rivende teknologiske og digitale utviklingen.

Undervannsfarkostene HUGIN, MUNIN, REMUS og Seaglider er produkter med teknologi som kan anvendes for en rekke formål i havrommet, fra havbunnskartlegging eller monitorering av rør og subsea-installasjoner til søk og forskningsformål. Havromsobservatoriet K-Lander er i operasjon hos flere kunder, blant annet hos Centre for Arctic Gas Hydrate Environment and Climate ved Universitetet i Tromsø, som benytter observatoriet til å overvåke naturlig utslipp av metan utenfor Svalbard. Vi vant flere viktige kontrakter i året som gikk, samt at det er spennende muligheter fremover.

Et annet spennende prosjekt innen undervannsteknologi og autonome farkoster er samarbeidet med Eelume – et oppstartsselskap i Trondheim hvor vi sammen med Statoil er med på utviklingen. Slangeroboten som utvikles vil være en disruptiv ny type modulær autonom undervannsfarkost som enkelt kan tilpasses forskjellige typer oppdrag av inspeksjon og vedlikehold.

Innenfor segmentet fiskeri og fiskeriforskning har 2016 gitt vekst, KONGSBERG har en betydelig posisjon og produktportefølje innen teknologi for bærekraftig fiskeri. Vi er også med på innovasjoner som Salmars Ocean Farmings offshore fiskemerde som skal testes utenfor Trøndelagskysten. Her benytter vi en rekke av teknologiene våre fra andre maritime områder, inkludert sensor- og ekkoloddteknologi, og automasjons-, navigasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Innen handelsflåtesegmentet har foregående år vært godt, men vi opplevde at det var noe mer svingninger innen de enkelte segmentene enn tidligere år. Kontraheringen er totalt sett lavere, og i likhet med andre av våre maritime segmenter, jobber vi med å tilpasse oss det nåværende markedet samtidig som vi er offensive på de mulighetene vi ser fremover.

I 2016 avsluttet vi det konsernovergripende effektiviseringsprogrammet "DeltaOne". Dette er et viktig prosjekt som har gitt gode resultater, men arbeidet med forbedring og effektivisering avsluttes ikke. Vi fortsetter dette arbeidet også fremover med fokus på å styrke konkurransekraften vår ytterligere.

"AT STADIG FLERE STUDENTER OG UNGE TALENTER SER TIL KONGSBERG SOM ET AV NORGES MEST SPENNENDE TEKNOLOGISLSKAPER ER SVÆRT GLEDELIG"

Vi er et kompetansehus og det er kunnskapen hver enkelt besitter som er vår viktigste ressurs. At stadig flere studenter og unge talenter ser til KONGSBERG som et av Norges mest spennende teknologiselskaper er svært gledelig. Vi er av studentene rangert på andreplass på Universums undersøkelse over Norges mest attraktive teknologiarbeidsgivere, og sommerprogrammene våre har i gjennomsnitt om lag ti søkere per stilling. For sommeren 2017 har vi også tatt initiativ til Norges første nasjonale og tverrindustrielle sommerprosjekt innen romfart. Da søknadsfristen gikk ut hadde vi fått 250 søkere til 15 plasser.

"KONGSBERGS SAMFUNNSANSVAR FAVNER BREDT, OG VI ER SVÆRT BEVISST VÅRT ANSVAR."

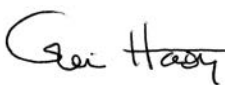
KONGSBERGs samfunnsansvar favner bredt, og vi er svært bevisst vårt ansvar. "Responsible business" handler om hvordan vi skal bidra til en bærekraftig utvikling, og at vi skal opptre i tråd med de lover, regler, normer og den etikk som forventes av oss som virksomhet.

Høsten 2016 ble "Romaniasaken" avsluttet for KONGSBERG. Korrupsjonssiktelsen omhandlende forhold i forbindelse med salg av kommunikasjonsutstyr til Romania fra 2000 til 2008 ble henlagt etter nærmere to og et halvt år med etterforskning. Vi er tilfreds med at saken er henlagt og at vi kan legge den bak oss. Vi arbeider kontinuerlig med å videreutvikle vårt compliance-regelverk og rutiner i tråd med ledende nasjonale og internasjonale retningslinjer, et svært viktig arbeid.

"Responsible business" er i stor grad en forretningsmulighet for oss sett i lys av grønne løsninger, og teknologi og bærekraft. Vi leverer allerede flere produkter og løsninger til grønne teknologiområder, som eksempelvis vindkraft, og til industrier som i økende grad omstiller seg, for eksempel løsninger for "green shipping". Stadig flere kunder etterspør mer effektive og bærekraftige løsninger, og det innebærer muligheter for oss. Det er god forretning og det er en viktig del av vårt samfunnsansvar.

Avslutningsvis vil jeg trekke frem hvor viktig KONGSBERGs diversifiserte portefølje er, både imellom og innen hvert enkelt forretningsområde. Samtidig som vi opplever krevende markedsforhold innen enkelte områder, er veksten og fremtidsmulighetene innen andre svært lovende. Vi har et felles utgangspunkt i vår kjernekompetanse, vår visjon, våre verdier og vår sterke selskapskultur. Vår innovasjonsevne, målbevissthet, pålitelighet og samarbeidskultur er "world class". Det skal vi fortsette å dyrke og styrke.

Det er med stor entusiasme og respekt at jeg har overtatt stafettpippen for å lede konsernet, og jeg ser frem til å fortsette arbeidet med å utvikle teknologiselskapet KONGSBERG. På vegne av KONGSBERG vil jeg takke eiere for den tilliten dere viser oss, våre ansatte for deres pågangsmot, våre kunder for de spennende og krevende utfordringene vi sammen løser, og våre partnere, underleverandører og øvrige interessenter for vårt samarbeid.

Geir Håøy
Konsernsjef
Februar 2017

◊ [Årsberetning 2016](#)

◊ [Årsregnskap og noter](#)

◊ [Erklæring til årsregnskap](#)

◊ [Revisjonsberetning](#)

02

ÅRSBERETNING OG ÅRSREGNSKAP

ÅRSBERETNING 2016

2016 var et begivenhetsrikt, men også utfordrende år for KONGSBERG. Driftsinntektene ble NOK 15.845 millioner, en reduksjon på 7 prosent sammenlignet med 2015. Reduksjonen kommer primært fra de olje- og offshorerelaterte delene av konsernet. Totalt har konsernet en god ordreinngang i 2016, men noe lavere enn 2015. Vi har opplevd en negativ utvikling innen olje- og gass, men samtidig har våre forsvarsvirksomheter utviklet seg positivt, og de ikke-offshorerelaterte delene av vår maritime virksomhet har hatt et tilfredsstillende år. Det er gjennom året tatt flere strategiske valg som forventes å bidra til vekst for KONGSBERG i årene fremover: KM har gjennomført betydelige justeringer i kapasitet og organisasjonsmodell, KPS signerte gjennombruddskontrakt for MCT-30 og er godt i gang med leveransen, KDS har gjort en strategisk inntreden i finske Patria, og Kongsberg Digital er etablert. Til tross for de åpenbare utfordringene i enkelte markeder er KONGSBERG godt posisjonert, og vi ser betydelige muligheter fremover. Konsernet fortsetter å bruke store ressurser på å utvikle nye og eksisterende produkter, og brukte også i 2016 over NOK 1 milliard på egenfinansiert produktutvikling og -vedlikehold. Geir Håøy tiltrådte som ny konsernsjef i juni 2016.

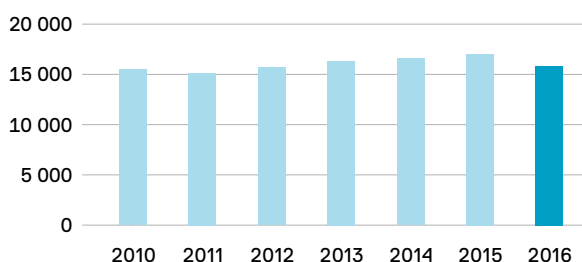
Konsernets EBITDA i 2016 ble NOK 1.217 millioner, mot NOK 1.784 millioner i 2015. Årsresultat etter skatt ble NOK 651 millioner (NOK 755 millioner), tilsvarende NOK 5,44 per aksje (NOK 6,23). På bakgrunn av dette foreslår styret et ordinært utbytte for regnskapsåret 2016 på NOK 3,75 per aksje (NOK 4,25). Utbyttet utgjør 68,9 prosent (68,2 prosent) av årsresultat, og 50,2 prosent (50,0 prosent) av årsresultat justert med NOK 243 millioner knyttet til effekter av nedskrivninger av ordreserverve i KM samt andre nedskrivninger. Konsernet hadde en positiv kontantstrøm på NOK 134 millioner i 2016.

HOVEDTREKK I 2016

2016 har vært et krevende år for deler av vår virksomhet. KM reduserte sine driftsinntekter sammenlignet med 2015 med 15,7 prosent som i hovedsak kan forklares med nedgang i offshorerelaterte markeder. Samtidig har andre segmenter som handelsflåte, fiskeri og "marine robotics" hatt høy aktivitet og gode resultater. KM har i 2016 gjennomgått omfattende omorganiseringer og EBITDA-marginen er påvirket negativt som følge av restruktureringskostnader. Det har også skjedd en gradvis vridning mot mer salg av større

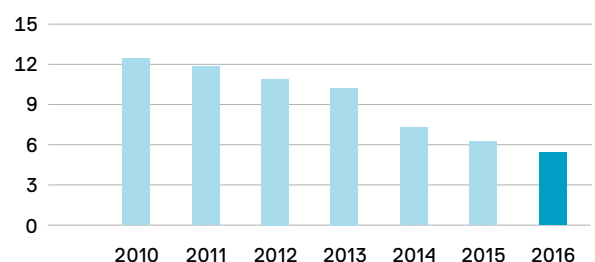
DRIFTSINNTEKTER

NOK millioner

RESULTAT PER AKSJE

NOK

integreerte løsninger med lavere marginnivå innen Offshore. Offshore-divisjonen har også gjort omfattende nedskrivninger av sin ordresreserve som har påvirket årsresultatet negativt. KDS hadde 4,5 prosent vekst i omsetningen og oppnådde en rekordhøy EBITDA-margin på 18,5 prosent i 2016. Marginen inneholder NOK 143 millioner i netto resultater fra Patria som bokføres etter egenkapitalmetoden. Uten Patria er EBITDA-marginen til KDS 15,2 prosent. KDS kjøpte 49,9 prosent av Patria 24.5.16 for NOK 2.664 millioner. Driftsinntektene i KPS økte med 18,0 prosent i 2016, mens EBITDA er fortsatt lav på grunn av høy markedsaktivitet. KDI ble etablert 1.7.16 og er et viktig steg for utvikling av neste generasjons digitaliserte produkter og tjenester. Områdene som inngår i KDI viser samlet resultatforbedring fra 2015. KDI investerte på slutten av 2016 NOK 100 millioner i selskapet eSmart Systems AS som gir en eierandel på 34,19 prosent.

Kongsberg Gruppen kjøpte 49,9 prosent av Patria Oyj

Kongsberg Gruppen kjøpte 24.5.16 49,9 prosent av aksjene i Patria for en transaksjonspris på NOK 2.664 millioner. Patria er Finlands ledende forsvarsleverandør, og eier også 50 prosent av aksjene i norske Nammo. Den nye grupperingen er en ledende forsvarsleverandør i Norden, og en betydelig aktør på det europeiske forsvarsmarkedet, med en samlet bruttoomsetning i 2016 på NOK 15,1 milliarder. KONGSBERGs andel av nettoresultatet i Patria i eierperioden ble NOK 143 millioner.

Etablering av Kongsberg Digital (KDI)

KDI ble etablert 1.7.16 med om lag 450 ansatte fra eksisterende software- og simuleringsmiljøer i Kongsberg Oil & Gas Technologies og Kongsberg Maritime. Selskapet har en betydelig portefølje og omsetning fra avanserte data-, software- og simuleringsprodukter. I tillegg er KDI i gang med å utvikle neste generasjons digitaliserte produkter og tjenester, hvor det i 2016 har vært stort fokus på utvikling av "Digital Platform", oppbygging av organisasjonen og synliggjøring i markedet. KDI rapporteres under øvrig virksomhet.

STRATEGI FREMVER OG PRIORITERINGER I 2017

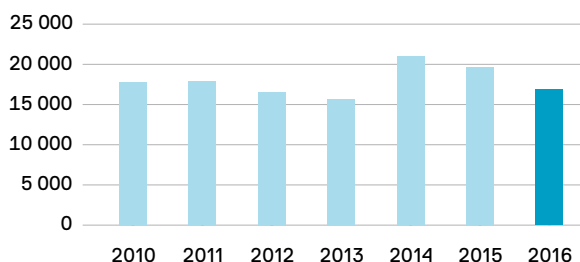
KONGSBERGs fokus er fortsatt på å sikre økt konkurranse-dyktighet og samtidig legge grunnlaget for videre lønnsom vekst. Konsernets vekstambisjon er å oppnå en gjennomsnittlig vekst på ti prosent årlig i perioden 2016 til 2020. Veksten skal oppnås gjennom en kombinasjon av organisk vekst og oppkjøp, hvor det forventes at majoriteten av den organiske veksten vil komme i siste halvdel av perioden. Den organiske veksten baseres på videreutvikling og utvidelse av eksisterende produkter, tjenester og markedsposisjoner, samt utvikling eller sammensetning av nye produkter til nye markeder. KONGSBERG satser kontinuerlig på produktutvikling og arbeider for å opprettholde sin ledende posisjon innen innovasjon og teknologiutvikling. Oppkjøp vil være et virkemiddel både for å utvide leveranseomfanget og for å videreutvikle den industrielle porteføljen innenfor hovedsegmentene. KONGSBERG har vurdert en rekke oppkjøpsmuligheter over de siste årene, men har, blant annet grunnet det vi har vurdert som for høy prising, kun gjennomført et fåtall. Vi ser betydelige strukturelle endringer i våre hovedmarkeder. Kjøpet av 49,9 prosent av aksjene i finske Patria, som også eier 50 prosent av aksjene i norske Nammo, var et viktig grep og vi vurderer fortsatt oppkjøpsmuligheter innen strategisk viktige områder.

KONGSBERG har ledende posisjoner innen det maritime markedet. Hovedfokus for KM vil derfor være på å oppnå vekst gjennom å videreutvikle disse posisjonene og å utvide leveranseomfanget og ettermarkedsaktivitetene gjennom fortsatt innovasjon og oppkjøp. I 2016 er det gjort omfattende restruktureringer og påbegynt omorganiseringer av verdikjeden innen Offshore og handelsflåtemarkedet. KM har også investert betydelig i nye konsepter og løsninger som vil være viktige fundamentet i realiseringer av forretningsrådets strategier fremover.

Norsk maritim- og offshorenæring har en sterk posisjon og er viktig for eksportindustrien. Styret vil derfor understreke behovet for en næringspolitikk som fremmer vekst og utvikling i denne sektoren, herunder konkurransedyktige rammebetingelser og finansieringsløsninger.

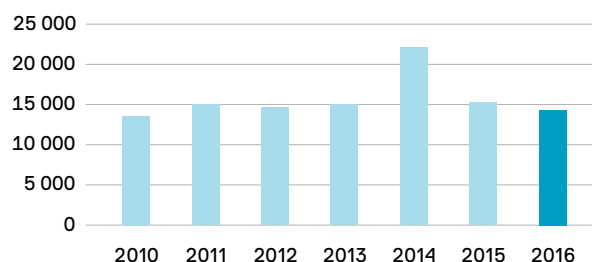
ORDRERESERVE

NOK millioner

ORDREINNGANG

NOK millioner

KONGSBERG er godt posisjonert med sin moderne produktportefølje i det internasjonale forsvarsmarkedet. Hovedfokus innen forsvarsvirksomheten er derfor vekst i utvalgte geografiske områder både gjennom egen aktivitet og sammen med partnere for å styrke tilstedeværelse. KONGSBERG har et godt og langvarig samarbeid med det norske forsvaret. Dette er viktig for fortsatt internasjonal suksess.

KONGSBERG's kjøp av Patria var et offensivt steg for å møte den pågående konsolideringen i forsvarsindustrien. Patrias sterke posisjoner i og utenfor Finland, og KONGSBERG's sterke globale allianser og posisjon i Norge, er en styrke i et voksende globalt forsvarsmarked. KONGSBERG og Patria ser betydelige muligheter for samarbeid innen flere av våre kjerneområder.

Det anses å være betydelige muligheter i det pågående teknologiskiftet, både i Norge og internasjonalt. Som et ledd i konsernets strategi for utvikling av neste generasjons digitaliserte produkter og tjenester ble Kongsberg Digital etablert i 2016. Kongsberg Digital vil være et samlingspunkt for utviklingen av digitale produkter og løsninger, og en viktig pådriver for konsernets digitalisering som helhet. I tillegg vil Kongsberg Digital ta frem nye løsninger og etter hvert etablere posisjoner i nye markeder. Dette vil sikre kunder tilgang til den fremste teknologien også fremover. Kongsberg Digital vil stå helt sentralt i konsernets utvikling av nye digitale løsninger og tilhørende teknologiallianser.

Det er et mål at konsernets vekst skal generere god avkastning både for selskapet og eierne og det er en målsetning at konsernets EBITA-margin skal være over ti prosent. Som følge av endringer i hovedmarkedene i kombinasjon med intensiverte strategiske og egenfinansierte satsinger, som vi har valgt å ta innen spesifikke teknologi- og markedsområder, har konsernets aggregerte margin vært under press de siste årene. Vi opprettholder allikevel vårt langsiktige nedre mål for konsernets EBITA-margin på 10 prosent. Konsernet og forretningsområdene har kontinuerlig fokus på forbedringer og vil hele tiden søke å tilpasse kostnadsnivåene til den aktuelle situasjonen i markedet knyttet til utfordringer og muligheter. Spesielle fokusområder er prosessinnovasjon, sourcing, og deling av "best practices" internt.

PRIORITERINGER FOR FORRETNINGSOMRÅDENE I 2017

Kongsberg Maritime

- Utvidet leveranseomfang av nye og fremtidsrettede produkter og løsninger, herunder Triangel-konseptet
- Sikre og ta nye markedsposisjoner innenfor nye og etablerte hovedsegmenter
- Videreutvikle ettermarkedsaktiviteten, tjenesteporteføljen og forretningsmodeller
- Markedstilpassede effektivitets- og produktivitetsforbedringer i hele verdikjeden, herunder implementering av ny organisasjonsstruktur

Kongsberg Defence Systems

- Sikre fortsatt god gjennomføring av de store, pågående programmene innen missiler, luftvernssystemer, flydeler til F-35 samt øvrige leveranseprosjekter
- Videreutvikle posisjonering og samarbeid med Patria
- Sikre deltakelse i internasjonale industrisamarbeid knyttet til norske forvarsinvesteringer
- Opprettholde høy markedsaktivitet mot store internasjonale muligheter

Kongsberg Protech Systems

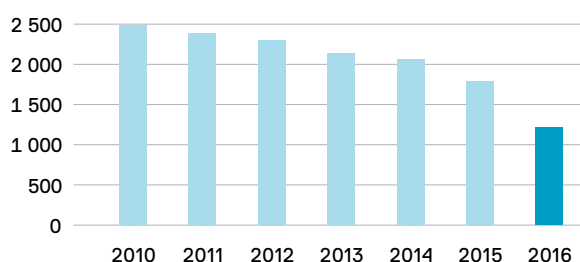
- Posisjonere seg videre for nye muligheter for MCT-30
- Opprettholde posisjonen i USA for å sikre fortsatt kontrakt på CROWS også etter 2017
- Opprettholde høy markedsaktivitet relatert til nye og eksisterende programmer
- Fortsatt fokus på vekst i ettermarkedet

Kongsberg Digital

- Oppbygging og utvikling av virksomheten, herunder utvikling av "Digital Platform"
- Synliggjøre KONGSBERG som en digital aktør i etablerte og nye markeder

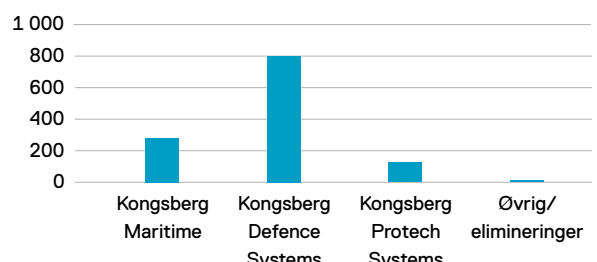
EBITDA

NOK millioner

EBITDA PER FORRETNINGSOMRÅDE

NOK millioner

KOMMENTARER TIL ÅRSREGNSKAPET

Driftsinntekter

Konsernets driftsinntekter var i 2016 NOK 15.845 millioner, ned 7,0 prosent fra NOK 17.032 millioner i 2015. KDS og KPS økte driftsinntektene med henholdsvis 4,5 prosent og 18,0 prosent i 2016. KM hadde en reduksjon i driftsinntekter på 15,7 prosent.

EBITDA-utvikling

EBITDA i 2016 ble NOK 1.217 millioner (NOK 1.784 millioner), som gir en EBITDA-margin på 7,7 prosent (10,5 prosent). EBITDA er i 2016 påvirket negativt av restruktureringskostnader i KM og øvrig virksomhet på til sammen NOK 171 millioner, samt betydelige nedskrivninger av varelager, valutasikringer og andre prosjektrelaterte poster i KM i tredje kvartal på NOK 354 millioner. EBITDA er også påvirket positivt av gevinst ved salg av aksjer i KBC Advanced Technologies med NOK 54 millioner og resultat av avklaringer med kunde i KPS med NOK 38 millioner. KDS økte både EBITDA og EBITDA-marginen i 2016 sammenliknet med 2015, mens KM og KPS hadde en nedgang i EBITDA.

Resultat

Resultat før skatt ble NOK 729 millioner (NOK 944 millioner). Resultat etter skatt ble NOK 651 millioner (NOK 755 millioner), tilsvarende NOK 5,44 (NOK 6,23) per aksje. Avkastning på gjennomsnittlig sysselsatt kapital (ROACE) var 6,9 prosent i 2016 (13,5 prosent).

KONGSBERGs utbyttepolitikk fastslår at utbytte over tid skal utgjøre mellom 40 og 50 prosent av selskapets ordinære årsresultat etter skatt. Styret foreslår med basis i dette et ordinært utbytte for regnskapsåret 2016 på NOK 3,75 per aksje (4,25). Utbyttet utgjør 50,2 prosent (50,0 prosent) av årsresultat justert med NOK 243 millioner knyttet til effekter av nedskrivning av ordreserverve i KM samt andre nedskrivninger, og 68,9 prosent (68,2 prosent) av årsresultat.

Kontantstrøm

KONGSBERG hadde i 2016 en positiv kontantstrøm fra driftsaktiviteter på NOK 809 millioner (NOK -1.087 millioner). Denne består i hovedsak av EBITDA på NOK 1.217 millioner, fratrukket skatt og justert for endringer i omløpsmidler, kortsiktig gjeld, netto endring i investeringer i tilknyttede- og felleskontrollerte selskaper, og andre tidsavgrensninger. Konsernet har balanseførte midlertidige likviditetseffekter knyttet til valutasikringer på ca. NOK 1,5 milliarder (NOK 1,8 milliarder) som forventes å komme tilbake over de neste to til tre årene.

I 2016 var det en negativ kontantstrøm knyttet til investeringsaktiviteter på NOK -3.343 millioner (NOK -449 millioner). Av disse ble NOK 613 millioner utbetalt for kjøp av eiendom, anlegg og utstyr, NOK 261 millioner er knyttet til aktivert egenutvikling, og NOK 2.786 millioner relaterer seg til netto utbetaling ved kjøp og salg av datterselskaper og tilknyttede selskaper, hvorav NOK 2.664 millioner er kjøp av 49,9 prosent av finske Patria. Konsernet hadde også innbetalinger fra salg av aksjer tilgjengelig for salg på til sammen NOK 317 millioner, som består av salg av aksjene i Navico, KBC Advanced Technologies og Kitron. Det er utbetalt NOK 510 millioner i utbytte til aksjonærene. Rentebærende lån har i løpet av 2016 økt med NOK 3.252 millioner.

Netto endring betalingsmidler, etter effekt av valutakursendringer ble i 2016 NOK 81 millioner. Betalingsmidler ved årets slutt er NOK 1.888 millioner.

Kapitalstruktur

Konsernets egenkapital per 31.12.16 var NOK 6.725 millioner, som utgjør 31,7 prosent av totalkapitalen. Bokført egenkapital er økt med NOK 598 millioner i 2016, i hovedsak som følge av årsresultat, positiv utvikling av virkelig verdi av konsernets valutaportefølje, negativ utvikling av omregningsdifferanser knyttet til investering i utlandet og utbetalt utbytte. Konsernets netto rentebærende gjeld (betalingsmidler fratrukket rentebærende gjeld) per 31.12.16 var NOK -2.195 millioner (NOK 941 millioner). Langsiktig rentebærende gjeld består i hovedsak av seks obligasjonslån på tilsammen NOK 3.250 millioner og en brofasilitet knyttet til finansieringen av Patria på EUR 53 millioner. Kortsiktig rentebærende gjeld består i

		KONGSBERG konsolidert	Kongsberg Maritime	Kongsberg Defence Systems	Kongsberg Protech Systems	Øvrig/ elimineringer
Driftsinntekter	2016	15 845	8 597	4 336	2 096	816
	2015	17 032	10 197	4 149	1 777	909
	Prosentvis endring	(7,0) %	(15,7) %	4,5 %	18,0 %	(10,2) %
EBITDA	2016	1 217	280	801	126	10
	2015	1 784	1 109	695	227	(247)
	Prosentvis endring	(31,8) %	(74,8) %	15,3 %	(44,5) %	(104,0) %
EBITDA-margin	2016	7,7 %	3,3 %	18,5 %	6,0 %	1,2 %
	2015	10,5 %	10,9 %	16,8 %	12,8 %	(27,2) %

hovedsak av et obligasjonslån som forfaller i 2017. Endringen fra 2015 er i hovedsak knyttet til finansieringen av kjøpet av Patria. Konsernet har i tillegg en ubenyttet syndikert lånefasilitet på NOK 1,5 milliard, som løper frem til april 2019. Lånefasiliteten er betinget av at netto rentebærende gjeld ikke overstiger 3 ganger EBITDA, men kan være opptil 3,5 ganger EBITDA i maksimalt tre kvartaler. I løpet av mars 2017 har KONGSBERG avtalt nye betingelser for en ny lånefasilitet på NOK 2,3 milliarder som vil erstatte overnevnte lånefasilitet. Lånefasiliteten har en løpetid på 5 år med opsjon på 1+1 år, og denne nye lånefasiliteten er betinget av at netto rentebærende gjeld ikke overstiger 4 ganger EBITDA, men kan være 4,5 ganger EBITDA i maksimalt 4 kvartaler, hvorav 3 kvartaler kan være etter hverandre. Avtalen forventes å bli signert i løpet av første kvartal 2017.

KONGSBERGs virksomhet trenger langsiktighet både i gjennomføring og strategi. Samtidig kan driftskapitalbehovet variere betydelig. Dette stiller krav til god likviditet og forutsigbar kapitaltilgang over tid. Konsernet har derfor som mål å være klassifisert med god kredittverdighet av sine långivere og investorer.

Valuta

KONGSBERG har en valutapolicy som innebærer at kontraktsfestede valutastrømmer sikres med terminkontrakter (virkelig verdisikringer). I tillegg sikres en andel av forventet ordreinngang i henhold til fastlagte prinsipper (kontantstrømsikringer).

Ved utgangen av 2016 var beholdningen av terminkontrakter knyttet til virkelig verdisikringer NOK 9.183 millioner

VIKTIGE HENDELSER I 2016

Kjøpte 49,9 prosent av aksjene i det finske forsvarsteknologikonsernet Patria, og dannet med det et sterkt nordisk partnerskap mellom KONGSBERG, Patria og Nammo.

Justeringer av kapasitet og organisasjonsmodell i Kongsberg Maritime for å styrke posisjonen i mer utfordrende markeder.

Omfattende testing av Joint Strike Missile. Kvalifiseringsprogrammet er inne i siste fase og forventes avsluttet i 2018.

Lanserte et nytt integrert konsept for fartøyer, og inngikk de første store leveransekontraktene innenfor dette området.

Sterk vekst innen romfartsteknologi. KONGSBERG er Nordens største leverandør til romindustrien.

Etablerte Kongsberg Digital som en del av konsernets strategi for å være i forkant av den digitale utviklingen.

Første leveranser av PROTECTOR MCT-30 Medium Caliber til General Dynamics for den amerikanske hærens Stryker-kjøretøy.

målt til avtalte kurser. Disse terminkontraktene hadde en netto negativ virkelig verdi per 31.12.16 på NOK 832 millioner. I tillegg hadde konsernet NOK 5.067 millioner i kontantstrømsikringer målt til avtalte kurser bestående av terminforretninger. Kontantstrømsikringene hadde en samlet netto negativ virkelig verdi per 31.12.16 på NOK 144 millioner.

UTVIKLINGEN I FORRETNINGSOMRÅDENE

Kongsberg Maritime

Beløp i NOK millioner	2016	2015
Driftsinntekter	8 597	10 197
EBITDA	280	1 109
EBITDA-margin	3,3 %	10,9 %

Kongsberg Maritime har redusert omsetningen i 2016 med 15,7 prosent, og har betydelig lavere EBITDA-margin sammenlignet med 2015. EBITDA i 2016 er påvirket av restrukturingskostnader med NOK 127 millioner samt nedskrivninger av varelager, valutasikringer og andre poster, herunder fordringer, med NOK 354 millioner i 3. kvartal. KM er i stor

grad påvirket av et dårligere marked for Offshore. KM har fokusert på salg av integrerte EIT/EPC løsninger. I 2016 var både ordreinngangen og aktiviteten for denne type løsninger god. Integrerte løsninger gir normalt noe lavere marginer enn salg av tradisjonelt KM-utstyr. Subsea har også blitt påvirket av svekkelsen i olje- og gassmarkedet, men har et høyt aktivitetsnivå innen øvrige segmenter. Særlig innen fiskeri og "marine robotics", som har hatt en vekst på om lag 30 prosent i 2016 og god lønnsomhet.

Det er i 2016 gjort betydelige kostnadsreducerende tiltak i KM for å tilpasse kostnadsbasen til det svake olje- og gassmarkedet. Antall ansatte og innleide er ved utgangen av 2016 redusert med i overkant av 800 siden 2. kvartal 2015. Enkelte av kjernemarkedene er meget utfordrende, men det investeres likevel betydelig i utvikling av nye prioriterte produkter og løsninger i eksisterende og nye markeder. KM har blant annet brukt ressurser på å utvikle sin egen energiløsning.

Total ordreinngang i 2016 ble NOK 7.940 millioner (NOK 9.441 millioner). Volumet av ordre i handelsflåte- og undervannssegmentet har vært relativt godt, mens ordreinngangen innen tradisjonell offshore har, i takt med det generelle offshoremarkedet, falt.

Utvidet leveranseomfang til det enkelte fartøy har vært et viktig fokusområde for KM de senere årene. Etableringen av en egen engineering-virksomhet i 2008, Kongsberg Maritime

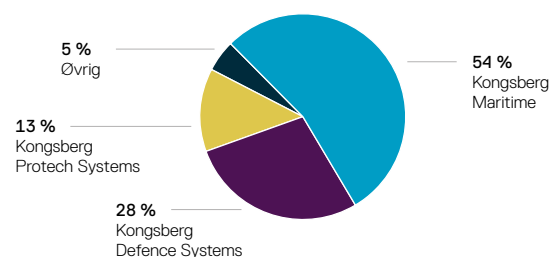
KONGSBERG

KONGSBERG er et internasjonalt, kunnskapsbasert konsern som leverer høyteknologiske systemer og løsninger til kunder innen olje- og gassindustrien, handelsflåten, forsvar og romfart.

Hovedkontor	Kongsberg
Antall ansatte	7 159
Andel ansatte utenfor Norge	36 %
Kontorer i antall land	25
Andel driftsinntekter utenfor Norge	83 %

DRIFTSINNTEKTER PER FORRETNINGSOMRÅDE

Prosent

Engineering, samt Triangel-konseptet, hvor KM blant annet har lansert sin egen energiløsning, er eksempler på dette. Dette resulterte blant annet i 2016 med bestillinger til tre RoPax (roll-on/roll-off passenger)-fartøy og to semi-sub heavy-lift/accommodation-fartøy, med total kontraktsverdi på over NOK 800 millioner kroner. Dette er leveranser hvor KM påtar seg et betydelig større omfang enn et tradisjonelt "full picture"-prosjekt. I tillegg til tradisjonelle KM-systemer, som blant annet navigasjon og automasjon, inkluderer kontraktene leveranse og integrasjon av for eksempel elektro og telekommunikasjon.

KM har mottatt kanselleringer på NOK 217 millioner akkumulert i 2016, hvilket er på nivå med 2015. Som følge av at mange prosjekter blir utsatt, og deler av ordreserven for leveranser mot offshoremarkedet er usikker, foretok KM en nedskrivning av ordreserven på NOK 660 millioner i 3. kvartal 2016. Den gjenværende ordreserven mot tradisjonelle offshoreenheter, som drill- og supply-fartøy, er nå 70 prosent lavere enn da ordreserven var på det høyeste for dette segmentet.

KMs inntekter fra ettermarkedet er ikke en del av forretningsområdet ordreserve. KM har et godt etablert ettermarkedsapparat som betjener over 18.000 fartøy med KM-utstyr. Nedgangen i olje- og gassmarkedet påvirket i 2016 i økende grad også denne delen av virksomheten, men utviklingen synes å ha stabilisert seg noe gjennom 2. halvår. I 2016 utgjorde ettermarkedsaktivitetene om lag en tredjedel av KMs omsetning.

Fra 1.1.17 trådte en ny funksjonsinndelt organisasjon i kraft, som samler og spisser produktforvaltning med tydelig fokus på økt effektivitet på maritime operasjoner. Dette skal bidra til bedre prioritering av utviklingsressurser, og færre parallelle produkter og systemer i forhold til den tidligere markedsinddelte organisasjonen. Subsea fortsetter i hovedsak som tidligere.

Kongsberg Defence Systems

Beløp i NOK millioner	2016	2015
Driftsinntekter	4 336	4 149
EBITDA	801	695
EBITDA-margin	18,5 %	16,8 %

Kongsberg Defence Systems (KDS) har i 2016 en vekst i driftsinntektene med 4,5 prosent og leverer et godt resultat. EBITDA-marginen økte fra 16,8 prosent i 2015 til 18,5 prosent i 2016, dette ga en EBITDA på NOK 801 millioner (NOK 695 millioner), inkludert NOK 143 millioner i resultatandel fra Patria. Generelt har det vært høy aktivitet med god prosjektgjennomføring. KDS går inn i 2017 med en ordreserve på NOK 8.076 millioner, sammenlignet med NOK 8.622 millioner ved inngangen til 2016. KDS har over tid styrket EBITDA-marginen. Dette skyldes en kombinasjon av mange faktorer, blant annet volumeffekt knyttet til flydelproduksjon, større andel prosjekter i leveransefase kontra oppstartfase, samt generelle effektivitetsforbedringer i hele organisasjonen. De store leveranseprosjektene følger oppsatte planer. NASAMS-

prosjektet til Finland, som ble signert i 2009, ble sluttført i 2. kvartal 2016. Det har gjennom året vært høy aktivitet i NASAMS-prosjektet med Raytheon som gjennomføres etter forventningene og som har passert viktige milepæler i 2016. KDS' aktivitet rettet mot F-35 programmet har økt gjennom året og har realisert viktige effektiviseringer i produksjonen. F-35-programmet, inkludert JSM, er anslått til å kunne ha et potensial på mer enn NOK 40 milliarder for KONGSBERG over programmets levetid. I 4. kvartal ble det gjennomført en vellykket test av Joint Strike Missile (JSM) i USA. Missilet demonstrerte sikker separasjon fra flyet og svært avanserte flyveegenskaper. Kvalifiseringsprogrammet for JSM er planlagt fullført i 2018.

Akkumulert ordreinnngang i 2016 er NOK 3.819 millioner. Ordreinngangen har i 2016 vært særlig god innen kommunikasjons-, sjø- og romfartsrelaterte løsninger. Ordreinngangen innen de øvrige områdene i KDS er lav, men som forventet. Forretningsområdet signerte viktige ordre for oppgradering av norske ubåter i ULA-klassen og fregatter i Fritjof Nansen-klassen til en verdi på henholdsvis NOK 220 og 313 millioner i 2016. Kongsberg Norspace inngikk i 2016 en kontrakt med en verdi på NOK 300 millioner med Airbus Defence and Space for utvikling og leveranse av elektronikk til de første to Inmarsat 6-satellittene, og Kongsberg Satellite Services (eid 50 prosent) har signert flere store ordre i løpet av året. KDS signerte også avtale med Leonardo Helicopters for vedlikehold, reparasjon og overhaling av dynamiske komponenter på helikoptermodellene NH-90 og AW101, som forventes å ha en verdi på mer enn EUR 300 millioner de nærmeste 30 år. Det er gode utsikter for kontrakter innen flere kjerneområder i 2017. Norske myndigheter har i 1. kvartal 2017 annonsert samarbeidspartner for det nye undervannsbåtprosjektet. I denne forbindelse ble det også presentert deler av en industriavtale mellom Norge og Tyskland som sier at Tyskland forventes å anskaffe NSM. I følge norske myndigheter har Tysklands fremtidige forventede anskaffelse av NSM et potensial på NOK 10 milliarder. Norge har i begynnelsen av 2017 også annonsert at det arbeides med en rettet forespørsel til KDS for leveranse av kampluftvern til den norske hæren.

KDS har en produktportefølje som er godt posisjonert mot fremtidige behov og forventet markedsutvikling. Det er stor internasjonal interesse for KONGSBERGs missiler og luftvernssystemer, og høy markedsaktivitet mot flere store programmer både i Europa, USA og Asia. KONGSBERG er Nordens største leverandør av utstyr og tjenester til romindustrien, og aktiviteten innen dette segmentet er økende.

Forsvarsmarkedet er preget av relativt få, men store kontrakter. Som følge av dette er svingninger i ordreinngangen å anse som normalt. Beslutninger om forsvarsinvesteringer tar ofte lang tid. Kundene for store forsvarssystemer er myndighetene i de aktuelle land. Disse kundene vurderer nasjonal sikkerhet og innenlands næringsutvikling som en vesentlig faktor, i tillegg til produktpris og -ytelse ved kjøp av forsvarsmateriell.

Forsvarsmarkedet er ikke underlagt internasjonale frihandelsavtaler og ofte preget av mer nasjonal proteksjonisme enn man ser i de fleste andre næringer. Det er viktig for norsk

forsvarsindustri at det legges vekt på å få gode avtaler i forbindelse med kjøp av forsvarsmateriell fra utlandet – det være seg gjenkjøpsavtaler, felles utviklingsavtaler og avtaler som sikrer markedstilgang. Når det norske forsvaret gjør store investeringer gjennom utenlandske leverandører, utgjør dette ofte vesentlige deler av forsvarsbudsjettet og kjøp fra nasjonale leverandører kan bli negativt påvirket. For å sikre forsvarsleveranser som er godt tilpasset norske forhold og en levedyktig og konkurransedyktig norsk forsvarsindustri, understrekes viktigheten av norsk deltakelse i slike programmer. Både Regjeringen og Stortinget har understreket betydningen av industriell deltakelse for norsk industri, og at dette er i tråd med internasjonal praksis. Slik deltakelse betyr for KONGSBERG også økt aktivitet hos mange av forretningsområdet nær tusen norske underleverandører.

Forutsigbarhet i eksportregelverket for forsvarsmateriell og praktiseringen av dette er også en viktig rammebetingelse for KONGSBERG. KONGSBERG vil fortsatt vektlegge partnerskap med store forsvarsleverandører og ytterligere øke fokus på å støtte lokal industri i forretningsområdets markeder. KONGSBERGs posisjon som en attraktiv forsvarsleverandør i det internasjonale markedet vil fortsatt være basert på et nært samarbeid med det norske forsvaret. Dette samarbeidet er plattformen for å utvikle ledende produkter som er nødvendig for et moderne forsvar.

KONGSBERG har i samarbeid med det norske forsvaret og Forsvarets forskningsinstitutt over tid utviklet systemer for Norge som har vist seg konkurransedyktige internasjonalt. Det er av stor betydning for konsernet at dette nasjonale samarbeidet fortsetter. Samarbeidet gir det norske forsvaret mulighet til å utvikle og ta i bruk teknologi som er spesielt godt egnet for norske forhold, og som samtidig har en kvalitet og kostnad som gjør at den kan vinne frem i internasjonal konkurranse.

Kongsberg Protech Systems

Beløp i NOK millioner	2016	2015
Driftsinntekter	2 096	1 777
EBITDA	126	227
EBITDA-margin	6,0 %	12,8 %

Driftsinntektene i 2016 er NOK 2.096 millioner, opp 18,0 prosent fra 2015. EBITDA er NOK 126 millioner, tilsvarende en EBITDA-margin på 6,0 prosent. EBITDA er i 2016 påvirket positivt med NOK 38 millioner knyttet til avklaringer mot kunde. EBITDA i 2015 var NOK 227 millioner, og inkluderer resultatteffekter knyttet til tilbakeføring av avsetninger og avkortning av pensjonsordning på totalt NOK 221 millioner. Det lave EBITDA-nivået skyldes, som planlagt, høy aktivitet på markeds- og utviklingssiden, særlig knyttet til medium caliber-satsingen.

KPS har signert nye ordre til en verdi av NOK 1.705 millioner i 2016. Om lag NOK 600 millioner av dette er knyttet til MCT-30 (medium caliber turrett) til den amerikanske hærens Stryker-kjøretøy hvor KPS ble valgt som leverandør i slutten av 2015 og tildelt første kontrakt i begynnelsen av 2016. Ordreinngangen har i dette programmet kommet i form av mange mindre kontrakter. De åtte første systemene for testformål ble sammenstilt og levert fra Norge til USA i 2016. Sammenstillingen er nå flyttet til KONGSBERGs fasiliteter i Johnstown, Pennsylvania i USA, som skal stå for resten av leveransene i programmet. Siste system under gjeldende kontrakt er planlagt levert kunden i 2. kvartal 2018. KPS har en ordreservert knyttet til MCT-30 på om lag NOK 500 millioner ved utgangen av 2016. Forretningsområdet har også signert viktige ordre på lavprofilversjonen av PROTECTOR Remote Weapon Station gjennom CROWS III-programmet og i 2016 startet også serieleveransene av lavprofilversjonen av PROTECTOR RWS til den amerikanske hæren. KPS har en ordreservert på NOK 2.912 millioner ved utgangen av 2016, hvorav om lag 60 prosent er for leveranse i 2017.

KPS har gjennom de siste 15 årene bygget seg opp til å bli verdens ledende leverandør av fjernstyrte våpenstyrings-systemer. Det er solgt over 18.500 systemer til kunder i 18 land. Den amerikanske hæren er, både direkte og via kjøretøyleverandører, den største kunden, og i 2017 fortsetter arbeidet med å opprettholde KPS' posisjon i USA for å sikre fortsatt kontrakt på CROWS også etter 2017. Samtidig vil det være fortsatt fokus på vekst i ettermarkedet, samt på etablering av nye posisjoner i markedet for RWS utenfor USA. Forretningsområdet har en produktportefølje som er godt tilpasset fremtidige markedsbehov. Produktporteføljen er de senere årene utvidet med flere varianter rundt kjerneproduktet. Flere større kjøretøyprogram er besluttet i ulike nasjoner, og det er her et betydelig potensial for både tradisjonelle våpenstyringsystemer og Medium Caliber.

Øvrig virksomhet

Øvrig virksomhet består av Kongsberg Digital (KDI), samt av eliminerings- og eksterne driftsinntekter for eiendomsvirksomheten.

KDI ble etablert i 2016 som et viktig steg for utvikling av neste generasjons digitaliserte produkter og tjenester. Områdene som inngår i KDI viser samlet resultatforbedring fra 2015. Hovedfokus i 2016 har vært utvikling av "Digital Platform", oppbygging av organisasjonen og synliggjøring i markedet. KDI investerte på slutten av 2016 NOK 100 millioner i selskapet eSmart Systems AS som gir en eierandel på 34,19 prosent.

Det er i 2016 kostnadsført NOK 44 millioner i restrukturingskostnader i 'Øvrig virksomhet'.

KONGSBERG har i 2016 solgt sine aksjer i Navico, KBC Advanced Technologies og Kitron med regnskapsmessig gevinst på henholdsvis NOK 39, 54 og 104 millioner. Gevinsten for Navico og Kitron er klassifisert som finansinntekt, mens gevinsten fra KBC er inkludert i driftsresultatet.

ANDRE FORHOLD OG HENDELSER

Siktelse korrupsjonssak Romania

Det ble i februar 2014 tatt ut siktelse mot Kongsberg Gruppen ASA, Kongsberg Defence & Aerospace AS og en ansatt i Kongsberg Defence & Aerospace AS med påstand om grov korrupsjon i tilknytning til leveranser av kommunikasjonsutstyr til Romania i perioden 2003–2008. Økokrim meddelte 16.8.16 at siktelsene mot Kongsberg Gruppen ASA og Kongsberg Defence & Aerospace AS er henlagt. Ved at sakene er henlagt er ikke Kongsberg Gruppen ASA og Kongsberg Defence & Aerospace AS lenger under etterforskning for korrupsjon. Økokrim har tatt ut tiltale mot en tidligere ansatt for blant annet økonomisk utroskap mot selskapet.

Ny konsernsjef fra juni 2016

Geir Håøy tiltrådte som konsernsjef i Kongsberg Gruppen ASA 6.6.16.

Geir Håøy ble ansatt i KONGSBERG i 1993. Håøy har vært administrerende direktør i KM og medlem av konsernledelsen siden 2010. Håøy har lang internasjonal og industriell erfaring, og har tidligere blant annet ledet KMs virksomhet i Singapore og Sør-Korea.

Styret takker avgått konsernsjef Walter Qvam for hans bidrag til utviklingen av KONGSBERG i 8 år.

Øvrige endringer i konsernledelsen

Egil Haugsdal etterfulgte Geir Håøy som konserndirektør og administrerende direktør i Kongsberg Maritime. Haugsdal har lang ledererfaring fra Kongsberg Gruppen, og har frem til 2016 ledet Kongsberg Oil & Gas Technologies. Han har tidligere vært konserndirektør for forretningsutvikling og administrerende direktør for Kongsberg Protech Systems.

Hege Skryseth ble konserndirektør og administrerende direktør for Kongsberg Digital, og vil også ha rollen som Chief Digital Officer for Kongsberg Gruppen. Skryseth har hatt stillingen som Konserndirektør Staber, og har tidligere ledererfaring fra ulike selskaper, senest fra Microsoft Norge.

Wenche Helgesen Andersen etterfulgte Hege Skryseth som konserndirektør med ansvar for stabsfunksjoner i

KONGSBERG. Helgesen Andersen har lang internasjonal ledererfaring, og kommer fra direktørstilling i FMC Technologies med globalt produktlinjeansvar. Hun er utdannet ingeniør og har 26 års internasjonal erfaring fra olje- og gassindustrien.

Eirik Lie ble 5.1.17 utnevnt til administrerende direktør i KDS. Lie har vært konstituert i stillingen siden august 2016, og tiltrådte umiddelbart. Lie etterfølger Harald Ånnestad som gikk bort i august 2016 etter en periode med sykdom. Lie er utdannet softwareingeniør og har jobbet i Kongsberg Gruppens forsvarsvirksomhet i hele sin karriere. Lie har siden 2006 vært divisjonsdirektør for Integrated Defence Systems. Forut for dette har han blant annet vært utestasjonert i USA, fagspesialist for luftvernssystemer og utviklingssjef.

UTSIKTER FOR 2017

Kongsberg Maritime opplevde et markant fall i kontrahering av leveranser til nye offshore-fartøy i 2016, og betydelig lavere aktivitet i dette segmentet. Ordreinngangen innen undervannssegmentet, samt for mer komplekse EIT/EPC-leveranser, var god i 2016, og det forventes en positiv utvikling innen disse områdene også i 2017. Underliggende inntjeningsnivå avhenger av prosjektsammensetning, markedsf forhold og implementering av den omfattende omorganiseringen forretningsområdet har iverksatt. Ytterligere tilpasninger av kostnadsbasen vurderes løpende på bakgrunn av markedssituasjonen. Det forventes lavere driftsinntekter i 2017 sammenliknet med 2016, og det er fortsatt usikkerhet knyttet til deler av ordreservene.

Kongsberg Defence Systems er godt posisjonert innen sine nisjer i et generelt styrket forsvarsmarked. Dette forventes å gi flere kontraktmuligheter over de neste årene. Ordredelingen for 2017 er svært god ved inngangen til året, hvilket gir grunnlag for noe økte i driftsinntekter i 2017.

Kongsberg Protech Systems har en sterk markedsposisjon med sin produktportefølje. Investeringsbeslutningene i markedet for våpenstyringssystemer har generelt tatt lenger tid de senere årene. Ordredelingen for 2017 er noe lavere enn den var for 2016 ved inngangen til året. Det langsiktige potensial for KPS er uendret, men det forventes ikke vekst i 2017.

Som et ledd i konsernets strategi for utvikling av neste generasjons digitaliserte produkter og tjenester ble Kongsberg Digital etablert i 2016. Hovedfokus for KDI i 2017 er fortsatt oppbygging og utvikling av virksomheten, herunder arbeid med "Digital Platform". Det forventes ikke vesentlige resultatbidrag fra KDI i 2017.

KONGSBERG-AKSJEN OG AKSJEIEIERFORHOLD

KONGSBERG skal gi aksjemarkedet relevant og utfyllende informasjon som grunnlag for en balansert og korrekt verdsetting av aksjen. Konsernet legger vekt på en åpen dialog med aksjemarkedet og media.

Kursen på KONGSBERG-aksjen gikk ned fra NOK 145,00 ved utgangen av 2015 til NOK 124,50 ved utgangen av 2016. Dette gir en markedsverdi ved utgangen av 2016 på NOK 14.940 millioner. Inkludert utbytte på NOK 4,25 per aksje ble avkastningen i 2016 på minus 11,2 prosent. Hovedindeksen (OSEBX) på Oslo Børs hadde i samme periode en økning på 12,1 prosent. Per 31.12.16 hadde KONGSBERG 9.288 aksjeeiere (8.372). Selskapet hadde 984 (1.017) utenlandske eiere som til sammen eide 13,14 prosent av aksjene (13,96 prosent). Staten, ved Nærings- og fiskeridepartementet, er største eier med 50,001 prosent av aksjene. De ti største eierne hadde ved årsskiftet til sammen 75,32 prosent (76,50) av aksjene. Antall aksjer utstedt er 120 millioner, hver pålydende NOK 1,25. Ved utgangen av 2016 eide KONGSBERG totalt 1.049 egne aksjer.

KONGSBERG har betalt utbytte til aksjeeierne i alle år siden børsnoteringen i 1993, bortsett fra i 2000 og 2001. Utbyttepolicyen sier at utbytte over tid skal utgjøre mellom 40 og 50 prosent av selskapets ordinære årsresultat etter skatt. Ved fastsettelse av størrelsen på utbyttet vil det tas hensyn til forventet fremtidig kapitalbehov.

På generalforsamlingen 9.5.2016 ble det besluttet et ordinært utbytte på NOK 4,25 per aksje for 2015.

For regnskapsåret 2016 foreslår styret å betale et ordinært utbytte på NOK 3,75 per aksje. Utbyttet utgjør 50,2 prosent av årsresultat før nedskrivninger, og 68,9 prosent av årsresultat. Ved vurdering av utbyttelnivå er nedskrivninger holdt utenfor vurderingsgrunnlaget, i tråd med tidligere praksis.

I 2016 ble det omsatt 14,3 millioner (15,0 millioner) KONGSBERG-aksjer fordelt på 44.397 (53.375) transaksjoner. Selskapet arbeider aktivt med å øke interessen for aksjen gjennom aktiviteter mot investormarkedet. KONGSBERG er jevnlig representert på "roadshows", møter og konferanser både i og utenfor Norge. Målet for 2017 er å ha fortsatt høy aktivitet mot investormarkedet. Det avholdes faste investorpresentasjoner ved hver kvartalsrapportering, samt en årlig kapitalmarkedsdag. Ved årsskiftet var det 11 meglerhus som hadde aktiv dekning av aksjen.

Styret ser på medarbeideres aksjeeierskap som positivt. Per 31.12.16 eide over 2.600 ansatte totalt nær 4 millioner aksjer i KONGSBERG. Dette tilsvarer i overkant av tre prosent av aksjene. Våren 2016 ble konsernets årlige aksje-program for ansatte gjennomført for 20. gang. Det ble solgt 571.896 (583.382) aksjer til en kurs på NOK 105,20 (20 prosent rabatt på markedskurs). 2.244 (2.521) ansatte benyttet seg av tilbudet.

RISIKOFAKTORER OG RISIKOSTYRING

KONGSBERG er eksponert for ulike former for risiko, og styret følger utviklingen innenfor de ulike risikoområdene nøye. Styret mener det er god balanse mellom konsernets samlede risiko og konsernets risikobærende evne. Administrasjonen utarbeider månedlige driftsrapporter og kvartalsvis

risikoreporteringer som gjennomgås av styret. Risikoreporteringene er basert på en prosess som systematisk kartlegger risiko nedenfra og opp og omfatter hele konsernstrukturen. I tillegg gjennomfører styret og administrasjonen risikoanalyser i forbindelse med større investeringer, tilbud, satsinger og oppkjøp. Videre har styret et revisjonsutvalg som skal støtte styret i utøvelse av sitt ansvar for behandlingen av regnskapet og relevante vurderingsposter, samt følge opp internkontroll og risikostyring i konsernet. Revisjonsutvalget møtes som et minimum i forbindelse med avleggelse av års- og delårsregnskap.

Konsernets virksomhet er internasjonal med leveranse av høyteknologiske systemer og løsninger i hovedsak til kunder innen offshoremarkedet, handelsflåten og forsvar. Markedsrisikoen vil derfor kunne variere noe innen disse ulike segmentene.

Offshoremarkedet omfatter leting, utbygging, utvinning og transport av olje og gass. I tillegg kommer støttefunksjoner som forsyningstjenester, driftsstøtte, samt vedlikehold og service på plattformer og fartøy. KONGSBERG er leverandør av produkter og tjenester til alle disse segmentene. Etter spørsel etter energi og oljeprisutvikling påvirker investeringsviljen i dette markedet, noe spesielt KM tydelig har sett resultatene av i 2016. I tillegg vil investeringsnivåene kunne variere mellom ulike geografiske områdene avhengig av bl.a. oljereserver og nivået på lete- og produksjonsaktivitetene. Mer krevende olje- og gassfelt og økt kostnadsfokus i bransjen generelt skaper nye nisjer i markedet og dette skaper igjen behov for nye teknologiske løsninger.

Markedet for handelsskip omfatter alle typer skip fra enkle tørrlastskip til avanserte tankskip. Passasjerskip i cruise- og fergetrafikk er også en viktig del av handelsflåten. Kontraheering av nye skip henger tett sammen med forventet utvikling av transportbehov. Utviklingen i verdensøkonomien påvirker behovet for sjøveistransport av mennesker, energi, råvarer og ferdigprodukter. I tillegg vil type skip og geografiske områder kunne påvirke markedet.

I forsvarsmarkedet leveres produkter og systemer til både landbasert, luftbasert og sjøbasert forsvar. På grunn av strenge sikkerhetskrav og vern av ulike lands egen forsvarsindustri, er det ofte vanskelig for en forsvarsleverandør å

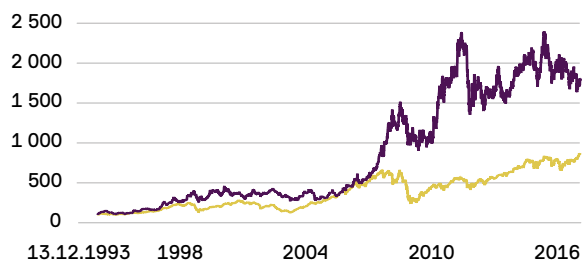
KURSUTVIKLING 2016

NOK (indekstert til NOK 100 per 1.1.16)

KURSUTVIKLING FRA BØRSINTRODUKSJON

NOK (indekstert til NOK 100 ved børsintroduksjon)

vinne forsvarskontrakter utenfor egne landegrenser. Det er betydelig proteksjonisme både i USA og Europa. Likevel er det muligheter gjennom langsiktige relasjoner og nisje-produkter. Dette er til dels ivaretatt gjennom relasjoner KONGSBERG har med store utenlandske forsvarsbedrifter.

KONGSBERG har en rekke prosjekter under utførelse, og en betydelig ordresreserve. Den negative utviklingen i olje- og offshoremarkedet har økt konsernets risiko og påvirker konsernets aktivitetsnivå. Konsernet opererer i flere markeder som i stor grad påvirkes av uavhengige faktorer. Generelle konjunktursvingninger vil også påvirke disse markedene, både i ulik grad og på ulikt tidspunkt.

Konsernets verdiskaping består i hovedsak av leveranse av systemer med høy teknologisk kompleksitet. Disse er i hovedsak organisert som prosjekter. Effektiv styring av prosjekter er en viktig suksessfaktor for å redusere risiko.

KONGSBERG har etablert mål for prosjektledelse basert på intern og ekstern "best practice", og prosjektledere gjennomgår et internt opplæringsprogram om dette. Inntektene i prosjektene er kontraktfestet, og usikkerheten i prosjektene er i stor grad knyttet til vurdering av gjenstående kostnader og fastsettelse av fullføringsgrad, men også motpartsrisiko og garantiforpliktelser. Konsernet har etablert prinsipper for kategorisering av prosjekter i forhold til teknologisk kompleksitet og utviklingsinnhold. Dette legger grunnlaget for vurdering av gjennomføringsrisiko og resultatuttak i prosjektene.

Finansiell risiko i KONGSBERG styres sentralt etter de retningslinjene styret har vedtatt i konsernets finanspolicy. KONGSBERG er eksponert for en rekke former for finansiell risiko, og målet er å balansere de finansielle risikoelementene for å bidra til forutsigbarhet i konsernet. Konsernets finansielle risikostyring er detaljert beskrevet i note 5 "Styring av kapital og finansiell risiko".

KONGSBERGs kundemasse er differensiert, og består i hovedsak av offentlige kunder og større private selskaper i en rekke land. Historisk sett har konsernet hatt beskjedne tap på kundefordringer. Tiltak for å begrense risikoeksponeringen iverksettes fortløpende der det vurderes som nødvendig. Konsernets likviditetsrisiko styres sentralt ved krav til fornyelse av lån i god tid før forfall, samt bruk av prognoser for likviditet.

Med en stor andel utenlandske kunder, og kontrakter i ulike valutasorter, er konsernets inntekter påvirket av svingninger i valutakurser. KONGSBERGs valutapolicy innebærer at kontraktfestede valutastrømmer i hovedsak sikres med terminkontrakter. I tillegg sikres en andel av forventet ordreinngang i henhold til fastlagte retningslinjer, som styrer hvor stor andel av forventet ordreinngang som sikres, avhengig av tid til forventet ordreinngang. På denne måten søker konsernet å dempe virkningene av valutasingninger på inntil to års sikt.

KONGSBERG har over flere år bygget opp og videreutviklet compliance-funksjoner på konsernnivå og i forretningsområdene. Det er etablert regelverk, samt oppfølgings- og rapporteringssystemer for håndtering av risiko på områder som eksempelvis antikorrupsjon, leverandørkjeden og varsling av kritikkverdige forhold. Opplæring innenfor området etikk og compliance gjennomføres i hele organisasjonen, både i Norge og internasjonalt. I 2014 ble det gjennomført en omfat-

tende ekstern evaluering av KONGSBERGs anti-korrupsjonsprogram. Evalueringen bekreftet at programmet tilfredsstillende både nasjonale og internasjonale lover, samt krav til gode rutiner, opplæring med mer. Styret vurderer KONGSBERGs complianceprogram til å være på et godt internasjonalt nivå. Konsernet vil gjøre en oppdatert evaluering i 2017.

Som et høyteknologisk selskap er KONGSBERG konstant eksponert for eksterne trusler tilknyttet datasikkerhet, og er under konstant press fra ulike eksterne aktører. I hovedsak er man utsatt for virusangrep, forsøk på hacking, sosial manipulasjon og svindelforsøk. Overvåking og tiltak for å forhindre angrep har høy prioritet og fokus hos ledelsen. Hovedfokus i arbeidet mot dataangrep er rettet mot overvåking og forebyggende tiltak, hvor avansert teknologi benyttes. Dette, sammen med informasjon til og opplæring av alle ansatte, bidrar til at konsernet kontinuerlig forbedrer evnen til å stå imot disse truslene.

TEKNOLOGI, FORSKNING OG UTVIKLING

En betydelig andel av KONGSBERGs verdiskaping består i utvikling av høyteknologiske løsninger til det nasjonale og internasjonale markedet. Høy kompetanse og deling av kunnskap er viktige forutsetninger for konkurranseevnen. Som eksempel har KONGSBERGs omfattende kunnskap innen dynamisk posisjonering sin bakgrunn i kompetanse utviklet i forbindelse med styringssystemer for ubåter og missiler. Konsernets systemer og produkter dreier seg i hovedsak rundt fire kjernekompetanseområder: signalbehandling, systemintegrering, reguleringsteknikk (kybernetikk) og software-utvikling. KONGSBERG satser kontinuerlig på produktutvikling, både egenfinansiert og gjennom kunde-finansierte programmer. Totale kostnader til produktutvikling utgjør over tid om lag ti prosent av driftsinntektene.

ANSVARLIG FORRETNINGSVIRKSOMHET (RESPONSIBLE BUSINESS CONDUCT)

KONGSBERG skal stå for en bærekraftig utvikling hvor det er balanse mellom resultater, verdiskaping og samfunnsansvar.

Bærekraft og samfunnsansvar skal integreres i konsernets strategiprosesser. Bærekraftig teknologisk innovasjon er et sentralt element for å bidra til å løse de store globale utfordringene jorden står overfor. For KONGSBERG betyr dette forretningsmuligheter i flere markeder sett i lys av vår brede teknologiske- og kompetanseplattform.

Vi er bevisst den risiko som er knyttet til vår "license to operate" – både med hensyn til overholdelse av lover og regler, samt den utvikling vi ser rundt oss i verden med hensyn til ressursknapphet, uro i verdenssituasjonen, utvikling i globale megatrender mv.

I 2017 vil KONGSBERG fortsette å ha sterkt fokus på antikorrupsjon, samfunnsansvar i leverandørnettverket samt

oppfølging av menneske- og arbeidstakerrettigheter – både i egen organisasjon og hos våre forretningspartnere. Det henvises til bærekraftrapporten for en nærmere beskrivelse av konsernets arbeid med bærekraft og samfunnsansvar. Rapporten er behandlet og godkjent av styret.

HELSE, MILJØ OG SIKKERHET

Styret er opptatt av at helse, miljø og sikkerhet (HMS) tas hånd om på en måte som skaper høy trivsel og et godt arbeidsmiljø. Helse- miljø og sikkerhet er like viktig for KONGSBERG som andre forretningsaktiviteter. Et grunnleggende prinsipp er at HMS-arbeidet skal være forebyggende. Styret følger HMS-arbeidet tett, og gjennomgår HMS-rapportene hvert kvartal og det er etablert Key Performance Indicators (KPI) som viser utvikling på disse over tid. I løpet av 2016 har det fortsatt vært fokus på HMS-opplæring, og det er etablert egne retningslinjer for å ytterligere forbedre rutinene for HMS-rapportering. Risikoanalyser gjennomføres regelmessig og er en viktig del av det forebyggende HMS arbeidet. Rapporteringsrutinene fra de utenlandske datterselskapene er gode, og tall på sykefravær og arbeidsuhell fra de internasjonale kontorene er en naturlig del av HMS-rapporten.

I løpet av 2016 ble det registrert 432 arbeidshendelser i konsernet. Antall registrerte skader som medførte fravær var 40. 136 hendelser medførte behandling. Arbeidsrelaterte skader med og uten fravær ("TRI") for 2016 var 3,5 prosent, en reduksjon fra 4,1 prosent i 2015. Det er ikke registrert yrkessykdommer eller arbeidsrelaterte dødsfall i løpet av 2016. Totalt sykefravær i konsernet er 2,5 prosent (2,6 prosent i 2015), for virksomhetene i Norge 2,8 prosent, det samme nivå som i 2015. I 2017 vil det fortsatt være høyt fokus på å opprettholde det lave sykefraværet, samt å ha prosesser som gjør at sykemeldte kommer raskere tilbake i jobb.

Alle medarbeidere i Norge har tilgang til bedriftshelse-tjeneste. I de utenlandske virksomhetene varierer dette i tråd med lokal praksis og lovgivning. KONGSBERG har mange medarbeidere ansatt utenfor Norge, 36 prosent ved utgangen av 2016. Dette krever stor oppmerksomhet og innsikt i problemstillinger knyttet til helse, miljø og sikkerhet i de aktuelle land.

KLIMA OG MILJØ

Klima- og miljøregnskapet gir en oversikt over KONGSBERGs forbruk av energi, utslipp av klimagassen CO₂, avfallshåndtering og forbruk av vann.

Konsernets største positive bidrag i forhold til klimautfordringene er at et økende antall av våre produkter og løsninger på forskjellig vis bidrar til reduserte utslipp for våre kunder. Dette er et sentralt tema i den nye strategien for bærekraft som vi utarbeidet i 2016.

Klimaregnskapet viser at utslipp av CO₂ reduseres med 15 prosent fra 2015 til 2016. Årsaken til reduksjon er et lavere antall flyreiser og lavere utslipp knyttet til transport av varer og tjenester. En detaljert oversikt over klima- og miljøregnskapet for 2016 finnes i konsernets bærekraftrapport for 2016, side 148–151.

Konsernet rapporterer til det internasjonale rammeverket "Carbon Disclosure Project" om forhold knyttet til klimændringer og nivå på utslipp knyttet til klimagasser. Vårt mål om å høyne kvalitet og score på denne rapporteringen ga seg utslag i at score gikk fra E for 2015 til B for 2016.

Konsernet har vedtatt et mål om å redusere utslipp av klimagassen CO₂ med 20 prosent relativt i forhold til omsetningen innen utgangen av 2020, med basis i tall per 31.12.15.

Det er ikke rapportert alvorlige hendelser knyttet til forurensing av miljøet i 2016.

PERSONAL OG ORGANISASJON

Antall medarbeidere	31.12.16	31.12.15
Kongsberg Maritime	4 157	4 726
Kongsberg Defence Systems	1 837	1 729
Kongsberg Protech Systems	600	663
Øvrige	565	570
Totalt i konsernet	7 159	7 688
Andel utenfor Norge	36 %	38 %

KONGSBERG har en unik og sterk kultur som er utviklet over mange år. Felles verdigrunnlag og lederprinsipper er implementert for hele konsernet.

En viktig forutsetning for å lykkes langsiktig er at KONGSBERG forvalter medarbeidernes kompetanse på en god måte. Det er et mål å utvikle og øke mangfoldet i konsernet, slik at ulik erfaring, kultur, kjønnsfordeling, utdanning og tenkemåte er representert. Dette bidrar til å øke evnen til fornyelse og bedre beslutninger. Konsernet arbeider med økt utveksling av kunnskap og medarbeidere mellom forretningsområdene. Gode arbeidsprosesser og utviklingsmuligheter er viktige virkemidler for å rekruttere og beholde gode medarbeidere. KONGSBERG legger stor vekt på kompetanseutvikling, og arbeider kontinuerlig med å videreutvikle våre ansatte. 64 prosent av de ansatte i KONGSBERG har høyere utdanning.

KONGSBERG investerer i lederutvikling. Høy kompetanse og kapasitet hos lederne i konsernet er et av de mest sentrale elementene i realiseringen av KONGSBERGs strategi. Leadership@KONGSBERG, konsernets "performance management process", er utviklet for å tydeliggjøre og kvalitetssikre prosesser for målsetting, måloppfølging og evaluering, og for å sikre en styrt utvikling av konsernets totale globale ledelseskapasitet.

I samarbeid med utdanningselskapet Kongsberg Technology Training Centre AS, hvor KONGSBERG er deleier, utdanner konsernet fagarbeidere innenfor flere fagområder. I 2016 var det totalt 43 lærlinger. I tillegg legger bedriften til

rette for, og stimulerer til, at egne ansatte kan ta fagbrev som privatist, såkalt praksiskandidat.

Samarbeidet med medarbeidernes fagforeninger og organisasjoner gjennom de etablerte samarbeids- og representasjonsordningene er godt, og gir verdifulle bidrag til å møte konsernets utfordringer på en konstruktiv måte.

MANGFOLD

KONGSBERG har en personalpolitikk som skal sikre like muligheter og rettigheter og hindre diskriminering på grunn av etnisk bakgrunn, nasjonal opprinnelse, hudfarge, språk, religion, livssyn, alder og kjønn. Totalt 1.518 (21,2 prosent) av de ansatte er kvinner, og to av fem aksjonærvalgte medlemmer i styret er kvinner. Per 31.12.16 inngår to kvinner i konsernledelsen. Selskapet er opptatt av å fremme likestilling og hindre forskjellsbehandling i strid med lov om likestilling mellom kjønnene. Det er etablert mål på kort og lang sikt for å bidra til å øke kvinneandel i konsernet, både ift. ansettelse og lederstillinger. Mangfold følges særlig opp av styrets kompensasjonsutvalg. Styret vurderer at konsernet er i overensstemmelse med gjeldende regelverk på området.

I den grad det er mulig, søker KONGSBERG å tilpasse arbeidsforholdene, slik at også personer med nedsatt funksjonsevne kan ta arbeid i bedriften.

I deler av KONGSBERGs virksomhet er det prosjekter knyttet til leveranser hvor det kreves spesiell sikkerhetsklaring av medarbeiderne. I visse tilfeller kan dette gi føringer på hvilke personer som kan ansettes.

EIERSTYRING OG SELSKAPSLEDELSE

KONGSBERG har som mål å ivareta og øke interessentenes verdier gjennom å drive lønnsom, vekstorientert industriell utvikling i et langsiktig og internasjonalt perspektiv. God eierstyring og selskapsledelse skal redusere risikoen ved virksomheten, samtidig som konsernets ressurser skal utnyttes på en

effektiv og bærekraftig måte, og gjennom dette sikre størst mulig verdiskaping. Verdiene som skapes skal komme aksjeeiere, medarbeidere, kunder og samfunnet til gode.

Styret legger vekt på at konsernets styringsdokumenter gjennomgås årlig og oppdateres, slik at de i størst mulig grad er i overensstemmelse med "Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse".

I henhold til regnskapsloven § 3-3b, skal selskapet utarbeide en redegjørelse om foretaksstyring. Redegjørelsen vil, i henhold til allmennaksjeloven § 5-6, bli gjenstand for behandling på ordinær generalforsamling. Redegjørelsen på sidene 100–113, er basert på siste reviderte utgave av anbefalingen av 30.10.14.

LØNN OG ANNEN GODTGJØRELSE TIL LEDENDE ANSATTE

Styret har et eget kompensasjonsutvalg som blant annet behandler alle vesentlige forhold knyttet til lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte før formell styrebehandling og beslutning. I tråd med norsk aksjelovgivning har styret også utarbeidet en egen erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte, tatt inn i note 28 i konsernregnskapet.

ÅRSRESULTAT OG DISPONERING

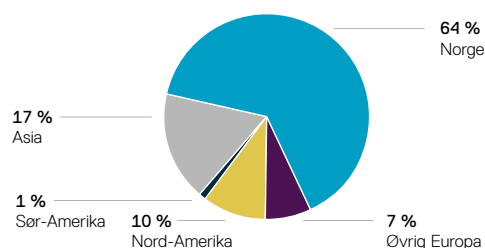
Morselskapet Kongsberg Gruppen ASA hadde i 2016 et årsresultat på NOK 547 millioner. Styret foreslår følgende disponeringer i Kongsberg Gruppen ASA:

Utbytte	NOK	450 millioner
Til annen egenkapital	NOK	97 millioner
Totalt disponert	NOK	547 millioner

Forslaget til utbytte utgjør 50,2 prosent av konsernets årsresultat før nedskrivninger.

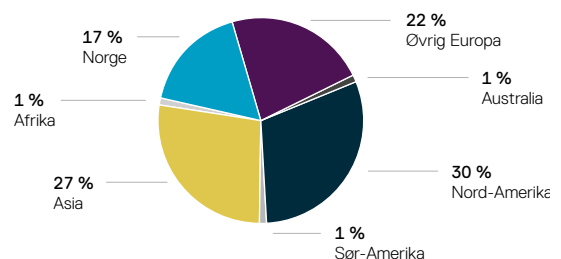
ANSATTE GEOGRAFISK

Prosent

DRIFTSINNTEKTER GEOGRAFISK

Prosent

I utbyttevurderingen er nedskrivninger holdt utenfor. Den ordinære delen av utbyttet er i tråd med selskapets utbyttepolicy.

Konsernets likviditet og finansielle stilling er god, og fremtidsutsiktene er gode.

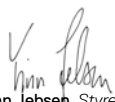

FORTSATT DRIFT

I samsvar med regnskapsloven § 3-3a bekreftes det at forutsetningene om fortsatt drift er til stede. Fremtidige resultatprognoser og konsernets langsiktige strategiske prognoser ligger til grunn for dette. Konsernet er i en god økonomisk og finansiell stilling.

For definisjoner, se note 33 til konsernregnskapet.

Kongsberg, 8. mars 2017

Finn Jebsen, Styrets leder

Irene Waage Basili, Styrets nestleder

Morten Henriksen, Styremedlem

Jarle Roth, Styremedlem

Anne-Grete Strøm-Erichsen,
Styremedlem

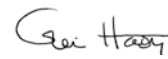
Rune Sundt Larsen, Styremedlem

Helge Lintvedt, Styremedlem

Roar Marthinius, Styremedlem

Geir Håøy, Konsernsjef

ÅRSREGNSKAP OG NOTER

	Side		Side
KONGSBERG GRUPPEN (KONSERN)			
Resultatregnskap 1.1.–31.12.	31	22. Betalingsmidler	71
Oppstilling over totalresultat for perioden 1.1.–31.12.	32	23. Aksjekapital	72
Oppstilling over finansiell stilling per 31.12.	33	24. Avsetninger	73
Oppstilling over endring i egenkapital 1.1.–31.12.	34	25. Andre kortsiktige forpliktelser	74
Kontantstrømpoppstilling 1.1.–31.12.	35	26. Pantstillelser og garantier	74
Noter		27. Salg og tilbakeleie	75
1. Generell informasjon	36	28. Erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte	75
2. Grunnlag for utarbeidelse av konsernregnskapet	36	29. Godtgjørelse til ledelsen og styret	78
3. Sammendrag av vesentlige regnskapsprinsipper	37	30. Godtgjørelse til revisor	79
4. Virkelig verdi	44	31. Oversikt over konsernselskaper	80
5. Styring av kapital og finansiell risiko	44	32. Transaksjoner med nærstående parter	81
6. Driftssegmenter	46	33. Definisjoner	82
7. Andeler i felleskontrollert virksomhet og tilknyttede selskaper	49	34. Betingede utfall	82
8. Anleggskontrakter under utførelse	50	35. Hendelser etter balansedagen	82
9. Varelager	51	KONGSBERG GRUPPEN ASA	
10. Personalkostnader	51	Resultatregnskap og balanse	83
11. Pensjoner	51	Kontantstrømpoppstilling	84
12. Eiendom, anlegg og utstyr	56	Noter	
13. Immaterielle eiendeler	57	1. Regnskapsprinsipper	85
14. Test av verdifall på goodwill	58	2. Egenkapitalavstemming	86
15. Finansinntekter og finanskostnader	59	3. Aksjer i datterselskap	86
16. Skatt	60	4. Lønnskostnader og godtgjørelser	87
17. Resultat per aksje	61	5. Pensjoner	87
18. Aksjer tilgjengelige for salg	61	6. Skatt	88
19. Andre langsiktige eiendeler	62	7. Rentebærende lån og lånerammer	89
20. Fordringer og kredittrisiko	62	8. Garantier	90
21. Finansielle instrumenter	64	9. Nærstående parter	90
21A. Derivater	64	10. Valutasikring	92
21B. Valutarisiko og sikring av valuta	64	11. Betalingsmidler	93
21C. Kontantstrømsikringer	66	12. Gevinst ved salg av aksjer	94
21D. Renterisiko knyttet til lån	67	ERKLÆRING TIL ÅRSREGNSKAP	95
21E. Likviditetsrisiko	69	REVISJONSBERETNING FOR 2016	96
21F. Oppsummering finansielle eiendeler og forpliktelser	70		
21G. Vurdering av virkelig verdi	71		
21H. Estimatusikkerhet	71		

RESULTATREGNSKAP 1.1.–31.12.

Kongsberg Gruppen (Konsern)

NOK millioner	Note	2016	2015
Driftsinntekter	6, 8	15 845	17 032
Sum inntekter		15 845	17 032
Varekostnader	9	(5 949)	(5 983)
Personalkostnader	10, 11	(6 136)	(6 192)
Andre driftskostnader	30	(2 773)	(3 160)
Resultatandel felleskontrollerte ordninger og tilknyttede selskaper	7	230	87
Driftsresultat før avskrivninger og amortiseringer (EBITDA)	6, 33	1 217	1 784
Avskrivninger	6, 12	(360)	(362)
Nedskrivninger eiendom, anlegg og utstyr	6, 12	(22)	(17)
Driftsresultat før amortiseringer (EBITA)	6, 33	835	1 405
Amortiseringer	6, 12	(140)	(161)
Nedskrivninger immaterielle eiendeler	6, 13, 14	(3)	(300)
Driftsresultat (EBIT)	6, 33	692	944
Finansinntekter	15	197	109
Finanskostnader	15	(160)	(109)
Resultat før skatt		729	944
Skattekostnad	16	(78)	(189)
Årsresultat		651	755
<i>Hvorav</i>			
Aksjeeiere i morselskapet		653	747
Ikke-kontrollerende interesser		(2)	8
<i>Resultat per aksje i NOK</i>			
– ordinært resultat per aksje / utvannet resultat per aksje	17	5,44	6,23

OPPSTILLING OVER TOTALRESULTAT FOR PERIODEN 1.1.–31.12.

Kongsberg Gruppen (Konsern)

NOK millioner	Note	2016	2015
Årsresultat		651	755
Spesifikasjon av utvidet resultat			
<i>Poster som vil bli reklassifisert over resultat i etterfølgende perioder</i>			
Endring virkelig verdi:			
– Kontantstrømsikringer valuta	21C	1 029	(428)
– Rentebytteavtaler/basis swapper	21C	34	3
– Aksjer tilgjengelig for salg	18	(104)	101
Skatteeffekt kontantstrømsikringer og rentebytteavtaler	16	(273)	80
Omregningsdifferanser valuta		(266)	268
Sum poster som blir reklassifisert over resultatet i etterfølgende perioder		420	24
<i>Poster som ikke vil bli reklassifisert over resultatet</i>			
Estimatavvik pensjoner	11	20	254
Skatteeffekt på estimatavvik pensjoner	16	(5)	(69)
Sum poster som ikke vil bli reklassifisert over resultatet		15	185
Utvidet resultat for perioden		435	209
Totalresultat for perioden¹⁾		1 086	964
<i>Hvorav</i>			
Aksjeeiere i morselskapet		1 088	956
Ikke-kontrollerende interesser		(2)	8

1) Totalresultat for perioden er summen av periodens ordinære resultat (årsresultat) og utvidet resultat. Utvidet resultat er tilsvarende summen av de poster som er ført direkte mot egenkapitalen i perioden.

OPPSTILLING OVER FINANSIELL STILLING PER 31.12.

Kongsberg Gruppen (Konsern)

NOK millioner	Note	2016	2015
EIENDELER			
<i>Anleggsmidler</i>			
Eiendom, anlegg og utstyr	12	2 723	2 542
Goodwill	13, 14	1 998	2 012
Andre immaterielle eiendeler	13	748	644
Andeler i felleskontrollert virksomhet og tilknyttede selskaper	7	3 174	366
Aksjer tilgjengelige for salg	18	35	233
Andre langsiktige eiendeler	19	229	106
Sum anleggsmidler		8 907	5 903
<i>Omløpsmidler</i>			
Varelager	9	4 666	4 136
Fordringer	20	3 354	4 056
Anleggskontrakter under utførelse, eiendel	8	2 049	2 935
Derivater	21A	332	284
Betalingsmidler	22	1 888	1 807
Sum omløpsmidler		12 289	13 218
Sum eiendeler		21 196	19 121
EGENKAPITAL, FORPLIKTELSER OG AVSETNINGER			
<i>Egenkapital</i>			
Innskutt kapital		982	982
Andre reserver		(160)	(580)
Opptjent egenkapital		5 869	5 684
Sum aksjeeiere i morselskapet		6 691	6 086
Ikke-kontrollerende interesser		34	41
Sum egenkapital	23	6 725	6 127
<i>Langsiktige forpliktelser og avsetninger</i>			
Langsiktige rentebærende lån	21D	3 820	866
Pensjonsforpliktelse	11	467	497
Avsetninger	24	165	166
Utsatt skatt	16	1 174	983
Andre langsiktige forpliktelser		24	13
Sum langsiktige forpliktelser og avsetninger		5 650	2 525
<i>Kortsiktige forpliktelser og avsetninger</i>			
Anleggskontrakter under utførelse, forpliktelse	8	2 848	2 736
Derivater	21A	1 277	3 069
Avsetninger	24	803	811
Kortsiktig rentebærende gjeld		263	-
Andre kortsiktige forpliktelser	25	3 630	3 853
Sum kortsiktige forpliktelser og avsetninger		8 821	10 469
Sum forpliktelser og avsetninger		14 471	12 994
Sum egenkapital, forpliktelser og avsetninger		21 196	19 121

Kongsberg 8. mars 2017

Finn Jebsen, Styrets leder

Irene Waage Basili, Styrets nestleder

Morten Henriksen, Styremedlem

Jarle Røth, Styremedlem

 Anne-Grete Strøm-Erichsen,
 Styremedlem

Rune Sundt Larsen, Styremedlem

Helge Lintvedt, Styremedlem

Roar Marthinussen, Styremedlem

Geir Håøy, Konsernsjef

OPPSTILLING OVER ENDRING I EGENKAPITAL 1.1.–31.12.

Kongsberg Gruppen (Konsern)

		Aksjeeiere i morselskapet						Ikke- kontrolle- rende interesser	Sum egenkapital	
		Innskutt kapital		Andre reserver			Opptjent egenkapital	Sum		
NOK millioner	Note	Aksje- kapital	Annen innskutt egenkapital	Sikrings- reserve	Tilgjengelig for salg reserve	Om- regnings- differanse				
Egenkapital per 1.1.15		150	832	(954)	3	347	5 875	6 253	29	6 282
Årsresultat							747	747	8	755
Utvidet resultat				(345)	101	268	185	209		209
Transaksjoner med egne aksjer	23						8	8		8
Utbetalt utbytte							(1 110)	(1 110)		(1 110)
Kjøp/salg ikke-kontrollerende interesser							(21)	(21)		(21)
Utbytte ikke-kontrollerende interesser								-	(2)	(2)
Omregningsdifferanse ikke- kontrollerende interesser								-	6	6
Egenkapital per 31.12.15		150	832	(1 299)	104	615	5 684	6 086	41	6 127
Egenkapital per 1.1.16		150	832	(1 299)	104	615	5 684	6 086	41	6 127
Årsresultat							653	653	(2)	651
Utvidet resultat				790	(104)	(266)	15	435		435
Transaksjoner med egne aksjer							5	5		5
Utbetalt utbytte	23						(510)	(510)		(510)
Reversering av tidligere års nedskrivning							22	22		22
Utbytte ikke-kontrollerende interesser									(3)	(3)
Omregningsdifferanse ikke- kontrollerende interesser									(2)	(2)
Egenkapital per 31.12.16		150	832	(509)	0	349	5 869	6 691	34	6 725

KONTANTSTRØMOPPSTILLING 1.1.–31.12.

Kongsberg Gruppen (Konsern)

NOK millioner	Note	2016	2015
Årsresultat		651	755
Avskrivninger/nedskrivninger på eiendom, anlegg og utstyr	12	382	379
Amortiseringer på immaterielle eiendeler	13	140	161
Nedskrivninger på immaterielle eiendeler	13, 14	3	300
Netto finansposter	15	(37)	-
Skattekostnad	16	78	189
Driftsresultat før avskrivninger og amortiseringer		1 217	1 784
<i>Justert for</i>			
Endring i anleggskontrakter under utførelse, eiendel		516	(302)
Endring i anleggskontrakter under utførelse, forpliktelse		112	(854)
Endring i andre kortsiktige forpliktelser		(664)	(529)
Endring i varelager		(530)	(409)
Endring i fordringer		716	(393)
Endring i avsetninger og andre tidsavgrensninger		(440)	(257)
Betalte skatter		(118)	(127)
Netto kontantstrøm fra driftsaktiviteter		809	(1 087)
<i>Kontantstrøm fra investeringsaktiviteter</i>			
Salg av eiendom, anlegg og utstyr	12	28	14
Kjøp av eiendom, anlegg og utstyr	12	(641)	(363)
Aktivert egenutviklet immaterielle eiendeler (F&U)	13	(266)	(103)
Avgang/kjøp av immaterielle eiendeler	13	5	(2)
Oppgjør ved kjøp av datterselskaper og tilknyttede selskaper		(2 786)	(45)
Salg av aksjer holdt for salg	18, 23	317	-
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter		(3 343)	(499)
<i>Kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter</i>			
Opptak av lån	21D	3 252	-
Mottatte renter		23	40
Betalte renter		(83)	(37)
Transaksjoner med egne aksjer	23	(12)	(12)
Transaksjoner med ikke-kontrollerende eierinteresser		(3)	(23)
Utbetalt utbytte	23	(509)	(1 107)
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter		2 668	(1 139)
Sum kontantstrøm		134	(2 725)
Effekt av valutakursendringer på betalingsmidler		(53)	108
Netto endring betalingsmidler		81	(2 617)
Betalingsmidler ved begynnelsen av året		1 807	4 424
Betalingsmidler ved årets slutt	22	1 888	1 807

NOTER

Kongsberg Gruppen (Konsern)

1. GENERELL INFORMASJON

Kongsberg Gruppen ASA er et allmennaksjeselskap med begrenset ansvar og har sitt hovedkontor i Kongsberg, Norge. Selskapets aksjer omsettes på Oslo Børs. Kongsberg Gruppens konsernregnskap for regnskapsåret 2016 ble godkjent i styremøte den 8.3.17. Konsernregnskapet for 2016 inkluderer morselskapet og datterselskaper (samlet referert til som "KONGSBERG" eller "konsernet") samt konsernets andeler i tilknyttede selskaper og felleskontrollerte virksomheter.

2. GRUNNLAG FOR UTARBEIDELSE AV KONSERNREGNSKAPET

Konsernregnskapet er presentert i norske kroner (NOK), og alle tall er oppgitt i hele millioner, bortsett fra der hvor annet er angitt.

Konsernregnskapet er avlagt i samsvar med EU-godkjent International Financial Reporting Standards (IFRS) og tilhørende fortolkninger, samt de ytterligere norske opplysningskrav som følger av regnskapsloven.

Konsernregnskapet er utarbeidet basert på historisk kost med unntak for følgende eiendeler og forpliktelser:

- Finansielle derivater (valutaterminkontrakter, valutaoppsjoner og rentebytteavtaler), som er verdsatt til virkelig verdi
- Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg, som er verdsatt til virkelig verdi

- Note 3 H "Sammendrag av vesentlige regnskapsprinsipper – Leieavtaler, salg og tilbakeleie"
- Note 3 J "Sammendrag av vesentlige regnskapsprinsipper – Finansielle instrumenter" og note 21 "Finansielle instrumenter"
- Note 8 "Anleggskontrakter under utførelse"
- Note 11 "Pensjoner"
- Note 14 "Test av verdifall på goodwill"
- Note 20 "Fordringer"
- Note 24 "Avsetninger"

Estimatusikkerhet og vurdering av regnskapsprinsipper

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet har selskapets ledelse benyttet estimater basert på skjønn og forutsetninger som er vurdert å være realistiske basert på erfaring og markedsforhold. Det vil kunne oppstå situasjoner som kan føre til endrede estimater og forutsetninger, som igjen vil påvirke selskapets eiendeler, forpliktelser, inntekter og kostnader. Estimatenes vurderes fortløpende og innregnes i perioden hvor de oppstår. Ved utarbeidelse av det konsoliderte årsregnskapet har ledelsen også gjort enkelte vesentlige vurderinger basert på skjønn knyttet til anvendelse av regnskapsprinsippene.

For nærmere informasjon om estimatusikkerhet og områder for anvendelse av skjønn, som kan medføre en vesentlig endring av beløpene innen neste regnskapsperiode, henvises det til følgende noter:

- Note 3 C "Sammendrag av vesentlige regnskapsprinsipper – Inntektsføring"
- Note 3 F "Sammendrag av vesentlige regnskapsprinsipper – Immaterielle eiendeler" og note 13 "Immaterielle eiendeler"

3. SAMMENDRAG AV VESENTLIGE REGNSKAPSPRINSIPPER

A) Konsolidering

Datterselskaper

Datterselskaper er alle enheter som konsernet har kontroll over. Kontroll over en enhet oppstår når konsernet er utsatt for variabilitet i avkastningen fra en enhet og har evne til å påvirke denne avkastningen gjennom sin innflytelse over enheten. Datterselskap konsolideres fra den dagen kontroll oppstår, og de konsolideres når kontroll opphører.

Ved kjøp av datterselskaper innregnes disse til virkelig verdi på oppkjøpstidspunktet. Virkelig verdi henføres til identifiserte eiendeler, gjeld og betingede forpliktelser. Merverdi som ikke kan henføres til bestemte eiendeler, er oppført som goodwill. Ved kjøp av nye datterselskaper innregnes resultat, eiendeler og forpliktelser i konsernregnskapet fra oppkjøpstidspunktet. Oppkjøpstidspunktet er det tidspunktet hvor KONGSBERG oppnår kontroll over det oppkjøpte selskapet. Normalt vil kontroll oppnås når alle betingelser i avtalen er oppfylt. Eksempler på betingelser kan være godkjenning av styret, generalforsamling eller godkjenning fra konkurransemyndighetene. Ved trinnvise oppkjøp legges verdiene ved tidspunkt for kontroll til grunn. Goodwill beregnes på tidspunktet når kontroll oppnås. Ved oppkjøp hvor det foreligger ikke-kontrollerende eierinteresser blir goodwill avgrenset til KONGSBERG sin andel.

Betinget vederlag som skal utbetales på et senere tidspunkt dersom gitte forutsetninger ved oppkjøpet oppfylles, blir innregnet til virkelig verdi på oppkjøpstidspunktet. Etterfølgende endringer i virkelig verdi av betinget vederlag klassifisert som en eiendel eller forpliktelse blir innregnet i tråd med IAS 39 i årsresultatet. Transaksjonsutgifter som påløper i sammenheng med virksomhetssammenlutningen, kostnadsføres fortløpende.

Selskap som inngår i konsernet, fremgår av note 31 "Oversikt over konsernselskaper".

Felleskontrollerte ordninger

Etter IFRS 11 skal investeringer i felleskontrollerte ordninger klassifiseres enten som felleskontrollerte driftsordninger eller felleskontrollerte virksomheter avhengig av de avtalemessige rettighetene og forpliktelsene til hver enkelt investor. KONGSBERG har vurdert sine felleskontrollerte ordninger og kommet til at de er felleskontrollerte virksomheter. Felleskontrollerte virksomheter regnskapsføres ved bruk av egenkapitalmetoden.

Tilknyttede selskaper

Tilknyttede selskaper er enheter hvor konsernet har betydelig innflytelse, men ikke kontroll over den finansielle og operasjonelle styringen (normalt ved eierandel mellom 20 % og 50 %). Betydelig innflytelse er makt til å delta i finansielle og driftsmessige prinsippavgjørelser i selskapet, men hvor KONGSBERG likevel ikke har kontroll eller felleskontroll. Ved eierandel under 20 % må det, for å kunne behandles som tilknyttet selskap, klart demonstreres at betydelig innflytelse foreligger, for eksempel gjennom aksjeeieravtaler. Konsernregnskapet inkluderer konsernets andel av resultat fra tilknyttede selskaper innregnet etter egenkapitalmetoden fra det tidspunkt betydelig innflytelse oppnås og inntil slik innflytelse opphører. Når konsernets andel av negativt resultat overstiger verdi av investeringen, reduseres balanseført verdi av investeringen til null og innregning av ytterligere negativt resultat opphører. Unntaket er de tilfeller hvor konsernet har forpliktelse til å dekke negative resultater.

Eliminering av transaksjoner

Kjøp, salg, mellomværende og urealiserte gevinster oppstått ved transaksjoner mellom konsernselskaper blir eliminert ved konsolidering. Urealisert tap elimineres tilsvarende såfremt dette ikke er et verdifall som krever innregning i konsernregnskapet.

Ikke-kontrollerende interesser

Ikke-kontrollerende interesser er inkludert i konsernets egenkapital på egen linje og andel av resultatet er inkludert i årets resultat. Ikke-kontrollerende interesser omfatter andel av virkelig verdi av datterselskapet inkludert andel av identifiserte merverdier på oppkjøpstidspunktet. Andel av totalresultatet henføres selv om dette medfører en negativ ikke-kontrollerende interesse.

B) Utenlandsk valuta

Konsernregnskapet presenteres i norske kroner, som også er morselskapets funksjonelle valuta. Hver enhet i konsernet vurderer sin funksjonelle valuta, og hver transaksjon i regnskapet til de enkelte enhetene blir målt i sin funksjonelle valuta. Transaksjoner i utenlandsk valuta omregnes til funksjonell valuta på transaksjonstidspunktet. Anleggskontrakter sikres og inntektsføres basert på sikret kurs. Kundefordringer, andre fordringer, leverandørgjeld og andre forpliktelser i utenlandsk valuta er omregnet til balansedagens kurs, og valutakursdifferansene er innregnet i resultatet. Differanser som oppstår ved omregning av kontantstrømsikringer, og som tilfredsstillere kriteriene for sikringsbokføring, er innregnet som endring i virkelig verdi på kontantstrømsikringer i utvidet resultat. Når kontantstrømsikringene realiseres blir effektene tatt over årsresultatet. Se også 3 J "Finansielle instrumenter".

Gevinster og tap knyttet til poster i utenlandsk valuta, som er en del av varekretslopet, inngår i driftsresultat før avskrivninger og amortiseringer. Øvrige gevinster og tap knyttet til poster i utenlandsk valuta er klassifisert som finansinntekter eller -kostnader.

Omregning av utenlandske datterselskaper

Eiendeler og forpliktelser i utenlandske virksomheter, med annen funksjonell valuta enn norske kroner, omregnes til norske kroner med valutakurs på balansedagen. Inntekter og kostnader omregnes månedlig basert på gjennomsnittskurser. Omregningsdifferanser innregnes i utvidet resultat. Når en utenlandsk virksomhet avhendes på en slik måte at KONGSBERG ikke lenger har kontroll, resultatføres akkumulerte omregningsdifferanser og reverseres samtidig i utvidet resultat. Delvis avhendelse av datterselskaper, gitt fortsatt kontroll fra konsernets side, gir ingen resultat føring av omregningsdifferanser.

C) Inntektsføring

KONGSBERG skiller med hensyn til inntektsføring mellom anleggskontrakter/systemleveranser, varer/standardproduksjon/tjenester og lisensalg med tilhørende tjenester.

Anleggskontrakter/systemleveranser

En betydelig del av KONGSBERGs aktivitet består av utvikling og produksjon av produkter og systemer på basis av inngåtte kontrakter.

En anleggskontrakt er en kontrakt som er fremforhandlet for tilvirkning av en eiendel eller en kombinasjon av eiendeler som er tett relatert eller innbyrdes avhengige. KONGSBERG har lagt følgende kriterier til grunn for at det skal være en anleggskontrakt:

1. Bindende avtale som er forhandlet individuelt og som hensyn tar kundens spesielle krav

2. Tilvirket spesielt basert på kundens spesifikasjon som medfører individuell design og/eller utvikling
3. Kontrakten er rettsgyldig og kansellering vil medføre at kunden som et minimum dekker påløpte kostnader knyttet til tilvirkningen
4. Tilvirkningen foregår over flere regnskapsperioder
5. De ulike elementene/komponentene/tjenestene i kontrakten kan ikke selges separat

Kontrakter som ikke oppfyller definisjonen av anleggskontrakt inntektsføres på leveranstidspunktet.

Inntekter og forventet kontrakts fortjeneste fra en anleggskontrakt innregnes i regnskapet i takt med prosjektets fullføringsgrad. Fullføringsgrad fastsettes normalt på grunnlag av påløpte kostnader i forhold til forventede totale kostnader eller på grunnlag av påløpte timer målt mot totalt forventet timeforbruk. Andre fremdriftsmål benyttes dersom dette gir et bedre bilde av fremdriften og verdiskapingen i prosjektet.

Opparbeidet verdi på kontrakter under utførelse inngår i drifts-inntekter. I oppstilling over finansiell stilling er opparbeidet verdi som ikke er fakturert, presentert i "Anleggskontrakter under utførelse, eiendel". Opparbeidet verdi beregnes basert på fullføringsgraden og er fastsatt som påløpte tilvirkningskostnader med tillegg av andel av opptjent kontrakts fortjeneste. Tilvirkningskostnadene omfatter direkte lønn, direkte materialer og en forholdsmessig andel av indirekte kostnader som kan henføres til kontraktene. Generelle utviklingskostnader, salgskostnader og felles administrasjonskostnader inngår ikke i tilvirkningskostnadene.

Innregnet opptjent kontrakts fortjeneste er en forholdsmessig andel av forventet total kontrakts fortjeneste ut ifra fullføringsgrad. Dersom kontrakts fortjenesten ikke kan estimeres med rimelig grad av sikkerhet, inntektsføres prosjektet uten fortjeneste inntil pålitelige estimater foreligger. Når en anleggskontrakt forventes å gi tap, kostnadsføres hele tapet umiddelbart. En anleggskontrakt forventes å gi tap når forventede kostnader overstiger forventede inntekter i kontrakten.

Balansført verdi av anleggskontrakter presenteres i oppstilling over finansiell stilling basert på en vurdering av den enkelte anleggskontrakts finansielle status. Klassifiseringen gjøres kontrakt for kontrakt med mindre det foreligger en avtale om motregning. I så fall kan de aktuelle kontraktene sees i sammenheng. For hver enkelt anleggskontrakt nettes samtlige balanseposter mot hverandre slik at nettoeksponeringen på den enkelte anleggskontrakt i konsernregnskapet presenteres på en linje i oppstilling over finansiell stilling. Den enkelte anleggskontrakt presenteres da enten som "anleggskontrakter under utførelse, eiendel", eller som "anleggskontrakt under utførelse, forpliktelse". Kundefordringer knyttet til anleggskontrakter nettes mot balansepostene i den grad anleggskontrakten har bokført forskudd (fakturering overstiger akkumulerte inntekter) slik at balansepostene kun vil inneholde faktisk mottatte forskudd.

Kontraktsfestede tilleggsytelser og estimerte tilleggskostnader inkluderes i den opprinnelige prosjektkalkylen og inntektsføres i takt med hovedkontrakten. Anleggskontrakter som består i å levere en eller flere like leveranser, innregnes med felles kontrakts fortjeneste og felles fullføringsgrad dersom de er inngått i en kontrakt, eller i flere kontrakter inngått med samme kjøper på samme tidspunkt, og hvor de enkelte leveranser ikke kunne ha vært forhandlet hver for seg til de samme betingelser. I særskilte tilfeller vil arbeid på prosjekter bli påbegynt og kostnader balansert uten at det foreligger inngåtte kontrakter med kunder. Dette forutsetter at det er overveiende sannsynlighet for kontraktsinngåelse.

Varer/standardproduksjon/tjenester

Ordinært varesalg og standard produksjon, som ikke er en del av en anleggskontrakt, innregnes i takt med opptjeningen som normalt er

ved leveranse. Leveranse anses gjennomført når kunden overtar kontroll og risiko for en levert vare.

I tillegg til overtakelse av kontroll og risiko må det være sannsynlig at vederlaget vil inndrives, og at inntekten kan måles pålitelig. Innregningen måles til virkelig verdi av mottatt vederlag eller fordring. Tjenester som leveres, og som ikke er en del av en anleggskontrakt eller lisenssalg, inntektsføres etter hvert som tjenesten leveres.

Lisensinntekter

Konsernet har også salg av lisenser for bruk av programvare. Lisensinntekter blir inntektsført i takt med opptjeningen som normalt er når programvaren er levert til kunden. Leveranstidspunktet defineres som det tidspunktet hvor kontroll og risiko er overført til kunden.

Hvis salget av lisensen er betinget av aksept fra kunden, vil ikke lisensinntektene bli innregnet før kunden har akseptert. Når det blir utført tilpasninger eller tilleggsarbeid i tilknytning til lisenssalget, blir det samlede vederlag inklusive vederlaget for lisensen inntektsført i takt med leveransen.

Vedlikeholdstjenester og service/supporttjenester blir inntektsført etter hvert som tjenesten utføres, eller lineært over den perioden tjenesten utføres.

Kombinerte leveranser for varer, tjenester og lisenssalg

Innregningskriteriene anvendes separat for hver transaksjon. Ved tilfeller hvor det er kombinerte leveranser med ulike innregningskriterier, blir de ulike elementene identifisert og inntektsført separat. Ved salg av varer med tilhørende vedlikeholdstjeneste vil varene inntektsføres ved levering, mens vedlikeholdstjenestene inntektsføres over den perioden tjenesten utføres.

Når det foreligger markedspriser for de ulike elementene som leveres, vil inntekten baseres på disse prisene. Inntekt for lisensen vil bli innregnet ved levering. For service og vedlikehold vil fastsatt inntekt på tjenesten bli utsatt og innregnet lineært over den perioden service og vedlikehold utføres.

Ved salg av ulike elementer hvor det ikke foreligger markedspris, har KONGSBERG følgende prinsipp for innregning og måling av inntekten:

- Identifisering av de ulike elementene som leveres, for eksempel lisens, service, vedlikehold og konsulenttjenester:
  - Forventet kostnad estimeres for service, vedlikehold og konsulenttjenester. Videre estimeres en rimelig fortjenestemargin på de ulike elementene, og forutsetninger for estimeringen er konsistent fra periode til periode. Lisensinntekt estimeres som kontraktssum redusert med service, vedlikehold og konsulenttjenester sin estimerte andel av kontraktssummen.
  - Estimert kostnad plus fortjenestemargin blir utsatt inntekt og innregnes lineært i den perioden tjenestene utføres.
  - Lisensinntekt innregnes ved levering.

D) Skatter

Skattekostnaden i resultatregnskapet omfatter både periodens betalbare skatt og endringen i utsatt skatt. Eiendeler og forpliktelser ved utsatt skatt beregnes ved å ta utgangspunkt i midlertidige forskjeller mellom regnskapsmessige og skattemessige balanseverdier ved periodens slutt (gjeldsmetoden). Det er beregnet utsatt skatt av netto skatteøkende midlertidige forskjeller mellom regnskapsmessige og skattemessige balanseverdier etter utligning av skattereduserende midlertidige forskjeller og underskudd til fremføring dersom dette tilfredsstillt kravene i IAS 12.71.

For anleggskontrakter er det lagt til grunn at skattemessig inntektsføring først skal finne sted når kontroll og risiko overdras til kunden, og KONGSBERG har endelig krav på vederlaget i kontrakten.

KONGSBERG har store og langsiktige pågående kontrakter og derav oppstår ofte betydelige skatteøkende midlertidige forskjeller.

Eiendel ved utsatt skatt er bare balanseført i den utstrekning det er sannsynlig at det vil foreligge en fremtidig skattepliktig inntekt som den skattereduserende forskjellen kan utnyttes mot. Eiendel ved utsatt skatt er vurdert for hver periode og vil bli reversert dersom det ikke lenger er sannsynlig at skattefordelen vil bli realisert.

E) Finansinntekter og finanskostnader

Finansinntekter består av renteinntekter, utbytte, valutagevinster, gevinst ved realisasjon av "Aksjer tilgjengelig for salg" og andre finansinntekter. Renteinntekter innregnes etter hvert som de påløper ved bruk av effektiv rente metode, mens utbytte blir innregnet på dato for beslutning i generalforsamlingen som vedtar utbytte.

Finanskostnader består av rentekostnader, valutatap, nedskrivning på "Aksjer tilgjengelig for salg," tap ved realisasjon av "Aksjer tilgjengelig for salg" og andre finanskostnader. Rentekostnader innregnes etter hvert som de påløper ved bruk av effektiv rente metode.

F) Immaterielle eiendeler

Goodwill

Goodwill oppstår ved kjøp av virksomhet (virksomhetssammenlutning) og avskrives ikke. Goodwill innregnes i oppstilling over finansiell stilling til anskaffelseskost, fratrukket eventuelle akkumulerte nedskrivninger. Goodwill genererer ikke kontantstrømmer uavhengig av andre eiendeler eller grupper av eiendeler, og tilordnes til de kontantstrømgenererende enheter som forventes å ha fordel av synergieffekter av sammenslutningen som ga opphavet til goodwill. Kontantstrømgenererende enheter som er tilordnet goodwill testes årlig for verdifall ved årets slutt eller oftere dersom det er indikasjoner for verdifall.

Goodwill testes for verdifall ved å beregne gjenvinnbart beløp til den kontantstrømgenererende enheten eller gruppe av kontantstrømgenererende enheter som goodwill er tilordnet og som følges opp av ledelsen. Gruppen av kontantstrømgenererende enheter er i alle tilfeller ikke større enn et driftssegment definert i henhold til IFRS 8 Driftssegmenter.

Verdifall beregnes ved å sammenligne gjenvinnbart beløp med den enkelte kontantstrømgenererende enhets balanseførte verdi. Gjenvinnbart beløp er det høyeste av bruksverdi og netto salgsverdi. Konsernet benytter bruksverdi for å fastsette gjenvinnbart beløp av de kontantstrømgenererende enhetene. I vurdering av bruksverdi er forventet fremtidig kontantstrøm diskontert til nåverdi ved å benytte en diskonteringsrente før skatt som reflekterer markedets avkastningskrav for den aktuelle kontantstrømgenererende enheten. Dersom bruksverdi av den kontantstrømgenererende enheten er lavere enn balanseført verdi, reduserer nedskrivningene regnskapsført verdi av goodwill og deretter balanseført verdi av enhetens øvrige eiendeler forholdsmessig basert på balanseført verdi av de enkelte eiendelene. Nedskrivninger av goodwill kan ikke reverseres i en senere periode dersom gjenvinnbart beløp av den kontantstrømgenererende enheten øker. Eventuelt verdifall innregnes som nedskrivninger i resultatregnskapet. Nedskrivningstesting av goodwill er beskrevet i note 13 "Test av verdifall på goodwill".

Se også note 3 I "Sammendrag av vesentlige regnskapsprinsipper – Verdifall på ikke-finansielle eiendeler".

Utvikling

Utgifter knyttet til utviklingsaktiviteter, herunder utviklingsprosjekter i utviklingsfasen, blir balanseført dersom utviklingsaktiviteten eller utviklingsprosjektet tilfredsstillende definerte krav til balanseføring. Utvikling omfatter aktiviteter knyttet til plan eller design for produk-

sjon av nye eller vesentlig forbedrede materialer, innretninger, produkter, prosesser, systemer eller tjenester før kommersiell produksjon eller bruk kommer i gang. I vurderingen av om det er utvikling av et nytt system, ny funksjonalitet eller modul må det som utvikles kunne operere uavhengig av eksisterende systemer/produkter som selges. KONGSBERG har vurdert kriterier for vesentlig forbedring til å være en økning på mer enn 20 % av verdien fra før utviklingen eller i forhold til gjenanskaffelseskost for systemet. Balanseføring forutsetter at utviklingskostnader kan bli målt pålitelig, at produktet eller prosessen er teknisk og kommersielt gjennomførbart, fremtidige økonomiske fordeler er sannsynlige og at KONGSBERG har til hensikt, og har tilstrekkelige ressurser til å fullføre utviklingen, samt til å bruke eller selge eiendelen. Andre utviklingskostnader kostnadsføres etter hvert som de påløper.

Når kriterier for balanseføring er oppfylt, vil kostnader som påløper balanseføres. Kostnadene inkluderer materialkostnader, direkte lønnskostnader og en andel av indirekte kostnader som er direkte henførbare til utviklingen.

Når utviklingskostnader innregnes i oppstilling over finansiell stilling, gjøres dette til anskaffelseskost fratrukket akkumulerte amortiseringer og tap ved verdifall. Amortiseringer fastsettes basert på forventet utnyttbar levetid. Hovedregelen er lineær amortisering. Gjenværende forventet utnyttbar levetid og forventet utranteringsverdi vurderes hvert år.

Beregning av økonomiske fordeler gjennomføres basert på de samme prinsipper og metoder som ved test for verdifall. Beregningen baseres på langtidsbudsjetter som styret har godkjent. For nærmere redegjørelse om beregning se note 13 "Test av verdifall på goodwill".

Vurdering av oppfyllelse av kriteriene for balanseføring av utviklingskostnader skjer i takt med fremdriften i pågående utviklingsprosjekter. Underveis i utviklingsfasen besluttes det, basert på teknisk suksess og markedsvurderinger, om man skal ferdigstille utviklingen og starte innregning i oppstilling over finansiell stilling.

Vedlikehold

Vedlikehold er det arbeid som må utføres på produktene eller systemene for å sikre forventet økonomisk utnyttbar levetid. Gjennomføres det en vesentlig forbedring på produktet eller systemet som for eksempel medfører at livssyklusen forlenges, eller at kunden er villig til å betale mer for forbedringen, er dette å anse som utvikling og skal innregnes i oppstilling over finansiell stilling. Utgifter knyttet til vedlikehold kostnadsføres når de påløper.

Teknologi og andre immaterielle eiendeler

Teknologi og andre immaterielle eiendeler som er kjøpt og som har bestemt utnyttbar levetid, måles til anskaffelseskost med fradrag for akkumulerte amortiseringer, samt akkumulert nedskrivning ved verdifall.

Amortiseringer fastsettes basert på forventet utnyttbar levetid, og hovedregelen er lineær amortisering. Forventet utnyttbar levetid og fastsettelse av amortiseringstakt vurderes hver periode.

G) Eiendom, anlegg og utstyr

Eiendom, anlegg og utstyr regnskapsføres til anskaffelseskost fratrukket akkumulerte avskrivninger og nedskrivning ved verdifall. Anskaffelseskost inkluderer utgifter som er direkte henførbare til kjøp av eiendelene. Eiendom, anlegg og utstyr avskrives lineært over forventet utnyttbar levetid. Når enkeltdele av en eiendom, et anlegg eller utstyr har ulik utnyttbar levetid, og som er betydelig i forhold til enhetens samlede anskaffelseskost, avskrives disse separat. Forventet utranteringsverdi hensyntas ved fastsetting av avskrivningsplanen.

Gjenværende forventet utnyttbar levetid og forventet utrangeringsverdi vurderes hvert år. Gevinst eller tap ved salg av eiendom, anlegg og utstyr er differansen mellom salgssum og bokført verdi av enheten, og innregnes netto i resultatregnskapet. Utgifter påløpt etter at driftsmidlet er tatt i bruk, slik som løpende vedlikehold, resultatføres, mens øvrige utgifter som forventes å gi fremtidige økonomiske fordeler, og som kan måles pålitelig, blir innregnet i oppstilling over finansiell stilling.

H) Leieavtaler, salg og tilbakeleie

Leieavtaler eller salg med avtale om tilbakeleie hvor KONGSBERG i det vesentligste overtar all risiko og alle fordeler forbundet med eierskap, klassifiseres som finansielle leieavtaler. Ved førstegangsinnregning måles verdien på avtalen til det laveste av virkelig verdi og nåverdi av avtalt minimumsleie og verdien innregnes som en eiendel i oppstilling over finansiell stilling. Samtidig balanseføres leieforpliktelsen som et lån i oppstilling over finansiell stilling. Etter førstegangsinnregning behandles eiendelen etter samme regnskapsprinsipp som for øvrige balanseførte eiendeler i samme kategori, og forpliktelsen nedbetales over avtalens lengde.

Andre leieavtaler er operasjonelle leieavtaler og innregnes ikke i konsernets oppstilling over finansiell stilling. Resultat av en salgs- og tilbakeleietransaksjon som fører til operasjonelle leieavtaler, innregnes umiddelbart ved at eiendelen fraregnes og gevinst eller tap innregnes. Der hvor salgs og tilbakeleieavtalen blir definert å være en tapkontrakt, innregnes nåverdien av det forventede tapet. KONGSBERGs salgs- og tilbakeleieavtaler er vurdert å oppfylle kriteriene for operasjonelle leieavtaler.

I) Verdifall på ikke-finansielle eiendeler

Alle ikke-finansielle eiendeler vurderes for hver rapporteringsperiode om det er indikasjoner for verdifall. Hvis indikasjon for verdifall eksisterer, blir gjenvinnbart beløp beregnet.

Gjenvinnbart beløp av en eiendel eller kontantstrømgenererende enhet er det høyeste av bruksverdi og netto salgsverdi. Bruksverdi er beregnet som nåverdien av fremtidige kontantstrømmer.

I nåverdiregningen benyttes det en diskonteringsrente før skatt, og som reflekterer dagens markedsvurderinger på tidsverdien og den spesifikke risikoen knyttet til eiendelen. Diskonteringsatts før skatt er fastsatt ved bruk av iterativ metode.

Et verdifall kan bli innregnet hvis balanseført verdi av en eiendel eller kontantstrømgenererende enhet er større enn gjenvinnbart beløp. En kontantstrømgenererende enhet er den minste identifiserbare gruppen som genererer en inngående kontantstrøm som i det alt vesentlige er uavhengig av andre eiendeler eller grupper. Verdifall relatert til kontantstrømgenererende enheter blir først regnet mot enhetens goodwill, for så å redusere balanseført verdi på de andre eiendelene i enheten pro rata. Disse eiendelene vil normalt være eiendom, anlegg og utstyr og andre immaterielle eiendeler. Der en enkelteiendel ikke generer selvstendige inngående kontantstrømmer inngår eiendelen i en gruppe av eiendeler som generer uavhengige inngående kontantstrømmer.

Ikke-finansielle eiendeler som har vært gjenstand for verdifall, blir vurdert for hver periode om det foreligger indikasjoner på at verdifallet er redusert eller ikke lenger er til stede. Reversering av tidligere verdifall blir begrenset oppad til den balanseførte verdien eiendelen ville ha hatt etter avskrivninger og amortiseringer hvis ikke verdifall hadde blitt innregnet.

J) Finansielle instrumenter

Finansielle eiendeler og forpliktelser

Finansielle eiendeler og forpliktelser består av derivater, investeringer i aksjer, kundefordringer og andre fordringer, betalingsmidler,

finansielle forpliktelser, leverandørgjeld og andre betalingsforpliktelser. Et finansielt instrument blir innregnet når konsernet blir part i instrumentets kontraktsmessige bestemmelser. Finansielle eiendeler og forpliktelser blir ved første gangs innregning vurdert til virkelig verdi pluss direkte henførbare kostnader. Unntaket er finansielle instrumenter hvor endring i virkelig verdi føres over resultatet hvor henførbare kostnader kostnadsføres direkte. Et alminnelig kjøp eller salg av finansielle eiendeler innregnes og fraregnes på avtaletidspunktet. Finansielle eiendeler fraregnes når konsernets rett til å motta kontantstrømmer fra eiendelen utløper, eller når konsernet overfører eiendelen til en annen part og konsernet overfører all risiko og avkastning på eiendelen. Finansielle forpliktelser fraregnes når konsernets plikt spesifisert i kontrakt er oppfylt, utløpt eller kansellert.

Klassifisering

Konsernet klassifiserer finansielle eiendeler og forpliktelser ved første gangs innregning basert på type instrument og intensjonen med instrumentet. Finansielle eiendeler klassifiseres innenfor følgende kategorier:

- I. virkelig verdi over resultatet
- II. utlån og fordringer
- III. finansielle eiendeler tilgjengelig for salg
- IV. finansielle forpliktelser

Finansielle derivater inkluderes i kategorien virkelig verdi over resultatet. Derivater med positiv verdi klassifiseres som fordringer og derivater med negativ verdi klassifiseres som forpliktelser med mindre motregning kan finne sted.

Fordringer og forpliktelser knyttet til den løpende driften er vurdert til amortisert kost som i praksis innebærer nominell verdi med avsetning for forventet tap.

Alle aksjer som ikke er datterselskaper, felleskontrollerte eller tilknyttede selskaper i oppstilling over finansiell stilling, er definert under kategorien finansielle instrumenter tilgjengelig for salg. Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg måles til virkelig verdi på balansedagen. Verdiendringer på finansielle eiendeler tilgjengelig for salg innregnes som andre inntekter og kostnader i utvidet resultat. Se note 4 "Virkelig verdi" for nærmere beskrivelse av hvordan virkelig verdi fastsettes for finansielle eiendeler og forpliktelser.

Konsernets finansielle forpliktelser innregnes til amortisert kost med unntak av finansielle derivater som innregnes til virkelig verdi over resultatet.

Nedskrivning finansielle eiendeler

Dersom det foreligger objektive bevis for at verdien på en finansiell eiendel er lavere enn kostpris, skal verdifallet innregnes i årsresultatet. Et verdifall for eiendeler målt til amortisert kost beregnes som differansen mellom balanseført verdi og nåverdien av estimert fremtidig kontantstrøm diskontert med den opprinnelige effektive renten. Når det gjelder "Aksjer tilgjengelig for salg" anses det som et verdifall når virkelig verdi er lavere enn anskaffelseskost og verdifallet anses som vesentlig og ikke er forbigående.

Akkumulert verdifall for eiendeler som nedskrives, som tidligere er innregnet i utvidet resultat, overføres til årsresultat når nedskrivning foretas. Nedskrivning blir reversert dersom det senere foreligger vesentlig og varig økning i verdien på eiendelene. For finansielle eiendeler som er målt til amortisert kost skal reverseringen innregnes i årsresultatet. Ved reversering av finansielle eiendeler som er "Aksjer tilgjengelig for salg", innregnes verdiendringen i utvidet resultat.

Derivater

Derivater i KONGSBERG omfatter valutaterminkontrakter, valutaopjoner og rentebytteavtaler. Ved førstegangs innregning blir derivater målt til virkelig verdi, og henførbare transaksjonskostnader

blir resultatført når de påløper. KONGSBERG anvender reglene for sikringsbokføring i den grad kravene i IAS 39 er oppfylt. Endring i virkelig verdi på derivater er innregnet i årsresultatet dersom de ikke kvalifiserer for sikringsbokføring.

Sikring

KONGSBERG har som policy å begrense valutarisiko, men samtidig ha et aktivt forhold til valutaens betydning som konkurranseparameter. KONGSBERG har som policy å sikre alle kontraktsfestede valutastrømmer. I tillegg sikres deler av fremtidig prognostiserte valutastrømmer i henhold til en fastlagt strategi. KONGSBERG har sikret deler av sine lån med rentebytteavtaler.

Før en sikringstransaksjon gjennomføres, foretar KONGSBERG en vurdering om et derivat (eventuelt et annet finansielt instrument) skal brukes til:

- I. sikring av en ikke innregnet bindende avtale (virkelig verdi sikringer)
- II. sikring av fremtidig kontantstrøm fra en balanseført eiendel eller forpliktelse, eller en identifisert svært sannsynlig fremtidig transaksjon (kontantstrømsikring)

(i) Sikring av virkelig verdi

Ved virkelig verdisikringer innregnes verdiendringen på sikringsinstrumentet mot sikringsobjektet. For valutasikringer av fremtidige kontraktfestede transaksjoner, innebærer dette at verdiendringen på den fremtidige transaksjonen knyttet til endringer i valutakursen innregnes i oppstilling over finansiell stilling. Siden sikringsinstrumentet også innregnes til virkelig verdi, medfører dette en symmetrisk resultatføring av sikringsobjekt og sikringsinstrument. For anleggskontrakter betyr dette at inntektsføring skjer til den sikrede valutakursen.

Sikringsbokføring opphører dersom:

- a) sikringsinstrumentet er forfalt, terminert, utøvd eller solgt,
  - b) sikringen ikke tilfredsstiller krav til sikring nevnt over, eller
  - c) konsernet av andre grunner velger å avslutte sikringsbokføring.
- Ved virkelig verdisikringer av finansielle eiendeler eller forpliktelser som regnskapsføres til amortisert kost, amortiseres verdiendringen på sikringsinstrumentet over gjenværende periode frem til forfall på sikringsobjektet.

(ii) Kontantstrømsikring

Ved sikring av høyst sannsynlige fremtidige kontantstrømmer, innregnes den effektive delen av endringer i virkelig verdi på sikringsinstrumentet i utvidet resultat.

Når den sikrede transaksjonen inntreffer, overføres den akkumulerte verdiendring på sikringsinstrumentet fra utvidet resultat til årsresultatet.

Dersom sikring av en høyst sannsynlig forventet transaksjon senere medfører innregning av en eiendel eller forpliktelse, omklassifiseres tilhørende gevinst eller tap fra utvidet resultat til ordinært årsresultat i samme periode som eiendelen eller forpliktelsen påvirker resultatet.

Sikring knyttet til en fremtidig anleggskontrakt vil ved kontraktsinngåelse allokere til den aktuelle kontrakten ved at derivatene rulleres fra kontantstrømsikring til virkelig verdi sikring. Gevinster og tap, som tidligere har vært innregnet i utvidet resultat, resultatføres i takt med kontraktens fremdrift. Dette innebærer at anleggskontrakter som er sikret i forkant av kontraktsinngåelse inntektsføres med kursen på den opprinnelige sikringen.

Ved kontantstrømsikring av finansielle forpliktelser overføres verdiendringen fra utvidet resultat til årsresultatet over forpliktelsesløpetid.

Dersom sikringsinstrumentet utløper uten å bli rullert, eller dersom sikringsforholdet opphører, innregnes gevinst eller tap i årsresultat når den sikrede transaksjonen inntreffer. Dersom den sikrede transaksjonen ikke lenger er forventet å inntreffe, vil urealiserte gevinster eller tap på sikringsinstrumentet som tidligere er innregnet i utvidet resultat bli overført til årsresultatet.

(iii) Sikring av en nettoinvestering i en utenlandsk virksomhet (egenkapitalsikringer)

Sikring av en nettoinvestering i en utenlandsk virksomhet regnskapsføres på tilsvarende måte som kontantstrømsikring. Gevinst eller tap på sikringsinstrumentet knyttet til den effektive andelen av sikringen som har vært regnskapsført mot utvidet resultat som en del av omregningsdifferansen, skal innregnes i resultatet ved avhendingen av den utenlandske virksomheten.

(iv) Rentesikringer

KONGSBERG sikrer også deler av sine forpliktelser med rentebytteavtaler. Det er både inngått rentebytteavtaler fra fast til flytende rente (virkelig verdi sikring) og fra flytende til fast rente (kontantstrømsikring).

Det vises til note 21 "Finansielle instrumenter" for ytterligere informasjon.

Oppfølging av sikringseffektivitet

Valutaterminene er forventet å være effektive gjennom hele perioden. KONGSBERG rullerer valutaterminer fra kontantstrømsikring til virkelig verdi sikring på tidspunktet for kontraktsinngåelse. I tillegg rulleres valutaterminer i de tilfeller hvor inn- og utbetalinger kommer på et senere tidspunkt enn først antatt. Ved kortere tidsavvik mellom forfall på termin og inn- og utbetalingen benytter KONGSBERG banksaldo i utenlandsk valuta, slik at veksling av valuta fra valutakonto faller innenfor samme periode som endelig forfall av terminforretningen eller inn- og utbetalingen. Sikringseffektiviteten vil derfor være svært høy gjennom hele kontraktsperioden.

K) Klassifisering

Eiendeler som er tilknyttet vare- og tjenestekretslopet, eller som forfaller innen 12 måneder, klassifiseres som kortsiktige. Andre eiendeler klassifiseres som langsiktige. Tilsvarende klassifiseres forpliktelser som er tilknyttet vare- og tjenestekretslopet, eller som forfaller innen 12 måneder, som kortsiktige. Andre forpliktelser klassifiseres som langsiktige. Derivater som benyttes for å sikre valutastrømmer i henhold til konsernet policy, se punkt J, Finansielle instrumenter – sikring, er relatert til konsernet vare- og tjenestekretslop, og er derfor klassifisert som kortsiktige eiendeler og forpliktelser selv om derivatene forfaller mer enn 12 måneder frem i tid.

L) Varer

Varer er vurdert til det laveste av anskaffelseskost og netto salgsverdi. For råvarer og varer i arbeid beregnes netto salgsverdi til estimert salgspris i ordinær virksomhet av ferdig tilvirkede varer redusert for gjenværende tilvirkningskostnader og kostnader for gjennomføring av salget. For ferdigvarer beregnes netto salgsverdi til estimert salgspris i ordinær virksomhet redusert med kostnader for gjennomføring av salget. For varer i arbeid og ferdigvarer beregnes anskaffelseskost til direkte og indirekte kostnader. Varelageret vurderes basert på gjennomsnittlig anskaffelseskost.

M) Fordringer

Kundefordringer og andre fordringer er finansielle eiendeler med faste eller bestemte betalinger som ikke er omsatt i et aktivt marked. Disse blir vurdert til amortisert kost ved hjelp av effektiv rente metode,

men på grunn av kort løpetid vil kundefordringer og andre fordringer i praksis oppføres til pålydende etter fradrag for tap ved verdifall. Kundefordringer i utenlandsk valuta måles til balansedagens kurs.

N) Betalingsmidler

Betalingsmidler inkluderer bankbeholdning og kortsiktige likvide investeringer som omgående kan konverteres til kontanter med et kjent beløp og med en maksimal løpetid på tre måneder.

O) Egenkapital

i. Egne aksjer

Ved tilbakekjøp av egne aksjer føres kjøpspris inklusive direkte henførbare kostnader som endring i egenkapital. Egne aksjer presenteres som reduksjon av egenkapital. Tap eller gevinst på transaksjoner med egne aksjer blir ikke innregnet i resultatet.

ii. Kostnader ved egenkapitaltransaksjoner

Transaksjonskostnader direkte knyttet til en egenkapitaltransaksjon og skatteeffekt på egenkapitaltransaksjon blir innregnet mot egenkapital etter fradrag for skatt.

iii. Sikringsreserver

Sikringsreserver inkluderer samlede akkumulerte nettoendringer i virkelig verdi for finansielle instrumenter benyttet som kontantstrømsikringer som løpende er innregnet i utvidet resultat.

iv. Tilgjengelig for salg reserve

Tilgjengelig for salg reserve inkluderer samlede akkumulerte nettoendringer i virkelig verdi for finansielle instrumenter klassifisert som tilgjengelig for salg.

v. Omregningsdifferanser

Omregningsdifferanser innregnes i utvidet resultat. Når en utenlandsk virksomhet avhendes helt eller delvis på en slik måte at kontroll opphører, resultatføres tilhørende akkumulerte omregningsdifferanser, med tilhørende reversering i utvidet resultat.

Se også note 3 B "Sammenheng av vesentlige regnskapsprinsipper – Utenlandsk valuta."

P) Avsetninger

Avsetninger innregnes når konsernet har en forpliktelse som følge av en tidligere hendelse, og når det er sannsynlig at det vil skje et økonomisk oppgjør som følge av denne forpliktelsen og beløpets størrelse kan måles pålitelig. Estimater skal være basert på historisk informasjon og vektning av mulige utfall mot deres sannsynlighet. I tilfeller hvor historisk informasjon ikke foreligger anvendes andre kilder for estimering av avsetningene. Dersom tidsverdien er vesentlig, beregnes avsetningen til nåverdien av forpliktelsen.

Garanti

Avsetninger for garantiforpliktelser innregnes når de underliggende produkter eller tjenester leveres. Garantiaavsetningen er basert på historisk informasjon om garantier, der hvor slik informasjon er tilgjengelig, og en vektning av mulige utfall mot deres sannsynlighet for å inntreffe. Garantiforpliktelser kostnadsføres løpende i takt med fullføringsgraden i prosjektene og omklassifiseres til garantiavsetning ved leveranse.

Restrukturering

Restruktureringsavsetninger innregnes når konsernet har godkjent en detaljert og formell restruktureringsplan, og restruktureringen enten har begynt eller har blitt kunngjort blant berørte parter.

Tapskontrakt

Avsetning for tap på en kontrakt innregnes i sin helhet på det tidspunkt KONGSBERGs forventede inntekter fra en kontrakt er lavere enn uunngåelige kostnader som forventes å påløpe for å innfri forpliktelsen etter kontrakten.

Q) Ytelser for ansatte

Innskuddsbaserte pensjonsordninger

Konsernet innførte innskuddsbasert pensjonsordning for alle ansatte i Norge under 52 år med virkning fra og med 1.1.08. Ansatte i ytelsesordninger, som var 52 år og eldre på overgangstidspunktet ble fortsatt værende i denne ordningen. De fleste av KONGSBERGs selskaper i utlandet har innskuddsbaserte pensjonsordninger. Innskuddet kostnadsføres når det påløper og er vist under personal-kostnader i resultatregnskapet.

Ytellesbaserte pensjonsordninger

Pensjonsytelsene er basert på antall opptjeningsår og lønnsnivået ved pensjonsalder. I tillegg foreligger tidligpensjonsordninger for enkelte ledere. For å sikre en enhetlig beregning av konsernets pensjonsforpliktelser har samtlige konsernselskaper benyttet samme aktuar ved beregningene. I resultatregnskapet er årets netto pensjonskostnad, etter fradrag for netto beløpet av rentekostnaden på forpliktelsen og forventet avkastning på pensjonsmidlene, vist under lønnskostnader. I oppstilling over finansiell stilling vises netto pensjonsforpliktelser inklusive arbeidsgiveravgift. De økonomiske og aktuarmessige forutsetninger er gjenstand for årlig vurdering. Diskonteringsrenten fastsettes med utgangspunkt i renten på obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) som reflekterer tidshorisonten for oppgjør av pensjonsforpliktelsen. Risikodekning er beskrevet i note 11 "Pensjoner." Aktuarmessige gevinster eller tap knyttet til endringer i grunnlagsdata, estimater og endringer i forutsetninger innregnes i utvidet resultat.

Aksjetransaksjoner med ansatte

Konsernet har i flere år gjennomført aksjeprogram for alle ansatte, hvor de ansatte får tilbud om kjøp av aksjer til en rabattert pris. Rabatter ved salg av aksjer kostnadsføres som lønnskostnader. Konsernet har også et aksjeprogram for ledende ansatte. Se beskrivelse i note 28 "Erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte."

Godtgjørelse til ansatte som selgende aksjeeier i forbindelse med oppkjøp

Ved oppkjøp av virksomhet hvor selgende aksjeeier er ansatt i det oppkjøpte selskapet, blir godtgjørelse å behandle som lønn hvis en av betingelsene for utbetalingen er opprettholdelse av arbeidsforholdet. Godtgjørelsen skal da periodiseres som lønnskostnad over bindings-tiden.

R) Resultat per aksje

Konsernet presenterer årsresultat per aksje og utvannet resultat per aksje. Årsresultat per aksje blir beregnet som forholdet mellom årets resultat som tilfaller de ordinære aksjeeierne og vektet gjennomsnittlig utestående ordinære aksjer.

Utvannet resultat per aksje er resultatet som tilfaller de ordinære aksjeeierne og vektet utestående aksjer justert for alle utvannings-effekter knyttet til aksjeopsjoner.

S) Endrede standarder i IFRS som ennå ikke har blitt tatt i bruk

Standardene og fortolkningene som er vedtatt frem til tidspunkt for avleggelse av konsernregnskapet, men hvor ikrafttredelsestidspunkt er frem i tid er oppgitt under. Konsernets intensjon er å implementere de relevante endringene på ikrafttredelsestidspunktet.

IFRS 9 Finansielle instrumenter

IFRS 9 Finansielle instrumenter omhandler klassifikasjon, måling og innregning av finansielle eiendeler og forpliktelser, samt sikringsbokføring. Den komplette utgaven av IFRS 9 ble utgitt i juli 2014. Den erstatter IAS 39.

Konsernets foreløpige vurdering er at standarden ikke vil få noen store regnskapsmessige konsekvenser, men kan til en viss grad påvirke konsernets valutapolicy og praktisk gjennomføring av sikring og sikringsbokføring. KONGSBERG har årlig oppfølging av gjeldende valutapolicy med tilhørende sikringsstrategi og vil løpende vurdere utviklingen i strategien opp mot IFRS 9.

KONGSBERG bokfører langsiktig gjeld til amortisert kost og vil således ikke bli påvirket av den nye standardens regler for bokføring av langsiktig gjeld til virkelig verdi.

Standarden trer i kraft for regnskapsåret 2018, men tidliganvendelse er tillatt. KONGSBERG vil ikke benytte seg av muligheten til tidliganvendelse.

IFRS 15 Inntekter fra kundekontrakter

Standarden fordrer en inndeling av kundekontrakter i de enkelte leveringsforpliktelser. En leveringsplikt kan være en vare eller en tjeneste. Etter IFRS 15 skal inntekt bokføres når en kunde oppnår kontroll over en vare eller tjeneste, og dermed har muligheten til å bestemme bruken av og kan motta fordelene fra varen eller tjenesten. Standarden erstatter IAS 18 Driftsinntekter og IAS 11 Anleggskontrakter og tilhørende tolkninger.

KONGSBERG er i prosess med å vurdere hvordan effektene av innføringen av standarden vil påvirke konsernregnskapet og har identifisert følgende områder som det er sannsynlig at vil bli berørt:

- Forretningsområdet Kongsberg Maritime vil kunne få et omfang av kontrakter som etter dagens standarder inntektsføres med løpende avregning etter IAS 11, Anleggskontrakter, som ikke kan inntektsføres over tid etter IFRS 15. Dette vil kunne gi svingninger i periodiseringen av inntjeningen.
- Forretningsområdet Kongsberg Defence Systems kan ha enkelte kontrakter som i dag som etter IAS 11 bokføres etter løpende avregning hvor en vurdering etter IFRS 15 vil gi inntektsføring ved levering i stedet for inntektsføring over tid. Noen kontrakter vil også måtte deles inn flere leveranseforpliktelser enn etter IAS 11. Dette vil kunne gi en annen periodisering av inntjeningen.
- Forretningsområdet Kongsberg Protech System har etter nåværende regler hovedsakelig inntektsføring ved leveranse. Ut ifra en vurdering av kontrakter mot IFRS 15 kan enkelte kontrakter tilfredstille krav til inntektsføring over tid.
- Innen området øvrig virksomhet er det ikke identifisert vesentlig endringer.
- IFRS 15 regulerer i utgangspunktet kun inntektsføring og i mindre grad kostnader knyttet til kontrakter. Kostnadssiden knyttet til kontrakter vil i stor grad være avhengig av vurderinger etter andre standarder som IAS 2 varelager og IAS 37 Avsetninger, betingede forpliktelser og betingede eiendeler. Anvendelse av disse standardene ved periodisering av kostnader i prosjektene vil kunne gi et annet resultat enn dagens regler.
- I henhold til IFRS 15 skal kostnader som påløper ifm inngåelsen av kontrakter og som ville vært unngått om KONGSBERG ikke hadde fått kontrakten aktivert. Dette vil kunne være aktuelt for enkelte av KONGSBERG sine kontrakter.
- Det følger av IFRS 15 at det kommer andre føringer for klassifisering av prosjekteiendeler og -gjeld i balansen. Dette vil kunne få betydning for KONGSBERG sine nøkkeltall.

KONGSBERG vil gjennomføre er mer detaljert vurdering av de regnskapsmessige virkningene i løpet av de nærmeste tolv måneder.

I denne perioden vil KONGSBERG også ta stilling til metode for overgang til nye regler.

Standarden har virkning fra og med 1.1.18. Det er mulighet for tidlig anvendelse. KONGSBERG vil anvende standarden fra og med 1.1.18.

IFRS 16 Leieavtaler

IFRS 16 fastsetter prinsipper som begge parter i en kontrakt, dvs. kunden ('leietaker') og leverandøren ('utleier'), må følge for å gi relevant informasjon om leieavtaler slik at regnskapsføringen representerer realiteten i transaksjonene. Standarden krever at leietaker balansefører eiendeler og gjeld for de fleste leieavtaler.

KONGSBERG er i gang med å vurdere potensielle effekter av IFRS 16, og forventer at dette vil påvirke noen av konsernets leieavtaler, spesielt salg- og tilbakeleieavtalene, som er omtalt i note 27. Utover dette består KONGSBERGs operasjonelle leieavtaler av innleie av ulike driftsmidler. Leieavtalene varierer i størrelse og varighet. KONGSBERG har per dato ikke vurdert hvilke av disse kontraktene som vil medføre oppføring av eiendeler og gjeld i balansen og heller ikke hvilken effekt dette vil ha på konsernets inntjening og klassifisering av kontantstrømmer. KONGSBERG har betydelig innleie av eiendom og bygg som vi etter IAS 17 har klassifisert som operasjonelle leieavtaler som etter IFRS 16 må bokføres som finansielle leieavtaler. Årlig innleiebeløp er ca. NOK 154 millioner ref note 27. Noen av de øvrige leiekontraktene for andre typer driftsmidler vil falle inn under unntaket for varighet under tolv måneder eller lav beløpsmessig verdi.

Standarden har virkning fra og med 1.1.19. Det er mulighet for tidlig anvendelse. KONGSBERG vil anvende standarden fra og med 1.1.19.

Det er ingen andre standarder eller fortolkninger som ikke er trådt i kraft som forventes å gi en vesentlig påvirkning på konsernets regnskap.

4. VIRKELIG VERDI

KONGSBERGs regnskapsprinsipper og noter krever beregning av virkelig verdi både for enkelte finansielle og ikke-finansielle eiendeler og forpliktelser. Virkelig verdi har for både måling og for informasjon i noter blitt beregnet som beskrevet nedenfor. Der det er relevant, vil det bli gitt ytterligere informasjon om forutsetninger benyttet i beregningen av virkelig verdi under de notene som gjelder de enkelte eiendelene og forpliktelsene.

Immaterielle eiendeler

Virkelig verdi på immaterielle eiendeler, som teknologi, software og kunderelasjoner, som er ervervet gjennom oppkjøp, er beregnet til nåverdien av forventet fremtidig kontantstrøm fra eiendelen diskontert med et risikojustert avkastningskrav.

Merkenavn er beregnet til nåverdien av estimerte besparelser i royalkostnader for å kunne benytte merkenavnet.

Virkelig verdi av kunderelasjoner er basert på diskontert netto merinntjening fra tilhørende eiendel.

Eiendom, anlegg og utstyr

Ved oppkjøp verdsetter KONGSBERG eiendom, anlegg og utstyr til virkelig verdi. Virkelig verdi tilsvarer markedsverdi. Markedsverdi av eiendom er basert på hva eiendommen kan bli omsatt for på dagen for verdsettelsen mellom en kjøper og selger i en transaksjon på "armlengdes avstand". Markedsverdien på anlegg og utstyr er basert på innhentede vurderinger fra uavhengige takstmenn.

Varelager

Virkelig verdi av varelager ervervet gjennom oppkjøp er basert på en estimert salgspris for normal løpende drift med fradrag for salgskostnader og en rimelig fortjeneste for salgsinnsatsen.

Investeringer i egenkapitalinstrumenter

Virkelig verdi på finansielle eiendeler tilgjengelig for salg er verdsatt ved å benytte siste noterte kurs på balansedagen. Noterte aksjer er enten notert på Oslo Børs, London Stock Exchange eller på OTC-listen (Norges Fondsmeglerforbunds liste). For investeringer som ikke er notert, benyttes siste pris på aksjetransaksjonen eller emisjon som et estimat på virkelig verdi. For aksjer som ikke har vært omsatt over en lengre periode, blir det vurdert om siste noterte kurs gir et riktig bilde på virkelig verdi. Alternativet er å ta utgangspunkt i siste omsatte kurs og justere for vesentlige hendelser i perioden fra siste transaksjon og frem til balansedagen.

Derivater

Virkelig verdi på valutaterminkontrakter er basert på observerbare data. KONGSBERG benytter Reuters priser på de ulike valuta-terminer. Reuters priser er basert på flere aktører i markedet. Hvis ikke slik notert pris er tilgjengelig, blir virkelig verdi beregnet ved å diskontere forskjellen mellom avtalt terminkontraktpris og nåværende terminpris for gjenværende løpetid for kontrakten ved å bruke risikofri rente basert på statsobligasjoner. Virkelig verdi på rentebytteavtaler og valutaopsjoner verdsettes basert på observert markedsverdi.

Langsiktig gjeld

Virkelig verdi på rentebærende lån, jfr. note 21F "Finansielle instrumenter – oppsummering finansielle eiendeler og forpliktelser", er beregnet ved hjelp av estimater på rentekurve og KONGSBERG sin rentemargin fastsatt på balansedagen. De estimerte kontantstrømmene er diskontert med den markedsrenten man kunne forvente å måtte betale for tilsvarende lån på balansedagen. Markedsrenten, før kredittpåslag, er basert på pengemarkedsrenten NIBOR.

5. STYRING AV KAPITAL OG FINANSIELL RISIKO

KONGSBERG har en sentralisert finansfunksjon som er ansvarlig for konsernets finansiering, valutarisiko, renterisiko, kreditt risiko og likviditetsstyring, samt forsikringsordninger. Datterselskaper i konsernet har svært begrenset mulighet til å etablere selvstendig finansiering eller påta seg finansiell risiko. Styret har vedtatt retningslinjer for den finansielle risikostyringen, som er nedfelt i konsernets finanspolicy.

Finansiering og kapitalstyring

KONGSBERGs virksomhet bærer preg av langsiktige kontrakter som kan strekke seg over flere år, samtidig som konsernet i alle forretningsområder har en langsiktig markedsstrategi. Dette krever trygghet i kapitaltilgangen over tid, og KONGSBERG har som mål å være vurdert til å ha god kredittverdighet av sine långivere og investorer. Konsernet har tilfredsstillende kapitaltilgang i norske kroner markedet og har således konkludert med at det ikke er behov for offisiell rating fra et anerkjent ratingbyrå. KONGSBERG vurderer løpende muligheten for å utnytte det internasjonale kredittmarkedet.

Konsernet har siden 2013 praktisert en utbyttepolitikk som over tid skal utgjøre mellom 40 og 50 % av selskapets ordinære årsresultat

etter skatt. Ved fastsettelse av størrelsen på utbyttet vil det tas hensyn til forventet fremtidig kapitalbehov.

KONGSBERG legger vekt på finansiell fleksibilitet, og har krav til kapitalstruktur for å balansere likviditets- og refinansieringsrisiko.

I perioder med overskuddslikviditet plasseres dette i tidsinnkudd og lavrisiko pengemarkedsfond, se note 22 "Betalingsmidler". Lån skal reforhandles i god tid før forfall, og konsernet har som mål at gjennomsnittlig løpetid for løpende lån skal være minimum to år.

KONGSBERG har som mål å ha et diversifisert sett av finansieringskilder, og en spredt forfallsstruktur. Dette betyr bruk av banker gjennom syndikerte lånefasiliteter og utstedelse av gjeldsinstrumenter i det norske kapitalmarkedet, se note 21D "Finansielle instrumenter – Renterisiko knyttet til lån".

I henhold til betingelser på eksisterende lån skal KONGSBERG ha en moderat gjeldsgrad (netto rentebærende gjeld/EBITDA). Netto rentebærende gjeld skal ikke overstige tre ganger EBITDA, men kan være opptil 3,5 ganger EBITDA i maksimalt tre kvartaler. I løpet av mars 2017 har KONGSBERG avtalt nye betingelser for en ny lånefasilitet på NOK 2,3 milliarder som vil erstatte en eksisterende lånefasilitet på NOK 1,5 milliarder. Lånefasiliteten har en løpetid på

5 år med opsjon på 1+1 år, og denne nye lånefasiliteten er betinget av at netto rentebærende gjeld ikke overstiger 4 ganger EBITDA, men kan være 4,5 ganger EBITDA i maksimalt 4 kvartaler, hvorav 3 kvartaler kan være etter hverandre. Avtalen forventes å bli signert i løpet av første kvartal 2017.

Likviditetsrisiko

For KONGSBERG forstås likviditetsrisiko som finansiell beredskap gjennom å sørge for at konsernet til enhver tid har finansieringsrammer og likviditet tilpasset drifts- og investeringsplaner. Den sentraliserte finansfunksjonen har overordnet ansvar for å styre konsernets likviditetsrisiko. I konsernets finanspolicy er det nedfelt krav til likviditetsreserve som sikrer at konsernet til enhver tid kan møte sine kontraktuelle betalingsforpliktelser.

Kortsiktig likviditetsbehov dekkes av bankinnskudd og innestående i konsernkontosystemene. Eventuelt ytterligere likviditetsbehov kan dekkes av kortsiktige lån innenfor rammen av syndikert lånefasilitet. KONGSBERG har konsernkontosystemer som hovedsakelig alle datterselskaper er tilknyttet. Konsernkontosystemene optimaliserer tilgjengelighet og fleksibilitet i likviditetsstyringen. Konsernets likviditetsutvikling følges løpende basert på månedlige rullerende likviditetsprognoser fra de vesentlige enhetene i konsernet, samt budsjett- og segmentrapportering for større investeringer. Se også note 21E "Finansielle instrumenter – Likviditetsrisiko".

Valutarisiko

KONGSBERG har en stor andel av sine inntekter knyttet til eksportkontrakter, med en relativt liten andel innkjøp i samme valuta. Dette gjør at KONGSBERG har en betydelig valutaeksponering. Forretningsområdene identifiserer eksponeringen for den enkelte kontrakt, mens den sentraliserte finansfunksjonen formidler instrumenter som reduserer valutarisikoen.

KONGSBERG har som policy å sikre alle kontraktfestede valutastrømmer (virkelig verdi sikringer).

I henhold til policy sikres også en andel av forventet ordreinngang (kontantstrømsikringer). På denne måten søker konsernet å dempe virkningene av valutasingninger for avgitte tilbud og i prislister. Konsernets valutapolicy vurderes årlig og legges fram for styret til godkjenning.

Sikringsinstrumentene som benyttes er i hovedsak terminkontrakter. Opsjoner benyttes i liten grad. I tillegg benyttes valutakonti i konsernkontosystemene til sikring av mindre beløp med korte løpetider. I tillegg til finansielle instrumenter gjøres det operasjonelle tiltak, som for eksempel å sørge for kostnader i samme valuta som salgskontrakten, for å redusere valutaeksponeringen. KONGSBERG benytter et finanssystem for håndtering av alle valutatransaksjoner. I tillegg er det etablert en egen risikostyringsfunksjon, med ansvar for å overvåke alle finansielle transaksjoner i henhold til policy.

Det vises til note 21 B "Finansielle instrumenter – Valutarisiko og sikring av valuta" for ytterligere informasjon.

Renterisiko

Per 31.12.16 hadde KONGSBERG seks obligasjonslån på til sammen NOK 3.507 millioner og en syndikert lånefasilitet på NOK 1.500 millioner som det ikke var trukket på. For øverig har konsernet en brofasilitet knyttet til kjøpet av aksjeposten i Patria Oyj på EUR 53 millioner. Obligasjonslånet KOG07 har fast rente og det er inngått en rentebytteavtale fra fast til flytende rente knyttet til dette lånet, mens obligasjonslånet KOG09 KOG11 has fast rente. Lånene KOG06, KOG08 og KOG10 har flytende rente.

KONGSBERG har som policy å vektlegge forutsigbarhet for rentekostnader i perioder der rentenivået har en vesentlig påvirkning på konsernets resultat. Styret blir forelagt en finansieringsplan hvert

år der vurdering av renteeksponering inngår. Det vises til note 21D "Finansielle instrumenter – renterisiko knyttet til lån" for ytterligere informasjon.

Kreditt/Motpartsrisiko

Motpartsrisiko forstås som risikoen for at konsernets kontraktuelle motpart ikke kan oppfylle sin forpliktelse overfor KONGSBERG, samt oppgjør av valuta- og renteterminkontrakter og pengeplasseringer. Konsernets finanspolicy stiller krav til finansinstitusjonenes kredittverdighet (rating) for at KONGSBERG skal kunne inngå finansielle avtaler.

Kreditttrisiko knytter seg til kundefordringer, og forretningsområdene har selv ansvaret for kreditttrisikoen. Dette er fordringer med varierende grad av risiko, avhengig av kunde, løpetid og om det er avgitt betalingsgarantier eller lignende.

Historisk har KONGSBERG hatt lite tap på kundefordringer. Kongsberg Defence Systems og Kongsberg Protech Systems har i stor grad statlige kunder, og er i liten grad eksponert for kreditttrisiko. Kongsberg Maritime har i hovedsak kunder fra privat sektor og er mer eksponert for denne type risiko. Uroen i verdensøkonomien generelt og volatiliteten i verfts- og rederinæringen spesielt, medfører kreditttrisiko i markedene Kongsberg Maritime retter seg mot. Det er foretatt avsetninger i Kongsberg Maritime for å ta hensyn til dette. Kongsberg Maritime har egen kredittmanual og dedikerte medarbeidere for å overvåke og redusere kreditteksponeringen. Kredittforsikring benyttes i beskjeden grad, men vurderes i enkelte tilfeller.

Konsernet har en policybeslutning om at det skal være en forsvarlig balanse mellom å oppnå økt salg til gode marginer og risikoen for tap. Videre opererer store deler av konsernet etter tilpassede kredittmanualer med tilhørende rutiner for inkasso. I forhold til kreditttrisiko har KONGSBERG satt strenge krav til kredittverdighet.

Det vises til note 20 "Fordringer og kreditttrisiko" for ytterligere informasjon.

Markedsrisiko knyttet til finansielle investeringer

Når KONGSBERG investerer i andre selskaper er dette basert på strategiske vurderinger. Verdien av konsernets finansielle investeringer er eksponert for svingninger i aksjemarkedet. Investeringene verdivurderes og følges opp sentralt. Det foretas jevnlig rapportering av verdiutviklingen.

Det vises til note 18 "Aksjer tilgjengelige for salg" for ytterligere informasjon.

6. DRIFTSSEGMENTER

For ledelsesformål er konsernet organisert i forretningsområder basert på bransjene hvor konsernet opererer og har følgende tre rapporteringspliktige driftssegmenter:

Kongsberg Maritime utvikler og leverer systemer for posisjonering, overvåking, navigasjon og automasjon til handelsskip og offshore-industrien. Forretningsområdet er blant markedslederne innen dynamisk posisjonering, automasjons- og overvåkingssystemer, prosessautomasjon, fiskeri, satellittnavigasjon og hydroakustikk, samt dekkshåndteringsutstyr til offshorefartøy. Land med stor offshore-virksomhet og verftsindustri er viktige markeder. Innen Kongsberg Maritime er 49 % av driftsinntektene innen Offshore, 27 % innen Subsea, 17 % innen Merchant Marine og 7 % innen Emerging Business.

Kongsberg Defence Systems er ledende leverandør av forsvars- og romfartsrelaterte systemer, produkter. Forretningsområdet leverer produkter og systemer for kommando og kontroll, våpenstyring og overvåking, kommunikasjonsløsninger og missiler. Forretningsområdet har kompetanse og produksjonsutstyr for produksjon av avanserte kompositt- og mekanikkprodukter for fly-, offshore-, og helikoptermarkedet. En sentral del av markedsstrategien er allianser med store internasjonale forsvarsbedrifter. For Kongsberg Defence Systems er 17 % av driftsinntektene knyttet til Missile Systems, 40 % til Integrated Defence Systems, 17 % til Space and Surveillance, 16 % til Aerostructures og 10 % til Defence Communications.

Kongsberg Protech Systems er verdensledende leverandør av fjernstyrte våpenstyringssystemer. Hovedprodukt til forretningsområdet er våpenstyringssystemet PROTECTOR Remote Weapon Station. Systemet øker sikkerheten for personell i militære kjøretøy.

Restrukturering mellom forretningsområdene fra 2016

Kongsberg Oil & Gas Technologies (KOGT) har i årene 2013–2016 rapportert som et eget driftssegment. Fra og med 2016 har KONGSBERG gjennomført en restrukturering av områdene som tidligere inngikk i KOGT.

KOGTs område for olje- og gassrelaterte ingeniørtjenester er lagt inn under tilsvarende område i forretningsområdet Kongsberg Maritime. KOGTs historisk største enhet, Software & Services, inngår som en sentral del av det nyetablerte Kongsberg Digital. Som følge av dette er fra 2016 KOGT ikke lenger et eget forretningsområde og er således heller ikke et rapporteringspliktig driftssegment. Gjenværende aktivitet i KOGT er under avvikling og er flyttet til "Øvrige". I restrukturingsprosessen har simuleringaktiviteten i Kongsberg Maritime blitt overført til Kongsberg Digital. Sammenligningstallene er omarbeidet både for driftssegmentet Kongsberg Maritime og for Øvrige.

Øvrige

De resterende av konsernets aktiviteter vises i kolonnen "Øvrige". Disse aktivitetene inkluderer inntekter, kostnader, eiendeler, forpliktelser og andre elementer som ikke er fordelt til segmentene på et fornøftig grunnlag. Dette dreier det seg i hovedsak om aksjeeierkostnader, enkelte felleskostnader, resultateffekter tilknyttet eiendommer som benyttes av andre enn konsernets egne enheter. I tillegg inngår Kongsberg Digital som ble etablert i 2016 og jobber med utvikling av digitaliserte produkter og tjenester. Hovedfokus i 2016 er oppbygging av virksomheten, herunder utvikling av "Digital Platform".

Kongsberg Digital er foreløpig av begrenset omfang i forhold til konsernets aktiviteter og rapporteres derfor ikke som et eget driftssegment.

Generelt

Finansieringen av forretningsområdene gir ikke nødvendigvis et riktig bilde av soliditeten til de enkelte forretningsområdene. Finansposter og netto rentebærende gjeld og kontanter er derfor ikke segmentert, men presentert for konsernet som helhet. Det samme gjelder for skattekostnader og balanseposter knyttet til utsatt skatt og betalbar skatt, da disse postene påvirkes av skattemessige overføringer mellom forretningsområdene.

Ledelsen følger opp driftssegmentenes driftsresultat (EBITA) regelmessig og benytter denne informasjonen til å foreta analyser av de ulike driftssegmentenes prestasjoner samt foreta beslutninger om ressursallokering. Driftssegmentenes prestasjoner vurderes basert på driftsresultat (EBITA) og avkastning på sysselsatt kapital.

Informasjon om konsernets rapporteringspliktige driftssegmenter presenteres nedenfor.

Driftssegmentdata

NOK millioner	Kongsberg		Kongsberg	Øvrige	Eliminer- inger	Konsolidert
	Kongsberg Maritime	Defence Systems	Protech Systems			
2016						
Driftsinntekter fra eksterne kunder	8 588	4 214	2 083	960	-	15 845
Driftsinntekter – konserninternt	9	122	13	478	(622)	-
Totale inntekter	8 597	4 336	2 096	1 438	(622)	15 845
Driftsresultat før avskrivninger og amortiseringer (EBITDA)	280	801	126	10	-	1 217
Avskrivninger	(178)	(137)	(37)	(13)	-	(360)
Nedskrivninger eiendom, anlegg og utstyr	(7)	-	-	(15)	-	(22)
Driftsresultat før amortiseringer (EBITA)	95	669	89	(18)	-	835
Amortiseringer	(43)	(32)	(30)	(38)	-	(143)
Driftsresultat (EBIT)	52	637	59	(56)	-	692
Segment eiendeler ¹⁾	7 477	5 570	1 339	714	(202)	14 898
Segment investeringer ²⁾	364	372	149	24	-	909
Kortsiktige segment forpliktelser og avsetninger ³⁾	2 711	3 125	711	540	(201)	6 886
2015						
Driftsinntekter fra eksterne kunder	10 141	4 051	1 735	1105	-	17 032
Driftsinntekter – konserninternt	56	98	42	450	(646)	-
Totale inntekter	10 197	4 149	1 777	1 555	(646)	17 032
Driftsresultat før avskrivninger og amortiseringer (EBITDA)	1 109	695	227	(247)	-	1 784
Avskrivninger	(191)	(105)	(50)	(16)	-	(362)
Nedskrivninger eiendom, anlegg og utstyr	(9)	-	-	(8)	-	(17)
Driftsresultat før amortiseringer (EBITA)	909	590	177	(271)	-	1 405
Amortiseringer	(48)	(30)	(33)	(50)	-	(161)
Nedskrivning immaterielle eiendeler	-	-	-	(300)	-	(300)
Driftsresultat (EBIT)	861	560	144	(621)	-	944
Segment eiendeler ¹⁾	8 762	4 491	1 469	829	(222)	15 329
Segment investeringer ²⁾	292	179	25	14	-	510
Kortsiktige segment forpliktelser og avsetninger ³⁾	3 539	3 181	442	484	(218)	7 428

Det er ingen forskjeller i målemetoder som brukes på segmentnivå sammenliknet med konsernregnskapet. De ulike driftssegmentenes driftsresultat inkluderer inntekter og kostnader fra transaksjoner med andre driftssegment i konsernet. Transaksjoner mellom segmentene er basert på markedspriser. Transaksjoner mellom de ulike segmentene er eliminert ved konsolideringen.

- 1) Segment eiendeler inkluderer ikke aksjer tilgjengelige for salg, andre langsiktige eiendeler, derivater og betalingsmidler da disse eiendeler styres av konsernets sentrale finansfunksjon.
- 2) Investeringer består av tilgang av eiendom, anlegg og utstyr, immaterielle eiendeler og goodwill.
- 3) Segment forpliktelser inkluderer ikke utsatt skatt, betalbar skatt, rentebærende gjeld, andre langsiktige forpliktelser og avsetninger og derivater da denne type forpliktelser blir styrt av konsernets sentrale finansfunksjon.

Avstemming av eiendeler

NOK millioner	2016	2015
Segment eiendeler	14 898	15 329
Aksjer tilgjengelige for salg ¹⁾	35	233
Andeler i felleskontrollert virksomhet og tilknyttede selskap ²⁾	3174	366
Andre langsiktige eiendeler	229	106
Derivater	332	284
Virkelig verdjusteringer knyttet til finansielle instrumenter	640	996
Betalingsmidler	1 888	1 807
Sum eiendeler	21 196	19 121

1) Sammenligningstall er kommentert i note 18 "Aksjer tilgjengelig for salg"

2) Se note 7 "Investeringer i tilknyttede selskaper og felleskontrollerte virksomheter"

Avstemming av forpliktelse og avsetninger

NOK millioner	2016	2015
Kortsiktige segment forpliktelse og avsetninger	6 886	7 428
Kortsiktig rentebærende gjeld	263	-
Derivater	1 277	3 069
Virkelig verdjusteringer knyttet til finansielle instrumenter	366	(49)
Beregnet betalbar skatt	29	21
Sum kortsiktige forpliktelse og avsetninger	8 821	10 469

Geografiske opplysninger

Ved presentasjon av informasjon om geografi fordeles inntekter på grunnlag av kundenes geografiske plassering, mens for anleggsmidlene er det den fysiske plassering eller tilknytning gjennom oppkjøp som er lagt til grunn. Konsernets aktiviteter er i hovedsak fordelt på Norge, øvrige Europa, Amerika og Asia. Inkludert i anleggsmidler er eiendom, anlegg og utstyr, immaterielle eiendeler og goodwill. (Finansielle instrumenter, utsatt skattefordel, pensjonsmidler og rettigheter som følger av forsikringsavtaler er ikke inkludert.)

NOK millioner	Sør-								Total
	Norge	Europa	Amerika	Amerika	Asia	Australia	Afrika		
2016									
Driftsinntekter fra eksterne kunder	2 764	3 506	4 723	175	4 344	182	151	15 845	
Driftsinntekter i % av total	17 %	22 %	30 %	1 %	27 %	1 %	1 %		
Anleggsmidler ¹⁾	4 091	125	871	22	360	-	-	5 469	
2015									
Driftsinntekter fra eksterne kunder	2 904	3 609	4 602	196	5 310	258	153	17 032	
Driftsinntekter i % av total	17 %	21 %	27 %	1 %	31 %	2 %	1 %		
Anleggsmidler ¹⁾	3 860	140	837	24	334	1	-	5 196	

1) Anleggsmidler består i denne oppstillingen av eiendom, anlegg og utstyr, goodwill og andre immaterielle eiendeler.

7. ANDELER I FELLESKONTROLLERT VIRKSOMHET OG TILKNYTTETE SELSKAPER

Spesifikasjon av bevegelse på balanselinjen "Andeler i felleskontrollert virksomhet og tilknyttede selskaper" 1.1.–31.12.:

NOK millioner	Forretnings- kontor	Andel	Netto eiendel		Mottatt utbytte	Resultat i perioden ¹⁾	Utvidet resultat		Netto eiendel 31.12.16
			1.1.16	Tilgang i perioden			i perioden ²⁾		
Patria Oyj	Helsinki, Finland	49,9 %	-	2 664	-	143	(118)		2 689
Kongsberg Satellite Services AS	Tromsø, Norge	50,0 %	317	-	(60)	75	-		332
Øvrige			49	100	(8)	12	-		153
Sum			366	2 764	(68)	230	(118)		3 174

1) Resultat fra selskap som er selvstendige skattesubjekter, som for eksempel aksjeselskap, er inntatt etter skatt.

2) Utvidet resultat er i hovedsak omregningsdifferanser. Deler av investeringen i Patria er sikret med basiswapere. Se note 21B "Finansielle instrumenter – valuta og sikring av valuta".

Kjøp av aksjer i Patria Oyj

Den 24.5.16 kjøpte KONGSBERG (KDS) en eierandel i Patria Oyj på 49,9 % til en transaksjonspris på NOK 2.664 millioner.

Ved vurderingen av om KONGSBERG har betydelig innflytelse i Patria er det lagt vekt på KONGSBERGs eierandel og rett til styre-representasjon i selskapet.

Balansetall Patria Oyj

NOK millioner (100 %)	24.5.16	31.12.16
Omløpsmidler	2 123	1 945
Anleggsmidler	2 582	2 525
Kortsiktig gjeld	(2 337)	(1 542)
Langsiktig gjeld	(276)	(699)
Netto eiendeler inkl. minoritet	2 092	2 229

Foreløpig merverdiallokering

NOK millioner	24.5.16	31.12.16
KONGSBERG sin andel av netto eiendeler ¹⁾	978	1 090
Goodwill	1 458	1 417
Utsatt skatt	(57)	(46)
Ordrereserve	149	104
Teknologi	136	124
Bokført andel i Patria Oyj	2 664	2 689

1) KONGSBERG andel er 49,9 % av netto eiendeler, med fradrag for minoritetsinteresser i Patria Oyj.

Resultat i eierperioden

	24.5.16–31.12.16	
	EUR millioner	NOK millioner
Resultat etter skatt i Patria (100 %)	44	
Minoritetsinteresser	(5)	
Resultat etter skatt i Patria (100 %), majoritet	39	368
KONGSBERGs andel (49,9 %)		184
Amortiseringer av merverdier etter skatt		(40)
Resultatandel i perioden		143

Kjøp av aksjer i eSmart Systems AS

Den 13.12.16 kjøpte KONGSBERG (KDI) en eierandel i eSmart Systems AS på 34,19 % til en transaksjonspris på NOK 100 millioner. Investeringen inngår i "Øvrige" i spesifikasjonen av balansenlinjen "Andeler i felleskontrollert virksomhet og tilknyttede selskaper 1.1.–31.12."

Foreløpig merverdiallokering

NOK millioner	13.12.16	31.12.16
KONGSBERG sin andel av netto eiendeler (34,9 %)	45	45
Goodwill	54	54
Utsatt skatt	(1)	(1)
Teknologi	2	2
Bokført andel i eSmart Systems AS	100	100

8. ANLEGGSKONTRAKTER UNDER UTFØRELSE

Konsernets aktivitet består i stor grad av utvikling og produksjon av produkter og systemer på basis av inngåtte ordrer. For inntektsføring og klassifisering av anleggskontrakter vises til note 3C "Inntektsføring – Anleggskontrakter/systemleveranser".

Prosjekter under utførelse i tabellen nedenfor er nettobeløpet av akkumulerte opptjente driftsinntekter fratrukket akkumulert fakturering for alle pågående anleggskontrakter hvor akkumulerte driftsinntekter overstiger akkumulert fakturering. Forskudd fra kunder er nettobeløpet av akkumulerte opptjente driftsinntekter fratrukket akkumulerte innbetalinger fra kunden for alle pågående anleggskontrakter hvor innbetalinger overstiger akkumulerte driftsinntekter. Prosjektperiodiseringer er nettobeløpet av kostnader påløpt i henhold til prosjektets fullføringsgrad fratrukket akkumulerte kostnader belastet anleggskontrakten.

Finansiell stilling

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Prosjekter under utførelse ¹⁾	3 215	4 434
Forskudd mottatt fra kunder	(2 150)	(3 365)
Prosjektperiodiseringer eiendel	977	1 079
Prosjektperiodiseringer forpliktelse	(2 841)	(1 949)
Netto anleggskontrakter under utførelse	(799)	199

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Anleggskontrakter under utførelse, eiendel ¹⁾	2 049	2 935
Anleggskontrakter under utførelse, forpliktelse	(2 848)	(2 736)
Netto anleggskontrakter under utførelse	(799)	199

¹⁾ Det foretatt en reklassifisering mellom linjene "Varelager" og "Anleggskontrakter under utførelse, eiendel". Sammenligningstallene 31.12.15 er i denne sammenheng endret ved en økning på NOK 461 millioner på linjen "varer i arbeid". "Anleggskontrakter under utførelse, eiendel" er redusert tilsvarende. Se også note 9 "Varelager".

Konsernet har anleggskontrakter innenfor alle forretningsområdene, men i størst omfang i Kongsberg Maritime og Kongsberg Defence Systems. I forretningsområdet Kongsberg Maritime er hoveddelen av prosjektene av kortere varighet enn to år, og inntekten på de enkelte prosjektene utgjør hver for seg en begrenset andel av de samlede inntekter. For Kongsberg Defence Systems er prosjektene av lengre varighet og samlede inntekter fra de enkelte prosjektene utgjør vesentlige beløp i forhold til konsernets totale inntekter.

Oppsummering av vesentlige kontraktsdata

NOK millioner	2016	2015
Samlet ordre under utførelse i perioden	46 707	50 175
Årets driftsinntekter	9 320	10 369
Akkumulerte driftsinntekter	35 434	36 644
Akkumulerte variable kostnader	26 730	27 254
Gjenstående driftsinntekter	11 273	13 531
Forskudd mottatt fra kunder	2 150	3 365
Gjenstående variabel kost på tapsprosjekter	78	69

Estimatusikkerhet knyttet til innregning av anleggskontrakter

Innregning av kontraktene skjer i takt med beregnet fremdrift. Fremdrift beregnes normalt som påløpte kostnader i forhold til forventede totale kostnader eller på grunnlag av påløpte timer målt mot forventet timeforbruk. Se også note 3C "Inntektsføring – Anleggskontrakter/systemleveranser". Kontraktsinntekter er avtalt, og forventede totale kostnader estimeres basert på en kombinasjon av erfaringstall, systematiske estimeringsprosedyrer oppfølging av effektivitetsmål og skjønn. Normalt vil en stor andel av totale kostnader være antall gjenværende timer som ansatte må bruke for å utvikle eller ferdigstille prosjektet. Usikkerheten i estimatene påvirkes av prosjektets varighet og tekniske kompleksitet. Det er etablert prinsipper for kategorisering av prosjekter i forhold til teknologisk kompleksitet og grad av utvikling. Dette danner grunnlaget for vurdering av risiko og resultatuttak i prosjektene. Prosjektene evalueres minimum hvert kvartal.

9. VARELAGER

Konsernets samlede varebeholdninger fordeler seg som følger:

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Råvarer	2 318	2 297
Varer i arbeid ¹⁾	1 239	923
Ferdigvarer	1 109	916
Sum	4 666	4 136
<i>Resultatførte verdiendringer i varelageret</i>		
Nedskrivning på varelager i regnskapsåret	166	41
Reversering av tidligere års nedskrivning	-	(7)
Årets totale varekost utgjør	5 949	5 983

Nedskrivning av varelager i regnskapsåret gjelder i hovedsak forretningsområdet Kongsberg Maritime og er en konsekvens av sviktende marked innen offshoresektoren.

- 1) Det foretatt en reklassifisering mellom linjene "Varelager" og "Anleggskontrakter under utførelse, eiendel". Sammenligningstallene 31.12.15 er i denne sammenheng endret ved en økning på NOK 461 millioner på linjen "Varer i arbeid". "Anleggskontrakter under utførelse, eiendel" er redusert tilsvarende. Se også note 8 "Anleggskontrakter under utførelse".

Estimatusikkerhet

Varelager er vurdert til laveste av anskaffelseskost og netto salgsverdi. Ved vurdering av netto salgsverdi benyttes skjønn. Ved vurderingene hensyntas blant annet markedsforhold og teknisk tilstand.

11. PENSJONER

KONGSBERG har en tjenstepensjonsordning som tilfredsstillende lovverket, og som består av en innskuddsordning og en lukket ytelsesordning. Tjenstepensjonsordningen gjelder alle ansatte i konsernet i Norge. Per 31.12.16 er det i Norge ca. 4.680 ansatte som er tilknyttet ordningene. KONGSBERG bestreber seg på at flest mulig av de ansatte også i utlandet skal omfattes av tjenstepensjonsordninger.

Innskuddsordningen (ITP)

Konsernet innførte innskuddsbasert pensjonsordning per 1.1.08 for alle ansatte under 52 år. Innskuddssatsene er 0 % av lønnsgrunnlaget opp til 1G, 5 % av lønnsgrunnlaget mellom 1 og 6G, og 8 % av lønnsgrunnlaget fra 6G og opp til 12G. De ansatte kan påvirke forvaltningen av midlene gjennom tre investeringsvalg, med henholdsvis 30, 50 og 80 % aksjer i porteføljen. Konsernet har i tillegg en kollektiv, driftsbasert innskuddsordning for lønn mellom 12 og 15G. Bedriftens innskudd i denne ordningen er 18 % av den del av lønnsgrunnlaget som overstiger 12G, oppad begrenset til 15G. For ledende ansatte gjelder egne vilkår. Dette er beskrevet i note 28 "Erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte".

10. PERSONALKOSTNADER

Lønn og andre personalkostnader utgjør kostnader forbundet med avlønning av personell som er ansatt i konsernet.

NOK millioner	Note	2016	2015
Lønn		4 623	4 699
Resultatavhengig del av lønn	29	26	26
Arbeidsgiveravgift		876	916
Pensjonskostnad ytelsesplaner ¹⁾	11	67	(14)
Pensjonskostnad innskuddsplan	11	349	332
Andre ytelser		195	233
Totale personalkostnader		6 137	6 192
Gjennomsnittlig antall årsverk		7 299	7 589

- 1) Konsernet hadde i 2015 en inntektføring knyttet til bortfall av fripliseopptjening på uførepensjon på totalt NOK 168 millioner inklusive arbeidsgiveravgift.

De driftsbaserte ordningene har vært lukket for opptak av nye medlemmer siden 2015. Det er samme investeringsvalg i tilleggordningen som i hovedordningen. KONGSBERGs selskaper i utlandet har i all vesentlighet innskuddsplaner. Per 31.12.16 var ca. 4.370 ansatte i Norge og de fleste av de ansatte i utlandet er omfattet av disse planene. Innskuddet kostnadsføres når det påløper. Innskuddssatsene per 1.1.17 er endret, se note 28.

Ytelsesordningen (YTP)

Ved overgang til innskuddsordning 1.1.08 ble ansatte som på overgangstidspunktet var 52 år og eldre fortsatt værende i ytelsesordningen. Ordningen er forsikret gjennom DNB Livsforsikring. Pensjonsytelsen fra ytelsesordningen er bestemt ut fra antall opptjeningsår og lønnsnivå for den enkelte ansatte. Pensjonskostnaden fordeles over de ansattes opptjeningstid. Gitt en beregnet folketrygdpensjon basert på Folketrygdens regler før 1.1.11 og full opptjening gir ordningen ca. 65 % av sluttlønn inklusive ytelse fra Folketrygden inntil fylte 77 år, deretter reduseres tjenstepensjonsdelen med 50 % livsvarig. Konsernet har i tillegg en kollektiv, driftsbasert ytelsesordning for

lønn mellom 12 og 15G. Den kollektive driftsbaserte ytelsesordningen tilsvarer ca. 60 % av den del av lønnsgrunnlaget som overstiger 12G inntil fylte 77 år, deretter reduseres ytelsen med 50 % livsvarig. For ledende ansatte gjelder egne vilkår. Dette er beskrevet i note 28 "Erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte". Disse tilleggsordningene ble lukket i forbindelse med overgang til innskuddsbasert pensjon.

Risikodekning

Uførepensjon fra konsernet ble endret 1.1.16 og skal gi et tillegg til antatt uføretrygd fra folketrygden. Folketrygden dekker 66 % av pensjonsgrunnlaget opp til 6G, mens konsernplanen dekker 66 % av pensjonsgrunnlaget mellom 6G og 12G. Konsernplanen gir også et tillegg på 3 % av pensjonsgrunnlag fra 0G til 12G, et kronetillegg på 25 % av G og eventuelt barnetillegg på 4 % per barn (maksimalt 3 barn). Fra 1.1.16 har KONGSBERG vedtatt å terminere fripoliseopptjening på uførepensjonen som et ledd i tilpasning til nytt regelverk. De ansatte har fått utstedt individuelle fripoliser for de allerede opptjente fripoliserettighetene. Den nye ordningen er en ettårig risikodekning og premien kostnadsføres når den påløper. Fra og med 1.1.13 er risikopensjonene for lønnsgrunnlaget som overstiger 12G gjort om til driftsbasert finansiering. I praksis vil det si at KONGSBERG er selvassurandør for risikopensjonene fremover i tid. De driftsbaserte ordningene har vært lukket for opptak av nye medlemmer siden 2015.

Tidligpensjon

Det ble i 2009 innført nye regler for tidligpensjon for nyansatte ledere i konsernledelsen og andre i visse nøkkelstillinger. Reglene innebærer tidligpensjon senest fra 65 år, men med gjensidig rett for konsernet og ansatte å kreve tidligpensjon fra 63 år. Ytelsen er 65 % av årslønn, forutsatt minimum 15 års opptjening. Dersom en ansatt fratrer mellom 63 og 65 år vil det gi redusert pensjonsopptjening i øvrige ordninger.

Konsernet besluttet ikke å videreføre ordningen med tidligpensjonsavtaler for ledende ansatte som tiltrådte sine stillinger etter 1.7.13. Dette gjaldt også andre nøkkelstillinger som tidligere fikk avtale om tidligpensjon. Disse fikk i stedet et ekstra innskudd på 12 % av grunnlønn utover 12G til den driftsbaserte pensjonsordningen så lenge de står i slik stilling, dog senest til fylte 65 år. Etter en samlet vurdering av Statens eierskapsmelding besluttet konsernet 1.10.15 at det heller ikke skal tilbys noen tidligpensjonsordninger.

Ved beregning av de fremtidige pensjoner i ytelsesordningen er følgende forutsetninger lagt til grunn:

	31.12.16	31.12.15
<i>Økonomiske forutsetninger</i>		
Diskonteringsrente	2,50 %	2,60 %
Forventet avkastning	2,50 %	2,60 %
Lønnsregulering	1,50 %	1,75 %
G-regulering	2,00 %	2,25 %
Pensjonsregulering	1,00 %	1,50 %
<i>Demografiske forutsetninger</i>		
Dødelighet	K 2013	K 2013
Uførhet	IR 73	IR 73
Frivillig avgang	4,5 % for alle aldre	4,5 % for alle aldre

Pensjonsberegningene er basert på dødelighetstabell K2013. Bakgrunnen er en forventet økt levealder som vil medføre en høyere pensjonsforpliktelse. IR73 tar for seg tabeller for forventet uførhet. Risikoen for død og uførhet baserer seg på offentlige tabeller og observasjoner for uførhet i KONGSBERG. Sannsynligheten for at en ansatt i en gitt aldersgruppe blir ufør eller dør innen ett år, samt forventet levealder er følgende:

Alder	Uføreprøsent		Dødsprosent		Forventet levealder	
	Mann	Kvinne	Mann	Kvinne	Mann	Kvinne
20	0,1	0,2	<0,1	<0,1	89	94
40	0,3	0,4	0,1	<0,1	88	92
60	1,4	1,8	0,4	0,3	87	90
80	-	-	4,4	3,0	90	92

Uføretariffen IR 73 er valgt ut fra at denne tariffen er den beste tilnærmingen til uførestatistikken for KONGSBERG. Dette er basert på KONGSBERGs historikk der ca. 25 % av uførepensjonen er blitt tilbakebetalt gjennom en internasjonal pool.

Årets pensjonskostnad fremkommer slik:

NOK millioner	2016	2015
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	50	117
Rentekostnad av påløpt pensjonsforpliktelse	49	56
Forutsatt avkastning på pensjonsmidlene	(38)	(40)
Administrasjonskostnader	14	16
Periodisert arbeidsgiveravgift	11	21
Sum	86	170
Oppgjør pensjonsordning inkl arb.g.avg.	(8)	(168)
Årets netto pensjonskostnad inkludert finansposter	78	2
Justert for netto renter som er klassifisert som finanskostnad	(11)	(16)
Totalt netto pensjonskostnad for året	67	(14)
Kostnader ved innskuddsplaner Norge	309	297
Kostnader ved innskuddsplaner utlandet	40	35

Netto renter er klassifisert som finanskostnad.

Endring av netto balanseført pensjonsforpliktelse

NOK millioner	2016			2015		
	Fondert	Ufondert	Totalt	Fondert	Ufondert	Totalt
<i>Endringer i brutto pensjonsforpliktelse</i>						
Brutto pensjonsforpliktelse 1.1.	1 756	247	2 003	2 371	265	2 636
Nåverdien av årets opptjening	35	15	50	101	16	117
Rentekostnad av pensjonsforpliktelse	43	6	49	51	5	56
Aktuariell tap/gevinst	(1)	5	4	(192)	(19)	(211)
Oppgjør pensjonsordning	(2)	(5)	(7)	(147)	-	(147)
Planendring	(11)	-	(11)	(295)	-	(295)
Utbetalinger av pensjoner/fripoliser	(99)	(27)	(126)	(83)	(18)	(101)
Netto endring i arbeidsgiveravgift	(3)	(1)	(4)	(50)	(2)	(52)
Brutto pensjonsforpliktelse 31.12.	1 718	240	1 958	1 756	247	2 003
<i>Endringer i brutto pensjonsmidler</i>						
Virkelig verdi pensjonsmidler 1.1.	1 506	-	1 506	1 721	-	1 721
Forventet avkastning på pensjonsmidler	38	-	38	40	-	40
Aktuariell tap/gevinst	22	-	22	11	-	11
Premieinnbetalinger	49	-	49	128	-	128
Fond overført fra YTP til ITP	(6)	-	(6)	-	-	-
Planendring	(11)	-	(11)	(295)	-	(295)
Utbetalinger av pensjoner/fripoliser	(107)	-	(107)	(99)	-	(99)
Virkelig verdi pensjonsmidler 31.12.	1 491	-	1 491	1 506	-	1 506
Netto balanseført pensjonsforpliktelse 31.12.	(227)	(240)	(467)	(250)	(247)	(497)

Fordeling av pensjonsmidlene på investeringskategorier per 31.12.16 og tidligere var:

NOK millioner	2016	2015	2014	2013	2012
Anleggsobligasjoner	436	492	599	576	559
Utlån og fordringer	314	271	-	-	-
Pengemarked	377	366	386	403	357
Obligasjoner	180	98	248	264	248
Aksjer	77	125	194	139	93
Eiendom	96	149	258	227	264
Annet	11	5	36	22	31
Sum	1 491	1 506	1 721	1 631	1 552
Bokført avkastning pensjonsmidler	3,6 %	4,5 %	5,4 %	4,4 %	5,6 %

Den sikrede pensjonsordningen er forsikret i DNB Liv og konsernets pensjonsmidler er således knyttet til en forsikringspolise.

Forsikringspolisen er ikke omsettelig og verdien fastsettes i henhold til regler i forsikringsvirksomhetsloven. Det er knyttet en rentegaranti til forsikringen som innebærer at det er DNB Liv som har risiko for avkastningen på pensjonsmidlene.

NOK millioner	2016	2015	2014	2013	2012
Netto forpliktelse 1.1.	(497)	(915)	(757)	(532)	(460)
Innregnet pensjonskostnad	(75)	(149)	(144)	(138)	(96)
Oppgjør pensjonsordning/Gavepensjon	7	147	(10)	-	(13)
Premiebetalinger	49	128	135	127	141
Utbetalinger	27	18	22	30	27
Kjøp/salg	-	-	-	(6)	-
Overgang til egenkapitalmetoden	-	-	7	-	-
Aktuariell tap/gevinst	18	222	(147)	(209)	(122)
Netto endring i arbeidsgiveravgift	4	52	(21)	(29)	(9)
Netto balanseført pensjonsforpliktelse 31.12.	(467)	(497)	(915)	(757)	(532)

Aktuariell tap er innregnet i utvidet resultat med NOK 21 millioner inkludert arbeidsgiveravgift.

Historisk informasjon

NOK millioner	2016	2015	2014	2013	2012
Brutto pensjonsforpliktelse 31.12.	1 958	2 003	2 636	2 388	2 084
Virkelig verdi pensjonsmidler 31.12.	1 491	1 506	1 721	1 631	1 552
Netto pensjonsforpliktelse 31.12.	(467)	(497)	(915)	(757)	(532)
Estimatavvik pensjonsforpliktelse 31.12.	4	(211)	160	162	76
Estimatavvik pensjonsmidler 31.12.	22	11	13	(47)	(46)
Akkumulerte estimatavvik innregnet i oppstilling over totalresultat etter skatt	(1 316)	(1 331)	(1 521)	(1 399)	(1 227)
Herav erfaringsavvik	(943)	(898)	(1 002)	(1 056)	(1 076)

AFP ordning

For alle ansatte i Norge gir konsernets AFP ordning et livslangt tillegg på den ordinære pensjonen. De ansatte kan velge å ta ut den nye AFP ordningen fra og med fylte 62 år, også ved siden av å stå i jobb. Den nye AFP ordningen er en ytelsesbasert flerforetakspensjonsordning, og finansieres gjennom premier som fastsettes som en prosent av lønn. Foreløpig foreligger ingen pålitelig måling og allokering av forpliktelse og midler i ordningen. Regnskapsmessig blir ordningen

behandlet som en innskuddsbasert pensjonsordning hvor premiebetalinger kostnadsføres løpende, og ingen avsetninger foretas i regnskapet. Det betales en premie til den nye ordningen av de samlede utbetalinger mellom 1G og 7,1G til konsernets arbeidstakere. For 2016 utgjorde premien 2,5 % og samme sats er fastsatt for 2017 (estimert til NOK 79 millioner). Det er ikke fondsoppbygging i ordningen og det forventes at premienivået vil øke for de kommende årene.

Annet

Årets pensjonskostnad er beregnet på grunnlag av de økonomiske og aktuarielle forutsetninger ved årets begynnelse. Brutto pensjonsforpliktelser er beregnet på grunnlag av de økonomiske og aktuarielle forutsetninger ved årets slutt. I beregningen av bruttoverdi av pensjonsmidlene er det forutsatt en avkastning på 2,5 % som var forventningen per 31.12.16. Den verdjusterte avkastningen ble 3,5 %, men dette blir først hensyntatt i de balanseførte verdiene i 2017.

Forventet premieinnbetaling til lukket ytelsesordninger er for 2017 ca. NOK 50 millioner. Pensjonsytelsene er basert på antall opp-tjeningsår og lønnsnivået ved pensjonsalder. Netto pensjonsforpliktelser er fastsatt basert på aktuarberegninger, som bygger på forutsetninger blant annet knyttet til diskonteringsrente, fremtidig lønnsvekst, pensjonsreguleringer, forventet avkastning på pensjonsmidlene og ansatte turnover. Disse forutsetningene oppdateres årlig. Diskonteringsrenten er fastsatt med utgangspunkt i renten på obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) som reflekterer tidshorisonten for oppgjør av pensjonsforpliktelsen for ytelsesordningen. Etter KONGSBERG sin vurdering er markedet for OMF tilstrekkelig dypt og viser pålitelig prising. Pensjonsforpliktelsen ville vært ca. 10 % høyere ved bruk av en statsobligasjonsrente på 1,5 %, gitt alle de andre parametrene uendret. Pensjonsregulering er nå beregnet etter justering for inflasjon, mot tidligere etter minimumsregulering. Pensjonsforpliktelsen ville være ca. 6 % lavere ved bruk av minimumsregulering, gitt alle de andre parametrene uendret.

Balansen viser netto pensjonsforpliktelser inklusive arbeidsgiveravgift.

"Fleksible pensjonister", dette er ansatte som fortsetter å jobbe selv om de tar ut pensjon eller ansatte som pensjonerer seg før ordinær pensjonsalder. Siden 2011 har det vært mulig å ta ut pensjon på mer fleksibelt grunnlag. Akkumulert utgjør de "fleksible pensjonistene" ca. NOK 70 millioner eksklusiv arbeidsgiveravgift. Forpliktelsen er innregnet i brutto pensjonsforpliktelse og utvidet resultat.

Forventet utbetaling av pensjoner er følgende:

NOK millioner	
2017	104
2018	109
2019	109
2020	114
2021	116
Neste 5 år	612

Sensitivitetsanalyse pensjonsberegning

Følgende estimater er basert på fakta og omstendigheter per 31.12.16, forutsatt at alle andre parametre er konstante. Faktiske resultater kan i vesentlig grad avvike fra disse estimatene.

	Diskonteringsrente		Årlig lønnsvekst		Årlig grunnbeløp	
<i>Endring i % er prosentpoeng</i>	1 %	(1 %)	1 %	(1 %)	1 %	(1 %)
<i>Endring i pensjon</i>						
Pensjonsforpliktelse (PBO)	(9 %)	10 %	2 %	(2 %)	(1 %)	1 %
Periodens netto pensjonskostnader	(9 %)	11 %	7 %	(6 %)	(3 %)	3 %

	Årlig regulering av pensjoner		Fratredelsesrate		Dødelighet	
					1 år lavere forventet levetid ved 67 år	1 år økt forventet levetid ved 67 år
<i>Endring i % er prosentpoeng</i>	1 %	(1 %)	1 %	(1 %)		
<i>Endring i pensjon</i>						
Pensjonsforpliktelse (PBO)	9 %	(8 %)	(0,2 %)	0,2 %	(3 %)	3 %
Periodens netto pensjonskostnader	7 %	(6 %)	(0,5 %)	0,7 %	(2 %)	2 %

I beregningen av sensitivitet på dødelighet justeres K2013 slik at den forventede levetiden til en 67-åring henholdsvis økes med 1 år og reduseres med 1 år. Dette gjelder for forventet levealder til en 67-åring i 2016 i henhold til dødelighetstariffen K2013.

12. EIENDOM, ANLEGG OG UTSTYR

NOK millioner	Tomter	Bygg og annen fast eiendom	Maskiner og anlegg	Driftsløsøre	Anlegg under utførelse	Total
<i>Anskaffelseskost</i>						
1.1.15	230	1 806	1 304	1 819	120	5 279
Tilgang ved kjøp av virksomhet	-	-	-	5	-	5
Tilgang	-	153	80	144	(14)	363
Avgang	-	(15)	(23)	(173)	-	(211)
Omregningsdifferanser	8	70	39	53	9	179
Sum anskaffelseskost 31.12.15	238	2 014	1 400	1 848	115	5 615
Tilgang	5	204	106	190	136	641
Avgang	(12)	(26)	(38)	(64)	-	(140)
Omregningsdifferanser	(2)	(33)	(46)	(24)	(1)	(106)
Sum anskaffelseskost 31.12.16	229	2 159	1 422	1 950	250	6 010
<i>Akkumulerte av- og nedskrivninger</i>						
1.1.15	-	742	643	1 410	5	2 800
Justering av inngående balanse 1.1.15	-	-	8	(6)	-	2
Årets avskrivninger	-	90	111	161	-	362
Årets nedskrivninger	-	2	13	2	-	17
Akkumulerte avskrivninger ved avgang	-	(9)	(18)	(170)	-	(197)
Omregningsdifferanser	-	23	24	41	1	89
Sum akkumulerte av- og nedskrivninger 31.12.15	-	848	781	1 438	6	3 073
Årets avskrivninger	-	91	114	155	-	360
Årets nedskrivninger	-	6	10	6	-	22
Akkumulerte avskrivninger ved avgang	-	(14)	(34)	(58)	-	(106)
Omregningsdifferanser	-	(9)	(32)	(21)	-	(62)
Sum akkumulerte av- og nedskrivninger 31.12.16	-	922	839	1 520	6	3 287
Balanseført verdi 31.12.15	238	1 166	619	410	109	2 542
Balanseført verdi 31.12.16	229	1 237	583	430	244	2 723
Utnyttbar levetid	N/A	10–33 år	3–10 år	3–10 år		
Årlig leie av ikke balanseført eiendom, anlegg og utstyr	-	234	3	4		241

Estimatusikkerhet

For gruppen eiendom, anlegg og utstyr er det knyttet estimatusikkerhet til fastsettelsen av forventet gjenværende brukstid og forventet utranteringsverdi. Disse faktorene vurderes årlig.

13. IMMATERIELLE EIENDELER

NOK millioner	Goodwill	Teknologi	Aktivert egenutvikling	Andre immaterielle eiendeler	Total
<i>Anskaffelseskost</i>					
1.1.15	2 808	782	704	100	4 394
Tilgang ved kjøp av virksomhet	37	-	-	-	37
Tilgang	-	-	103	2	105
Avgang	-	-	-	(4)	(4)
Omregningsdifferanser	80	43	-	5	128
Sum anskaffelseskost 31.12.15	2 925	825	807	100	4 657
Tilgang	2	-	263	3	268
Avgang	(4)	(152)	(118)	-	(274)
Omregningsdifferanser	(14)	(11)	-	(3)	(28)
Sum anskaffelseskost 31.12.16	2 909	662	952	100	4 623
<i>Akkumulerte amortiseringer og nedskrivninger</i>					
1.1.15	720	492	236	64	1 512
Amortiseringer	-	83	64	14	161
Nedskrivninger	192	88	20	-	300
Avgang	-	-	-	(4)	(4)
Omregningsdifferanser	1	31	-	-	32
Sum akkumulerte amortiseringer 31.12.15	913	694	320	74	2 001
Amortiseringer	-	59	68	13	140
Nedskrivninger	-	2	1	-	3
Avgang	-	(152)	(103)	-	(255)
Omregningsdifferanser	(2)	(8)	-	(2)	(12)
Sum akkumulerte amortiseringer og nedskrivninger 31.12.16	911	595	286	85	1 877
					-
Balansført verdi 31.12.15	2 012	131	487	26	2 656
Balansført verdi 31.12.16	1 998	67	666	15	2 746
Utnyttbar levetid		8–10 år	5 år	8–10 år	
Gjenværende utnyttbar levetid		1–7 år	2–5 år	3–9 år	

Med unntak av goodwill, som ikke amortiseres, er amortiseringen av immaterielle eiendeler lineære over utnyttbar brukstid. Amortisering starter når den immaterielle eiendelen er tilgjengelig for bruk.

Produktvedlikehold, forskning og utvikling ført over resultatet

NOK millioner	2016			2015		
	Produkt-vedlikehold	Forsknings- og utviklings-kostnader	Total	Produkt-vedlikehold	Forsknings- og utviklings-kostnader	Total
Kongsberg Maritime	167	587	754	209	582	791
Kongsberg Defence Systems	12	82	94	12	87	99
Kongsberg Protech Systems	32	12	44	31	28	59
Øvrig	3	112	115	10	48	58
Sum	214	793	1 007	262	745	1 007

Balansføring av egenutvikling

Utviklingsprosjekter hvor kundene finansierer utviklingen blir ikke balanseført, men KONGSBERG søker å oppnå eierrettigheter til de utviklede produktene. Underveis i utviklingsfasen for egenfinansierte prosjekter besluttes det, basert på teknisk suksess og markeds-vurderinger, hvorvidt man skal ferdigstille utviklingen og starte balansføring av gjenværende utviklingsutgifter.

Egenfinansierte utviklingsprosjekter hos Kongsberg Maritime inneholder i hovedsak mange prosjekter med begrenset totalomfang, og i stor grad utvikling av eksisterende teknologi. Det er vurdert at mange av disse utviklingsprosjektene ikke tilfredsstiller kriteriene for balansføring av utvikling. For flere av prosjektene er det betydelig usikkerhet knyttet til om prosjektet er teknologisk gjennomførbart og hvordan den endelige løsningen blir. Det vil normalt derfor være sent i utviklingsprosjektet at kriterier for balansføring blir oppfylt.

I 2016 har Kongsberg Maritime aktivert kostnader til utvikling av Kongsberg Information Management Systems. Utviklingen av dette systemet vil bli videreført i 2017.

I Kongsberg Defence Systems er pågående balansføring relatert til utvikling av kommunikasjonssystemer, samt til KONGSBERGs andel av utvikling av Joint Strike Missile. I tillegg har forretningsområdet i 2016 videreført aktivering av utvikling av teknologi tilknyttet fjernsyns flytårn som ble påbegynt i 2015.

I Kongsberg Protech Systems har det i 2016 vært stor aktivitet innen videreutvikling av konseptet medium caliber turrett (MCT-30).

Estimatusikkerhet

Balanserte utviklingskostnader blir amortisert i forhold til estimert levetid. Estimert levetid vil kunne endres over tid. Dette vurderes årlig, og amortiseringstakten endres når forholdene krever det. Ved test av verdien på balansert egenutvikling anvendes samme prinsipper og metoder som ved test for verdifall. For estimatusikkerhet knyttet til dette, se note 14 "Test av verdifall på goodwill".

14. TEST AV VERDIFALL PÅ GOODWILL

Goodwill

Goodwill anskaffet gjennom oppkjøp er allokert til konsernets driftssegmenter og blir fulgt opp og testet samlet for den gruppe av kontantstrømgenererende enheter som inngår i driftssegmentet. Goodwill følges opp for grupper av kontantstrømgenererende enheter som er lik det som er definert som driftssegment i henhold til note 6 "Driftssegmenter".

Goodwill er tilordnet driftssegmenter som følger:

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Kongsberg Maritime	1 740	1 695
Kongsberg Defence Systems	172	173
Øvrig ¹⁾	86	144
Sum balansert verdi goodwill	1 998	2 012

1) Goodwill fra øvrig er i 2016 tilknyttet Kongsberg Digital AS. For 2015 gjelder det Kongsberg Oil & Gas Technologies som til og med 31.12.15 var et eget forretningsområde.

Konsernet tester goodwill for nedskrivning årlig eller oftere dersom det er indikasjoner på verdifall.

Konsernet har benyttet bruksverdi for å fastsette gjenvinnbart beløp av de kontantstrømgenererende enhetene. For å fastsette bruksverdien er det benyttet diskontert forventet kontantstrøm. Forventet kontantstrøm bygger på forretningsområdenes budsjetter og langtidsplaner som er godkjent av konsernledelsen og styret. Budsjetter og langtidsplaner dekker en periode på fem år (eksplisitt prognoseperiode). Godkjente budsjetter og langtidsplaner blir justert for kontantstrømmer relatert til investeringer, restruktureringer, fremtidige produktforbedringer og nyutvikling dersom elementene er vurdert som vesentlig for verditesten. Etter de fem årene med konkrete planer fastsettes enhetenes kontantstrømmer ved ekstrapolering. Ved inngang til ekstrapoleringsperioden forutsettes enheten å være i en stabil fase. I beregningene av bruksverdi har konsernet benyttet forventede kontantstrømmer etter skatt og

tilsvarende diskonteringssetter etter skatt. Gjenvinnbart beløp ville ikke ha blitt vesentlig påvirket dersom kontantstrømmer før skatt og diskonteringssetts før skatt var benyttet. Diskonteringssetts før skatt er fastsatt ved bruk av en iterativ metode, og er vist i egen tabell.

Forutsetninger lagt til grunn er basert på historiske resultater og observerbare markedsdata.

Nøkkelforutsetninger

Diskonteringssetts

Diskonteringssettsene er basert på en vektet gjennomsnittlig kapitalkostnad (WACC) metodikk der egenkapitalkostnaden og gjeldskostnaden er vektet i henhold til estimert kapitalstruktur. Diskonteringssettsene reflekterer markedets avkastningskrav per tidspunkt for testen i den bransje den kontantstrømgenererende enheten sammenlignes med. Estimert kapitalstruktur er basert på gjennomsnittlig kapitalstruktur i bransjen den kontantstrømgenererende enheten opererer i og en vurdering av hva som er en fornuftig og forsvarlig langsiktig kapitalstruktur. Ved estimering av egenkapitalkostnaden er CAPM-modellen benyttet. I henhold til CAPM består egenkapitalkostnaden av risikofri rente samt en individuell risikopremie. Risikopremien er enhetens systematiske risiko (beta) multiplisert med markedets risikopremie. Risikofri rente er estimert basert på en 10-årig norsk statsobligasjonsrente og er basert på at alle kontantstrømmer er omregnet til norske kroner. Gjeldskostnaden representerer en forventet langsiktig rente etter skatt for sammenlignbar gjeld og består av risikofri rente og en rentespread.

Fortjenestemargin (EBITDA)

I fremtidig fortjenestemargin er det lagt til grunn en vurdering av de ulike kontantstrømgenererende enhetene. For Kongsberg Maritime og Kongsberg Defence Systems er historisk nivå lagt til grunn, justert for forventninger om fremtiden. For Kongsberg Maritime er det lagt opp til en svak vekst grunnet vedvarende dårlige markedsforutsetninger innen offshore, olje- og gassmarkedet.

Vekstrate

Vekstrater i den eksplisitte prognoseperioden er basert på ledelsens forventninger til markedsutviklingen i de markedene hvor virksomheten drives. Konsernet benytter stabile vekstrater til å ekstrapolere kontantstrømmene utover fem år. Den langsiktige vekstraten utover fem år er ikke høyere enn forventet langsiktig vekst i bransjen der virksomheten drives.

Markedsandeler

For enheter som opererer i markeder hvor det er relevant å måle markedsandeler er det forventet at etablerte posisjoner generelt vil opprettholdes, men at det kan komme økninger og svekkelser innen enkeltområder.

Nøkkelforutsetninger per kontantstrømgenererende enhet

Prosent	Kongsberg Maritime	Kongsberg Defence Systems	Øvrig
Diskonteringsssats før skatt	12,4	9,3	12,0
Diskonteringsssats etter skatt	9,8	7,8	9,8
Langsiktig nominell vekstrate	1,5	1,5	1,5
Inflasjon	1,5	1,5	1,5

Sensitivitetsanalyse

Nedskrivningstest av goodwill er gjennomført med sensitivitetsanalyser av hver enkelt kontantstrømgenererende enhet.

For både Kongsberg Maritime og Kongsberg Defence Systems vil en først være i nedskrivningssituasjon ved betydelige endringer i nøkkelforutsetningene og disse endringene er vurdert å være utenfor det intervallet som vurderes å være sannsynlig.

Estimatusikkerhet

Det vil alltid være knyttet usikkerhet til estimering av brukesverdi. Vurderingene er basert på nøkkelforutsetninger som beskrevet ovenfor, og i stor grad påvirket av markedsdata for sammenlignbare selskaper, rentenivå og andre risikoforhold. Disse beregningene er basert på neddiskontering av fremtidige kontantstrømmer, hvor det er benyttet skjønn i forhold til fremtidig inntjening og drift.

Et vesentlig avvik i disse vil påvirke verdien på goodwill.

15. FINANSINTEKTER OG FINANSKOSTNADER

NOK millioner	2016	2015
Renteinntekter fra eiendeler til amortisert kost	23	31
Derivater til virkelig verdi over resultat	-	9
Agjo	18	58
Gevinst ved salg av aksjer	18	-
Andre finansinntekter	13	11
Finansinntekter	197	109
Rentekostnader fra forpliktelser til amortisert kost	63	24
Derivater til virkelig verdi over resultatet	18	9
Disagio	28	38
Diskontering langsiktige avsetninger	2	3
Andre finanskostnader	48	35
Finanskostnader	160	109
Netto finansposter innregnet i resultatet	37	-

16. SKATT

Skattekostnad

NOK millioner	2016	2015
Betalbar skatt Norge	-	-
Betalbar skatt utlandet	119	129
Endring utsatt skatt	(41)	60
Skattekostnad	78	189

Avstemming fra nominell til effektiv skattesats

NOK millioner	2016	2015
Resultat før skatt	729	944
Resultat felleskontrollert virksomhet og tilknyttet selskap	(230)	(87)
Resultat før skatt eksklusiv felleskontrollert virksomhet og tilknyttet selskap	499	857
Skatt beregnet til skattesats 25 % (27 %) av resultat før skatt	125	231
Effekt av at skattesatsen er redusert til 24 % (25 %)	(55)	(114)
Effekt av skattesatsforskjeller og ikke hensyntatte skattefordeler i utlandet	59	14
Nedskrevet goodwill	-	52
Salg av aksjer	(49)	-
Andre permanente forskjeller	(2)	6
Skattekostnad	78	189
Effektiv skattesats	15,6 %	22,1 %

For anleggskontrakter er det lagt til grunn at skattemessig inntektsføring skjer når kontroll og risiko overdras til kunden. Dette påvirker ikke skattekostnaden i resultatregnskapet, men betalbar skatt vil som følge av dette variere over tid.

Som følge av de store forskjellene mellom regnskapsmessig og skattemessig resultat vil den vedtatte endringene i skattesats fra 25 % til 24 % fra 2017 medføre en reduksjon i åres skattekostnad på 55 millioner kroner.

Eiendel utsatt skatt og utsatt skatt forpliktelse

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
<i>Eiendel utsatt skatt</i>		
Pensjoner	112	124
Avsetninger	86	87
Derivater	306	767
Akkumulert fremførbart underskudd	234	316
Eiendel utsatt skatt – brutto	738	1 294
<i>Utsatt skatt forpliktelse</i>		
Anleggsmidler	215	216
Anleggskontrakter under utførelse	1 617	1 990
Derivater	80	71
Utsatt skatt forpliktelse – brutto	1 912	2 277
Netto regnskapsført utsatt skatt forpliktelse	(1 174)	(983)
Skattesats i Norge	24 %	25 %

Endring i utsatt skatt som er innregnet i utvidet resultat

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Pensjoner	5	69
Kontantstrømsikring	273	(80)
Sum	278	(11)
Tilgang utsatt skattefordel ved oppkjøp	(20)	-
Forventet kreditfradrag skatt utland, ikke utlignet	(26)	-

Skatteeffekten knyttet til endret skattesats fra 25 til 24 % fra 2017 medfører en reduksjon på NOK 7 millioner vedrørende kontantstrømsikringer og er inntatt i utvidet resultat.

Utdeling av utbytte til morselskapets aksjeeiere påvirker verken selskapets betalbare eller utsatte skatt.

17. RESULTAT PER AKSJE

NOK millioner	2016	2015
<i>Årets resultat som tilfaller innehavere av aksjer</i>		
Resultat etter skatt	651	755
Ikke-kontrollerende interessers andel av resultatet	(2)	8
Årets resultat / utvannet resultat som tilfaller innehavere av ordinære aksjer	653	747

Antall aksjer	Note	2016	2015
Gjennomsnittlig vektet antall utestående aksjer 1.1.	22	120	120
Gjennomsnittlig vektet antall aksjer 31.12.		120	120

NOK	2016	2015
Årets resultat per aksje	5,44	6,23
Årets resultat per aksje, utvannet	5,44	6,23

18. AKSJER TILGJENGELIG FOR SALG

Aksjer tilgjengelige for salg

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Børsnoterte aksjer	-	202
Andre aksjer	35	31
Aksjer tilgjengelige for salg	35	233

Aksjer tilgjengelige for salg er innregnet til virkelig verdi, og endring i virkelig verdi, som ikke er nedskrivning, er innregnet i utvidet resultat. Når det foreligger varig eller vesentlig verdireduksjon på aksjene, innregnes dette i årsresultatet.

Aksjer i børsnoterte selskap per 31.12.15 består av aksjer i Kitron ASA og i KBC Advanced Technologies PLC. I 2016 har KONGSBERG solgt sine aksjer i Kitron ASA og Navico, med en innregnet gevinst på henholdsvis NOK 104 millioner og NOK 39 millioner, som inngår i andre finansinntekter. Aksjene i KBC Advanced Technologies PLC er også solgt med en innregnet gevinst på NOK 54 millioner som inngår i driftsinntekter. Utvidet resultat i 2016 knyttet til aksjer tilgjengelig for salg, minus NOK 104 millioner, gjelder merverdier på aksjer i Kitron og KBC Advanced Technologies 1.1.16 som er realisert i 2016.

19. ANDRE LANGSIKTIGE EIENDELER

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Lån til ansatte	21	32
Selgerkreditt, salg av eiendom	37	37
Forskuddsbetalt tomteleie	14	16
Langsiktig lån til kunde	139	-
Andre langsiktige eiendeler	18	21
Sum andre langsiktige eiendeler	229	106

20. FORDRINGER OG KREDITTRISIKO

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Brutto kundefordringer	2 670	3 205
Avsetning tap kundefordringer	(234)	(167)
Netto kundefordringer	2 436	3 038
Andre fordringer	536	586
Forskudd til leverandører	382	432
Netto fordringer	3 354	4 056

Kredittrisiko

Eksposering for kredittrisiko

For redegjørelse av KONGSBERGs kredittrisiko og håndtering av denne, se note 5 "Styring av kapital og finansiell risiko".

Balansført verdi av finansielle eiendeler representerer maksimal kreditteksponering:

NOK millioner	Note	31.12.16	31.12.15
Brutto kundefordringer		2 670	3 205
Brutto andre kortsiktige fordringer		918	1 018
Andre langsiktige eiendeler	19	229	106
Betalingsmidler	22	1 888	1 807
Valutaterminkontrakter og rentebytteavtaler som er brukt som sikring	21A	332	284
Total eksponering for kredittrisiko		6 037	6 420

Brutto kundefordringer fordelt på region

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Norge	234	337
EU	303	411
Øvrige Europa	66	149
Nord Amerika	1 436	1 493
Sør Amerika	24	68
Asia	438	631
Andre land	169	116
Totalt	2 670	3 205

Brutto kundefordringer fordelt på kundetype

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Offentlige institusjoner	434	550
Private selskaper	2 236	2 655
Totalt	2 670	3 205

Aldersfordelte kundefordringer og avsetning for tap på kundefordringer

NOK millioner	31.12.16		31.12.15	
	Brutto	Avsetning tap på kundefordringer	Brutto	Avsetning tap på kundefordringer
Ikke forfalt	1 359	(1)	1 688	(5)
Forfalt 1–30 dager	415	(5)	683	(4)
Forfalt 31–90 dager	414	(14)	322	(6)
Forfalt 91–180 dager	195	(21)	271	(3)
Forfalt mer enn 180 dager	287	(193)	241	(149)
Totalt	2 670	(234)	3 205	(167)

Endring i avsetning tap på kundefordringer

NOK millioner	2016	2015
Avsetning 1.1.	(167)	(142)
Konstaterte tap	6	19
Avsatt	(95)	(48)
Oppløst	22	4
Avsetning 31.12.	(234)	(167)

Estimatusikkerhet

Avsetning til tap på fordringer fastsettes ved vurdering av sannsynligheten for tap på en fordring eller en gruppe av fordringer. Ved vurderingen anvendes skjønn og forutsetninger som kan endres over tid. Avsetning til tap på fordringer er i stor grad påvirket av markeds-situasjonen og finansiell stilling hos motparten.

21. FINANSIELLE INSTRUMENTER

For definisjoner av finansielle instrumenter vises det til note 3J "Finansielle instrumenter".

A) Derivater

NOK millioner	Note	31.12.16	31.12.15
<i>Omløpsmidler</i>			
Valutaterminer, kontantstrømsikring	21C	37	7
Valutaterminer, virkelig verdisikringer		246	248
Rentebytteavtaler, virkelig verdisikringer	21D	13	19
Virkelig verdi basisswaper		29	-
Lånesikringer		7	10
Sum derivater omløpsmidler		332	284
<i>Kortsiktige forpliktelser</i>			
Valutaterminer, kontantstrømsikringer		181	1 146
Valutaopsjoner		-	13
Rentebytteavtaler, kontantstrømsikringer	21D	4	9
Valutaterminer, virkelig verdi sikringer		1 078	1 891
Virkelig verdi basisswaper		14	-
Lånesikringer		-	10
Sum derivater kortsiktige forpliktelser		1 277	3 069

B) Valutarisiko og sikring av valuta

KONGSBERGs valutarisiko og håndtering av denne risikoen er omtalt i note 5 "Styring av kapital og finansiell risiko". KONGSBERGs eksponering for valutarisiko knyttet til balanseførte kundefordringer og leverandørgjeld i amerikanske dollar (USD) og euro (EUR), basert på nominelle beløp, var ved årskiftet:

Beløp i millioner	31.12.16		31.12.15	
	USD	EUR	USD	EUR
Kundefordringer ¹⁾	417	30	539	35
Leverandørgjeld	(24)	(11)	(27)	(14)
Netto balanseeksponering	393	19	512	21
Volum terminkontrakter virkelig verdi sikringer ²⁾	841	182	1 038	106

1) Kundefordringene viser KONGSBERGs brutto eksponering i USD og EUR. Kundefordringene i oppstillingen over finansiell stilling og note 20 "Fordringer" viser nettoeksponering hvor kundefordringer er nettet mot andre balanseposter innenfor samme prosjekt, se også Note 3C "Sammendrag av vesentlige regnskapsprinsipper - Inntektsføring - Anleggskontrakter/systemleveranser."

2) I henhold til KONGSBERGs valutastrategi sikres alle inngåtte kontrakter til funksjonell valuta.

Valutaterminene som virkelig verdi sikring skal sikre kontraktfestede valutastrømmer. Det betyr at valutaterminene skal sikre balanseførte kundefordringer i utenlandsk valuta samt gjenstående fakturering på inngåtte kontrakter. KONGSBERG er også eksponert mot andre valutaer, men disse er ubetydelig sammenlignet med eksponeringen i USD og EUR.

Viktige valutakurser benyttet i konsernregnskapet gjennom året:

	Gjennomsnittlig kurs		Spotkurs per 31.12.	
	2016	2015	2016	2015
USD	8,40	8,06	8,61	8,81
EUR	9,30	8,95	9,09	9,60

Valutasikring

Per 31.12. hadde konsernet følgende sikringer av utenlandsk valuta, fordelt på sikringskategori:

2016	Verdi	Virkelig	Total	Gj.snittlig	Total	Gj.snittlig
	i NOK per					
Beløp i millioner	31.12.16	i NOK	i USD	i USD	i EUR	i EUR
	basert på	31.12.16	31.12.16	31.12.16	31.12.16	31.12.16
	avtalte kurser					
<i>Sikringskategori</i>						
Valutaterminer, kontantstrømsikringer ^{2) 3)}	5 067	(144)	571	8,34	37	9,22
Sum kontantstrømsikringer	5 067	(144)	571		37	
Terminforretninger, virkelig verdi sikringer ^{3) 4)}	9 183	(832)	841	7,40	182	9,41
Lånesikringer, virkelig verdi sikringer ³⁾	961	8	100	8,67	4	9,07
Sum virkelig verdisikringer	10 144	(824)	941		186	
Sum totalt	15 211	(968)	1 512	-	223	-

2015	Verdi	Virkelig	Total	Gj.snittlig	Total	Gj.snittlig
	i NOK per					
Beløp i millioner	31.12.15	i NOK	i USD	i USD	i EUR	i EUR
	basert på	31.12.15	31.12.15	31.12.15	31.12.15	31.12.15
	avtalte kurser					
<i>Sikringskategori</i>						
Valutaterminer, kontantstrømsikringer ^{2) 3)}	8 545	(1 138)	987	7,70	105	9,18
Sum kontantstrømsikringer	8 545	(1 138)	987		105	
Terminforretninger, virkelig verdi sikringer ^{3) 4)}	10 471	(1 643)	1 038	7,49	106	9,04
Lånesikringer, virkelig verdi sikringer ³⁾	1 048	(10)	104	8,74	3	9,57
Sum virkelig verdisikringer	11 519	(1 653)	1 142		109	
Sum totalt	20 064	(2 791)	2 129		214	

1) Virkelig verdi er forskjellen mellom spotkurs 31.12. og avtalt kurs på terminene.

2) Endring i virkelig verdi knyttet til sikringseffektive kontantstrømsikringer innregnes i utvidet resultat. Den del som ikke er sikringseffektiv blir innregnet over resultatet.

3) Verdier i tabellen knyttet til verdi basert på avtalte kurser og virkelig verdi inkluderer også andre valutaer enn USD og EUR. Lånesikringer er valutasikringer knyttet til lån i utenlandsk valuta.

4) Samlet verdiøkning på sikrede prosjekter er NOK 810 millioner i løpet av 2016 (reduksjon på NOK 107 millioner i 2015). Derivater anvendt som prosjektsikring har hatt tilsvarende negativ verdi gjennom året, og sikringen har således vært 100 % effektiv. Verdiendring er innregnet i kundefordringer og anleggskontrakter under utførelse (eiendel og gjeld).

Valutaopsjoner

KONGSBERG har per 31.12.16 ingen valutaopsjoner. (Per 31.12.15 opsjoner med virkelig verdi på NOK -13 millioner).

Basisswaper

KONGSBERG har i 2016 tatt opp en brofasilitet i EUR (pålydende EUR 53 millioner per 31.12.16). Se også note 21D. For å sikre valutaeksponeringen er det inngått basisswaper tilsvarende lånets pålydende. Disse basisswapene hadde en virkelig verdi på NOK -13,6 millioner per 31.12.16.

I forbindelse med kjøp av aksjer i Partia Oyj til en kostpris på EUR 284,9 millioner, ble det inngått basisswaper på til sammen EUR 130 millioner for å sikre nettoinvestering i utenlandsk virksomhet. Disse basisswapene har en virkelig verdi på NOK 28,6 millioner per 31.12.16. Endring i virkelig verdi på basisswapene føres over utvidet resultat.

Virkelig verdi på valutaterminer er i tillegg til valutakursen 31.12. påvirket av forskjellene i renter i de aktuelle valutaene. Rentekurvene som benyttes i verdsettelsen mottas fra Reuters som igjen henter informasjon fra ulike markedsaktører. Det vises forøvrig til note 4 "Virkelig verdi" og note 21 G) "Vurdering av virkelig verdi".

Sensitivitetsanalyse

En styrkning av norske kroner mot USD og EUR per 31.12.16 på 10 % (10 % i 2015) ville ha økt utvidet resultat med beløp nevnt i tabellen.

Beregnet effekt på utvidet resultat (etter skatt):

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Valutaterminer i USD	374	652
Valutaterminer i EUR	26	75
Totalt	399	727

Endring i valutaopsjoner er ikke hensynstatt i tabellen. Forutsatt alle andre variabler konstante, ville en tilsvarende svekkelse av norske kroner mot USD og EUR hatt samme beløpsmessige effekt, men med motsatt fortegn.

Kontantstrømsikringer er vurdert til å være effektive, og all effekt fra en valutakursendring vil således føres i utvidet resultat. For virkelig verdikringer vil verken utvidet resultat eller årsresultat bli påvirket så lenge sikringene er effektive.

Da KONGSBERG har en sikringsstrategi som i hovedsak sikrer alle kontraktfestede valutastrømmer og fordringer i utenlandsk valuta vil en valutakursendring i liten grad påvirke lønnsomheten i inngåtte kontrakter.

C) Kontantstrømsikringer

Oversikt over periodene hvor kontantstrømmer knyttet til derivater som er kontantstrømsikringer forventes å oppstå:

NOK millioner	31.12.16				31.12.15			
	Balanse- ført beløp	Forventet kontant- strøm	2017	2018 og senere	Balanse- ført beløp	Forventet kontant- strøm	2016	2017 og senere
<i>Valutaterminkontrakter</i>								
Eiendeler	37	37	37	-	7	7	7	-
Forpliktelser	(181)	(182)	(182)	-	(1 146)	(1 163)	(991)	(172)
<i>Rentebytteavtaler</i>								
Eiendeler	-	-	-	-	-	-	-	-
Forpliktelser	(4)	(4)	(4)	-	(9)	(9)	(3)	(6)
Samlet	(148)	(149)	(149)	-	(1 148)	(1 165)	(987)	(175)

Oversikt over periodene hvor kontantstrømmer knyttet til derivater som er kontantstrømsikringer forventes å påvirke resultatet:

NOK millioner	31.12.16				31.12.15			
	Balanse- ført beløp	Forventet kontant- strøm	2017	2018 og senere	Balanse- ført beløp	Forventet kontant- strøm	2016	2017 og senere
<i>Valutaterminkontrakter</i>								
Eiendeler	37	37	21	16	7	7	4	3
Forpliktelser	(181)	(182)	(103)	(79)	(1 146)	(1 163)	(655)	(508)
<i>Rentebytteavtaler</i>								
Eiendeler	-	-	-	-	-	-	-	-
Forpliktelser	(4)	(4)	(4)	-	(9)	(9)	(3)	(6)
Samlet	(148)	(149)	(86)	(63)	(1 148)	(1 165)	(654)	(511)

Kontantstrømsikring – sikringsreserve

NOK millioner	2016	2015
Inngående balanse	(1 299)	(954)
<i>Endringer i virkelig verdi i perioden</i>		
Valutaterminer og rulleringseffekter ^{1) 2)}	439	(1 319)
Rentebytteavtaler	5	3
Skatt på poster innregnet direkte i utvidet resultat	(273)	80
<i>Innregnet gevinst/tap i perioden</i>		
Valutaterminer og rulleringseffekter ¹⁾	619	891
Utgående balanse sikringsreserve²⁾	(509)	(1 299)

- 1) Det oppstår periodiseringer når kontantstrømsikringer realiseres og nye terminer, virkelig verdi sikringer, inngås for prosjektene (rullering). Resultateffekten som oppstår blir balanseført og realiseres i takt med fremdrift i prosjektene. Balanseført verdi knyttet til rullerte kontantstrømsikringer utgjør NOK 550 millioner per 31.12.16 (NOK 585 millioner per 31.12.15).
- 2) Netto effekt fra kontantstrømsikringer før skatt som er ført i utvidet resultat, utgjør NOK 1.063 millioner i 2016 (NOK -425 millioner i 2015). I utvidet resultat vises en endring NOK 1 029 millioner og avviket på NOK 34 millioner skyldes endring i virkelig verdi på rentebytteavtaler på NOK 5 millioner og basisswapper på NOK 29 millioner.

Dersom et forventet prosjekt blir kontraktsfestet og det etableres en virkelig verdi sikring, blir innregnet sikringsreserve overført fra utvidet resultat til balanseført verdi av det sikrede prosjektet. Dersom en forventet kontantstrøm inntreffer og ikke resulterer i en virkelig verdi sikring innregnes sikringsreserven i resultatregnskapet samtidig med de sikrede transaksjonene.

Det er i 2016 innregnet totalt NOK -83 millioner knyttet til ineffektive kontantstrømsikringer i ordinært resultat. Beløpet inngår også i posten "innregnet gevinst/tap i perioden" i tabellen over.

D) Renterisiko knyttet til lån

Beløp NOK millioner	2016				2015			
	Forfall	Nominell rente	Nominelt beløp	Balanseført verdi	Forfall	Nominell rente	Nominelt beløp	Balanseført verdi
Obligasjonslån KOG06 – flytende rente ²⁾	11.9.17	2,94 %	-	-	11.9.17	2,85 %	500	500
Obligasjonslån KOG07 – fast rente	11.9.19	4,80 %	250	250	11.9.19	4,80 %	250	250
Obligasjonslån KOG08 – flytende rente	2.6.21	2,39 %	1 000	1 000		0,00 %	-	-
Obligasjonslån KOG09 – fast rente	2.6.26	3,20 %	1 000	1 000		0,00 %	-	-
Obligasjonslån KOG10 – flytende rente	5.3.20	2,04 %	550	550		0,00 %	-	-
Obligasjonslån KOG11 – fast rente	5.12.23	2,90 %	450	450		0,00 %	-	-
Brofasilitet i EUR – flytende rente ³⁾	24.2.19	0,80 %	482	482		0,00 %	-	-
Andre langsiktige lån ⁴⁾			75	75			97	97
Sum langsiktige lån¹⁾			3 807	3 807			847	847
Syndikert trekkfasilitet (ubenyttet låneramme)	7.4.19		1 500	-	7.4.19		1 500	-
Kassekreditt (ubenyttet)			500	-			-	-

- 1) Forskjellen mellom balanseført verdi i oppstilling over finansiell stilling og beløp i denne note skyldes verdien på rentebytteavtalen knyttet til obligasjonslån KOG07 på NOK 13 millioner. Se tabell over rentetabeller under.
- 2) Obligasjonslån KOG06, pålydende NOK 257 millioner, har forfall 11.9.17 og er reklassifisert til kortsiktig gjeld fra 30.9.16.
- 3) Brofasiliteten var opprinnelig på EUR 160 millioner ved opptak i mai 2016. Per 31.12.16 er resterende lån EUR 53 millioner.
- 4) "Andre langsiktige lån" er mindre låneopptak i enkelte av konsernets datterselskaper i lokale banker.

Kongsberg Gruppen ASA har en syndikert lånefasilitet med Danske Bank, DNB, JP Morgan Chase, Nordea og SEB. Fasiliteten er for generelle forretningsformål. Fasiliteten har løpetid på fem år med opsjon på forlengelse på ett år, to ganger. Rentebetingelsene er NIBOR + margin som er avhengig av forholdet mellom netto rentebærende lån/EBITDA og kan være fra 0,5 % til 1 %. Lånefasiliteten krever at netto rentebærende gjeld ikke overstiger tre ganger EBITDA, men kan være opp til 3,5 ganger i maksimalt tre kvartaler. Kravene i låneavtalene er oppfylt. Det var ikke trukket på fasiliteten per 31.12.16. Se note 5 for mer informasjon.

Kongsberg Gruppen ASA har seks obligasjonslån ved utgangen av 2016. Obligasjonslånene er utstedt i norske kroner og notert på Oslo Børs. Rentebetingelsene på lånene med flytende rente er 3 mnd NIBOR med margin som er + 1,8 % for KOG06, + 1,25 % for KOG08 og 0,9 % for KOG10. Rentebetingelsene for brofasiliteten er EURIBOR + en margin som øker over lånets løpetid. I betingelsene inngår at referanserenten ikke kan være lavere enn null. Per 31.12.16 var

marginen + 0,8 %. Det er inngått basisswaper fra EUR til NOK knyttet til brofasiliteten som gir en nominell rente på 2,19 %. Lånene er balanseført til amortisert kost ved bruk av effektiv rentemetode.

Kongsberg Gruppen ASA har i 2016 utstedt fire nye usikrede obligasjonslån i det norske markedet med et totalt lånebeløp på NOK 3 milliarder. Obligasjonslån KOG08 og KOG09 ble utstedt i 2. kvartal 2016 og i den forbindelse ble det også fortatt tilbakekjøp i obligasjonslånet KOG06 med NOK 234 millioner.

Brofasilitetet ble etablert i mai 2016 i forbindelse med kjøpet av aksjeposten i Patria Oyj, se også note 7 "Andeler i felleskontrollert virksomhet og tilknyttede selskaper.". I 4. kvartal ble obligasjonslån KOG10 og KOG11 utstedt. Samtidig ble det foretatt nedbetaling av EUR 107 millioner i brofasiliteten. Brofasiliteten er på EUR 53 millioner per 31.12.16. Krav til netto rentebærende gjeld mot EBITDA er i denne lånefasiliteten den samme som lånefasiliteten på NOK 1,5 milliarder. Det er i 2016 også etablert en ny kassekreditt på NOK 500 millioner.

Beløp NOK millioner	Forfall	Rentesats	Pålydende	Virkelig verdi	Pålydende	Virkelig verdi
			2016	31.12.16	2015	31.12.15
Rentebytteavtale, flytende til fast rente ¹⁾	2.1.18	2,47 %	247	(4)	247	(9)
Sum rentebytteavtaler, flytende til fast rente			247	(4)	247	(9)
Rentebytteavtale, fast til flytende rente ²⁾	11.9.19	4,80 %	250	13	250	19
Sum rentebytteavtaler			497	9	497	9

1) KONGSBERG har inngått rentebytteavtale flytende rente til fast rente for et nominelt beløp på NOK 247 millioner. Avtalen ble inngått i tilknytning til finansiering av forretningsområdet eiendom for å redusere renteesponeringen. Verdiendringen på rentebytteavtalen innregnes over oppstilling over utvidet resultat.

2) KONGSBERG har inngått to rentebytteavtaler fra fast til flytende rente for et nominelt beløp på hver NOK 125 millioner. Avtalene ble inngått i tilknytning til obligasjonslånet KOG07 som er et fastrentelån. Verdiendringen på rentebytteavtalene justeres mot balanseført verdi på lånet.

Sensitivitetsanalyse renterisiko

Effekt av renteøkning på 50 bp i NIBOR:

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Plasseringer med flytende rente	9	9
Lån med variabel rente	(11)	(3)
Rentebytteavtaler, flytende til fast rente	1	2
Kontantstrømsensitivitet (netto)	(1)	8

I tillegg ville en slik renteendring økt (reduisert) utvidet resultat og egenkapitalen med NOK 2 millioner (NOK 3 millioner i 2015) knyttet til rentebytteavtaler fra fast til flytende rente.

E) Likviditetsrisiko

Tabellen viser forfall i henhold til kontrakt for finansielle forpliktelser inkludert rentebetalinger. Forpliktelser som offentlige avgifter og skatter er ikke finansielle forpliktelser og derfor ikke inkludert. Det samme gjelder forskuddsbetalinger fra kunder og periodisering av prosjekter.

31.12.16	Kontrakts-		2017	2018	2019	2020	2021 og senere
	Balanse-	kontant-					
NOK millioner	ført beløp	strømmer					
<i>Finansielle forpliktelser som ikke er derivater</i>							
Usikrede obligasjonslån	3 507	(4 267)	(360)	(92)	(347)	(683)	(2 784)
Brofasilitet	482	(540)	(7)	(7)	(527)	-	-
Andre lån og forpliktelser	75	(75)	-	(4)	(9)	(3)	(59)
Leverandører	1 038	(1 038)	(1 038)	-	-	-	-
<i>Finansielle forpliktelser som er derivater</i>							
Valutaderivater	1 259	(1 275)	(806)	(345)	(123)	(0)	-
Rentebytteavtale	4	(4)	(4)	-	-	-	-
Basisswaper	14	(14)	-	(14)	-	-	-
Lånesikring	-	-	-	-	-	-	-
Totalt	6 379	(7 213)	(2 215)	(462)	(1 006)	(686)	(2 843)

31.12.15	Kontrakts-		2016	2017	2018	2019	2020 og senere
	Balanse-	kontant-					
NOK millioner	ført beløp	strømmer					
<i>Finansielle forpliktelser som ikke er derivater</i>							
Usikrede obligasjonslån	750	(827)	(26)	(522)	(12)	(267)	-
Andre lån og forpliktelser	97	(97)	-	(6)	(1)	-	(90)
Leverandører	1 214	(1 214)	(1 214)	-	-	-	-
<i>Finansielle forpliktelser som er derivater</i>							
Valutaderivater	3 050	(3 093)	(2 770)	(306)	(12)	(5)	-
Rentebytteavtale	9	(9)	(3)	(3)	(3)	-	-
	10	(10)	(10)	-	-	-	-
Totalt	5 130	(5 250)	(4 023)	(837)	(28)	(272)	(90)

F) Oppsummering finansielle eiendeler og forpliktelser

Finansielle eiendeler og forpliktelser fordelt på ulike kategorier for regnskapsmessig behandling per 31.12.16:

2016	NOK millioner	Note	Derivater		Utlån og fordringer	Aksjer tilgjengelig for salg	Andre finansielle forpliktelser	Total	Virkelig verdi
			Derivater benyttet som sikring	Derivater som ikke kvalifiserer for sikring					
<i>Eiendeler – anleggsmidler</i>									
Investering i aksjer tilgjengelig for salg		<u>18</u>	-	-	-	35	-	35	35
Andre langsiktige eiendeler		<u>19</u>	-	-	229	-	-	229	229
<i>Eiendeler – omløpsmidler</i>									
Derivater		<u>21A</u>	332	-	-	-	-	332	332
Fordringer		<u>20</u>	-	-	3 354	-	-	3 354	3 354
Betalingsmidler		<u>22</u>	-	-	1 888	-	-	1 888	1 888
<i>Finansielle forpliktelser – langsiktige</i>									
Rentebærende lån		<u>21D</u>	-	-	-	-	3 807	3 807	3 891
Derivater		<u>21D</u>	-	-	-	-	13	13	13
Andre langsiktige forpliktelser			-	-	-	-	24	24	24
<i>Finansielle forpliktelser – kortsiktige</i>									
Rentebærende lån			-	-	257	-	-	257	258
Derivater		<u>21A</u>	1 277	-	-	-	-	1 277	1 277
Leverandører		<u>25</u>	-	-	-	-	1 038	1 038	1 038

2015	NOK millioner	Note	Derivater		Utlån og fordringer	Aksjer tilgjengelig for salg	Andre finansielle forpliktelser	Total	Virkelig verdi
			Derivater benyttet som sikring	Derivater som ikke kvalifiserer for sikring					
<i>Eiendeler – anleggsmidler</i>									
Investering i aksjer tilgjengelig for salg		<u>18</u>	-	-	-	233	-	233	284
Andre langsiktige eiendeler		<u>19</u>	-	-	106	-	-	106	107
<i>Eiendeler – omløpsmidler</i>									
Derivater		<u>21A</u>	284	-	-	-	-	284	284
Fordringer		<u>20</u>	-	-	4 056	-	-	4 056	4 056
Betalingsmidler		<u>22</u>	-	-	1 807	-	-	1 807	1 807
<i>Finansielle forpliktelser – langsiktige</i>									
Rentebærende lån		<u>21D</u>	-	-	-	-	847	847	859
Derivater		<u>21D</u>	-	-	-	-	19	19	-
Andre langsiktige forpliktelser			-	-	-	-	13	13	13
<i>Finansielle forpliktelser – kortsiktige</i>									
Rentebærende lån			-	-	-	-	-	-	-
Derivater		<u>21A</u>	3 069	-	-	-	-	3 069	3 069
Leverandører		<u>25</u>	-	-	-	-	1 214	1 214	1 214

G) Vurdering av virkelig verdi

Følgende tabell viser konsernets eiendeler og gjeld målt til virkelig verdi

NOK millioner	Note	2016			2015		
		Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3
<i>Eiendeler</i>							
Investeringer i aksjer tilgjengelig for salg	18	-		34	202	-	31
Derivative finansielle eiendeler	21A		332			284	
Sum eiendeler til virkelig verdi		-	332	34	202	284	31
<i>Forpliktelser</i>							
Derivative finansielle forpliktelser	21A	-	1 277	-	-	3 069	-
Rentebærende gjeld (beregnet for noteformål)		-	4 396	-	-	859	-
Sum forpliktelser til virkelig verdi		-	5 673	-	-	3 928	-

De forskjellige nivåene er definert som følger:

Nivå 1: Virkelig verdi måles ved bruk av kvoterte priser fra aktive markeder for identiske finansielle instrumenter. Ingen justering foretas med hensyn til disse prisene.

Nivå 2: Virkelig verdi måles basert på andre data enn noterte priser som omfattes av nivå 1, men som baseres på observerbare markedsdata enten direkte eller indirekte. Disse metodene innebærer noe usikkerhet i fastsettelse av virkelig verdi.

Nivå 3: Virkelig verdi måles ved bruk av modeller som i vesentlig grad benytter ikke-observerbare markedsdata. Dette innebærer mer usikkerhet knyttet til fastsettelse av virkelig verdi.

Se også note 4 "Virkelig verdi" for omtale av virkelig verdimåling.

H) Estimatusikkerhet

KONGSBERG har en rekke finansielle instrumenter som regnskapsføres til virkelig verdi. Når markedsverdier ikke kan observeres direkte gjennom børsnoterte priser, estimeres virkelig verdi ved hjelp av ulike modeller som enten bygger på interne estimater eller input fra banker eller andre markedsaktører. Forutsetninger for slike verdivurderinger inkluderer spotpriser, forwardpriser og rentekurver.

Vurderingene er alltid basert på KONGSBERGs beste estimater, men det er likevel sannsynlig at observerbar markedsinformasjon og forutsetninger vil endres over tid. Slike endringer kan påvirke de beregnede verdier av finansielle instrumenter vesentlig, og dermed resultere i gevinster og tap som vil påvirke fremtidige perioders resultatregnskap. Hvordan slike endringer påvirker resultatregnskapet avhenger av type instrument, og hvorvidt det inngår i en sikringsrelasjon.

22. BETALINGSMIDLER

Nominelt beløp i NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Bankinnskudd, driftskonti	1 888	1 798
Sum	1 888	1 807

Det er stilt bankgaranti for trukket forskuddstrekk fra ansatte tilsvarende NOK 262 millioner (NOK 286 millioner i 2015).

Likviditetsstyringen i konsernet håndteres av konsernets sentrale finansfunksjon.

23. AKSJEKAPITAL

Aksjekapital

Aksjekapitalen består per 31.12.16 av 120.000.000 aksjer, hver pålydende NOK 1,25.

Utvikling i aksjekapital

	Dato	Antall aksjer	Pålydende NOK	Beløp NOK millioner	Korr. faktor	Aksjekapital NOK millioner
<i>Type utvidelse</i>						
Børsintroduksjon	13.12.1993	5 850 000	20	117		117
Rettet emisjon mot ansatte	1996	6 000 000	20	3		120
Aksjesplitt	1997	24 000 000	5		01:04	120
Emisjon	1999	30 000 000	5	30		150
Aksjesplitt	2009	120 000 000	1,25		01:04	150

Oversikt over de største aksjeeierne per 31.12.16

Aksjeeiere	Type	Antall aksjer	%-andel
Staten v/Nærings- og fiskeridepartementet		60 001 600	50,00 %
Arendals Fossekompagni ASA		9 552 796	7,96 %
Folketrygdfondet		7 838 890	6,53 %
MP Pensjon Pk		4 552 048	3,79 %
Danske Invest Norske Instit. II.		2 178 902	1,82 %
Odin Norge		1 861 224	1,55 %
State Street Bank and Trust Comp.	Nom	1 633 485	1,36 %
Danske Invest Norske Aksjer Instit.		1 043 272	0,87 %
HSBC Bank Plc.	Nom	914 201	0,76 %
BNP Paribas Securities Services	Nom	805 384	0,67 %
Swedbank Robur Smabolagsfond		769 025	0,64 %
BNP Paribas Securities Services	Nom	692 000	0,58 %
JP Morgan Chase Bank, N.A., London	Nom	602 138	0,50 %
State Street Bank and Trust Comp.	Nom	592 147	0,49 %
KLP Aksjenorge Indeks		552 559	0,46 %
JP Morgan Chase Bank, N.A., London	Nom	551 268	0,46 %
State Street Bank and Trust Comp.	Nom	530 522	0,44 %
BNP Paribas Securities Services	Nom	515 200	0,43 %
DnB Nor Markets, aksjehand/analyse		496 630	0,41 %
Swedbank Robur Nordenfon		470 000	0,39 %
Sum		96 153 291	80,13 %
Øvrige		23 846 709	19,87 %
Totalt antall aksjer		120 000 000	100,00 %

Fordeling av aksjeeiere etter beholdningsstørrelse

Antall aksjer	Antall eiere	Antall aksjer	Beholdning %
1–1 000	6 840	2 004 975	1,67 %
1 001–10 000	2 206	6 112 454	5,09 %
10 001–100 000	174	5 084 950	4,24 %
100 001–1 000 000	60	18 135 404	15,11 %
1 000 001–10 000 000	7	28 660 617	23,88 %
Over 10 000 000	1	60 001 600	50,00 %
Sum	9 288	120 000 000	100,00 %

Av de 9.288 aksjeeierne per 31.12.16 var 984 utenlandske, med en samlet beholdning på 10,59 %.

Egne aksjer

KONGSBERG har per 31.12.16 en beholdning på 1.049 egne aksjer. Aksjene er kjøpt i henhold til fullmakt gitt på ordinær generalforsamling, og gir rom for tilbakekjøp av inntil 5 % av utestående aksjer.

	Antall
Beholdning egne aksjer per 31.12.15	15 971
Kjøp av egne aksjer	573 486
Egne aksjer avhendet til ansatte ifm. aksjeprogram	(571 896)
Egne aksjer avhendet til ansatte ifm. langtidsincentivordning	(16 512)
Beholdning egne aksjer per 31.12.16	1 049

Utbytte

	2016	2015
Betalt utbytte i NOK per aksje	4,25	9,25
Betalt utbytte i NOK millioner	510	1 110
Herav utbytte egne aksjer i NOK millioner	1,49	2,66

Styret har foreslått et utbytte for regnskapsåret 2016 på NOK 450 millioner. Dette tilsvarer NOK 3,75 per aksje.

24. AVSETNINGER

Langsiktige avsetninger

NOK millioner	Salg og tilbakeleie		Sum
	Andre		
31.12.15	142	24	166
Benyttet avsetning	(5)	(1)	(6)
Avsatt	29	3	32
Oppløst	(25)	-	(25)
Effekt av diskontering	(2)	-	(2)
31.12.16	139	26	165

Langsiktige avsetninger

KONGSBERG har i perioden 1999 til 2014 solgt deler av eiendoms-massen i Kongsberg Teknologipark. Eiendommene er leid tilbake på langsiktige kontrakter, og utløper i perioden 2017 til 2031. Tilbakeleiekontrakten knyttet til kjøp i 1999 løp ut i 2014. I forbindelse med salg og tilbakeleie ble det avtalt at KONGSBERG garanterer for oppføringskostnader og for vedlikehold av byggene i tilbakeleie-perioden. Nåverdien av fremtidig garantiforpliktelse er avsatt i regnskapet. Det er i tillegg foretatt avsetning knyttet til leiebortfall. Gjenstående avsetningsbehov vurderes hvert kvartal. Effekt av diskontering er kostnadsført som finanskostnader.

Kortsiktige avsetninger

NOK millioner	Garanti		Sum
	Andre		
31.12.16	550	261	811
Benyttet avsetning	(202)	(122)	(324)
Avsatt	193	210	403
Oppløst	(64)	(23)	(87)
31.12.16	477	326	803

Garantiafsetninger

Garantiafsetninger er avsetninger for garantikostnader på avsluttede leveranser. Ubenyttede garantiafsetninger løses opp ved utløp av garantiperioden. Garantiafsetningene er estimert basert på en kombinasjon av erfaringstall, konkrete beregninger og skjønn. Garantiperiodene varer normalt fra ett til fem år, men for enkelte forsvarskontrakter kan garantiperioden vare inntil 30 år.

Andre avsetninger

Avsetninger innregnes når konsernet har en forpliktelse som følge av en tidligere hendelse, det er sannsynlig at det vil skje et økonomisk oppgjør som følge av denne forpliktelsen og beløpets størrelse kan måles pålitelig.

Avsetninger gjelder forhold hvor det er uenighet med kontraktspartene, usikkerhet knyttet til produktansvar eller produkter som er i en tidlig livssyklus.

Estimatusikkerhet

Vurderingene er basert på en kombinasjon av erfaringstall, tekniske evalueringer og skjønn. Det gjøres evalueringer av estimatene hvert kvartal. Det er betydelig usikkerheter knyttet til disse avsetningene med hensyn til beløp og tid.

25. ANDRE KORTSIKTIGE FORPLIKTELSER

Andre kortsiktige forpliktelser

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Leverandørgjeld	1 038	1 214
Skyldige offentlige avgifter	295	324
Beregnet betalbar skatt	29	21
Avsatte feriepenger	408	444
Periodiseringer kunder varesalg ¹⁾	1 249	921
Forpliktelser knyttet til resultatavhengig del av lønn	26	26
Andre periodiseringer ¹⁾	585	903
Sum	3 630	3 853

¹⁾ Sammenligningstallene er endret med NOK 248 fra linjen "Andre periodiseringer" til linjen "Periodisering kunder varesalg".
Periodiseringsposter tilknyttet prosjekter som inntektsføres ved leveranse er nå samlet på linjen "Periodisering kunder varesalg".

26. PANTSTILLELSER OG GARANTIER

Pantstillelser

Konsernets låneavtaler, både obligasjonlåneavtalene og avtalen om syndikerte lånefasiliteter, er basert på negativ pant.

Forskudds- og gjennomføringsgarantier

Konsernets selskaper har stilt garantier for forskudd og gjennomføring i tilknytning til prosjekter. Garantiene er utstedt av norske og utenlandske banker og forsikringselskaper og av Kongsberg Gruppen ASA (morselskapsgarantier). Kongsberg Gruppen ASA står ansvarlig for alle garantiene.

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Garantier utstedt av banker og forsikringselskap	2 572	2 796
Garantier stilt av Kongsberg Gruppen ASA (morselskapet)	5 093	5 395
Forskudd- og gjennomføringsgarantier overfor kunder	7 556	8 191

Kongsberg Gruppen ASA har ukommiterte rammeavtaler om garantistillelser med banker og forsikringselskaper.

27. SALG OG TILBAKELEIE

KONGSBERG har i perioden 1999 til 2014 solgt deler av eiendoms- massen i Kongsberg Teknologipark. Eiendommene er leid tilbake på langsiktige kontrakter som utløper i perioden 2017 til 2031. Tilbakeleie- kontrakten knyttet til kjøp i 1999 løp ut i 2014. Tilbakeleiekontraktene er vurdert til å være operasjonelle leieavtaler.

I tillegg til leiebeløpene er KONGSBERG ansvarlig for visse kostnader knyttet til avgifter og vedlikehold av eiendommene. Utleiekontraktene har en varighet fra tre måneder til 15 år. Avsetninger knyttet til salg- og tilbakeleieavtalene er omtalt i note 24 "Avsetninger".

Beløp i NOK millioner	Salgsår	Leiebeløp			Gjen- værende periode innleie	Veiet gjennom- snittlig	
		innleie 2017	Leiebeløp 2018 -2022	Leiebeløp utover 2022		Leiebeløp utleie 2017 ¹⁾	utleie- periode
Avtale 1 – Til sammen 40 000 kvm industri/kontor	2001	37	38	-	2 år	6	2 år
Avtale 2 – Til sammen 6 000 kvm industri/kontor	2002	4	-	-	0,5 år	1	0,5 år
Avtale 3 – Til sammen 10 000 kvm industri/kontor	2006	19	71	-	4,5 år	20	4,5 år
Avtale 4 – Til sammen 40 000 kvm industri/kontor	2007	62	467	140	8 år	-	8 år
Avtale 5 – Til sammen 57 000 kvm parkering/kontor	2014	32	468	297	14 år	13	14 år
Totalt		154	1 044	437		40	

1) Leiebeløp til eksterne leietakere.

KONGSBERG har forkjøpsrett etter markedsforhold for avtale 2, 3 og 4. Konsernet har rett til forlengelse av leieperiodene for minst fem år av gangen. Leiebeløpet er fast med 2,25 % årlig justering på leie for avtale 2 og 3. Avtale 3, 4 og 5 justeres med 100 % av endringen i konsumprisindeksen, som er forutsatt lik 2 % årlig. Utleien justeres årlig i henhold til konsumprisindeksen.

Avtale 5 består av leie av tre bygg, herav to parkeringshus, og leiebeløpene justeres årlig i henhold til konsumprisindeksen. Konsernet har rett til forlengelse av leieperioden for fem år av gangen til eksisterende vilkår. Det er inngått fremleieavtaler for innleieperioden til både eksterne og konserninterne leietakere.

Se også note 24 "Avsetninger."

28. ERKLÆRING OM FASTSETTELSE AV LØNN OG ANNEN GODTGJØRELSE TIL LEDENDE ANSATTE

Erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte

Styret foreslår at retningslinjene beskrevet nedenfor legges til grunn for 2017 og frem til generalforsamlingen 2018.

Hovedprinsipper for selskapets lederlønnspolitik

Prinsippene og systemene for godtgjørelse til ledende ansatte fastsettes av styret. Styret gjennomfører årlig en evaluering av konsernsjefens lønn og betingelser, samt konsernets resultatlønsordning for ledere. Styrets kompensasjonsutvalg forbereder sakene for styret. Konsernsjefen fastsetter godtgjørelsen til øvrige medlemmer av konsernledelsen etter konsultasjon med styrets leder.

Lederlønnene i Kongsberg Gruppen ASA og konsernselskaper ("KONGSBERG") fastsettes ut fra følgende hovedprinsipper:

- Lederlønnen skal være konkurransedyktig, men ikke lønnsledende, og innenfor denne ramme støtte opp under generell moderasjon i lederlønsutviklingen – selskapet skal tiltrekke seg og beholde dyktige ledere.
- Lederlønnen skal være motiverende – lønnen skal være slik sammensatt at den motiverer for ekstra innsats for stadig forbedring av virksomheten og selskapets resultater.

- Lønnsystemet skal oppfattes som forståelig og akseptabelt både internt i KONGSBERG og eksternt.
- Lønnsystemet skal være fleksibelt – slik at tilpasning kan skje når behovene endres.
- Lønnsystemet skal fremme samarbeid.

Godtgjørelsen til konsernledelsen skal reflektere deres ansvar for styring, resultater og bærekraftig utvikling av KONGSBERG, og hensynta virksomhetens størrelse og kompleksitet. Ordningene skal forøvrig være transparente og i tråd med prinsipper for god eierstyring og selskapsledelse.

Andre selskaper i konsernet skal følge hovedprinsippene for lederlønnspolitikken. Det er et mål å koordinere lønnspolitikken i konsernet og de ordningene som benyttes for variable ytelser.

Elementer i lederlønnen – fastlønn og variable ytelser

Utgangspunktet for lønnsfastsettelsen er det samlede nivået av fastlønn og variable ytelser. Fastlønn består av grunnlønn samt faste naturalytelser og pensjonsavtaler. Variable ytelser består av resultat-avhengig lønn og aksjeprogram (LTI). Det gjøres regelmessig målinger mot relevante markeder for å sikre at den totale kompensasjonen er konkurransedyktig, men ikke ledende.

Grunnlønn

Grunnlønnen skal normalt være hovedelementet i ledernes lønn. Den vurderes en gang i året.

Faste naturalytelser

Ledende ansatte vil normalt tildeles naturalytelser som er vanlige for sammenlignbare stillinger, så som kommunikasjon, avis og bil. Det gjelder ingen særskilte begrensninger for hvilke naturalytelser som kan avtales.

Pensjonsordninger

Ledende ansatte skal normalt ha pensjonsordninger som sikrer dem en pensjonsutbetaling som står i forhold til deres lønnsnivå. I hovedsak oppfylles dette ved medlemskap i KONGSBERG's kollektive hovedpensjonsordning for lønn inntil 12G.

Konsernets kollektive hovedpensjonsordning er innskuddsbasert. Innskuddene er 0 % av lønn mellom 0G og 1G, 5 % av lønn fra 1G til 7,1G og 11 % av lønn fra 7,1G til 12G. Midlene kan valgfritt fordeles mellom tre spareprofiler med henholdsvis 30, 50 og 80 % aksjer. Konsernet innførte innskuddspensjon per 1.1.08. Arbeidstakere som var 52 år eller eldre på konverteringstidspunktet ble stående i en lukket ytelsesplan. I forbindelse med endring i lov om innskuddspensjon og folketrygden, ble Kongsberg Gruppens kollektive innskuddspensjonsordning tilpasset nytt knekkpunkt på 7,1G (tidligere 6G), gjeldende fra 1.1.2017. Innskuddssatsene vil vurderes på nytt i 2017 i lys av markedsutviklingen for innskuddspensjon.

I tråd med retningslinjer fra Nærings- og Fiskeridepartementet (NFD), avsluttet konsernet i 2015 tidligere ordninger om pensjon for lønn over 12G, dog hensyntatt retningslinjenes bestemmelser om at "avtaler inngått før ikrafttreden av disse retningslinjene kan opprettholdes". For ledende ansatte ble det i årene fra 2008 til 2015 gitt 18 % pensjonsinnskudd på fastlønn over 12G.

KONGSBERG inngår ikke tidligpensjonsavtaler for ledende ansatte, dog slik at ledende ansatte som hadde slike ordninger før 1.10.15 vil få dem videreført.

Selskapet har tidligere inngått avtaler om tidligpensjon for noen av sine ledere. Avtalene har hele tiden vært inngått i tråd med gjeldende eiermelding fra Staten. Det er i dag ulike ordninger avhengig av når disse ble inngått. Noen avtaler innebærer mulighet for fratreden fra 65 år, men med gjensidig rett for KONGSBERG og ansatt i konsernledelsen til å kreve tidligpensjon fra 63 år. Ytelsen er 65 % av årslønn, forutsatt minimum 15 års opptjening. Dersom den ansatte fratrer mellom 63 og 65 år vil det imidlertid gi redusert pensjonsopptjening i den innskuddsbaserte alderspensjon som gjelder fra fylte 67 år. Disse avtalene ble avvirket for nye ledende ansatte i 2013 og gjelder nå for fire medlemmer i konsernledelsen, inkludert konsernsjefen. Et av medlemmene i konsernledelsen har en eldre avtale om fristilling fra arbeidsplikt fra fylte 60 år. Forutsatt minst 10 års opptjeningstid er ytelsen 90 % av lønn fra 60 år, med 10 % nedtrapping per år til 60 % av lønn fra 63 til 67 år. Tilsvarende har en konserndirektør avtale om å fratruke fra 62 år. Forutsatt minst 15 års opptjeningstid er ytelsen 65 % av lønn frem til fylte 67 år. Disse eldre ordningene ble avvirket henholdsvis i 2006 og 2008. Et av medlemmene i konsernledelsen har, for den del av lønnen som overstiger 12G, et ekstra innskudd på 12 % av lønnen. Denne ordningen ble avvirket for nye ledende ansatte i 2015.

Konsernledelsen har to ledende ansatte som i løpet av 2016 har fått nye stillinger på uendret organisasjonsnivå. For begge disse er deres ordninger med pensjonsopptjening utover selskapets kollektive tjenestepensjon videreført. Styret har i vurderingen lagt vekt på hensynet til mobilitet og på at disse allerede var medlem av konsernledelsen for 2015 og hadde slike avtaler. Styrets vurdering var således at de ikke ble omfattet av de nye retningslinjene fra NFD.

Et medlem i konsernledelsen tiltrådte i 2016, fra eksternt stilling.

Likeledes tiltrådte i januar 2017 et medlem i konsernledelsen, som fra før var ansatt i konsernet, men ikke i konsernledelsen. For begge vedkommende gjelder et maksimalt pensjonsgrunnlag på 12G og de har ikke avtale om tidligpensjon. Begge har fått noe høyere fastlønn som kompensasjon.

Selskapet har tilpasset seg nye regler i arbeidsmiljøloven om aldersgrense ved å innføre en bedriftsintern aldersgrense på 70 år, gjeldende fra 1.1.17. Innføring av ny aldersgrense kombinert med fleksible regler om pensjonsuttak fra 62 år, innebærer at selskapet i Norge ikke lenger opererer med begrepet pensjonsalder.

Langtidsincentiv (LTI)

Fra og med 2012 innførte styret en LTI-ordning for konsernsjef og øvrig konsernledelse. Begrunnelsen for ordningen er å være konkurransedyktig med sammenlignbare selskaper. Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) omgjorde i 2015 LTI-programmer fra å være en del av fastlønn til å være en variabel ytelse. I denne forbindelse har NFD uttrykt forventning om at selskapene også innfører kriterier for oppnåelse. LTI-programmet for konsernledelsen ble derfor i 2016 oppjustert med 5 prosentpoeng, slik at maksimalrammen utgjør 30 % av fastlønn for konsernsjefen, 25 % for virksomhetsansvarlige og 20 % for stabsledere. Videre ble det innført nye kriterier for oppnåelse av LTI, ved at EBIT større enn 0 gir 1/3 del av maks tildeling, ROACE lik WACC (8 %), gir ytterligere 1/3 av maks tildeling og ROACE mellom 8 % og 12 % gir pro rata-opptjening til siste 1/3 del av uttelling. Det tilknyttede selskapet Patria Oyj innregnes med resultat før skatt og amortisering. Deltakerne i ordningen vil være forpliktet til å investere nettobeløpet etter skatt i KONGSBERG-aksjer, som kjøpes i markedet og eies med en bindingstid på tre år. Deltakere som på eget initiativ slutter i selskapet vil, for aksjer som ikke oppfyller treårskravet, måtte tilbakebetale et beløp som tilsvarende aksjeverdi etter skatt på oppsigelsestidspunktet. Ordningen gir ikke grunnlag for pensjon. Ordningen vil videreføres i 2017.

Resultatavhengig del av lønn

KONGSBERG's øverste ledelse og viktigste beslutningstakere skal på en direkte måte ha sine økonomiske interesser knyttet til utvikling og forbedring av KONGSBERG. Med dette formål vedtok styret i 2006 en resultatlønsordning som omfatter ca. 90 ledere. Ordningen ble revidert i 2016 og vil videreføres i 2017. Målet med ordningen er at ledere som presterer bra over tid skal oppnå en gjennomsnittlig resultatlønn på 20–30 % av grunnlønn.

Resultatlønsordningen baseres på tre komponenter:

1. Endring i EBITA (fremgangskomponent):
Fremgangskomponenten beregnes basert på endring i årets EBITA, justert for 10 % kalkulatorisk rente på endring i anvendt kapital. Målingen vektet på eget ansvarsområde og overordnede nivåer. Fremgangskomponenten godskrives en resultatlønsbank for den enkelte deltaker. Fremgangskomponenten blir positiv ved fremgang i justert EBITA, mens den ved tilbakegang i justert EBITA kan bli negativ og belaste eventuell tidligere opparbeidet resultatlønsbank.
2. Oppnådd EBITA-margin (marginikomponent):
Marginikomponenten oppnås ved en EBITA-margin større enn 10 % eller ved opprettholdelse eller forbedring av margin dersom den er over 5 %. Marginikomponenten kan maksimalt bli 20 %.
3. Personlige mål (individuell komponent):
Den individuelle komponenten oppnås ved innfrielse av individuelle mål knyttet til viktige KPI'er for den enkelte leder, som både kan være av finansiell og ikke-finansiell art. Den individuelle komponenten kan maksimalt utgjøre 15 %.

Margin- og fremgangskomponentene kan i sum maksimalt utgjøre 35 % (45 % for ledende ansatte før 13.2.15). Marginkomponenten vil redusere fremgangskomponenten dersom disse i sum utgjør mer enn maksimalt beløp. I sum kan opptjening på de tre komponentene ikke utgjøre mer enn 50 % (60 % for ledende ansatte tilsatt før 13.2.15).

Utbetalt resultatlønn for den enkelte består av 40 % av saldo i resultatlønnbanken pluss marginkomponenten og årets individuelle komponent. Utbetalt resultatlønn kan ikke overstige 50 % av grunnlønn.

Saldo i resultatlønnbanken vil ikke bli utbetalt ved fratredelse før pensjonering. Resultatlønnbanken vil virke utjevne over tid, stimulere til langsiktighet og gjøre at deltakerne ikke bare har oppside, men også nedside.

Resultatlønsordningen gir ikke grunnlag for pensjon. Resultatlønsordningen vurderes årlig av kompensasjonsutvalget og styret for å påse at den virker etter hensikten og sikre at nødvendige justeringer foretas.

Ved gjennomføring av spesielle, store prosjekter, krevende snuoperasjoner og oppkjøp som forutsetter kortsiktig tilbakegang i resultat samt større strategiske satsinger vil individuelle avtaler kunne inngås med CEO. I slike tilfeller vil ordinær ordning for resultatlønn falle bort og erstattes av en separat avtale begrenset oppad til 35 %.

Godtgjørelse som er knyttet til aksjer eller utviklingen av aksjekursen

Ledende ansatte har mulighet til å delta fullt ut i KONGSBERGs rabatterte aksjespareordning på samme vilkår som for alle ansatte i konsernet. KONGSBERG har ingen ordning for tildeling av aksjeopsjoner eller andre instrumenter knyttet til selskapets aksjer. Det er ingen planer om å innføre slike ordninger.

Sluttvederlagsordninger

For å ivareta KONGSBERGs behov for til enhver tid å sikre at sammensetningen av ledere er i overensstemmelse med virksomhetens behov er det inngått og kan inngås avtaler om sluttvederlagsordninger. Sluttvederlagsordninger er søkt utformet slik at de vil oppfattes som akseptable internt og eksternt og gir for avtaler inngått fra 2011 ikke rett til sluttvederlag som i verdi overstiger lønn og godtgjørelser i mer enn seks måneder. Denne ordningen vil videreføres i 2017. Før 2011 ga ordningen inntil 12 måneders sluttvederlag. Det er inngått slike avtaler for direktørene i konsernledelsen innenfor rammen av arbeidsmiljøloven.

Godtgjørelse til ny konsernsjef

Nåværende konsernsjef overtok stillingen 6.6.16. Konsernsjefens godtgjørelse består av en fastlønn på NOK 4.900.000, en resultatavhengig del av lønn på maksimalt 50 % av fastlønn og en LTI på inntil 30 % av fastlønn. Konsernsjefen hadde i tidligere stilling avtale om pensjonsopptjening på 18 % for lønn over 12G og tidligpensjon på 65 % av fastlønn fra fylte 63–65 år frem til ordinær pensjonsalder på 67 år. Ordningene er videreført med maksimalt pensjonsgrunnlag / grunnlag for tidligpensjon lik lønn fra tidligere stilling, på NOK 2.424.200. Pensjonsgrunnlaget justeres årlig med samme prosentvise økning som siste økning i utbetalte pensjoner fra folketrygden (pt G-0,75 %). Styret har i sin vurdering av dette lagt vekt på å holde et rimelig nivå på fastlønn og på at ny konsernsjef var ledende ansatt fra før 2015 og at de nye retningslinjene fra NFD av 2015 ikke skal ha tilbakevirkende kraft. Selv om dette er et noe uklart tema, mener styret at den nye avtalen er i tråd med retningslinjene.

Redegjørelse for regnskapsåret 2016

Lederlønnspolitikken er for regnskapsåret 2016 blitt gjennomført i tråd med retningslinjene som ble behandlet av KONGSBERGs ordinære generalforsamling i 2016.

For konsernsjefens og den øvrige konsernledelse, var det ingen regulering av grunnlønn i forbindelse med ordinært lønnsoppgjør.

I konsernregnskapet for 2016 er det beregnet opptjent resultatavhengig lønn for ledende ansatte på NOK 19 millioner eksklusive arbeidsgiveravgift, tilsvarende 14 % av lønsmassen for deltakerne i ordningen (NOK 10 millioner i 2015, tilsvarende 7%). Det er ikke inngått eller endret noen avtaler om godtgjørelser som har vesentlige virkninger for KONGSBERG eller aksjeeierne i det foregående regnskapsår.

29. GODTGJØRELSE TIL LEDELSEN OG STYRET

Godtgjørelse spesifisert på medlemmene av konsernledelsen for 2016 og 2015¹⁾

Beløp i NOK tusen	År	Utbetalt langtids- lønn inkl. feriepenger	Andre fordeler inn- berettet i regnskaps- året ²⁾	Opptjent langtids- incentiv plan (LTI) ³⁾	Opptjent resultat- avhengig lønn i regnskaps- året ⁴⁾	Årets pensjons- opptjening	Utbetalt langtids- incentiv plan (LTI) ⁵⁾	Aksjer ervert i regnskaps- året til- knyttet LTI- ordningen		Totalt antall aksjer inkl. LTI per 31.12.
								Ute- stående beløp lån		
Geir Håøy, konsernsjef Kongsberg Gruppen ASA fra 6.6.16, adm.direktør, Kongsberg Maritime fram til 5.6.16	2016	3 732	282	471	398	555	759	-	2 010	9 240
	2015	2 382	229	449	86	596	485	-	1 826	6 945
Walter Qvam, konsernsjef fram til førtidspensjon 5.6.16	2016	2 771	149	989	213	1 080	-	-	4 201	21 933
	2015	4 050	276	961	-	2 646	1 013	-	3 846	17 732
Hans-Jørgen Wibstad, finansdirektør	2016	2 477	256	355	218	577	-	-	1 504	7 242
	2015	2 437	256	346	-	598	363	-	1 380	5 453
Even Aas, konserndirektør samfunnskontakt	2016	1 609	277	227	187	67	213	-	967	15 776
	2015	1 561	269	220	-	208	233	-	882	14 524
Wenche Andersen, konserndirektør konsernfunksjoner fra 18.5.16	2016	1 374	200	-	586	39	175	-	-	1 035
Harald Aarø, konserndirektør forretningsutvikling	2016	1 810	223	66	292	357	260	-	295	1 105
	2015	746	59	-	-	165	71	-	-	525
Hege Skryseth, adm.direktør Kongsberg Digital fra 1.7.16, konserndirektør konsernfunksjoner fram til 30.6.16	2016	2 262	173	208	242	568	375	469	1 366	3 314
	2015	2 191	182	98	-	668	330	533	1 138	1 663
Egil Haugsdal, adm.direktør Kongsberg Maritime fra 6.6.16, adm.direktør Kongsberg Oil & Gas Technologies fram til 5.6.16	2016	2 476	390	350	215	856	408	-	1 485	16 846
	2015	2 402	391	377	-	741	358	515	1 362	15 076
Harald Ånnestad, adm. direktør, Kongsberg Defence Systems, fram til sin bortgang 28.8.16	2016	1 878	247	460	876	660	270	-	1 964	
	2015	2 339	338	445	663	834	474	230	1 784	9 838
Espen Henriksen, adm.direktør, Kongsberg Protech Systems	2016	2 145	287	413	179	464	361	-	1 750	6 850
	2015	2 113	301	272	-	466	422	-	1 606	4 815
Eirik Lie, konstituert adm.direktør, Kongsberg Defence Systems fra 30.8.16, fast ansatt i stilling 4.1.17	2016	668	63	-	585	146	-	-	-	545

1) Godtgjørelse og andre fordeler til medlemmene av konsernledelsen er basert på deres periode som ansatt i konsernledelsen

2) Andre fordeler enn kontanter gjelder kostnadsført rabatt på aksjer gitt i forbindelse med aksjeprogrammet gitt til alle ansatte, kommunikasjon, bilordninger og kompensasjon for skattepliktig del av pensjon og forsikringer, samt andre trekkpliktige ytelser.

3) Opptjent LTI inkludert skattekompensasjon er regnskapsmessig periodisert lineært over 3 år siden aksjene kan disponeres fritt først etter 3 år. Redegjørelse for LTI-ordningen er gitt i note 28.

4) Opptjent resultatavhengig lønn i regnskapsåret utgjør individuell komponent, marginkomponent og 40 % av opptjent verdi i bonusbank. Utbetales når regnskapet for det angjeldende år er godkjent av styret. Redegjørelse for resultatavhengig del av lønn er gitt i note 28.

5) LTI med skattekompensasjon for utbetaling påfølgende år, hvor nettobeløp skal investeres i KONGSBERG aksjer. Redegjørelse for LTI-ordning er gitt i note 28.

Aksjer eid av, og ytelser til styrets medlemmer

Styret	Beløp i NOK	År	Antall aksjer		Fast styregodtgjørelse	Godt-	Total styregodtgjørelse	Antall styremøter ¹⁾
						gjørelse for utvalgsmøter		
Finn Jebsen, styreleder		2016	20 000	(gjennom selskapet Fateburet AS)	440 667	50 500	491 167	15
		2015	20 000	(gjennom selskapet Fateburet AS)	427 667	50 500	478 167	10
Irene Waage Basili, styremedlem, nestleder		2016	-		247 000	-	247 000	13
		2015	-		225 167	-	225 167	8
Morten Henriksen, styremedlem		2016	-		222 000	55 600	277 600	15
		2015	-		215 167	54 500	269 667	10
Anne-Grete Strøm-Erichsen, styremedlem		2016	-		222 000	43 400	265 400	15
		2015	-		145 333	35 600	180 933	6
Jarle Roth, styremedlem		2016	-		222 000	48 000	270 000	15
		2015	-		145 333	28 800	174 133	7
Roar Marthiniusen, styremedlem		2016	5 814		222 000	44 500	266 500	15
		2015	5 529		215 167	44 500	259 667	10
Helge Lintvedt, styremedlem		2016	-		222 000	48 000	270 000	15
		2015	-		215 167	48 000	263 167	10
Rune Sundt Larsen, styremedlem		2016	-		222 000	-	222 000	15
		2015	-		145 333	-	145 333	6
Samlet godtgjørelse til styret		2016			2 019 667	290 000	2 309 667	
Samlet godtgjørelse til styret		2015			1 734 334	261 900	1 996 234	

1) Det er avholdt 15 styremøter i 2016 (10 styremøter i 2015).

30. GODTGJØRELSE TIL REVISOR

NOK tusen	2016				2015			
	Mor-selskap	Datter-selskaper i Norge	Datter-selskaper i utlandet	Sum 2016	Mor-selskap	Datter-selskaper i Norge	Datter-selskaper i utlandet	Sum 2015
<i>Konsernrevisor EY</i>								
Lovpålagt revisjon	922	5 377	2 282	8 581	886	5 659	2 730	9 275
Andre attestasjonstjenester	-	92	-	92	-	318	-	318
Skatterådgivning	123	666	1 247	2 036	604	1 251	1 409	3 264
Andre tjenester utenfor revisjonen	1 193	328	490	2 011	1 174	2 512	138	3 824
Sum honorar EY	2 238	6 463	4 019	12 720	2 664	9 740	4 277	16 681
<i>Andre revisorer</i>								
Beregnet revisjonshonorar			1 478	1 478	-	24	1 920	1 944

31. OVERSIKT OVER KONSERNSELSKAPER

Følgende selskaper er konsolidert:

Selskapsnavn	Hjemland	Eierandel	
		31.12.16	31.12.15
Kongsberg Gruppen ASA	Norge	Mor	Mor
Kongsberg Defence & Aerospace AS	Norge	100	100
Kongsberg Spacetec AS	Norge	100	100
Kongsberg Norspace AS	Norge	100	100
Kongsberg Oil & Gas Technologies AS	Norge	100	100
Kongsberg Digital AS	Norge	100	
Kongsberg Eiendom Holding AS	Norge	100	100
Kongsberg Teknologipark AS	Norge	100	100
Kongsberg Næringsseiendom AS	Norge	100	100
Kongsberg Næringsparkutvikling AS	Norge	100	100
Kongsberg Næringsbygg 2 AS	Norge	100	100
Kongsberg Næringsbygg 3 AS	Norge	100	100
Kongsberg Næringsbygg 5 AS	Norge	100	100
Kongsberg Næringsbygg 6 AS	Norge	100	100
Kongsberg Real Estate AS (Kongsberg Næringsbygg 10 AS)	Norge	100	100
Kongsberg Næringsbygg 11 AS	Norge	100	100
Kongsberg Next AS	Norge	100	100
Kongsberg Renewable Technology AS	Norge	Fusjonert	100
Kongsberg Seatex AS	Norge	100	100
Vehicle Tracking and Information Systems AS	Norge	100	100
Nerion AS	Norge	100	100
Kongsberg Maritime AS	Norge	100	100
Kongsberg Norcontrol IT AS	Norge	100	100
Kongsberg Maritime Engineering AS	Norge	100	100
Kongsberg Evotec AS	Norge	100	100
Kongsberg Oil & Gas Technologies AB	Sverige	100	100
Kongsberg Maritime S.R.L.	Italia	100	100
Simrad S.R.L.	Italia	100	100
Kongsberg Maritime Holland BV	Nederland	100	100
Kongsberg Maritime Poland Sp.z o.o.	Polen	100	100
Kongsberg Defence Sp.z o.o.	Polen	100	100
Simrad Spain S.L.	Spania	100	100
Kongsberg Defence Oy	Finland	100	100
Kongsberg Maritime GmbH	Tyskland	100	100
Kongsberg Maritime Embient GmbH	Tyskland	100	100
Kongsberg Maritime Contros GmbH	Tyskland	100	100
Kongsberg Reinsurance Ltd.	Irland	100	100
Kongsberg Norcontrol IT Ltd.	Storbritannia	100	100
Kongsberg Maritime Holding Ltd.	Storbritannia	100	100
Kongsberg Maritime Ltd.	Storbritannia	100	100
Simrad Leasing Ltd.	Storbritannia	100	100

Selskapsnavn	Hjemland	Eierandel	
		31.12.16	31.12.15
Kongsberg Oil & Gas Technologies Ltd.	Storbritannia	100	100
Kongsberg GeoAcoustics Ltd.	Storbritannia	100	100
Kongsberg Hungaria Kft.	Ungarn	100	100
Kongsberg Maritime Hellas SA	Hellas	100	100
Kongsberg Digital (Maritime) Tech LLC	Russland	100	100
Kongsberg Geospetial Ltd.	Canada	100	100
Kongsberg Maritime Simulation Ltd.	Canada	100	100
Kongsberg Maritime Ltd.	Canada	100	100
Kongsberg Mesotech Ltd.	Canada	100	100
Kongsberg Protech Systems Canada Corporation	Canada	100	100
Kongsberg Digital (Maritime) Simulation Inc.	USA	100	100
Simrad North America Inc.	USA	100	100
Kongsberg Maritime Inc.	USA	100	100
Kongsber Underwater Technology Inc.	USA	100	100
Kongsberg Protech Systems USA Corporation	USA	100	100
Kongsberg Digital Inc (Kongsberg Gas Technologies Inc.)	USA	100	100
Kongsberg Defense Systems Inc.	USA	100	100
Seafflex Riser Technology Inc.	USA	100	100
GlobalSim Inc.	USA		100
Hydroid Inc.	USA	100	100
Kongsberg Geospetial Corporation	USA	100	100
Kongsberg Integrated Tactical Systems Inc.	USA	100	100
Kongsberg Digital (Maritime) do Brasil S.A.	Brasil	100	100
Kongsberg Maritime Training do Brasil S.A.	Brasil	100	100
Kongsberg Oil & Gas Technologies do Brazil S.A.	Brasil	100	100
Kongsberg Maritime Mexico S.A. DE C.V.	Mexico	100	100
Kongsberg Defence Chile SpA	Chile	100	100
Kongsberg Maritime Panama Corp.	Panama	100	100
Kongsberg Asia Pacific Ltd.	Hong Kong	100	100
Kongsberg Maritime Hoi Tung Holding Ltd.	Kina	90	90
Kongsberg Maritime China Shanghai Ltd.	Kina	100	100
Kongsberg Maritime China Jiangsu Ltd.	Kina	97	97
Kongsberg Maritime China Ltd.	Kina	100	

Selskapsnavn	Hjemland	Eierandel	
		31.12.16	31.12.15
Kongsberg Maritime China Waigaoqiao Ltd	Kina	100	
Kongsberg Maritime Korea Ltd.	Sør-Korea	96,9	96,9
Kongsberg Norcontrol IT Pte. Ltd.	Singapore	100	100
Kongsberg Maritime Pte. Ltd.	Singapore	100	100
GeoAcoustics Asia Pacific Pte Ltd.	Singapore	100	100
Kongsberg Maritime India Pvt. Ltd.	India	91	91
Kongsberg Digital (Oil & Gas Technologies) PVT Ltd.	India	100	100
Kongsberg Digital Software & Services Pvt Ltd	India	100	100
Kongsberg Norcontrol Surveillance Pvt. Ltd.	India	100	100
Kongsberg Defence Ltd. Co.	Saudi Arabia	100	100
Kongsberg Maritime Malaysia Sdn. Bhd.	Malaysia	100	100
Kongsberg Maritime Middle East DMCCO	UAE	70	70
Kongsberg Protech Systems Australia Pty Ltd.	Australia	100	100
Kongsberg Oil & Gas Technologies Pty. Ltd.	Australia	100	100
Kongsberg Maritime Australia Pty Ltd.	Australia	100	100
Kongsberg Maritime South-Africa Ltd.	South-Africa	100	

32. TRANSAKSJONER MED NÆRSTÅENDE PARTER

Staten som største eier

Staten ved Nærings- og fiskeridepartementet er KONGSBERGs største eier (50,001 % av aksjene i Kongsberg Gruppen ASA). Staten ved Forsvarsdepartementet utgjør en viktig kunde for konsernet. Salg til Forsvaret er regulert av EØS avtalen og Anskaffelsesregelverket for Forsvaret, som sikrer likeverdig behandling av alle tilbydere. KONGSBERGs tilgodehavende overfor statlige kunder er NOK 131 millioner per 31.12.16, mens gjeldsposter overfor statlige leverandører utgjør NOK 1 millioner per 31.12.16.

KONGSBERG har i 2016 fakturert statlige kunder med NOK 1 056 millioner. Varer og tjenester kjøpt fra statlige leverandører i 2016 utgjør NOK 19 millioner.

Det vises også til Styrets redgjørelse for foretaksstyring kapittel 4 "Likebehandling av aksjeeiere og transaksjoner med nærstående", hvor staten som kunde og aksjeeier er ytterligere beskrevet.

Annet

Walter Qvam, konsernsjef frem til 1.6.16, er styremedlem i Petroleum Geo-Services ASA. KONGSBERG har i 2016 hatt omsetning mot Petroleum Geo-Services på NOK 22,5 millioner. Tilgodehavende overfor PGS er NOK 9,7 millioner per 31.12.16.

---

33. DEFINISJONER

KONGSBERG benytter begreper i konsernregnskapet som ikke er forankret i regnskapsstandarder etter IFRS. Nedenfor følger våre definisjoner og forklaringer til disse begrepene.

EBITDA/EBITA/EBIT

EBITDA/EBITA/EBIT anses av KONGSBERG å være normale begreper i regnskapsammenheng, men som IFRS ikke behandler i sine regnskapsstandarder. EBITDA er en forkortelse for "Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortisation" (resultat før finansposter, skatt, avskrivning og amortisering). KONGSBERG benytter EBITDA i resultatregnskapet som summeringslinje for andre regnskapslinjer. Disse regnskapslinjene er definert i våre regnskapsprinsipper. Tilsvarende gjelder for EBITA og EBIT.

Netto rentebærende gjeld

Netto rentebærende gjeld er nettobeløpet av regnskapslinjene "Betalingsmidler", "Langsiktige rentebærende lån" og "Kortsiktige rentebærende lån".

Restruktureringskostnader

KONGSBERG definerer restruktureringskostnader som lønn og arbeidsgiveravgift ved avslutning av ansettelsesforhold (som etterlønn og gavepensjon) i forbindelse med nedbemanning, samt husleie og relaterte kostnader eller eventuelle engangsbetalinger ved avslutning av leieavtaler før leieavtalens utløp for arealer som fraflyttes.

Return on Average Capital Employed (ROACE)

ROACE defineres som 12 måneders rullerende EBIT dividert på 12 måneders gjennomsnitt av bokført egenkapital + rentebærende gjeld.

---

34. BETINGEDE UTFALL

Frafalt siktelse i korrupsjonssak Romania

Det ble i februar 2014 tatt ut siktelse mot Kongsberg Gruppen ASA, Kongsberg Defence & Aerospace AS og en ansatt i Kongsberg Defence & Aerospace AS med påstand om grov korrupsjon i tilknytning til leveranser av kommunikasjonsutstyr til Romania i perioden 2003–2008. Økokrim meddelte 16.8.16 at siktelsene mot Kongsberg Gruppen ASA og Kongsberg Defence & Aerospace AS er henlagt. Ved at sakene er henlagt er ikke Kongsberg Gruppen ASA og Kongsberg Defence & Aerospace AS lenger under etterforskning eller mistanke for korrupsjon. Økokrim har tatt ut tiltale mot en tidligere ansatt for blant annet økonomisk utroskap mot selskapet.

---

35. HENDELSER ETTER BALANSEDAGEN

Det har ikke inntruffet hendelser etter balansedagen som er av vesentlig betydning for konsernets årsregnskap og noter 31.12.16.

RESULTATREGNSKAP OG BALANSE

Kongsberg Gruppen ASA

RESULTATREGNSKAP 1.1.–31.12.

NOK millioner	Note	2016	2015
Driftsinntekter	9	242	232
Gevinst ved salg av aksjer	12	64	-
Sum inntekter		306	232
Lønnskostnad	4, 5	(131)	(85)
Avskrivning		(1)	(2)
Annen driftskostnad	4	(142)	(146)
Sum driftskostnader		(274)	(233)
Driftsresultat		32	(1)
Gevinst ved salg av aksjer	12	104	-
Renter fra konsernselskaper		109	80
Netto valutakursgevinst		1	11
Renter til konsernselskaper		(19)	(71)
Annen rentekostnad		(68)	(20)
Annen finansinntekt		9	45
Annen finanskostnad		(19)	(3)
Konsernbidrag		400	250
Netto finansposter		517	292
Ordinært resultat før skattekostnad		549	291
Skattekostnad	6	(2)	(14)
Årsresultat		547	277
<i>Disposisjoner og egenkapitaloverføringer</i>			
Foreslått utbytte		(450)	(510)

BALANSE PER 31.12.

NOK millioner	Note	2016	2015
EIENDELER			
<i>Anleggsmidler</i>			
Utsatt skattefordel	6	99	100
Varige driftsmidler		4	4
Aksjer i datterselskaper	3	2 970	2 245
Andre aksjer		-	121
Langsiktige fordringer på datterselskaper	9	3 738	2 361
Andre langsiktige fordringer		40	43
Sum anleggsmidler		6 851	4 874
<i>Omløpsmidler</i>			
Fordringer på datterselskaper	9	555	381
Andre kortsiktige fordringer		45	25
Sum omløpsmidler		600	406
Sum eiendeler		7 451	5 280
EGENKAPITAL OG GJELD			
<i>Egenkapital</i>			
Aksjekapital		150	150
Sum innskutt egenkapital		150	150
Annen egenkapital		1 102	1 002
Sum opptjent egenkapital		1 102	1 002
Sum egenkapital	2	1 252	1 152
<i>Langsiktig gjeld</i>			
Pensjonsforpliktelser	5	239	233
Gjeld til kredittinstitusjoner	7	3 732	750
Annen langsiktig gjeld		8	13
Sum langsiktig gjeld		3 979	996
<i>Kortsiktig gjeld</i>			
Avsatt utbytte		450	510
Gjeld til kredittinstitusjoner	7, 11	1 125	279
Kortsiktig gjeld til datterselskaper	9	552	2 261
Annen kortsiktig gjeld		93	82
Sum kortsiktig gjeld		2 220	3 132
Sum egenkapital og gjeld		7 451	5 280

KONTANSTRØMOPPSTILLING

Kongsberg Gruppen ASA

NOK millioner	Note	2016	2015
Resultat før skatt		549	291
Gevinst ved salg av aksjer	12	(158)	-
Avskrivninger		1	2
Reversering nedskrivning finansielle eiendeler		-	(22)
Endring tidsavgrensninger, m.v.		240	(177)
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter		632	94
<i>Kontantstrøm fra investeringsaktiviteter</i>			
Salg av varige driftsmidler		-	1
Kjøp av varige driftsmidler		(1)	-
Salg av aksjer		278	-
Investering i aksjer		(725)	(30)
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter		(448)	(29)
<i>Kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter</i>			
Innbetaling tidligere nedskrevet lån		2	2
Mottatt utbytte		7	2
Netto opptak rentebærende lån		2 977	-
Utbetaling av utbytte		(509)	(1 107)
Netto utbetaling av kjøp og salg av egne aksjer		(3)	(5)
Endring mellomværende konsernselskaper		(3 242)	(1 508)
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter		(768)	(2 616)
Netto økning (reduksjon) i betalingsmidler		(584)	(2 551)
Betalingsmidler i begynnelsen av året		(279)	2 272
Betalingsmidler ved årets slutt		(863)	(279)

NOTER

Kongsberg Gruppen ASA

1. REGNSKAPSPRINSIPPER

Årsregnskapet for Kongsberg Gruppen ASA er satt opp i samsvar med regnskapslovens bestemmelser og god regnskapsskikk i Norge

Datterselskaper og tilknyttede selskaper

Datterselskaper og tilknyttede selskaper vurderes etter kostmetoden i selskapsregnskapet. Investeringen er vurdert til anskaffelseskost fratrukket eventuelle avskrivninger. Det er foretatt nedskrivning til virkelig verdi når verdifall skyldes årsaker som ikke kan antas å være forbigående og det må anses nødvendig etter god regnskapsskikk. Nedskrivninger reverseres når grunnlaget for nedskrivning ikke lenger er til stede.

Klassifisering og vurdering av balanseposter

Omløpsmidler og kortsiktig gjeld omfatter poster som forfaller til betaling innen ett år etter anskaffelsestidspunktet, samt poster som knytter seg til varekretsløpet. Øvrige poster er klassifisert som anleggsmidler/langsiktig gjeld. Omløpsmidler vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på opptakstidspunktet. Anleggsmidler vurderes til anskaffelseskost med fradrag for avskrivninger, men nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som ikke forventes å være forbigående. Langsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på etableringstidspunktet.

Inntektsføring

Inntektsføring skjer i den perioden tjenesten utføres.

Sikringer

Kongsberg Gruppen ASA foretar sikringer på vegne av datterselskapene og inngår "back to back"-forretninger mot ekstern bank. Se også note 10 "Valutasikring", samt note 3J "Finansielle instrumenter" til konsernregnskapet.

Fordringer

Kundefordringer og andre fordringer er balanseført til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Eventuell avsetning til tap gjøres på grunnlag av individuelle vurderinger av de enkelte fordringene.

Valuta

Pengeposter i utenlandsk valuta er vurdert til kursen ved regnskapsårets slutt. Gevinster og tap knyttet til poster i utenlandsk valuta og som er en del av varekretsløpet, inngår i driftsresultatet. Øvrige gevinster og tap knyttet til poster i utenlandsk valuta er klassifisert som finansinntekter eller -kostnader.

Kortsiktige plasseringer

Kortsiktige plasseringer (aksjer og andeler vurdert som omløpsmidler) vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi på balanse dagen. Mottatt utbytte og andre utdelinger fra selskapene inntektsføres som annen finansinntekt.

Pensjoner

Innskuddsordningen

Konsernet innførte innskuddsbasert pensjonsordning per 1.1.08 for alle ansatte under 52 år. Ansatte som var 52 år og eldre på overgangstidspunktet ble fortsatt værende i ytelsesordningen. Innskuddet kostnadsføres når det påløper.

Ytelsesordningen

Pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser beregnes etter lineær opptjening basert på forventet sluttlønn. Beregningen er basert på en rekke forutsetninger herunder diskonteringsrente, fremtidig regulering av lønn, pensjoner og ytelser fra Folketrygden, fremtidig avkastning på pensjonsmidler samt aktuariemessige forutsetninger om dødelighet og frivillig avgang. Pensjonsmidler er vurdert til virkelig verdi og fratrukket i netto pensjonsforpliktelser i balansen. Se også note 5 "Pensjoner."

Skatt

Skattekostnaden i resultatregnskapet omfatter både periodens betalbare skatt og endring i utsatt skatt. Utsatt skatt er beregnet med 24 % på grunnlag av de midlertidige forskjeller som eksisterer mellom regnskapsmessige og skattemessige verdier, samt skattemessig underskudd til fremføring ved utgangen av regnskapsåret. Skatteøkende og skattereduserende midlertidige forskjeller som reverserer eller kan reverseres i samme periode, er utlignet. Netto utsatt skattefordel balanseføres i den grad det er sannsynlig at denne kan bli nyttegjort.

Kontantstrømoppstilling

Kontantstrømoppstillingen er utarbeidet etter den indirekte metode. Betalingsmidler omfatter kontantbeholdning, bankinnskudd og andre kortsiktige likvide plasseringer.

2. EGENKAPITALAVSTEMMING

NOK millioner	Aksje- kapital	Annen egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital per 31.12.14	150	1 215	1 365
Årets resultat	-	277	277
Transaksjoner med egne aksjer	-	7	7
Utbytte for 2015	-	(510)	(510)
Estimatavvik pensjoner	-	13	13
Egenkapital per 31.12.15	150	1 002	1 152
Årets resultat	-	547	547
Transaksjoner med egne aksjer	-	5	5
Utbytte for 2016	-	(450)	(450)
Estimatavvik pensjoner	-	(2)	(2)
Egenkapital per 31.12.16	150	1 102	1 252

Øvrig informasjon om selskapets aksjekapital er gitt i note 23 "Aksjekapital" til konsernregnskapet. Beholdning av egne aksjer per 31.12.16 er 1.049.

3. AKSJER I DATTERSELSKAP

NOK millioner	Anskaffelses- tidspunkt	Forretnings- kontor	Eier-/stemme andel %	Balanseført verdi 31.12.
Kongsberg Defence & Aerospace AS	1997	Kongsberg	100	1 206
Kongsberg Basetec AS	1992	Kongsberg	100	106
Kongsberg Maritime AS ¹⁾	1992	Kongsberg	95,9	1 102
Kongsberg Eiendom Holding AS	2015	Kongsberg	100	497
Kongsberg Next AS	2014	Kongsberg	100	30
Kongsberg Maritime China Ltd	2016	Shanghai	100	25
Kongsberg Holding AS	1987	Kongsberg	100	-
Kongsberg Forsvar AS	1995	Kongsberg	100	-
Norsk Forsvarsteknologi AS	1987	Kongsberg	100	-
Nerion AS	2002	Trondheim	100	-
Kongsberg Hungaria Kft ²⁾	2003	Budapest	10	-
Kongsberg Reinsurance Ltd.	2001	Dublin	100	4
Sum				2 970

1) De resterende aksjene i Kongsberg Maritime AS eies av Kongsberg Basetec AS.

2) De resterende aksjene i Kongsberg Hungaria Engineering Service development and Trading LLC er eies Kongsberg Defence & Aerospace AS med 90 %.

4. LØNSKOSTNADER OG GODTGJØRELSE

Vedrørende lønn og godtgjørelse til konsernledelsen og styrets medlemmer vises det til note 29 "Godtgjørelse til ledelsen og styret" i konsernregnskapet.

Godtgjørelse til revisor

NOK tusen	2016	2015
<i>Konsernrevisor Ernst & Young</i>		
Lovpålagt revisjon	922	886
Skatterådgivning	123	604
Andre tjenester utenfor revisjonen	1 193	1 174
Sum honorar Ernst & Young	2 238	2 664

Lønnskostnader

NOK millioner	2016	2015
Lønn	75	85
Arbeidsgiveravgift	14	14
Pensjon	16	21
Andre ytelser	26	(35)
Totale lønnskostnader	131	85
Antall årsverk	62	60

5. PENSJONER

KONGSBERG har en tjenestepensjonsordning som tilfredsstiller lovverket, og som består av en innskuddsordning og en ytelsesordning. Tjenestepensjonsordningen gjelder alle ansatte i konsernet i Norge.

Innskuddsordningen (ITP)

Selskapet innførte innskuddsbasert pensjonsordning per. 1.1.08 for alle ansatte under 52 år. Innskuddssatsene er 0 % av lønnsgrunnlaget opp til 1G, 5 % av lønnsgrunnlaget mellom 1 og 6 G, og 8 % av lønnsgrunnlaget fra 6G og opp til 12G. De ansatte kan påvirke forvaltningen av midlene gjennom tre investeringsvalg, med henholdsvis 30, 50 og 80 % aksjer i porteføljen. Konsernet har i tillegg en kollektiv, driftsbasert innskuddsordning for lønn mellom 12 og 15G. Selskapets innskudd i denne ordningen er 18 % av den del av lønnsgrunnlaget som overstiger 12G, oppad begrenset til 15G. For ledende ansatte gjelder egne vilkår. Dette er beskrevet i note 28 "Erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte". De driftsbaserte ordningene har vært lukket for opptak av nye medlemmer siden 2015. Det er samme investeringsvalg i tilleggsordningen som i hovedordningen. Innskuddet kostnadsføres når det påløper." Innskuddssatsene er per 1.1.17 endret, se note 28 til konsernregnskapet.

Ytelsesordningen (YTP)

Ved overgang til innskuddsordning 1.1.08 ble ansatte som på overgangstidspunktet var 52 år og eldre fortsatt værende i ytelsesordningen. Ordningen er forsikret gjennom DNB Livsforsikring. Pensjonsytelsen fra ytelsesordningen er bestemt ut fra antall opptjeningsår og lønnsnivå for den enkelte ansatte. Pensjonskostnaden fordeles over de ansattes opptjeningsår. Gitt en beregnet folketrygdpensjon basert på Folketrygdens regler før 1.1.11 og full opptjening gir ordningen ca. 65 % av sluttlønn inklusive ytelse fra Folketrygden inntil fylte 77 år, deretter reduseres tjenestepensjonsdelen med 50 % livsvarig. Selskapet har i tillegg en kollektiv, driftsbasert ytelsesordning for lønn mellom 12 og 15 G. Den kollektive driftsbaserte ytelsesordningen

tilsvarer ca. 60 % av den del av lønnsgrunnlaget som overstiger 12 G inntil fylte 77 år, deretter reduseres ytelsen med 50 % livsvarig. For ledende ansatte gjelder egne vilkår. Dette er beskrevet i note 27 "Erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte". Disse tilleggsordningene ble lukket i forbindelse med overgang til innskuddsbasert pensjon.

Risikodekning

Uførepensjon fra konsernet ble endret 1.1.16 og skal gi et tillegg til antatt uføretrygd fra folketrygden. Folketrygden dekker 66 % av pensjonsgrunnlaget opp til 6G, mens konsernplanen dekker 66 % av pensjonsgrunnlaget mellom 6G og 12G. Konsernplanen gir også et tillegg på 3 % av pensjonsgrunnlag fra 0G til 12G, et kronetillegg på 25 % av G og eventuelt barnetillegg på 4 % per barn (maksimalt 3 barn). Fra 1.1.16 har KONGSBERG vedtatt å terminere fripoliseopptjening på uførepensjonen som et ledd i tilpasning til nytt regelverk. De ansatte har fått utstedt individuelle fripoliser for de allerede opptjente fripoliserettighetene. Den nye ordningen er en ettårig risikodekning og premien kostnadsføres når den påløper. Fra og med 1.1.13 er risikopensjonene for lønnsgrunnlaget som overstiger 12 G gjort om til driftsbasert finansiering. I praksis vil det si at KONGSBERG er selvassurandør for risikopensjonene fremover i tid. De driftsbaserte ordningene har vært lukket for opptak av nye medlemmer siden 2015.

Tidligpensjon

Det ble i 2009 innført nye regler for tidligpensjon for nyansatte ledere i konsernledelsen og andre i visse nøkkelstillinger. Reglene innebærer tidligpensjon senest fra 65 år, men med gjensidig rett for konsernet og ansatte å kreve tidligpensjon fra 63 år. Ytelsen er 65 % av årslønn, forutsatt minimum 15 års opptjening. Dersom en ansatt fratrer mellom 63 og 65 år vil det gi redusert pensjonsopptjening i øvrige ordninger. Konsernet besluttet ikke å videreføre ordningen med tidligpensjonsavtaler for ledende ansatte som tiltrådte sine stillinger etter 1.7.13.

Dette gjaldt også andre nøkkelstillinger som tidligere fikk avtale om tidligpensjon. Disse fikk i stedet et ekstra innskudd på 12 % av grunnlønn utover 12 G til den driftsbaserte pensjonsordningen så lenge de står i slik stilling, dog senest til fylte 65 år. Etter en samlet vurdering av Statens eierskapsmelding besluttet konsernet 1.10.15 at det heller ikke skal tilbys noen tidligpensjonsordninger.

Årets pensjonskostnad er beregnet på grunnlag av de økonomiske og aktuariemessige forutsetninger ved årets begynnelse. Brutto pensjonsforpliktelser er beregnet på grunnlag av de økonomiske og aktuariemessige forutsetninger ved årets slutt.

Ved beregning av de fremtidige pensjoner i ytelsesordningen er følgende forutsetninger lagt til grunn:

	31.12.16	31.12.15
Diskonteringsrente	2,50 %	2,60 %
Forventet avkastning	2,50 %	2,60 %
Lønnsregulering	1,50 %	1,75 %
G-regulering	2,00 %	2,25 %
Pensjonsregulering	1,00 %	1,50 %
Dødelighet	K 2013	K 2013
Uførhet	IR 73	IR 73
Frivillig avgang	4,50 %	4,50 %

Årets pensjonskostnad fremkommer slik:

NOK millioner	2016	2015
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	7	10
Rentekostnad av påløpt pensjonsforpliktelse	2	3
Forutsatt avkastning på pensjonsmidlene	(1)	(1)
Periodisert arbeidsgiveravgift	1	2
Oppgjør pensjonsordning ¹⁾		(4)
Årets netto pensjonskostnad	9	10
Kostnader ved innskuddsplaner	12	11

1) Fra 1.1.16 har KONGSBERG vedtatt å terminere fripliseopptjeningen på uførepensjonen som et ledd i tilpasningen til nytt regelverk. Engangseffekten ved bortfall av fripliseopptjeningen er innregnet som oppgjør av pensjonsordningen i 2015.

Netto pensjonsforpliktelse fremkommer slik:

NOK millioner	2016	2015
Sum brutto pensjonsforpliktelser	(243)	(240)
Brutto verdi av pensjonsmidlene	34	36
Netto pensjonsforpliktelser	(209)	(204)
Arbeidsgiveravgift	(30)	(29)
Netto balanseførte pensjonsforpliktelser/midler	(239)	(233)

6. SKATT

Skattekostnad

NOK millioner	2016	2015
Betalbar skatt	-	-
Endring utsatt skatt	(2)	14
Skatteinntekt/-kostnad	(2)	14

NOK millioner	2016	2015
Resultat før skatt	549	291
Beregnet skatt – 25 % (27 %) av resultat før skatt	137	79
Konsernbidrag uten skatteeffekt	(100)	(68)
Andre permanente forskjeller	(39)	(5)
Effekt av redusert skattesats med 1 % (2 %)	4	8
Skatteinntekt/-kostnad	2	14

Utsatt skatt og utsatt skattefordel

NOK millioner	2016	2015
Pensjon	57	58
Underskudd til fremføring	42	38
Annet	-	4
Balanseført utsatt skattefordel	99	100
Skattesats i Norge	24 %	25 %

Endring i utsatt skatt som er regnskapsført direkte mot egenkapitalen er som følger:

NOK millioner	31.12.16	31.12.15
Pensjoner	1	(4)
Sum	1	(4)

7. RENTEBÆRENDE LÅN OG LÅNERAMMER

Per 31.12.16 hadde Kongsberg Gruppen ASA følgende lån og lånerammer:

Beløp i NOK millioner	Forfall	Nominell rente	Restløpetid	Nominelt beløp	Balanseført verdi
Obligasjonslån KOG07 - fast rente	11.9.19	4,80 %	2,7	250	250
Obligasjonslån KOG08 - flytende rente	2.6.21	2,39 %	4,5	1 000	1 000
Obligasjonslån KOG09 - fast rente	2.6.26	3,20 %	9,5	1 000	1 000
Obligasjonslån KOG10 - flytende rente	5.3.20	2,04 %	3,3	550	550
Obligasjonslån KOG11 - fast rente	5.12.23	2,90 %	7	450	450
Brofasilitet i EUR - flytende rente	24.2.19	0,80 %	2	482	482
Sum langsiktig lån				3 732	3 732
Obligasjonslån KOG06 - flytende rente	11.9.17	2,94 %	0,7	257	257
Andre rentebærende lån	1.3.17			5	
Sum kortsiktig gjeld				262	
Sum rentebærende lån				3 994	3 989
Lånefasilitet (utrukket låneramme)	7.4.19			1 500	
Kassekreditt (ubenyttet)				500	

Kongsberg Gruppen ASA har en syndikert lånefasilitet med Danske Bank, DNB, JP Morgan Chase, Nordea og SEB. Fasiliteten er for generelle forretningsformål. Fasiliteten har løpetid på fem år med opsjon på forlengelse på ett år, to ganger. Rentebetingelsene er NIBOR + margin som er avhengig av forholdet mellom netto rentebærende lån/EBITDA og kan være fra 0,5 % til 1 %. Lånefasiliteten krever at netto rentebærende gjeld ikke overstiger tre ganger EBITDA, men kan være opp til 3,5 ganger i maksimalt tre kvartaler. Kravene i låneavtalene er oppfylt. Det var ikke trukket på fasiliteten per 31.12.16.

Kongsberg Gruppen ASA har seks obligasjonslån ved utgangen av 2016. Obligasjonslånene er utstedt i norske kroner og notert på Oslo Børs. Rentebetingelsene på lånene med flytende rente er 3 mnd NIBOR med margin som er + 1,8 % for KOG06, + 1,25 % for KOG08 og 0,9 % for KOG10. Rentebetingelsene for brofasiliteten er EURIBOR + en margin som øker over lånets løpetid. I betingelsene inngår at referanserenten ikke kan være lavere enn null. Per 31.12.16 var

marginene + 0,8 %. Det er inngått basisswaper fra EUR til NOK knyttet til brofasiliteten som gir en nominell rente på 2,19 %. Lånene er balanseført til amortisert kost ved bruk av effektiv rentemetode.

Kongsberg Gruppen ASA har i 2016 utstedt fire nye usikrede obligasjonslån i det norske markedet med et totalt lånebeløp på NOK 3 milliarder. Obligasjonslån KOG08 og KOG09 ble utstedt i 2. kvartal 2016 og i den forbindelse ble det også fortatt tilbakekjøp i obligasjonslånet KOG06 med NOK 234 millioner.

Brofasilitetet ble etablert i mai 2016 i forbindelse med kjøpet av aksjeposten i Patria Oyj, se også note 7 "Andeler i felleskontrollert virksomhet og tilknyttede selskaper." I fjerde kvartal ble obligasjonslån KOG10 og KOG11 utstedt. Samtidig ble det foretatt nedbetaling av EUR 107 millioner i brofasiliteten. Brofasiliteten er på EUR 53 millioner per 31.12.16. Det er i 2016 også etablert en ny kassekreditt på NOK 500 millioner.

All opplåning i konsernet er sentralisert til Kongsberg Gruppen ASA og håndteres av konsernets sentrale finansfunksjon.

8. GARANTIER

Kongsberg Gruppen ASA har i perioden 1999 til 2014 solgt deler av eiendomsmassen i Kongsberg Teknologipark. Eiendommene er leid tilbake på langsiktige kontrakter, og utløper i perioden 2017 til 2031. Tilbakeleiekontraktene er inngått av Kongsberg Næringsparkutvikling AS som er et heleid datterselskap av Kongsberg Eiendom Holding AS som igjen eies 100 % av Kongsberg Gruppen ASA. Tilbakeleiekontraktene er vurdert til å være operasjonelle leieavtaler.

I tillegg til leiebeløpene er Kongsberg Gruppen ASA ansvarlig for visse kostnader knyttet til avgifter og vedlikehold av eiendommene. Med unntak av eiendommene som ble solgt i 2007 og 2014 er eiendommene i hovedsak utleid til eksterne leietakere. Utleiekontraktene har en varighet fra tre måneder til 15 år. Forpliktelsene knyttet til dette ansvaret er i 2015 overført til Kongsberg Næringsparkutvikling AS, men Kongsberg Gruppen ASA garanterer for forpliktelsene. Avsetninger knyttet til dette er omtalt i note 24 "Avsetninger" til konsernregnskapet.

Samlet leiebeløp som morselskapet har garantert for, knyttet til salg og tilbakeleie avtalene, er NOK 1.635 millioner.

Forskudds- og gjennomføringsgarantier

Konsernets selskaper har stilt garantier for forskudd og gjennomføring i tilknytning til prosjekter. Garantiene er utstedt av norske og utenlandske banker og forsikringsselskaper. Kongsberg Gruppen ASA står ansvarlig for alle garantiene.

NOK millioner	2016	2015
Garantier utstedt av banker og forsikringsselskaper	2 572	2 796
Garantier stilt av Kongsberg Gruppen ASA	5 093	5 395
Forskudd og gjennomføringsgarantier overfor kunder	7 665	8 191

Kongsberg Gruppen ASA har ukommiterte rammeavtaler om garantistillelser med banker og forsikringsselskaper.

9. NÆRSTÅENDE PARTER

Driftsinntekter

NOK millioner	2016	2015
Kongsberg Maritime AS	130	126
Kongsberg Defence & Aerospace AS	97	90
Kongsberg Digital AS	7	-
Kongsberg Oil & Gas Technologies AS	4	12
Andre selskap	4	4
Sum driftsinntekter nærstående	242	232

Driftsinntekter fra nærstående parter består i hovedsak av konsernfelleskost og forsikringer, samt marginer på garanti- og valutaforretninger.

Langsiktige fordringer nærstående parter

NOK millioner	2016	2015
Kongsberg Defence & Aerospace AS	1 629	-
Kongsberg Maritime AS	196	-
Kongsberg Digital AS	100	-
Kongsberg Næringsseidendom AS	100	100
Kongsberg Næringsbygg 2 AS	79	79
Kongsberg Næringsbygg 3 AS	103	103
Kongsberg Norcontrol IT AS	233	193
Kongsberg Næringsbygg 5 AS	71	48
Kongsberg Næringsbygg 6 AS	12	12
Kongsberg Maritime Engineering AS	120	126
Kongsberg Oil & Gas Technologies AS	-	463
Kongsberg Evotec AS	-	6
Kongsberg Renewables Technolgy AS	-	10
Kongsberg Geospatial Ltd	11	20
Kongsberg Protech Systems USA Corporation Inc.	42	45
Hydroid Inc	520	569
Kongsberg Maritime Holding Ltd	46	56
Kongsberg Protech Systems Canada Corporation Inc	-	51
Kongsberg Maritime Hoi Tung Holding Ltd	104	103
Kongsberg Maritime Middle East DMCCO	-	-
Kongsberg Integrated Tactical systems Inc (KITS)	174	178
Kongsberg Maritime Hellas AS	-	1
Kongsbeerg Maritime Mexico S.A.DE C.V	4	7
Kongsberg Maritime do Brasil SA	7	12
Kongsberg Maritime Training do Brasil SA	16	16
Kongsberg Maritime Malaysia Sdn. Bhd	17	18
Kongsberg Oil & Gas Technologies Ltd	-	12
Kongsberg Oil & Gas Technologies Pty Ltd	21	23
Kongsberg Norspace AS	64	64
Kongsberg Maritime Embient GmbH	25	26
Kongsberg Maritime Contros GmbH	15	10
Kongsberg Maritime Australia Pty Ltd	6	3
Kongsberg Maritime India PVT. LTD	18	-
Andre selskaper	5	7
Total	3 738	2 361

Kortsiktig gjeld nærstående parter

NOK millioner	2016	2015
Kongsberg Defence & Aerospace AS	307	1 857
Kongsberg Maritime AS	1	10
Kongsberg Digital AS	1	-
Kongsberg Oil & Gas Technologies AS	2	-
Kongsberg Seatex AS	4	210
Kongsberg Spacetec AS	36	19
Portside AS	-	6
Kongsberg Next AS	15	10
Kongsberg Evotec AS	15	-
Kongsberg Holding AS	5	-
Kongsberg Reinsurance Ltd	85	50
Kongsberg Maritime Inc	13	39
Kongsberg Maritime Pte Ltd	26	-
KM Aberdeen	21	-
Kongsberg Underwater Technology Inc	17	18
Kongsberg Maritime Simulation Inc.	-	13
Global Sim Inc	-	26
Andre selskaper	4	3
Totalt	552	2 261

Kortsiktige fordringer nærstående parter

NOK millioner	2016	2015
Kongsberg Maritime AS	233	41
Kongsberg Defence & Aerospace AS	265	263
Kongsberg Digital AS	4	-
Kongsberg Oil & Gas Technologies AS	-	19
Kongsberg Maritime Holding Ltd	-	7
Kongsberg Basetec AS	40	40
Andre	13	11
Totalt	555	381

10. VALUTASIKRING

Per 31.12. hadde konsernet følgende sikringer av utenlandsk valuta, fordelt på sikringskategorier:

2016	Verdi i NOK		Total sikret beløp i USD 2016	Gj.snittlig sikret kurs i USD 31.12.16	Total sikret beløp i EUR 31.12.16	Gj.snittlig sikret kurs i EUR 31.12.16
	basert på avtalte kurser 31.12.16	Virkelig verdi i NOK 31.12.16				
<i>Beløp i millioner</i>						
<i>Kontantstrømsikringer</i>						
Valutaterminer	5 070	(144)	571	8,34	37	9,22
Sum kontantstrømsikringer	5 070	(144)	571		37	
<i>Virkelig verdi sikringer</i>						
Valutaterminer	9 182	(833)	841	7,40	182	9,41
Lånesikringer	961	8	100	8,67	4	9,07
Sum valutasikringer	15 213	(969)	1 512		223	

2015	Verdi i NOK		Total sikret beløp i USD 2015	Gj.snittlig sikret kurs i USD 31.12.15	Total sikret beløp i EUR 31.12.15	Gj.snittlig sikret kurs i EUR 31.12.15
	basert på avtalte kurser 31.12.15	Virkelig verdi i NOK 31.12.15				
<i>Beløp i millioner</i>						
<i>Kontantstrømsikringer</i>						
Valutaterminer	8 545	(279)	987	7,70	105	9,23
Sum kontantstrømsikringer	8 545	(279)	987		105	
<i>Virkelig verdi sikringer</i>						
Valutaterminer	10 471	(1 643)	1 038	7,49	106	9,04
Lånesikringer	1 048	(10)	104	8,74	3	9,57
Sum valutasikringer	20 064	(2 791)	2 129		214	

Valutaopsjoner

Kongsberg Gruppen ASA har ingen valutaopsjoner per 31.12.16. Ved utgangen av 2015 hadde selskapet valutaopsjoner med en virkelig verdi på NOK -13 millioner.

Basisswapper

Kongsberg Gruppen ASA har i 2016 inngått basisswapper for å sikre lån i euro, se note 7 "Rentebærende lån og lånerammer". Volumet på swapene tilvarende lånets pålydende. Basisswapene har en virkelig verdi på NOK -13,6 millioner per 31.12.16 som er innregnet under annen finanskostnad. Det er også inngått basisswapper på til sammen 130 MEUR knyttet til investering i tilknyttet selskap i et av datterselskapene. Disse basisswapene har en virkelig verdi på NOK 28,6 mill per 31.12.16. Verdiendringer er ikke tatt inn i Kongsberg Gruppen ASA sitt regnskap iht. norsk GAAP.

Valutafordringer nærstående parter
Datterselskap

	2016				2015			
	Verdi i NOK		Total sikret beløp i USD	Total sikret beløp i EUR	Verdi i NOK		Total sikret beløp i USD	Total sikret beløp i EUR
	basert på avtalte kurser 31.12.16	Virkelig verdi i NOK 31.12.16			basert på avtalte kurser 31.12.15	Virkelig verdi i NOK 31.12.15		
<i>Beløp i millioner</i>			2016	31.12.16			2015	31.12.15
<i>Valutaterminer kontantstrømsikringer</i>								
Kongsberg Maritime AS	439	(19)	44	9	2 970	(602)	351	51
Kongsberg Oil & Gas Technologies AS	-	-	-	-	61	(28)	10	-
Kongsberg Digital AS	86	(2)	7	3	-	-	-	-
Kongsberg Defence & Aerospace AS	4 285	(118)	489	25	5 214	(500)	591	54
Kongsberg Norcontrol IT AS	260	(5)	31	-	300	(8)	35	-
Sum kontantstrømsikringer	5 070	(144)	571	37	8 545	(1 138)	987	105
<i>Valutaterminer virkelig verdi sikringer</i>								
Kongsberg Maritime AS	1 996	(34)	193	37	3 049	(342)	308	51
Kongsberg Maritime Engineering AS	428	6	17	30	314	-	19	10
Kongsberg Oil & Gas Technologies AS	-	-	-	-	64	(9)	6	2
Kongsberg Digital AS	292	(9)	15	10	-	-	-	-
Kongsberg Defence & Aerospace AS	5 545	(790)	596	30	6 041	(1 264)	694	(11)
Kongsberg Spacetec AS	118	-	12	2	69	(3)	4	4
Kongsberg Norcontrol IT AS	380	4	5	33	332	(12)	4	31
Andre selskaper	423	(9)	3	41	602	(13)	3	19
Sum virkelig verdi sikringer	9 182	(832)	841	183	10 471	(1 643)	1 038	106
Sum valutasikringer	14 252	(976)	1 412	220	19 016	(2 781)	2 025	211

Tilknyttet selskap

	2016				2015			
	Verdi i NOK		Total sikret beløp i USD	Total sikret beløp i EUR	Verdi i NOK		Total sikret beløp i USD	Total sikret beløp i EUR
	basert på avtalte kurser 31.12.16	Virkelig verdi i NOK 31.12.16			basert på avtalte kurser 31.12.15	Virkelig verdi i NOK 31.12.15		
<i>Beløp i millioner</i>			2016	31.12.16			2015	31.12.15
<i>Valutaterminer virkelig verdi sikringer</i>								
Kongsberg Satellite Service	1 229	(9)	82	54	1 474	(156)	109	65

11. BETALINGSMIDLER

<i>Nominelt beløp i NOK millioner</i>	31.12.16	31.12.15
Trekk på driftskonti	(863)	(279)
Sum	(863)	(279)

Det er stilt bankgaranti for trukket forskuddstrekk til ansatte tilsvarende NOK 10 millioner (NOK 10 millioner i 2015).

Likviditetsstyringen i konsernet er sentralisert i Kongsberg Gruppen ASA, og håndteres av konsernets sentrale finansfunksjon.

---

12. GEVINST VED SALG AV AKSJER

Selskapet har i 2016 solgt sine aksjer i Kitron ASA og KBC Advanced Technologies Ltd. med regnskapsmessig gevinst på henholdsvis NOK 104 millioner og NOK 54 millioner. Gevinsten for Kitron er klassifisert som finansinntekt, mens gevinsten for KBC er inkludert i driftsresultatet. Gevinst ved salg av aksjer i driftsinntekter inkluderer også en justering av tidligere års gevinst ved salg av aksjer med NOK 10 millioner.

ERKLÆRING TIL ÅRSREGNSKAP

Kongsberg Gruppen ASA

Vi bekrefter at årsregnskapet for perioden 1.1.16 til 31.12.16, etter vår beste overbevisning, er utarbeidet i samsvar med gjeldende regnskapsstandarder og at opplysningene i regnskapet gir et rettviseende bilde av foretakets og konsernets eiendeler, gjeld, finansielle stilling og resultat som helhet og at opplysninger i årsberetningen gir en rettviseende oversikt over utviklingen, resultatet og stillingen til foretaket og konsernet, sammen med en beskrivelse av de mest sentrale risiko- og usikkerhetsfaktorer foretaket står overfor.

Kongsberg, 8. mars 2017

Finn Jebsen, Styrets leder

Irene Waage Basili, Styrets nestleder

Morten Henriksen, Styremedlem

Jarle Røth, Styremedlem

Anne-Grete Strøm-Erichsen,
Styremedlem

Rune Sundt Larsen, Styremedlem

Helge Lintvedt, Styremedlem

Roar Marthinius, Styremedlem

Geir Håøy, Konsernsjef

REVISJONSBERETNING

Statsautoriserte revisorer
Ernst & Young AS

Dronning Eufemias gate 6, NO-0191 Oslo
Postboks 1156 Sentrum, NO-0107 Oslo

Foretaksregisteret: NO 976 389 387 MVA
Tlf: +47 24 00 24 00
Fax: +47 24 00 24 01
www.ey.no
Medlemmer av Den norske revisorforening

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Til generalforsamlingen i Kongsberg Gruppen ASA

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert årsregnskapet for Kongsberg Gruppen ASA som består av selskapsregnskap og konsernregnskap. Selskapsregnskapet består av balanse per 31. desember 2016, resultatregnskap, og kontantstrømpoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger.

Konsernregnskapet består av oppstilling over finansiell stilling per 31. desember 2016, resultatregnskap, oppstilling over totalresultat, oppstilling av endringer i egenkapitalen og kontantstrømpoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger.

Etter vår mening

- ▶ er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter
- ▶ gir selskapsregnskapet et rettviseende bilde av selskapets finansielle stilling og av selskapets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.
- ▶ gir konsernregnskapet et rettviseende bilde av konsernets finansielle stilling og av konsernets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i avsnittet *Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet*. Vi er uavhengige av selskapet i samsvar med de relevante etiske kravene i Norge knyttet til revisjon slik det kreves i lov og forskrift. Vi har også overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Sentrale forhold ved revisjonen

Sentrale forhold ved revisjonen er de forhold vi mener var av størst betydning ved revisjonen av årsregnskapet for 2016. Disse forholdene ble håndtert ved revisjonens utførelse og da vi dannet oss vår mening om årsregnskapet som helhet, og vi konkluderer ikke særskilt på disse forholdene. Vår beskrivelse av hvordan vi revisjonsmessig håndterte hvert forhold omtalt nedenfor, er gitt på den bakgrunnen.

Vi har også oppfylt våre forpliktelser beskrevet i avsnittet *Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet* når det gjelder disse forholdene. Vår revisjon omfattet følgende handlinger utformet for å håndtere vår vurdering av risiko for vesentlige feil i årsregnskapet. Resultatet av våre revisjonshandlinger, inkludert handlingene rettet mot forholdene omtalt nedenfor, utgjør grunnlaget for vår konklusjon på revisjonen av årsregnskapet.

*Revisjonsberetning, side 2***Innregning av anleggskontrakter**

En stor andel av konsernets inntekter og kostnader stammer fra anleggskontrakter som er innregnet basert på løpende avregning. Ved løpende avregning fastsettes anleggskontraktenes lønnsomhet og ferdigstilleelsesgrad basert på estimater. Det er usikkerhet knyttet til forventede totale inntekter og kostnader som legges til grunn for disse estimatene. Innregning av anleggskontrakter er et sentralt forhold i vår revisjon som følge av at konsernet har et stort antall pågående prosjekter som er av betydelig omfang og kompleksitet, varighet over flere år, og hvor ledelsen utøver skjønn for å estimere ferdigstilleelsesgraden.

Vi vurderte anvendelsen av regnskapsprinsippene, metodikk for beregning av prosjektenes ferdigstilleelsesgrad, rutiner for prosjektoppfølgning og testet kontroller knyttet til prosjektvurderinger og innregning. Vi diskuterte estimerte totale prosjektkostnader eller timer med prosjektledelsen, vurderte estimatene opp mot sammenlignbare prosjekter og analyserte utviklingen i lønnsomheten for utvalgte prosjekter og for den samlede prosjektporteføljen. For utvalgte kontrakter testet vi estimerte inntekter mot inngåtte avtaler, belastede kostnader mot fakturaer og belastede timer mot timelister, og vurderte estimerte totale prosjektkostnader. Vi har i tillegg foretatt analyser av faktisk inntjening på utvalgte prosjekter mot estimert sluttprognose gjennom prosjektperioden for å vurdere ledelsens treffsikkerhet i skjønnsmessige vurderinger og estimater.

Vi viser til note 2 om estimatusikkerhet og note 8 om anleggskontrakter under utførelse i konsernregnskapet.

Valutasikring av fremtidige kontantstrømmer i utenlandsk valuta

Kongsberg Gruppen har en stor andel av sine inntekter i utenlandsk valuta. Konsernet sikrer svært sannsynlige og kontraktsfestede fremtidige kontantstrømmer gjennom å inngå terminkontrakter. Valutasikring og sikringsbokføring har vært et sentralt forhold i vår revisjon som følge av kompliserte regnskapsregler for sikringsbokføring, detaljerte dokumentasjonskrav og de beløpsmessige størrelsene.

Vi vurderte anvendelsen av regnskapsprinsippene og konsernets rutiner for sikringsbokføring og vi testet konsernets kontroller knyttet til sikringsbokføring og sikringsderivater. Vi vurderte selskapets oppfølging av inngåtte valutaterminer opp mot forventede kontantstrømmer. Vi testet eksistens og fullstendighet av urealiserte terminkontrakter, samt selskapets dokumentasjon av sikringenes effektivitet. Vi etterberegnet verdien av terminkontraktene basert på valutakurser per 31. desember og vurderte presentasjon og klassifisering av valutasikringer i årsregnskapet, herunder opplysninger gitt i noter.

Vi viser til note 3 om regnskapsprinsipper og note 21 om finansielle instrumenter i konsernregnskapet.

Øvrig informasjon

Øvrig informasjon omfatter informasjon i selskapets års- og bærekraftsrapport bortsett fra årsregnskapet og den tilhørende revisjonsberetningen. Styret og konsernsjef (ledelsen) er ansvarlig for øvrig informasjon. Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet eller kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den ellers viser seg å inneholde vesentlig feilinformasjon. Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon, er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Ledelsens ansvar for årsregnskapet

Ledelsen er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge for selskapsregnskapet, og i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU for konsernregnskapet. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å

Uavhengig revisors beretning – Kongsberg Gruppen ASA

A member firm of Ernst & Young Global Limited

Revisjonsberetning, side 3

kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til selskapets evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet med mindre ledelsen enten har til hensikt å avvikle selskapet eller legge ned virksomheten, eller ikke har noe annet realistisk alternativ.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betyggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon. Feilinformasjon kan skyldes misligheter eller feil og er å anse som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som brukerne foretar på grunnlag av årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- ▶ identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i årsregnskapet, enten det skyldes misligheter eller feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoeer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll;
- ▶ opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontrollen som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll;
- ▶ vurderer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimaterne og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige;
- ▶ konkluderer vi på om ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen er hensiktsmessig og, basert på innhentede revisjonsbevis, hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape betydelig tvil om selskapets evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det foreligger vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i årsregnskapet. Hvis slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, må vi modifisere vår konklusjon. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet frem til datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at selskapets evne til fortsatt drift ikke lenger er til stede;
- ▶ vurderer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet i årsregnskapet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet gir uttrykk for de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettviseende bilde;
- ▶ innhenter vi tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis vedrørende den finansielle informasjonen til enhetene eller forretningsområdene i konsernet for å kunne gi uttrykk for en mening om konsernregnskapet. Vi er ansvarlige for å fastsette strategien for, følge opp og gjennomføre konsernrevisjonen, og vi har et udelt ansvar for konklusjonen på revisjonen av konsernregnskapet.

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen, tidspunktet for vårt revisjonsarbeid og eventuelle vesentlige funn i vår revisjon, herunder vesentlige svakheter i den interne kontrollen som vi avdekker gjennom vårt arbeid.

Vi avgir en uttalelse til styret om at vi har etterlevd relevante etiske krav til uavhengighet, og kommuniserer med dem alle relasjoner og andre forhold som med rimelighet kan tenkes å kunne påvirke vår uavhengighet, og der det er relevant, om tilhørende forholdsregler.

Uavhengig revisors beretning – Kongsberg Gruppen ASA

A member firm of Ernst & Young Global Limited

Revisjonsberetning, side 4

Av de forholdene vi har kommunisert med styret, tar vi standpunkt til hvilke som var av størst betydning for revisjonen av regnskapet for den aktuelle perioden, og som derfor er sentrale forhold ved revisjonen. Vi beskriver disse forholdene i revisjonsberetningen med mindre lov eller forskrift hindrer offentliggjøring av forholdet, eller dersom vi, i ekstremt sjeldne tilfeller, beslutter at forholdet ikke skal omtales i beretningen siden de negative konsekvensene ved å gjøre dette med rimelighet må forventes å oppveie allmennhetens interesse av at forholdet blir omtalt.

Uttalelse om øvrige lovmessige krav**Konklusjon om årsberetningen og om redegjørelser for foretaksstyring og samfunnsansvar**

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen og i redegjørelsene om foretaksstyring og samfunnsansvar om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til disponering av resultatet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendige i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokførings praksis i Norge.

Oslo, 8. mars 2017
ERNST & YOUNG AS

Anders Gøbel
statsautorisert revisor

03

VIRKSOMHETS- STYRING

STYRETS REDEGJØRELSE OM FORETAKSSTYRING

KONGSBERG har som mål å ivareta og øke interessentenes verdier gjennom å drive lønnsom og vekstorientert industriell utvikling i et langsiktig og internasjonalt perspektiv.

God eierstyring og selskapsledelse skal redusere risikoen ved virksomheten, samtidig som konsernets ressurser skal utnyttes på en effektiv og bærekraftig måte, og gjennom dette sikre størst mulig verdiskaping. Konsernet skal nå sine mål gjennom å videreutvikle førsteklasses kompetansemiljøer og levere markedsledende systemer, produkter og tjenester innen sine internasjonale markedssegmenter og gjennom å drive virksomheten etisk, bærekraftig og samfunnsmessig ansvarlig. KONGSBERG er notert på Oslo Børs og er underlagt norsk verdipapirlovgivning og børsreglement.

Hva KONGSBERG legger i begrepet

Eierstyring og selskapsledelse omhandler problemstillinger og prinsipper knyttet til rollefordelingen mellom styringsorganene i et selskap, og det ansvar og den myndighet som er tillagt hvert av organene. God eierstyring og selskapsledelse

kjennetegnes ved et ansvarlig samspill mellom eiere, styret og ledelse sett i et langsiktig, verdiskapende og bærekraftig perspektiv. Det krever et effektivt samarbeid, definert ansvars- og rollefordeling mellom aksjeeiere, styret og daglig ledelse, respekt for selskapets øvrige interessenter, og en åpen og pålitelig kommunikasjon med omverdenen.

Konsernets verdigrunnlag og etiske retningslinjer er et grunnleggende premiss for KONGSBERGs eierstyring og selskapsledelse.

Hvordan temaet har vært behandlet i 2016

Temaet eierstyring og selskapsledelse er gjenstand for årlige vurderinger og diskusjoner i konsernets styre. Blant annet blir konsernets styringsdokumenter gjennomgått og revidert årlig.

KONGSBERGs MODELL FOR EIERSTYRING OG SELSKAPSLEDELSE

Generalforsamlingen velger fem eierrepresentanter til styret etter innstilling fra valgkomiteen. Velges for to år.

Styret beslutter i alle vesentlige saker og har overordnet ansvar for strategi og forvaltning av selskapet. Gir råd og fører tilsyn med daglig ledelse.

Strategi og operativ ledelse.

POLICY

Kongsberg Gruppen

KONGSBERG er underlagt rapporteringskrav om foretakstyring etter regnskapsloven § 3-3b samt "Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse", jf. løpende forpliktelser for børsnoterte selskaper pkt. 7. Regnskapsloven er tilgjengelig på www.lovdata.no. "Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse", sist revidert 30.10.14, er tilgjengelig på www.nues.no.

Denne redegjørelsen vil i henhold til allmennaksjeloven § 5-4 bli gjenstand for behandling på ordinær generalforsamling i KONGSBERG den 26.4.17. Konsernets etterlevelse og eventuelle avvik fra anbefalingen skal kommenteres og gjøres tilgjengelig for konsernets interessenter.

Den norske stat, som eier 50,001 prosent av konsernet, legger også til grunn at alle selskaper hvor staten har eierandel, følger "Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse". I og med at staten har en eierandel på 50,001 prosent, forholder konsernet seg også til Stortingsmelding nr. 13 (2006–2007) – "Eiermeldingen", Stortingsmelding nr. 27 (2013–2014) – "Et mangfoldig og verdiskapende eierskap", statens 10 eierprinsipper for god eierstyring og til OECDs retningslinjer vedrørende

statlig eierskap og eierstyring. Disse retningslinjene er gjengitt på konsernets nettsider, www.kongsberg.com. Policyen er besluttet i konsernets styre.

Følgende elementer er bærende i KONGSBERGs policy innenfor området eierstyring og selskapsledelse:

- KONGSBERG skal føre en åpen, pålitelig og relevant kommunikasjon med omverdenen om selskapets virksomhet og forhold knyttet til eierstyring og selskapsledelse.
- KONGSBERG skal ha et styre som er selvstendig og uavhengig av konsernets ledelse.
- Det skal legges vekt på at det ikke foreligger interessekonflikter mellom eiere, styret og administrasjonen.
- KONGSBERG skal ha en klar arbeidsdeling mellom styret og administrasjonen.
- Alle aksjeeiere skal behandles likt.

Konsernets arbeid med bærekraft og samfunnsansvar ses på som en integrert del av prinsippene for god eierstyring og selskapsledelse. Det er i tråd med statens syn slik det fremkommer i "Eiermeldingen".

VEDTEKTER

Kongsberg Gruppen ASA

- § 1 Selskapets navn er Kongsberg Gruppen ASA. Selskapet er et allmennaksjeselskap.
- § 2 Selskapets forretningskontor er i Kongsberg.
- § 3 Kongsberg Gruppen ASA er et selskap med formål å drive teknologisk og industriell virksomhet innen maritime, forsvar og tilknyttede områder. Selskapet kan delta i og eie andre selskaper.
- § 4 Selskapets aksjekapital er NOK 150.000.000,- fordelt på 120.000.000 aksjer pålydende NOK 1,25. Selskapets aksjer skal være registrert i Verdipapirsentralen.
- § 5 Styret skal ha fra fem til åtte medlemmer. Inntil fem medlemmer og inntil to varamedlemmer velges av generalforsamlingen. Tre medlemmer og varamedlemmer for disse velges ved direkte valg av og blant de ansatte etter forskrifter fastsatt i medhold av aksjelovens bestemmelser om de ansattes representasjon i allmennaksjeselskapets styre.
- § 6 Selskapets firma tegnes av styrets leder alene, eventuelt nestleder og et av styremedlemmene i fellesskap.
- § 7 Generalforsamlinger holdes i Kongsberg eller i Oslo, og innkalles skriftlig med minst 21 dagers varsel. Dokumenter som gjelder saker som skal behandles på generalforsamlingen trenger ikke sendes til aksjeeierne dersom dokumentene er gjort tilgjengelige for aksjeeierne på selskapets nettsider. Dette gjelder også dokumenter som etter lov skal inntas i eller vedlegges innkallingen til generalforsamlingen. En aksjeeier kan likevel kreve å få tilsendt dokumenter som gjelder saker som skal behandles på generalforsamlingen.
- § 8 Den ordinære generalforsamlingen skal:
1. Godkjenne årsregnskapet og årsberetningen, herunder utdeling av utbytte.
  2. Behandle andre saker som etter lov eller vedtektene hører under generalforsamlingen.
  3. Velge aksjonærenes medlemmer og varamedlemmer til selskapets styre.
  4. Velge medlemmene til valgkomiteén.
  5. Velge én eller flere revisorer etter forslag fra generalforsamlingen.
  6. Fastsette styrets godtgjørelse og godkjenne godtgjørelse til revisor.
  7. Behandle styrets erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte.
- I innkallingen kan fastsettes at aksjeeiere som ønsker å delta i generalforsamlingen, skal melde seg innen en frist som angis i innkallingen. Fristen kan ikke utløpe tidligere enn fem dager før generalforsamlingen. Generalforsamlingens møter ledes av styrets leder, eller om han har forfall, av nestleder. Har begge forfall, velger generalforsamlingen en møteleder.
- § 9 Valgkomiteen skal bestå av tre-fire medlemmer som skal være aksjeeiere eller representanter for aksjeeierne. Medlemmene av valgkomiteen, herunder lederen, velges av generalforsamlingen. Funksjonstiden for valgkomiteens medlemmer er to år. Dersom leder av valgkomiteen fratrer sitt verv i en valgperiode kan valgkomiteen velge ny leder blant valgkomiteens medlemmer med funksjonstid for den gjenstående del av ny leders periode.
- Valgkomiteen avgir sin innstilling til generalforsamlingen om valg av, og godtgjørelse til, medlemmer og varamedlemmer til styret og valgkomiteen. Generalforsamlingen fastsetter instruks for valgkomiteen.

STYRETS REDEGJØRELSE KNYTTET TIL “NORSK ANBEFALING FOR EIERSTYRING OG SELSKAPSLEDELSE”

Styret i Kongsberg Gruppen ASA støtter aktivt opp om gode styringsprinsipper for foretaksstyring, og legger vekt på at KONGSBERG følger den norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse og forklarer eventuelle avvik. For fullstendig oversikt over anbefalingen med kommentarer se Oslo Børs: www.oslobors.no eller NUES (norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse): www.nues.no.

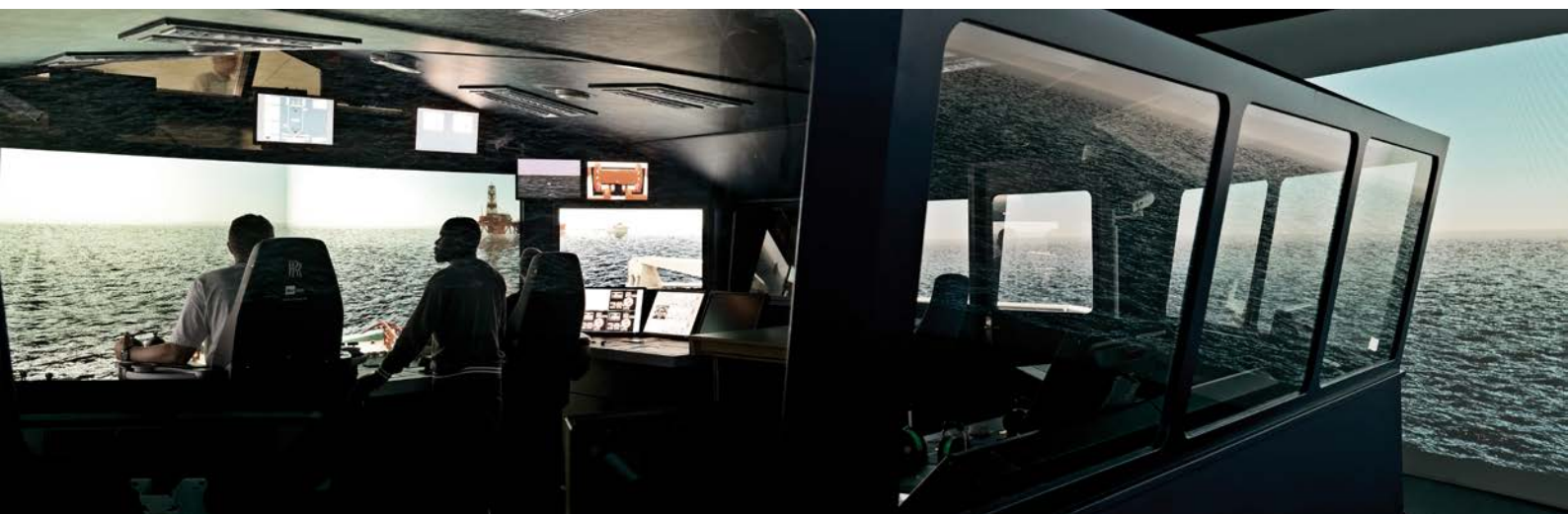
Nedenfor gjennomgås i detalj hvert enkelt punkt i den norske anbefalingen. Gjennomgangen tar utgangspunkt i siste reviderte versjon av anbefalingen av 30.10.14.

Opplysninger som KONGSBERG plikter å gi etter regnskapsloven § 3-3b om redegjørelse for foretaksstyring er hensyntatt i denne redegjørelsen, og følger anbefalingens systematikk der dette er naturlig. Nærmere beskrivelse av plasseringen til de punkter det etter regnskapsloven § 3-3b skal gis opplysninger om følger nedenfor:

1. "en angivelse av anbefaling og regelverk om foretaksstyring som foretaket er omfattet av eller for øvrig velger å følge": Redegjørelsens avsnitt "KONGSBERGs Policy"
2. "opplysninger om hvor anbefalinger og regelverk som nevnt i nr. 1 er offentlig tilgjengelig": Redegjørelsens avsnitt "KONGSBERGs Policy"
3. "en begrunnelse for eventuelle avvik fra anbefalinger og regelverk som nevnt i nr. 1": Redegjørelsens avsnitt "Avvik fra anbefalingen"
4. "en beskrivelse av hovedelementene i foretakets, og for regnskapspliktige som utarbeider konsernregnskap

eventuelt også konsernets, systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen": Redegjørelsens pkt. 10, "Risikostyring og internkontroll"

5. "vedtektsbestemmelser som helt eller delvis utvider eller fraviker bestemmelser i allmennaksjeloven kapittel 5": Redegjørelsens pkt. 6, "Generalforsamling"
6. "sammensetning til styre, bedriftsforsamling, representantskap og kontrollkomité; eventuelt arbeidsutvalg for disse organer, samt en beskrivelse av hovedelementene i gjeldende instruksjer og retningslinjer for organenes og eventuelle utvalgs arbeid": Redegjørelsens pkt. 8, "Styresammensetning og uavhengighet" og pkt. 9, "Styrets arbeid"
7. "vedtektsbestemmelser som regulerer oppnevning og utskifting av styremedlemmer": Redegjørelsens pkt. 8, "Styresammensetning og uavhengighet"
8. "vedtektsbestemmelser og fullmakter som gir styret adgang til å beslutte at foretaket skal kjøpe tilbake eller utstede egne aksjer eller egenkapitalbevis": Redegjørelsens pkt. 3, "Selskapskapital og utbytte"

Avvik fra anbefalingen

Etter konsernets egen vurdering har KONGSBERG avvik fra anbefalingen på ett hovedpunkt:

Punkt 6 – Generalforsamling

Det er to avvik på dette punktet:

- i) Normalt har ikke hele styret deltatt på generalforsamlingen. Saker til behandling i generalforsamlingen har til nå ikke skapt behov for dette. Styrets leder er alltid til stede for å svare på spørsmål. Øvrige styremedlemmer deltar etter behov. Fra konsernets side er dette vurdert til å være tilstrekkelig.
- ii) Vedtekstens § 8 fastslår at generalforsamlingens møter ledes av styrets leder. Dersom styrets leder har forfall ledes generalforsamlingen av styrets nestleder. Har begge forfall, velger generalforsamlingen møteleder. Dette er et avvik i forhold til anbefalingen om uavhengig møteledelse. Ordningen er vedtatt av selskapets eiere gjennom enstemmig vedtak i generalforsamlingen, og har så langt fungert tilfredsstillende.

---

1. REDEGJØRELSE FOR EIERSTYRING OG SELSKAPSLEDELSE

Beskrivelsen er i hovedtrekk strukturert etter anbefalingen. I tillegg er det, slik det anbefales, gitt en høyere detaljeringsgrad på enkelte punkter. Punkt 16, "Ledelsen og interne prosedyrer", omfattes ikke av anbefalingen. KONGSBERG har likevel valgt å ta dette med, da konsernet anser det som et sentralt punkt i diskusjonen rundt eierstyring og selskapsledelse.

KONGSBERG søker å følge internasjonal beste praksis standarder ved utarbeidelse av styringsdokumenter. Konsernet ser stor grad av sammenheng mellom høy kvalitet på styringssystemer og verdiskaping.

Temaet eierstyring og selskapsledelse er gjenstand for årlig vurdering og diskusjon i styret. Redegjørelsen nedenfor ble vedtatt i styremøte 7.2.17.

Verdigrunnlag

Konsernets visjon er "World Class – through people, technology and dedication". Verdiene som skal støtte opp under visjonen er: Determined, Innovative, Collaborative og Reliable. Verdiene er viktige for å utvikle en sunn og sterk bedriftskultur og gjennom det også legge grunnlag for god foretaksstyring. Nærmere omtale av verdigrunnlaget finnes på konsernets nettsider og i konsernets årsrapport og bærekraftrapport for 2016.

Etikk og samfunnsansvar

Konsernets gjeldende etiske retningslinjer ble vedtatt av styret i februar 2015. De bygger i stor grad på internasjonale initiativ og retningslinjer knyttet til samfunnsansvar som konsernet har sluttet seg til, blant annet UN Global Compact, OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper og ILO-konvensjonene. Retningslinjene omhandler blant annet

temaene menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, klima og miljø, korrupsjon, vårt forhold til kunder, leverandører og markedsrepresentanter, habilitet og taushetsplikt. De gjelder for konsernets styremedlemmer, ledere, medarbeidere, alt innleid personell, konsulenter, markedsconsulenter og lobbyister og andre som opptrer på vegne av KONGSBERG. Se nærmere beskrivelse i års- og bærekraftrapport for 2016.

Konsernets policy for bærekraft og samfunnsansvar vedtas av styret. Policyen er integrert i konsernets strategiprosesser, og er nærmere omtalt i konsernets års- og bærekraftrapport og på konsernets nettsider.

---

2. VIRKSOMHETEN

Kongsberg Gruppen ASA er et selskap som har som formål å drive teknologisk og industriell virksomhet innen maritime, forsvar og tilknyttede områder. Selskapet kan delta i og eie andre selskaper. Ovennevnte fremgår av selskapets vedtekter § 3. Selskapets vedtekter finnes på konsernets nettsider.

Konsernets mål og hovedstrategier omtales i konsernets års- og bærekraftrapport og på konsernets nettsider.

---

3. SELSKAPSKAPITAL OG UTBYTTE

Egenkapital

Konsernets egenkapital per 31.12.16 var NOK 6.725 millioner (NOK 6.127 millioner), hvilket utgjorde 31,7 (32,0) prosent av totalkapitalen. Styret anser dette å være tilfredsstillende. Selskapets behov for soliditet vurderes til enhver tid i lys av selskapets mål, strategi og risikoprofil.

Utbyttepolitikk

Selskapets nåværende utbyttepolitikk ble besluttet av styret i 2013: "Utbytte over tid skal utgjøre mellom 40 og 50 prosent av selskapets ordinære årsresultat etter skatt. Ved fastsettelse av størrelsen på utbytte vil det tas hensyn til forventet fremtidig kapitalbehov."

Generalforsamlingen fastsetter det årlige utbyttet basert på forslag fra styret. Forslaget er den øverste grense for hva generalforsamlingen kan vedta.

For regnskapsåret 2015 ble det utbetalt et utbytte på NOK 4,25 per aksje.

Styret foreslår overfor generalforsamlingen å betale et utbytte for regnskapsåret 2016 på NOK 3,75 per aksje. Utbyttet utgjør 68,9 prosent av ordinært årsresultat.

Styrefullmakter*Kapitalforhøyelse*

Det foreligger ikke emisjonsfullmakter gitt til styret.

Kjøp av egne aksjer

Generalforsamlingen kan etter allmennaksjeloven § 9-4, gi styret fullmakt til å kjøpe tilbake egne aksjer dersom den samlede beholdningen av egne aksjer ikke overstiger

NASAMS

air Defence System

10 prosent av aksjekapitalen (allmennaksjeloven § 9-2).

På den ordinære generalforsamlingen 9.5.16 fikk styret fullmakt til å kjøpe egne aksjer for inntil et høyeste pålydende beløp på NOK 7,5 millioner, hvilket utgjør fem prosent av aksjekapitalen. Fullmakten kan benyttes flere ganger, og gjelder frem til neste ordinære generalforsamling, likevel senest til 30.6.17. Styrets erverv av egne aksjer kan etter denne fullmakten bare skje mellom en minstepris på NOK 25 og en høyeste pris på NOK 300 per aksje. Konsernet eier per 31.12.16 til sammen 1.049 (15.971) aksjer i eget selskap.

Aksjene er innkjøpt til aksjespareordning for samtlige ansatte, og i forbindelse med selskapets langtidsincentivordning (LTI) for medlemmer av konsernledelsen. Aksjene kan også avhendes i markedet. Aksjene under konsernets aksjespareordning tilbys alle ansatte til redusert pris (20 prosent), og har en bindingstid på ett år fra det tidspunktet de ble ervervet. LTI-ordningen er omtalt i årsregnskapets [note 28](#), og punkt 12 i denne redegjørelsen.

4. LIKEBEHANDLING AV AKSJEIEIERE OG TRANSAKSJONER MED NÆRSTÅENDE

Aksjeklasse

Konsernets aksjer består kun av A-aksjer. Alle aksjer bærer de samme rettighetene i selskapet. På generalforsamlingen gir hver aksje en stemme. Pålydende per aksje er NOK 1,25. Vedtektene inneholder ingen begrensninger i forhold til stemmerett.

Transaksjoner i egne aksjer

Styrets fullmakt til erverv av egne aksjer forutsetter at ervervet skal skje i markedet. Avhendelse av ervervede aksjer skal kunne skje i markedet, som oppgjør ved kjøp av virksomhet, samt til aksjeordning for konsernets ansatte.

Transaksjoner med nærstående

Styret er ikke kjent med at det i 2016 har forekommet transaksjoner mellom selskapet og aksjeeier, styremedlemmer, ledende ansatte eller nærstående av disse som kan betegnes som vesentlige transaksjoner. Dersom en slik

situasjon skulle oppstå, vil styret sørge for at det blir foretatt en uavhengig verdivurdering av tredjepart. Se forøvrig [note 29](#) og [note 32](#) til årsregnskapet for 2016.

Retningslinjer for styremedlemmer og ledende ansatte

Konsernets etiske retningslinjer omtaler temaet interessekonflikt under pkt. 1.6. Tilsvarende gjelder for styrets instruks punkt 9 "Uavhengighet og inhabilitet". Her fremgår det at styret skal handle uavhengig av særinteresser. Uavhengighet i denne sammenheng har styret definert som følger:

- Styremedlemmer skal normalt ikke motta annen godtgjørelse fra selskapet enn styrehonoraret og honorar for arbeid i styreutvalg. Ved avvik fra hovedregelen skal dette godkjennes av et samlet styre og protokollføres. Ved vesentlig transaksjon mellom selskapet og styremedlem eller Konsernsjef, skal det innhentes uavhengig vurdering fra tredjepart.
- Styrets medlemmer skal informere det samlede styret om eventuelle relasjoner med, eller interesser i KONGSBERGs vesentlige forretningsforbindelser eller transaksjoner.
- Styrehonoraret skal ikke være resultatavhengig, og opsjoner skal ikke tildeles styremedlemmene.
- Kryssrelasjoner mellom styremedlemmer, Konsernsjef eller den øvrige administrasjonen skal unngås.
- Styremedlemmene skal ikke ha, eller representere, vesentlige forretningsmessige relasjoner med konsernet. Dersom et styremedlem er i tvil om egen habilitet, skal spørsmålet tas opp til behandling i et samlet styre. Konklusjonen på habilitetsspørsmålet skal protokollføres.

Staten som kunde og aksjeeier

Den norske stat har en eierandel på 50,001 prosent i KONGSBERG, og er samtidig en betydelig kunde, spesielt med hensyn til leveranser til det norske forsvaret. Forholdet til Forsvaret er av rent forretningsmessig art og berøres ikke av eierforholdet.

Konsernet avholder kvartalsvise møter med staten, representert ved Nærings- og fiskeridepartementet. Temaene som tas opp på disse møtene er først og fremst konsernets økonomiske utvikling og orientering om strategiske spørsmål knyttet til KONGSBERG. Statens forventninger til avkastning og utbytte blir også kommunisert. Disse "én til én"-møtene

med staten er på linje med hva som er vanlig mellom et aksjeselskap og dets største aksjeeiere. Møtene håndteres innenfor rammen som er gitt i selskaps- og verdipapirlov-givningen, ikke minst med tanke på likebehandling av aksjeeierne. En gang i året avholdes det et eget møte om samfunnsansvar.

Kravet om likebehandling av aksjeeierne begrenser muligheten for utveksling av informasjon mellom selskapet og departementet. Staten som aksjeeier får vanligvis ikke tilgang til mer informasjon enn det som er offentlig tilgjengelig for andre aksjeeiere. Det forhindrer imidlertid ikke at det kan tas opp forhold som er av samfunnsmessig betydning. Under spesielle omstendigheter hvor statens medvirkning er påkrevd og Regjeringen må innhente fullmakt fra Stortinget, vil det tidvis være nødvendig å gi departementet innsideinformasjon. I slike tilfeller er staten underlagt alminnelige regler for behandling av slik informasjon.

---

5. FRI OMSETTELIGHET

Aksjene er fritt omsettelige, med unntak av ansattes kjøp av aksjer til redusert pris og aksjer tildelt under selskapets LTI-ordning, se punkt 3 og 12. Vedtektene har ingen begrensninger på omsetteligheten.

---

6. GENERALFORSAMLING

Gjennom generalforsamlingen er aksjeeierne sikret deltakelse i organet som er den øverste myndighet i selskapet. Selskapets vedtekter vedtas her. Aksjeeiere som representerer minimum fem prosent av aksjene kan kreve ekstraordinær generalforsamling.

Innkalling

Generalforsamlingen blir normalt avholdt innen 1. juni hvert år. I 2017 er datoen fastsatt til 26.4.17.

- Innkalling sendes senest ut 21 dager før avholdelse av generalforsamlingen. Saksdokumentene inklusive valgkomiteens begrunnede innstilling, dersom nye medlemmer skal velges eller eksisterende er på valg, følger innkallingen og er tilgjengelig på konsernets nettsider, www.kongsberg.com.
- Det legges vekt på at saksdokumentene inneholder all nødvendig informasjon slik at aksjeeierne kan ta stilling til alle saker som skal behandles. Selskapets vedtekter fastslår at påmeldingsfristen ikke kan utløpe tidligere enn fem dager før avholdelse av generalforsamlingen. Det er et mål å legge denne fristen tettest mulig opp til møtedato. Alle aksjeeiere som er registrert i verdipapirsystemet (VPS) mottar innkallingen og har rett til å fremme forslag og avgi stemme direkte eller via fullmakt. Finanskalender blir offentliggjort både gjennom børsmelding og på konsernets nettsider.

Påmelding og fullmakt

Påmeldingen skjer via skriftlig tilbakemelding per brev, e-post eller internett. Styret ønsker å legge forholdene til rette slik at flest mulig av aksjeeierne gis anledning til å delta. Aksjeeiere som ikke kan møte blir oppfordret til å stille med fullmektig. Det er utarbeidet et eget fullmaktsskjema som gjør at fullmakt kan gis til hver enkelt sak. Det er oppnevnt én person som kan stemme for aksjeeierne som fullmektig. På generalforsamlingen deltar representanter fra styret, minst én representant for valgkomiteen og revisor. Fra administrasjonen deltar som et minimum konsernsjef og finansdirektør.

I 2016 ble generalforsamlingen avholdt 9. mai, og 77,7 prosent (77,6) av den samlede aksjekapital var representert. Til sammen 85 (99) aksjeeiere var til stede eller representert ved fullmakt.

Dagsorden og gjennomføring

Dagsorden fastsettes av styret, hvor hovedpunktene følger av vedtektenes § 8. Samme paragraf fastslår også at generalforsamlingen ledes av styreleder. Konsernsjefen og øvrige medlemmer av konsernledelsen gjennomgår status for konsernet.

Alle aksjonærer har rett til å få sine saker behandlet på generalforsamlingen. Saker skal fremsettes skriftlig til styret minimum syv dager innen fristen for sending av varsel om innkallelse til generalforsamlingen. Det skal også begrunnes hvorfor saken ønskes satt på dagsordenen. Protokollen fra generalforsamlingen gjøres tilgjengelig på konsernets nettsider.

---

7. VALGKOMITÉ

Konsernets vedtekter § 9 fastslår at konsernet skal ha en valgkomité. Komiteens oppgaver er regulert i en egen instruks vedtatt av generalforsamlingen. Denne ble sist revidert på ordinær generalforsamling 9.5.16.

Hovedoppgaven er å avgi innstilling til selskapets generalforsamling om valg av medlemmer og varamedlemmer til styret. Innstillingen er begrunnet og skal særskilt angi innstilling på styreleder. I arbeidet med å finne kandidater til styret har komiteen kontakt med relevante aksjeeiere, styremedlemmer og konsernsjef.

I tillegg skal valgkomiteen fremme forslag til godtgjørelse til styrets medlemmer og varamedlemmer, og foreta en årlig evaluering av styrets arbeid.

Komiteen består av tre til fire medlemmer som skal være aksjeeiere eller representanter for aksjeeierne. Generalforsamlingen velger samtlige medlemmer til valgkomiteen, herunder lederen. Det er valgkomiteen selv som innstiller overfor generalforsamlingen om valg av medlemmer til komiteen. Funksjonstiden er to år, og komiteens medlemmer er neste gang på valg i 2018. Valgkomiteens godtgjørelse fastsettes av generalforsamlingen etter innstilling fra valgkomiteen.

Sammensetning

Nåværende komité ble valgt på ordinær generalforsamling 9.5.16 og består av:

- Morten S. Bergesen, administrerende direktør i Havfonn AS
  - Morten Strømgren, avdelingsdirektør i Nærings- og fiskeridepartementet
  - Vigdis M. Almestad, senior porteføljeforvalter i ODIN Forvaltning AS
  - Jon Hindar, selvstendig næringsdrivende, Oslo
- Bergesen er valgt til leder av komiteen.

Ingen av komiteens medlemmer er representant for daglig ledelse eller styret i Kongsberg Gruppen. Flertallet av medlemmene ansees å være uavhengig av daglig ledelse og styre. Morten S. Bergesen er administrerende direktør i Havfonn AS, som per 31.12.16 hadde en 26,02 prosent eierandel i Arendals Fossekompani ASA som per 31.12.16 hadde en 7,96 prosent eierandel i Kongsberg Gruppen. Morten S Bergesen er også styrets nestleder i Arendals Fossekompani ASA, hvor KONGSBERGs styremedlemmer Jarle Roth og Morten Henriksen har ledende stillinger. Valgkomiteen anses å ha en sammensetning som reflekterer interessene til aksjeeier-felleskapet.

Informasjon om valgkomiteen, skjema for å gi innspill på kandidater til styret og frister er gjort tilgjengelig på konsernets nettsider.

8. STYRESAMMENSETNING OG UAVHENGIGHET

På generalforsamlingen i 1999 ble det vedtatt å avvike bedriftsforsamlingen. Bakgrunnen var en avtale mellom arbeidstakerorganisasjonene og konsernet som innebar at antall ansattrepresentanter i styret ble økt fra to til tre.

Styrets sammensetning

Styret består av åtte medlemmer, og har i dag følgende sammensetning: Finn Jebsen (styreleder), Irene Waage Basili (nestleder), Morten Henriksen, Jarle Roth og Anne-Grete Strøm-Erichsen. Rune Sundt Larsen, Helge Lintvedt og Roar Marthiniusen er styremedlemmer valgt av og blant de ansatte. Detaljert informasjon om det enkelte styremedlem finnes på konsernets nettsider.

Deltakelse på styremøter og -utvalg i 2016:

Deltakelse i møter	Revisjons- Kompensa-	
	Styre	utvalg sjonsutvalg
Finn Jebsen	15	6
Irene Waage Basili	13	
Morten Henriksen	15	7
Jarle Roth	15	6
Anne-Grete Strøm-Erichsen	15	6
Rune Sundt Larsen	15	
Helge Lintvedt	15	7
Roar Marthiniusen	15	6

Det legges vekt på at det samlede styret skal ha kompetanse innen styrearbeid og selskapets hovedvirksomhet. I tillegg skal styrets medlemmer ha kapasitet til å utføre sine oppgaver.

Ifølge selskapets vedtekter skal antall styremedlemmer være mellom fem og åtte. Konsernsjefen er ikke styremedlem.

Styret velges for to år av gangen, og velger sin egen leder. Finn Jebsen er valgt til styrets leder.

Styrets uavhengighet

Alle aksjeeiervalgte styremedlemmer anses som selvstendige og uavhengige av konsernets administrative ledelse.

Tilsvarende gjelder i forhold til vesentlige forretningsforbindelser. Jarle Roth tiltrådte i august 2016 som konsernsjef i Arendals Fossekompani ASA, som ved årsskiftet hadde en eierandel i Kongsberg Gruppen ASA på 7,96 (7,96) prosent. Morten Henriksen har også en ledende stilling i samme selskap. Styret mener det er positivt at langsiktige aksjeeiere er representert i styret. Det blir lagt vekt på at det ikke skal foreligge interessekonflikter mellom eiere, styret, administrasjonen og selskapets øvrige interessenter.

Blant de aksjeeiervalgte styremedlemmene er det tre menn og to kvinner, det vil si en kvinneandel på 40 prosent.

Valg av styre

Generalforsamlingen velger de fem aksjeeiervalgte representantene til styret. Valgkomiteen utarbeider en innstilling på aksjeeieres kandidater til styret i forkant av valget. Innstillingen blir tilgjengeliggjort aksjeeierne samtidig med innkallingen til generalforsamlingen. Vedtak om styrets sammensetning skjer ved simpelt flertall. Den norske stat eier 50,001 prosent av aksjene i KONGSBERG, og kan i prinsippet utøve kontroll over valget av aksjeeiernes styremedlemmer. Tre av styrets medlemmer velges av og blant de ansatte i konsernet.

Medlemmene velges for to år av gangen med mulighet for gjenvalg. Samtlige styremedlemmer er på valg i 2017.

Styremedlemmenes aksjeholdning

De aksjeeiervalgte styremedlemmene har per 31.12.16 følgende beholdning av aksjer i konsernet: Finn Jebsen, styrets leder, eier 20.000 (20.000) aksjer gjennom sitt heleide selskap Fateburet AS. De ansattvalgte styremedlemmene har følgende beholdning av KONGSBERG aksjer per 31.12.16: Roar Marthiniusen eier 5.814 (5.529) aksjer.

9. STYRETS ARBEID

Styrets oppgaver

Styret har det overordnede ansvaret for forvaltning av konsernet og for å føre tilsyn med daglig ledelse og konsernets virksomhet. Dette innebærer at styret har ansvaret for å etablere kontrollsystemer og ansvaret for at konsernet drives i samsvar med fastsatt verdigrunnlag, etiske retningslinjer og eiernes forventninger til en bærekraftig og samfunnsansvarlig drift. Styret skal først og fremst ivareta

alle aksjeeiernes interesser, men det har også et ansvar for selskapets øvrige interessenter.

Hovedoppgavene består i å bidra til at konsernet blir konkurransedyktig, og at det utvikler seg og skaper verdier. Videre skal styret delta i utformingen av, og vedta, konsernets strategi, utføre nødvendige kontrollfunksjoner og sikre at konsernet er tilfredsstillende ledet og organisert. Styret setter mål for finansiell struktur og vedtar selskapets planer og budsjetter. Saker av stor strategisk eller økonomisk betydning for konsernet blir behandlet i styret. I saker av vesentlig karakter hvor styreleder eller andre styremedlemmer har vært aktivt engasjert, vil dette bli opplyst om i saksbehandlingen og behandlet av styret i hvert enkelt tilfelle. Oppgavene er ikke statiske, og fokuseringen vil være avhengig av konsernets behov i øyeblikket. Styret ansetter konsernsjef, etablerer arbeidsinstruks og fullmakter, og foretar lønnsfastsettelse for denne.

Styreinstruks

Styrets instruks er gjenstand for gjennomgang i styret hvert andre år og blir revidert ved behov. Gjeldende instruks ble sist fremlagt for styret i februar 2017. Instruksen omfatter følgende punkter: innkalling til styremøte, innkallingsfrist, forutgående saksbehandling, styremøtet, styrets beslutninger, føring av protokoll, styrets kompetanse og saker som skal styrebehandles, styrets og daglig leders arbeidsdeling, forholdet mellom datterselskap og morselskap, uavhengighet og inhabilitet, hovedprinsipper for styrets arbeid ved en eventuell selskapsovertakelse, fortrolighet og taushetsplikt og forholdet til lovgivning, vedtekter og instruks. Styreinstruksen kan leses på konsernets nettsider.

Styret kan i enkeltsaker vedta å fravike instruksen.

Instruks for konsernsjefen

Det er gjennomført en klar arbeidsdeling mellom styret og daglig ledelse. Styreleder har ansvaret for at styrearbeidet gjennomføres på en effektiv og korrekt måte i henhold til de oppgaver styret har.

Konsernsjefen har ansvaret for selskapets operative ledelse. Styret har utarbeidet en egen instruks for konsernsjefen. Instruksen gjennomgås av styret hvert andre år og revideres etter behov. Gjeldende instruks ble sist fremlagt for styret i februar 2017.

Finansiell rapportering

Styret mottar 10 ganger per år økonomirapporter hvor selskapets økonomiske og finansielle status kommenteres. Rapporten er en finansiell fremstilling av hva som har skjedd i konsernets operative og administrative funksjoner i gjeldende periode. Økonomirapporten danner grunnlag for intern styring og kommunikasjon om status og nødvendige tiltak. Hvert kvartal utarbeides det en finansiell kvartalsrapport som er grunnlaget for den eksterne finansielle rapporteringen. Denne rapporten behandles i konsernets revisjonsutvalg før den legges frem for og godkjennes av styret. Rapporten gjøres offentlig tilgjengelig etter styrebehandling.

Møteinnkalling og møtebehandling

Styret fastsetter hvert år faste styremøter. Normalt avholdes det åtte møter. I tillegg blir det innkalt til ekstra møter etter behov. I 2016 ble det avholdt 15 (10) styremøter hvorav syv var ekstraordinære, av disse var tre styrebehandling uten møte. Styremøtene hadde 98 (94) prosent møtedeltakelse i 2016.

Alle styrets medlemmer mottar regelmessig informasjon om selskapets operasjonelle og finansielle utvikling i god tid før de fastsatte styremøtene. Selskapets forretningsplan, strategi og risiko er regelmessig gjenstand for gjennomgang og vurdering av styret. Styrets medlemmer har fri tilgang til å konsultere konsernledelsen dersom de føler behov for det. Styret utarbeider og fastsetter en årlig plan med fastlagte temaer for styremøtene. Normalt er det konsernsjefen som foreslår agendaen til hvert enkelt styremøte. Den endelige agendaen blir besluttet i samråd mellom konsernsjef og styrets leder.

På styremøtene deltar, foruten styremedlemmene selv, konsernsjef, finansdirektør, øvrige konserndirektører etter behov, samt juridisk direktør (styresekretær). Øvrige deltakere blir innkalt etter behov.

Styret vedtar saker av vesentlig betydning for konsernet. Dette dreier seg blant annet om godkjenning av års- og kvartalsregnskaper, strategi og strategiske planer og godkjenning av investeringer, kontrakter, samt oppkjøp og salg av virksomheter der konsernets fullmaktsmatrise eller konsernets direktiv vedrørende betydelige tilbud, kontrakter eller rammeavtaler krever dette.

Nye styremedlemmer orienteres om konsernets gjeldende strategi og historiske forhold relatert til konsernets aktuelle situasjon.

Taushetsplikt – kommunikasjon mellom styret og aksjeeiere

Styrets forhandlinger og protokoller er i prinsippet konfidensielle, med mindre styret bestemmer noe annet eller det er åpenbart at det ikke er behov for slik behandling. Dette følger av styreinstruksen.

Kompetanse

Hele styret har gjennomført program for å gi medlemmer innsikt i konsernets aktivitet. I den forbindelse gjennomføres det reiser til ulike deler av konsernets virksomhet. Formålet med reisene er å øke styrets innsikt i de forretningsmessige aktiviteter i området.

Habilitet

Styret forholder seg til reglene om inhabilitet slik de fremgår av Allmennaksjeloven (ASAL) § 6–27 og i styrets egen instruks. I 2016 avsto to styremedlemmer fra å delta i behandlingen av en sak i ett møte på grunn av inhabilitet.

Bruk av styreutvalg

Styret har to underutvalg: et revisjonsutvalg og et kompensasjonsutvalg. For begge utvalgene gjelder at de virker som saksforberedende organer for styret, er bare ansvarlig overfor det samlede styret og kun har innstillende myndighet overfor dette. I tillegg opprettes det utvalg ved behov, som for eksempel ansettelsesutvalg.

Styrets revisjonsutvalg

Revisjonsutvalget skal støtte styret i utøvelse av sitt ansvar for regnskapsrapportering, revisjon, intern kontroll og den samlede risikostyring. Revisjonsutvalget er også et forberedende organ med tanke på ikke-finansiell compliance. Utvalget er sammensatt av to aksjeeiervalgte styremedlemmer og ett styremedlem fra de ansattevalgte. Konsernets finansdirektør og konsernets valgte revisor deltar normalt på møtene. Konsernsjef og øvrige styremedlemmer har rett til å delta etter eget ønske. I løpet av 2016 ble det avholdt syv (seks) møter, hvorav ett ekstraordinært.

Medlemmer: Morten Henriksen (leder), Jarle Roth og Helge Lintvedt. Instruks for revisjonsutvalget finnes på konsernets nettsider.

Styrets kompensasjonsutvalg

Utvalget skal forberede styrets behandling av spørsmål knyttet til kompensasjon, lederutvikling og mangfold. Dette inkluderer bl.a. behandling av saker tilknyttet konsernsjefens betingelser, og prinsipielle spørsmål knyttet til lønnsnivå, bonussystem, pensjonssystem/vilkår, ansettelsesavtaler og liknende for ledende ansatte. Utvalget forbereder også saker vedrørende øvrige forhold knyttet til kompensasjon, som utvalget finner er av særlig betydning for konsernets konkurranseposisjon, profil, rekrutteringsevne omdømme, osv. Videre forbereder utvalget behandlingen av konsernets lederutviklingsplaner, ledervurderinger og etterfølgelsesplan for ledere, med særlig vekt på å sikre mangfold.

Utvalget er sammensatt av styrets leder, ett aksjeeiervalgt styremedlem og ett ansattvalgt styremedlem. Konsernsjefen har rett til å delta i utvalgets møter når han ønsker, unntatt ved behandling av hans personlige forhold. I løpet av 2016 ble det avholdt seks (syv) møter.

Medlemmer: Finn Jebsen (leder), Anne-Grete Strøm-Erichsen og Roar Marthiniusen. Instruks for kompensasjonsutvalget finnes på konsernets nettsider.

Styrets egnevaluering

Hvert år har styret et utvidet møte der styret evaluerer sitt og konsernsjefens arbeid. I denne forbindelse vurderer også styret seg selv i forhold til anbefaling for eierstyring og selskapsledelse. Styrets evaluering gjøres tilgjengelig for valgkomiteen. Det gjennomføres årlige, individuelle samtaler mellom styrets leder og de øvrige styremedlemmene.

10. RISIKOSTYRING OG INTERNKONTROLL

Styrets ansvar og formål med internkontroll

KONGSBERG bygger sitt internkontroll- og risikostyrings-system for finansiell rapportering på det internasjonale anerkjente rammeverket COSO.

Konsernet har etablert en desentralisert styringsmodell med delegert resultatansvar. Kontrollmiljøet er derfor distribuert i henhold til konsernets styringsmodell, og det er den enkelte enhets ansvar å påse at det er tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å gjennomføre en forsvarlig internkontroll. Konsernet har i 2016 videreutviklet styringssystemet med ytterligere beskrivelse av styringsmodell, roller og ansvar, internkontroll mv. Det overordnede styringsdokumentet beskriver krav til internkontroll, og gir rammebetingelser for enhetenes ansvar.

Administrasjonen utarbeider 10 ganger per år driftsrapport-er som oversendes styremedlemmene. I tillegg publiseres kvartalsvise økonomirapporter (kvartalsrapport) til finansmarkedet. Revisjonsutvalget gjennomgår konsernets kvartalsrapport i forkant av styremøtet. Revisor deltar i revisjonsutvalgets møter, og møter hele styret ved avleggelse av foreløpig årsregnskap og ellers ved behov.

Styrets årlige gjennomgang og rapportering

Den årlige gjennomgangen i styret av de strategiske planene og budsjettet danner grunnlaget for styrets behandling og beslutninger av saker gjennom året. Konsernets risikoer er også en del av disse gjennomgangene. I tillegg foretas det en kvartalsvis gjennomgang av status og av mer operative risikoer. HMS-forhold gjennomgås kvartalsvis av styret. Risikovurdering og status på konsernets arbeid med compliance og samfunnsansvar rapporteres årlig til styret.

I konsernets årsberetning beskrives selskapets finansielle stilling og risikoaspekter på en grundig måte.

Styret foretar årlig en gjennomgang av viktige styringsdokumenter i konsernet for å sikre at disse er oppdatert og dekkende for relevante områder.

Etterlevelse av verdigrunnlag, etikk og samfunnsansvar

KONGSBERG legger vekt på at verdier og etiske retningslinjer skal være en integrert del av forretningsvirksomheten. Det forventes at medarbeidere og samarbeidspartnere utviser en høy etisk standard, og etterlever gjeldende regler.

Arbeidet med en systematisk videreutvikling og oppfølging av viktige områder for etterlevelse av lover, regler og interne retningslinjer har blitt videreført i 2016. Konsernets forretningssetiske retningslinjer er revidert og oppdatert i 2016. Konsernet har fortsatt særskilt fokus på antikorrupsjonsprogrammet, hvor opplæring av ansatte, samarbeid med forretningspartnere om antikorrupsjonstiltak samt opplæring og revisjon av markedsrepresentanter har vært de viktigste elementene. Det er også et særlig stort fokus på eksportkontroll og sanksjoner. Konsernet har compliance-funksjoner både på konsernnivå og i forretningsområdene. På samme måte som for finansiell rapportering er internkontrollen etablert i henhold til en desentralisert styringsmodell. KONGSBERGs compliance-program koordineres og overvåkes fra konsernnivå.

Det er etablert rutiner for varsling og oppfølging av kritikkverdige forhold. I 2016 har konsernet videreutviklet varslingsystemet med en web-basert varslingskanal som fra 2017 vil omfatte alle ansatte globalt, og som gir mulighet til ekstern varsling og anonymitet for varsler.

Konsernet har et etisk råd hvis formål er å bidra til høy etisk bevissthet, god atferd og å sikre et godt omdømme for KONGSBERG.

11. GODTGJØRELSE TIL STYRET

Generalforsamlingen fastsetter årlig styrets godtgjørelse. Forslag til godtgjørelse fremsettes av leder for valgkomiteen. Fra generalforsamlingen i 2016 frem til neste ordinære generalforsamling er den samlede godtgjørelsen til styrets medlemmer NOK 2.028.000 (NOK 1.973.000).

Godtgjørelsen fordeler seg som følger:

- Styreleder NOK 445.000 (NOK 432.000)
  - Styrets nestleder NOK 239.000 (NOK 233.000)
  - Øvrige styremedlemmer NOK 224.000 (NOK 218.000)
- I tillegg mottar revisjonsutvalgets medlemmer NOK 9.900

(NOK 9.600) per møte, maksimalt NOK 48.000 (NOK 48.000) per år. Utvalgets leder mottar NOK 11.200 (NOK 10.900) per møte, maksimalt NOK 54.500 (NOK 54.500) per år.

Kompensasjonsutvalgets medlemmer mottar NOK 9.200 (NOK 8.900) per møte, maksimalt NOK 44.500 (NOK 44.500) per år. Utvalgets leder mottar NOK 10.400 (NOK 10.100) per møte, maksimalt NOK 50.500 (NOK 50.500) per år.

Styremedlemmenes honorarer er ikke knyttet til resultat, opsjonsprogram eller liknende. Det er ikke utbetalt godtgjørelse ut over ordinært styrehonorar. Ingen av styrets aksjeeiervalgte medlemmer har oppgaver for selskapet ut over styrevervet, og ingen har avtale om pensjonsordning eller etterlønn fra selskapet.

12. GODTGJØRELSE TIL LEDENDE ANSATTE

Retningslinjer

Styret har utarbeidet egne retningslinjer for fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte. Konsernsjefens betingelser fastsettes av styret. Styret gjennomfører årlig en grundig vurdering av lønn og annen godtgjørelse til konsernsjef. Vurderingen baseres på markedsundersøkelser for tilsvarende stillinger.

Strukturen i belønningssystemet for de øvrige medlemmene av konsernledelsen fastsettes av styret, og legges frem for generalforsamlingen til orientering. Betingelsene fastsettes av konsernsjefen etter konsultasjon med styrets leder.

Styrets holdninger når det gjelder lederlønninger er at de skal være konkurransedyktige og motiverende, men ikke ledende når det gjelder nivå. Belønningssystemet består av basislønn, bonus-, pensjons-, etterlønsordning, langtidsincentivordning (LTI) og naturalytelser.

Retningslinjene for fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte legges frem for generalforsamlingen. Retningslinjene er bindende for LTI-ordningen og veiledende for de øvrige.

Resultatavhengig godtgjørelse

Styret vedtok et nytt bonussystem for ledende ansatte i 2006. Ordningen videreføres i 2016 i en noe justert form. Resultatavhengig godtgjørelse er knyttet til resultatfremgang, resultatmargin og individuelle mål. Utbetaling av resultatavhengig lønn kan maksimalt utgjøre 50 prosent av grunnlønn. Nærmere beskrivelse av ordningen er gitt i note 28, "Erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte" i årsrapport for 2016. Konsernet hadde i 2016 91 ledere som omfattes av et belønningssystem med et individuelt prestasjonselement.

Bonussystemet imøtekommer retningslinjer for lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte i foretak og selskaper med statlig eierandel. Hovedendringene fra foregående år er nedjustering av maksimal opptjeningsprosent samt direkte utbetaling av margin og individuell komponent. Fremgangs-

komponenten går inn i bonusbanken. Tidligere gikk all bonusopptjening inn i bonusbank før utbetaling. Ordningen videreføres i 2017.

Langtidsincentiv (LTI)

Styret vedtok i 2012 å innføre en LTI-ordning som en del av den faste godtgjørelsen for konsernsjef og øvrige medlemmer av konsernledelsen. Programmet er i 2016 endret til en variabel ytelse. Det er innført kriterier for oppnåelse, og rammene for godtgjørelse er oppjustert til 30 prosent av årlig grunnlønn for konsernsjef og 20-25 prosent for øvrige medlemmer av konsernledelsen. Begrunnelsen for dette er å være konkurransedyktig med sammenlignbare selskaper. Nærmere beskrivelse av systemet er gitt i note 28 til årsregnskapet for 2016.

Betingelser

Ytelser til konsernledelsen og styret er beskrevet i notene 28 og 29 til årsregnskapet for 2016.

13. INFORMASJON OG KOMMUNIKASJON

Årsregnskap og årsberetning – periodisk rapportering

Konsernet legger normalt frem et foreløpig årsregnskap i februar. "Årsrapport og bærekraftrapport" gjøres tilgjengelig for aksjeeiere og øvrige interessenter i mars/april. Ut over dette rapporteres regnskapstall kvartalsvis. Øvrig informasjon knyttet til bærekraft og samfunnsansvar finnes på konsernets nettsider. Konsernets finanskalender gjøres kjent gjennom børsmelding, på konsernets nettsider og i årsrapporten.

Annen markedsinformasjon

Det arrangeres åpne investorpresentasjoner i forbindelse med at års- og kvartalsresultater for konsernet blir lagt frem. Her gjennomgår konsernsjefen resultater med bistand fra finansdirektør og kommenterer markeder og fremtidsutsikter. Øvrige medlemmer fra konsernledelsen deltar etter behov. Det arrangeres også en årlig kapitalmarkedsdag hvor direktørene for forretningsområdene deltar. På den årlige kapitalmarkedsdagen er normalt hele konsernledelsen til stede.

Presentasjonene i forbindelse med års- og kvartalsresultater gjøres tilgjengelige på www.newsweb.no og konsernets nettsider samtidig med presentasjonen. Års- og kvartalsresultat gjøres også tilgjengelig via webcast. Ut over dette holdes det løpende dialog og presentasjoner for analytikere og investorer.

Konsernet anser det som svært viktig å informere eiere og investorer om konsernets utvikling og økonomiske og finansielle status. Det blir lagt vekt på at aksjemarkedet får lik og samtidig informasjon. I samtale med aksjeeiere og analytikere legges varsomhetsprinsippet i forhold til forfordeling av informasjon til grunn.

Konsernet har direktiver som omhandler kommunikasjon med investormarkedet og behandling av innsideinformasjon. Det vektlegges likebehandling av samtlige aksjeeiere.

14. SELSKAPSOVERTAKELSE

Konsernet har ingen forsvarsmekanismer mot aksjeoppkjøp i sine vedtekter, og har heller ikke iverksatt andre tiltak som begrenser muligheten for å kjøpe aksjer i selskapet. Den norske stat eier 50,001 prosent av aksjene. Omsetteligheten av disse aksjene er avhengig av vedtak i Stortinget. Styrets instruks inneholder et punkt som omhandler hovedprinsippene for hvordan styret skal opptre ved eventuelle overtakelsestilbud. Her heter det blant annet at styret skal bidra til at aksjeeierne i KONGSBERG blir behandlet likt og at virksomheten ikke blir unødig forstyrret.

Dersom det fremmes et bud på selskapet, skal styret avgis en uttalelse med en begrunnet vurdering av budet og ved behov skal det også avgis en uavhengig vurdering av tredjepart. Vurderingen skal blant annet ta hensyn til hvordan et eventuelt oppkjøp vil innvirke på den langsiktige verdiskapingen i KONGSBERG.

Dersom det fremmes et bud på selskapets aksjer, vil selskapet ikke begrense andre å fremme tilsvarende bud på selskapets aksjer, med mindre dette åpenbart kan begrunnes i selskapets og aksjeeiernes felles interesse. Selskapet vil i tilfelle bud på selskapets aksjer offentliggjøre informasjon som er informasjonspliktig i henhold til lover og regler for selskaper notert på Oslo Børs.

15. REVISOR

Revisors forhold til styret

Konsernets revisor blir valgt av generalforsamlingen. Hovedtrekkene i revisors planlagte arbeid legges frem for revisjonsutvalget én gang i året.

Revisor deltar alltid under styrets behandling av det foreløpige årsregnskapet. Styret blir i den forbindelse orientert om det foreløpige årsregnskapet og saker som opptar revisor spesielt, herunder eventuelle uenigheter mellom revisor og administrasjonen. Revisor deltar i tillegg normalt i revisjonsutvalgsmøtene.

Revisjonsutvalget avholder årlige møter med revisor hvor det gjennomgås en rapport fra revisor som omhandler selskapets regnskapsprinsipper, risikoområder og interne kontrollrutiner.

Minimum én gang i året avholdes møte mellom revisor, styrets revisjonsutvalg og styret uten at konsernsjef eller andre fra ledelsen er til stede.

Revisor har lagt frem en skriftlig erklæring for styret på oppfyllelse av fastsatte uavhengighetskrav mellom revisor og konsernet, jf. revisorloven.

Konsernet har styrebehandlet retningslinjer for det forretningsmessige forholdet mellom revisor og konsernet.

Revisjonsselskapet Ernst & Young AS benyttes som konsernrevisor. Noen mindre selskaper i konsernet bruker andre revisjonsselskaper. Enkelte utenlandske selskaper har ikke revisor da dette ikke er en del av de lokale kravene. I tillegg til ordinær revisjon har selskapet utført rådgivning. Det vises til note 30 i konsernregnskapet.

Styret vil med jevne mellomrom vurdere om revisor i tilstrekkelig grad utøver en tilfredsstillende kontrollfunksjon, og revisors øvrige konkurransedyktighet.

16. LEDELSEN OG INTERNE PROSEDYRER

Dette punktet omfattes ikke av anbefalingen.

Konsernsjefen

Styret har vedtatt instruks for konsernsjefen, ref. punkt 9.

Konsernledelsen

Konsernledelsen består for tiden av ni personer. Foruten konsernsjefen består ledelsen av finansdirektør, konserndirektører for de fire områdene Kongsberg Maritime, Kongsberg Defence Systems, Kongsberg Protech Systems og Kongsberg Digital, konserndirektør forretningsutvikling, konserndirektør samfunnskontakt og konserndirektør stabsfunksjoner. Konsernsjefen utnevner medlemmer til konsernledelsen.

Konsernledelsens hovedoppgave er den operasjonelle drift av konsernet, hvor det er konsernets totalitet som er førende for de avgjørelser som tas. Konsernledelsens øvrige oppgaver knytter seg blant annet til strategisk utvikling av konsernet, evaluering og utvikling av konsernets forretningsområder og

forhold av prinsipiell betydning for konsernet. Konsernledelsen gjennomfører årlig en evaluering av eget arbeid og arbeidsform.

Ledelsen møtes regelmessig og har ellers jevnlig kontakt på operasjonell basis. Ledelsen gjennomfører månedlig resultat- og budsjettoppfølging med de resultatansvarlige enheter i konsernet. Konsernet følger det overordnede prinsippet med forpliktelse på avtalt mål, og praktiserer derfor en desentralisert styringsform som gir de enkelte enheter handlefrihet med tilhørende ansvar.

Executive Steering Group (ESG)

Konsernet opprettet i 2013 "Executive Steering Group" (ESG) for hvert enkelt forretningsområde, hvis formål er å effektivisere beslutnings- og oppfølgingsprosedyrer blant annet ved å flytte flere av de sentrale beslutninger knyttet til det enkelte forretningsområde til det aktuelle forretningsområdes ESG. ESG ledes av konsernsjef. Øvrige faste medlemmer er konsernets finansdirektør, konserndirektør forretningsutvikling og konserndirektør stabsfunksjoner. Deltakere på ESG for det enkelte forretningsområdet er områdets leder, samt hele eller deler av forretningsområdets ledergruppe.

Interne styrer

Konsernets datterselskaper har egne styrer, som består av interne ledere og ansatte. Administrerende direktør i eierselskapet, eller den administrerende direktør bemyndiger, vil være styrets leder i datterselskapene. Oppnevning av styre og styrets arbeid i datterselskaper skal skje i henhold til konsernets prinsipper for god eierstyring.

Retningslinjer for aksjehandel

Selskapet har nedfelt interne retningslinjer, primært rettet mot selskapets primærinnsidere, for handel i selskapets aksjer. Disse retningslinjene blir jevnlig oppdatert i henhold til de til enhver tid gjeldende lover og regler. Retningslinjene pålegger blant annet primærinnsidere intern klareringsplikt med konsernsjefen før det kjøpes eller selges KONGSBERG-aksjer.

04

BÆREKRAFT

OM BÆREKRAFTRAPPORTEN

Formålet med rapporten er å gi interessenter som berøres eller har interesse av vår virksomhet, informasjon om hvordan KONGSBERG arbeider med bærekraft og samfunnsansvar.

Kongsberg Gruppen (KONGSBERG) er et internasjonalt teknologikonsern som leverer avanserte og pålitelige teknologiske løsninger som bidrar til sikkerhet, trygghet og effektivitet i komplekse operasjoner og under ekstreme forhold. KONGSBERG samarbeider med globale kunder innen forsvars-, maritim-, olje- og gass-, fiskeri- og romfartsindustrien.

Rapporten omfatter perioden 1.1.16 til 31.12.16, og tar for seg temaer som er viktige for oss og våre interessenter.

Eventuelle vesentlige hendelser i perioden 1.1.17 til 8.3.17 vil også være omtalt. Alt tallmateriale er knyttet til regnskapsåret 2016.

Endringer i rapporteringsgrunnlaget siden forrige rapport

Det er ingen vesentlige endringer i rapporteringsgrunnlaget fra 2015 til 2016.

Begrensninger i rapporten

Rapporten omhandler kun selskaper hvor vi eier 50 prosent eller mer. Miljødataene omfatter alle norske enheter, alle produksjonsenheter verden over og de største kontorene utenfor Norge.

Informasjonen i rapporten er basert på opplysninger innhentet fra ulike deler av konsernet. Selv om det er lagt vekt på at opplysningene skal være fullstendige og korrekte, vil noen av opplysningene være basert på estimater.

Prosess for å definere innholdet

Innholdet i rapporten er i stor grad definert ut fra det vi har kalt "Fokusområder for 2016–2017". Fokusområdene er et resultat av en vesentlighetsanalyse gjennomført i 2015.

I tillegg er fokusområdene et resultat av mål- og aktivitetsoversikt som er besluttet av konsernledelsen, og i siste instans konsernets styre.

I denne rapporten har vi også i år valgt å gi noen eksempler på det vi har kalt bærekraftig innovasjon. Vi har tatt utgangspunkt i FNs 17 globale mål verden bør løse innen 2030. Teknologitvilling er avgjørende for å skape et mer bærekraftig samfunn, og her kan KONGSBERG som teknologiselskap spille en nøkkelrolle. Rapporten er utformet etter prinsippene til Global Reporting Initiative (GRI), og som en følge av at vi er tilsluttet FN-initiativet Global Compact.

INNHold

Om bærekraftrapporten	115
Rammeverk for utarbeidelse av bærekraftrapporten	116
KONGSBERGs vesentlighetsanalyse	117
Konsernsjef Geir Håøy	119
KONGSBERG i verden	121
Ansvarlig næringsvirksomhet	126
Vi støtter barn og unge til økt realfagkompetanse	127
Bidrag til idrett, kultur og sosiale formål	128
Organisasjon og styringssystemer	129
Ansvarlig skatt	130

BÆREKRAFTIG INNOVASJON	131
Teknologi for globale utfordringer	132
<i>Tema:</i>	
Offshore fiskeoppdrett	133
Vind off-/onshore	133
Havrommet	134
Strategisk infrastruktur	134
Sikkerhet og suverenitet	135
Fra teori til praksis – sommerjobbprogram	136

HVA HAR VI OPPNÅDD?	137
<i>Fokusområde 2016–2017:</i>	
Strategi for bærekraft	138
Forretningsetikk	139
Antikorupsjon	140
Menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter	142
Bærekraft og samfunnsansvar i leverandørkjeden	143
Klimautfordringen	144
Våre medarbeidere	145
Mangfold og likestilling	147

KLIMA OG MILJØ	148
Klima- og miljøregnskap 2016	149
MÅL OG RAPPORTERING	152
Mål og aktiviteter for bærekraft og samfunnsansvar	153
Bærekraftige nøkkeltall	157
Ekstern rapportering	160
Global reporting initiativ (GRI)	161
Revisjonsberetning	166

RAMMEVERK FOR UTARBEIDELSE AV BÆREKRAFTRAPPORTEN

Stortingsmelding nr. 27 (2013-2014) – Et mangfoldig og verdiskapende eierskap

Den norske stat eier 50,001 prosent av aksjene i selskapet. Statens eierandel blir forvaltet av Nærings- og fiskeridepartementet. Prosessen vi har benyttet for å definere innholdet i rapporten sikrer at vi rapporterer i henhold til de forventninger som stilles til oss gjennom stortingsmeldingen.

Global Compact

Konsernet sluttet seg til FN-initiativet UN Global Compact i 2006. Det betyr blant annet at vi hvert år oversender FN en rapport som beskriver de aktiviteter og fremganger vi har hatt, knyttet til området bærekraft. Konsernets bærekraftsrapport fungerer som en slik rapport – COP (Communication on Progress). Vi mener rapporten tilfredsstillende Global Compacts kriterier for Advanced Level. For flere detaljer om Global Compact, se deres hjemmeside, www.unglobalcompact.org

Global Reporting Initiative (GRI)

Vi benytter GRIs retningslinjer for frivillig rapportering av bærekraftig utvikling. Retningslinjene omfatter økonomiske, miljømessige og sosiale dimensjoner knyttet til virksomheten, og er det ledende globale initiativ på området.

I 2015 gjennomførte vi en vesentlighetsanalyse for å identifisere de mest vesentlige bærekrafttemaene for KONGSBERG og for våre viktigste interessenter. Dette er nærmere beskrevet på de to neste sidene.

Vår rapporteringspraksis er, etter vår oppfatning, i all hovedsak i samsvar med GRIs rapporteringsprinsipper. GRI G4 anvender en klassifisering som viser i hvilket omfang et selskap bruker GRIs definisjoner og opplysningskrav, henholdsvis Core eller Comprehensive. KONGSBERG har valgt å rapportere på nivå Core.

På rapportens siste sider finnes en henvisning til de enkelte GRI-indikatorer og hvor i rapporten de omtales. For flere detaljer om GRI, se deres hjemmeside, www.globalreporting.org

Regnskapsloven

Regnskapsloven stiller krav om at store foretak i årsberetningen eller i egen rapport må rapportere på sitt samfunnsansvar. Redegjørelsen skal dekke hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, det ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon.

I egen forskrift er det gjort vedtak om at rapportering i henhold til FNs Global Compact eller Global Reporting Initiative (GRI) kan erstatte kravet om redegjørelse i årsberetningen.

Det er vår vurdering at bærekraftsrapport for 2016 er fullt ut dekkende og i henhold til regnskapslovens krav.

Styrebehandling

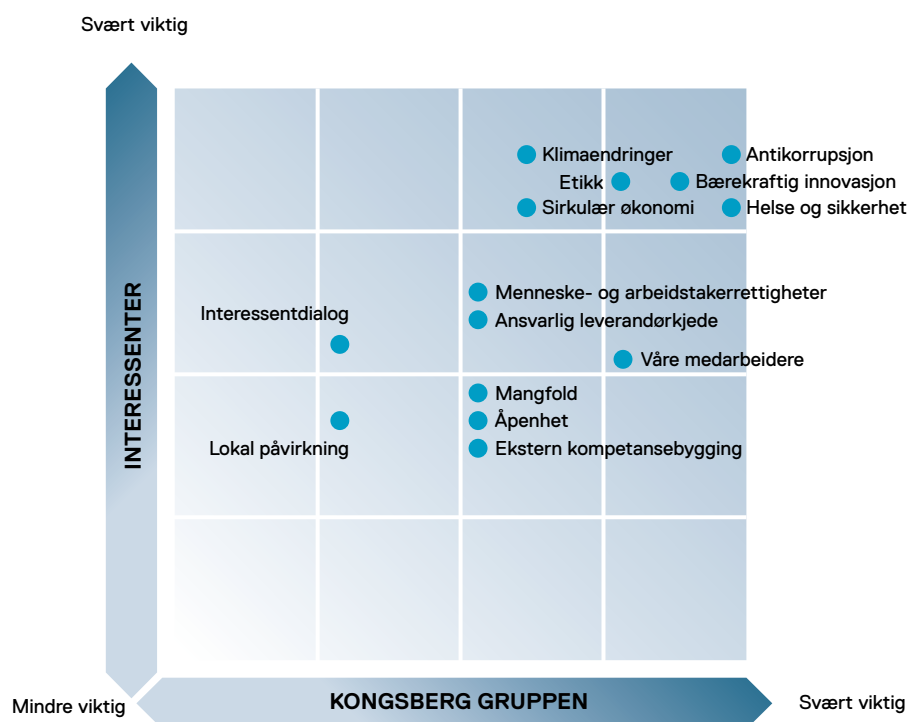
Konsernets bærekraftsrapport er i sin helhet behandlet og godkjent av konsernledelsen og konsernets styre.

Ekstern verifisering

Rapporten er verifisert av tredjepart, revisjonsselskapet Deloitte. Se revisoruttalelse [side 166](#).

KONGSBERGS VESENTLIGHETSANALYSE

KONGSBERG rapporterer etter GRIs retningslinjer for bærekraftrapportering. Fra og med 2015 følger vi versjonen GRI G4.

En forutsetning for å rapportere etter GRI G4 er blant annet at man har gjennomført en vesentlighetsanalyse for å identifisere de mest vesentlige bærekrafttemaene for konsernet og dets viktigste interessenter. Dette skal igjen reflekteres i bærekraftrapporten.

KONGSBERG vil foreta slike analyser periodisk. Analysen gjort i 2015 ble gjennomført i to trinn:

1. En intern analyse knyttet til hva vi mener er viktige bærekrafttema for KONGSBERG. Her deltok representanter fra forretningsområdene og konsernets fagpersoner innen området.
2. En tilsvarende analyse av hva interessenter mener er viktige bærekrafttema. Analysen ble gjennomført med noen "en til en"-møter, de øvrige ble analysert ut fra vår kjennskap til interessenten og informasjon på deres nettsider. Interessenter som var med i analysen var eiere, kunder, fag-/bransjeorganisasjoner og frivillige organisasjoner.

Analysen viser at de interne vurderinger stort sett er sammenfallende med vektleggingen fra våre interessenter. Imidlertid er temaene klima og sirkulær økonomi vurdert viktigere av våre interessenter enn hva temaene er vurdert internt.

På neste side følger en beskrivelse av hva vi legger i de forskjellige bærekrafttemaene som er vurdert som de mest vesentlige, samtidig som vi beskriver hvorfor dette er viktig for oss.

I tillegg til temaene nevnt i analysen er det selvfølgelig en rekke andre som også er viktige for KONGSBERG, for eksempel ligger en sunn økonomi og verdiskaping til grunn for hele virksomheten, og kvalitet på produktene vi leverer er også en forutsetning. Det samme er overholdelse av eksportregelverk og IT-sikkerhet, for å nevne noen. Dette er sentrale temaer, men ikke i en bærekraft-/samfunns-ansvarssammenheng, og omtales derfor i liten grad i denne bærekraftrapporten.

	HVA LEGGER VI I BEGREPET	HVORFOR ER TEMAET VIKTIG FOR OSS
ANTI-KORRUPSJON	Korrupsjon, bestikkelser, tilretteleggingsbetaling, representasjon og gaver, oppfølging av markedsrepresentanter, hvitvasking etc.	Korrupsjon er ødeleggende for innovasjon, entreprenørskap, markedsmekanismer og økonomisk stabilitet, som et fungerende næringsliv er avhengig av. Det kan medføre betydelige straffe-reaksjoner, tap av kontrakter og omdømmetap.
ETIKK	Etikk omfatter våre verdier og vår kultur og bedriftsinterne forhold som menneskerettigheter, arbeidsmiljø, helse og sikkerhet, klima og miljø, etc. Det omfatter også temaer knyttet til våre eksterne interessenter.	Etisk fremferd er avgjørende for vårt langsiktige omdømme og forretningsdrift. Dette gjenspeiles i våre etiske retningslinjer, som uttrykker våre grunnholdninger og forteller hvordan vi skal opptre og forholde oss til kolleger, kunder og samfunnet generelt.
ÅPENHET	Åpen, ansvarlig og korrekt informasjon, land-til-landrapportering.	Det forventes fra våre interessenter at vi er åpne om hvordan virksomheten drives. Åpenhet skaper tillit internt og eksternt.
LOKAL PÅVIRKNING	Arbeidsplasser lokalt (direkte og indirekte), lokale innkjøp, infrastruktur, investeringer og donasjoner/sponsing av lokale aktiviteter (kultur, sosiale formål etc.).	Som en betydelig aktør i mange lokalsamfunn er det viktig for oss å bidra positivt til utviklingen av disse samfunnene.
MENNESKE- OG ARBEIDSTAKER-RETTIGHETER	Barnearbeid, rettigheter for minoritetsgrupper, diskriminering, konfliktmineraler, evaluering av mulige brudd på rettighetene, rett til organisering, arbeidstid, levelønn etc.	Som en ansvarlig samfunnsaktør ser vi det som vårt ansvar å overholde internasjonale retningslinjer knyttet til disse temaene, både i forhold til våre medarbeidere og våre eksterne interessenter.
ANSVARLIG LEVERANDØRKEJDE	Antikorrupsjon, klima og miljø, menneske- og arbeidstakerrettigheter, helse og sikkerhet, etikk etc.	Et systematisk og godt arbeid med samfunnsansvar i leverandørkjeden inngår i vår strategi for ansvarlig næringsvirksomhet. Dette medvirker til redusert risiko samt økt kvalitet i verdikjeden.
KLIMA-ENDRINGER	Aktiviteter for å redusere utslipp av klimagassen CO ₂ , knyttet til energibruk, flyreiser, transport og i leverandørkjeden.	Vårt største bidrag i kampen mot klimaendringer er utvikling av teknologi som gjør at våre kunder kan redusere sine utslipp. Samtidig har vi også et ansvar for å redusere våre egne utslipp.
INTERESSENT-DIALOG	Systematisk dialog med interessenter knyttet til temaet bærekraft og samfunnsansvar.	Dialog med interessenter gir oss viktig informasjon om forventninger og synspunkter på hvordan vi driver virksomheten vår.
BÆREKRAFTIG INNOVASJON	Utvikling av teknologi som bidrar til å møte de store globale utfordringene, som befolkningsøkning, klimaendringer, urbanisering og knapphet på vitale ressurser som mineraler, vann, mat og energi.	De globale utfordringene skaper også betydelige muligheter innen nye og eksisterende markeder. Vi har kompetanse til å bidra positivt til bærekraftige løsninger innen enkelte av disse områdene.
SIRKULÆR ØKONOMI	En økonomi som bidrar til at ressurser forblir i økonomien, også etter at et produkt ikke lenger brukes til sitt opprinnelige formål (til forskjell fra en mer lineær "bruk og kast-økonomi" som forutsetter at ressurser er ubegrensede og lett håndterbare som avfall).	Effektiv bruk av ressurser gjennom gjenbruk, gjenvinning og livssyklusplanlegging (energi, materialer, vann etc.), er viktig i økonomisk forstand og i et større perspektiv knyttet til knapphet på viktige ressurser.
HELSE OG SIKKERHET	Ulykker, forebygging, arbeidsrelaterte sykdommer, forholdet til tredjepart, forretningsreiser etc.	KONGSBERGs medarbeidere er konsernets viktigste ressurs. Derfor må vi sikre at de er vel ivarettatt i forhold til temaer knyttet til helse og sikkerhet.
VÅRE MEDARBEIDERE	Personalutvikling, opplæring, talentutvikling, ledelse, karriereutvikling, jobbtilfredshet etc.	Medarbeiderne er en helt avgjørende ressurs for et kunnskaps-konsern som KONGSBERG – derfor er det vesentlig at vi bruker tilstrekkelig tid og midler på å utvikle denne ressursen.
MANGFOLD	Alder, kjønn, kultur etc.	Mangfold gir muligheter for nyansert tilnærming til måter å tenke på og løse oppgaver på. Dette gir bedre løsninger og økt verdiskaping.
EKSTERN KOMPETANSE-BYGGING	Tiltak rettet mot barn, unge og studenter for å motivere dem til å velge og å gjennomføre realfagsutdanning, både på videregående og høyskolenivå.	Som en teknologisk kompetansebedrift er vi avhengige av å kunne rekruttere medarbeidere med riktig kompetanse. Realfaglig kompetanse er svært viktig for oss.

KONSERNSJEF GEIR HÅØY

Bærekraft og samfunnsansvar er sentralt for KONGSBERG. Vi er en betydelig norsk industriaktør med omfattende internasjonal virksomhet. Det stiller krav til vår forretningsmodell, etterlevelse av våre verdier og en sterk forankring i vår kultur som en ansvarlig samfunnsaktør. Verden er i stadig raskere endring, og det forventes at virksomheter er bidragsyttere til en bærekraftig samfunnsutvikling. Det skal KONGSBERG være, og vi ser betydelige forretningsmessige muligheter for hvordan vår verdensledende teknologi-kompetanse kan bidra til å løse noen av de store utfordringene verden står overfor.

Teknologiutvikling er avgjørende for å skape et mer bærekraftig samfunn. Med de globale miljø-, klima- og bærekraftsutfordringene verden står overfor har teknologiselskaper som KONGSBERG en nøkkelrolle. Vi ser ingen motsetning mellom ansvarlighet og lønnsomhet; økt fokus på bærekraft og grønnere løsninger gir viktige forretningsmuligheter for KONGSBERG.

Stadig flere av våre kunder og samarbeidspartnere etterspør nye, innovative og bærekraftige løsninger for sine utfordringer og muligheter. Våre forretningsområder besitter høy kompetanse og teknologi som bidrar til at våre kunder kan nå sine mål om bærekraft. Det gjelder teknologi som effektiviserer fartøyers drift og reduserer utslipp, muliggjørende teknologi for bærekraftig fiskeoppdrett eller om det er nye industriområder som vindkraft.

KONGSBERG forpliktet seg til FNs program "Global Compact" i 2006. Dette er et frivillig initiativ i regi av FN hvor virksomheter forplikter seg til å innrette strategier og operasjoner i henhold til prinsipper om menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø og antikorrupsjon. I september 2015 adopterte Norge og en rekke andre land FNs 17 bærekraftsmål, som er en felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Disse målene er et viktig utgangspunkt også for vår strategi for ansvarlig og bærekraftig forretningsdrift.

Globale utfordringer er utgangspunktet for en rekke forretningsmuligheter for KONGSBERG.

Bærekraftig tankegang er ikke en alternativ måte å tenke på, det er en forutsetning for sunn drift i de neste tiårene. Kunder, myndigheter, eiere, ansatte, og ikke minst kommende generasjon i arbeidsmarkedet, forventer det. Som forsvarsleverandør er vi vårt samfunnsansvar bevisst og skal bidra til utviklingen av pålitelige løsninger som bedrer sikkerheten i krevende operasjoner.

Med bakgrunn i dette utarbeidet vi i 2016 en ny strategi for bærekraft, "Teknologi for globale utfordringer". Strategien adresserer hvordan vår teknologikompetanse, hvilke områder vi ser muligheter innen, relevante regelverk og standarder, risikofaktorer og fremtidige teknologimuligheter, kobles til bærekraft. Denne strategien er integrert og operasjonalisert innen alle våre forretningsområders strategi.

"VERDIGRUNNLAGET TIL KONGSBERG ER VÅRT STERKESTE LIM OG VIKTIGSTE KOMPASS FOR VÅR VIRKSOMHET OG VÅRT SAMFUNNSANSVAR."

Verdigrunnlaget til KONGSBERG er vårt sterkeste lim og viktigste kompass for vår virksomhet og vårt samfunnsansvar. Vi legger betydelige ressurser i å styrke verdiene våre – egenopplevde holdninger og motivasjon for bærekraft er langt sterkere enn prosedyrer og forordninger. Verdispørsmål er på agendaen til ledere i hele vår organisasjon, med tett oppfølging av både kollektiv og individuell atferd. Vi følger også våre underleverandører tett opp når det gjelder verdispørsmål og bærekraft. Summen av vår bærekraft er avhengig av at også våre leverandører bidrar og har et tydelig fokus på dette.

En av våre verdier er å være innovative. Skal vi fortsette å være i front i våre industrier og løse de mest krevende utfordringene våre kunder står overfor, er vår evne til nyskaping helt avgjørende. Om lag ti prosent av vår totale omsetning brukes til innovasjon og produktutvikling. Innovasjon av løsninger som bidrar til reduksjon av klimagassutslipp, miljøforskning, bærekraftig fiskeri og andre områder øker i omfang. I årets rapport har vi trukket frem seks eksempler på bærekraftig innovasjon.

Havrommet er et viktig satsningsområde for bærekraftige teknologier og løsninger. Mye av vår virksomhet og våre teknologier er knyttet til operasjoner forbundet med havet som i økende grad blir viktigere for nasjoner og virksomheter. Her ser vi betydelige muligheter for anvendelsen av vår kompetanse og våre teknologier, både innen de segmenter vi er til stede i i dag, og nye områder.

Mangfold er et satsningsområde vi har intensivert i året som har gått og som vil være i fokus også i 2017. Vi skal ha et mangfold blant våre medarbeidere, både når det gjelder alder,

etnisitet og kjønn. På likestilling har vi innført flere tiltak for å løfte både kvinneandelen i selskapet og andelen kvinnelige ledere. Vi jobber både med tiltak eksternt ved å motivere flere kvinner til teknologifag for å øke rekrutteringsbasen og med interne tiltak som mentorordning og kvinneforum. Vi har satt oss tydelige mål for hvor vi skal være innen 2020, blant annet

---

"KONGSBERG HAR NULLTOLERANSE FOR KORUPSJON BLANT VÅRE MEDARBEIDERE, KONSULENTER OG FORRETNINGSFORBINDELSER."

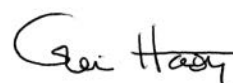
---

at andelen kvinnelige ledere skal være lik den andelen kvinner vi har i selskapet. På sistnevnte har vi også ambisjoner om en økning innen 2020.

Forebygging av korrupsjon er en sak som KONGSBERG tar svært alvorlig. KONGSBERG har nulltoleranse for korrupsjon blant våre medarbeidere, konsulenter og forretningsforbindelser. Som et selskap med omfattende internasjonale aktiviteter har KONGSBERG implementert et omfattende antikorrupsjonsprogram, og høy etisk standard er en integrert del av vår virksomhet. I 2016 har vi videreført det systematiske arbeidet vi har hatt på dette området over mange år, og har hatt spesielt fokus på opplæring av ledergrupper og kurs i revisjon av markedsrepresentanter.

Høsten 2016 ble korrupsjonssiktelsen knyttet til salg av kommunikasjonsutstyr til Romania fra 2000 til 2008 henlagt etter nærmere to og et halvt år med etterforskning. Vi er tilfreds med at saken er henlagt og at vi kan legge den bak oss. Saken viser hvor viktig et kontinuerlig arbeid med forebygging av antikorrupsjon er for å ivareta vår "licence to operate".

Verden blir stadig mer kompleks, og utfordringene knyttet til både de store bærekraftsspørsmålene og vår ansvarlige forretningsdrift er desto viktigere. Fokuset på både problemstillingene og mulighetene er en integrert del av vår forretningsdrift og vi har konkrete planer med tydelige mål. I 2017 og årene fremover kommer vi til å levere på våre mål og ambisjoner. Bærekraft og ansvarlig forretningsdrift er avgjørende for vår fremtidige suksess.

Geir Håøy
Konsernsjef
Februar 2017

KONGSBERG I VERDEN

EUROPA

NORGE

Medarbeidere 4.599 (4.773)
Antall leverandører¹⁾ 2.086 (2.357)
Verdiskaping²⁾ NOK 8.892 (8.776) mill.
Investeringer NOK 357 (227) mill.

Konsernets hovedkontor ligger i Kongsberg.
Kongsberg Maritime har virksomheter for utvikling, produksjon, test, salg og service i Kongsberg, Horten, Ulsteinvik, Sandefjord og Trondheim.

Kongsberg Defence Systems og **Kongsberg Protech Systems** utgjør hoveddelen av forsvarsvirksomheten vår, og har sine hovedaktiviteter på Kongsberg. I tillegg har vi virksomheter i Horten, Asker, Kjeller, Bergen og Stjørdal. Her drives det utvikling, produksjon, test, salg og service.

Kongsberg Spacetec og Kongsberg Satellite Services (som vi eier 50 prosent av) har kontorer i Tromsø og hører begge inn under Kongsberg Defence Systems. Kongsberg Satellite Services har mottakerstasjoner for satellittdata i Antarktis og på Svalbard.

Kongsberg Digital holder til i Asker, Horten, Kristiansand, Stavanger og Trondheim. Her drives det salg, produktutvikling, prosjekt-leveranser, service og produksjon. KDI eier også 34,19 prosent av eSmart Systems AS. De holder til i Halden og utvikler digital intelligens for energibransjen og smarte samfunn.

POLEN

Medarbeidere 155 (113)
Antall leverandører¹⁾ 17 (20)
Verdiskaping²⁾ NOK 100 (97) mill..
Investeringer NOK 14 (5) mill.

Kongsberg Maritime har et selskap som driver service og prosjektsupport i Szczecin.
Kongsberg Defence Systems ved datterselskapet Kongsberg Defence Sp. Zo.o har et markedskontor i Warszawa.

STORBRITANNIA

Medarbeidere 147 (215)
Antall leverandører¹⁾ 157 (185)
Verdiskaping²⁾ NOK 386 (610) mill.
Investeringer NOK 17 (21) mill.

Kongsberg Maritime sitt hovedkontor for offshorevirksomhet i Storbritannia ligger i Aberdeen, Skottland. Vi har også mindre kontorer i Wick (Skottland), Waterlooville (England) og Great Yarmouth (England). Her drives det produktutvikling, produksjon, salg og support. I tillegg har vi et kontor i Bridge of Don som driver med produksjon av kameraer.

Kongsberg Defence Systems ved datterselskapet Kongsberg Norcontrol har et salgs- og servicekontor i Bristol.

ØVRIGE EUROPA

Medarbeidere 226 (286)
Antall leverandører¹⁾ 734 (734)
Verdiskaping²⁾ NOK 943 (834) mill.
Investeringer NOK 11 (12) mill.

Konsernet har også kontorer for salg, service og prosjektsupport i Danmark, Finland, Frankrike, Hellas, Italia, Irland, Nederland, Russland, Spania, Tyskland og Ungarn. Vi eier 49,9 prosent av Patria Oyj som har sitt hovedkontor i Finland. Patria er Finlands ledende leverandør av teknologiløsninger og vedlikeholdstjenester innen forsvar, sikkerhet og luftfart.

1. Antall leverandører hvor KONGSBERG er fakturert for over NOK 50.000 i 2016. Enkelte leverandører er talt to eller flere ganger da de er leverandører til to eller flere av våre forretningsområder. Tallene omfatter ikke alle leverandører som blir håndtert direkte fra våre internasjonale lokasjoner.
 2. Verdiskaping viser driftsinntekter generert i de juridiske enheter i de enkelte land.

ASIA

KINA

Medarbeidere 602 (705)
Antall leverandører¹⁾ 172 (196)
Verdiskaping²⁾ NOK 457 (593) mill.
Investeringer NOK 13 (13) mill.

Kongsberg Maritime har bygget opp en betydelig virksomhet i Kina. Forretningsområdet er lokal leverandør til den kinesiske verftsindustrien, og har nå kontorer i Shanghai, Dalian, Guangzhou og Zhenjiang. I Zhenjiang har vi en produksjonsenhet som blant annet består av en elektromekanisk montasjelinje der vi produserer konsoller, kabinetter og sensorer. Vi har også et senter med CNC-maskiner der vi produserer mekaniske komponenter og finmekanikk.

INDIA

Medarbeidere 187 (181)
Antall leverandører¹⁾ 6 (10)
Verdiskaping²⁾ NOK 84 (101) mill.
Investeringer NOK 1 (3) mill.

Kongsberg Maritime har salgs- og servicekontorer, software-support og utviklingsvirksomhet i Mumbai. Virksomheten har vokst de siste årene.

Kongsberg Defence Systems ved datterselskapet **Kongsberg Norcontrol** har et salgs- og servicekontor i Ahmedabad, samt at de eier 49 prosent av selskapet **Aatash Norcontrol** som også ligger i Ahmedabad.

Kongsberg Digital har virksomhet både i Mumbai og Bangalore. Virksomheten i Mumbai utfører salgssupport og prosjekt-support og i Bangalore er hovedoppgaven softwareutvikling.

SØR-KOREA

Medarbeidere 209 (223)
Antall leverandører¹⁾ 106 (110)
Verdiskaping²⁾ NOK 1.242 (1.880) mill.
Investeringer NOK 2 (3) mill.

Kongsberg Maritimes hovedvirksomhet i Sør-Korea ligger i Jungkwan utenfor Busan. Hovedoppgaver er salg, engineering, installasjon, igangkjøring og service/support samt lokal produksjon. I tillegg har vi kontorer i Gohyeon, Okpo, Ulsan, Jellanam-do og Gyeongsangnamdo. Vi har i en årrekke bygget opp lokal tilstedeværelse i verdens største skipsbyggernasjon.

Kongsberg Defence Systems har et salgskontor i Seoul.

SINGAPORE

Medarbeidere 173 (222)
Antall leverandører¹⁾ 146 (140)
Verdiskaping²⁾ NOK 890 (1.179) mill.
Investeringer NOK 67 (2) mill.

Kongsberg Maritime i Singapore har salg, installasjon, engineering, igangkjøring og service/support og trening som sine hovedoppgaver. Singapore har en av verdens største havner og er en betydelig reder- og verftsnaasjon.

Kongsberg Defence Systems har gjennom selskapet **Kongsberg Norcontrol IT** betydelige leveranser til Singapores havneovervåking, og er også representert her.

FORENTE ARABISKE EMIRATER

Medarbeidere 39 (43)
Antall leverandører¹⁾ 38 (34)
Verdiskaping²⁾ NOK 123 (144) mill.
Investeringer NOK 1 (1) mill.

Kongsberg Maritime har servicekontor i Dubai.

ØVRIGE ASIA

Medarbeidere 8 (6)
Antall leverandører¹⁾ 37 (55)
Verdiskaping²⁾ NOK 42 (40) mill.
Investeringer NOK 1 (0) mill.

Kongsberg Maritime har et salgs- og servicekontor for fiskeriaktivitet i Malaysia. **Kongsberg Defence Systems** har kontor i Kuwait og Saudi-Arabia. Hovedoppgavene er drift og leveranse av prosjekter innen taktiske radio- og kommunikasjonssystemer. I tillegg har **Kongsberg Defence Systems** et kontor i Malaysia for markedsføring og lokal prosjektledelse.

Kongsberg Digital har salgs- og prosjekt-kontor i Malaysia.

NORD-AMERIKA

USA

Medarbeidere 566 (626)

Antall leverandører¹⁾ 367 (476)

Verdiskaping²⁾ NOK 1.813 (2.044) mill.

Investeringer NOK 153 (61) mill.

Kongsberg Maritime har virksomheter i Seattle (Washington), Houston (Texas), New Orleans (Louisiana), Pocasset (Massachusetts), Long Beach (California) og Washington (Virginia). I Pocasset drives utvikling, salg og support av autonome undervannsfarkoster (AUV). De øvrige enhetene driver hovedsakelig med salg og kundestøtte. Virksomheten i Seattle driver også med teknologiutvikling og tilpassing av eksisterende produkter til markedet i USA.

Kongsberg Defence Systems har markedskontor i Alexandria (Virginia).

Kongsberg Protech Systems har markedskontor i Alexandria (Virginia). I Johnstown (Pennsylvania) produseres og vedlikeholdes våpenstyringssystemet PROTECTOR for det amerikanske markedet. I Mount Arlington, New Jersey, har forretningsområdet et prosjektkontor.

Kongsberg Digital har virksomhet i Houston (Texas) innen salg, support og prosjektgjennomføring, og et kontor i West Mystic Groton (Connecticut) som driver med salg og kundestøtte.

CANADA

Medarbeidere 137 (146)

Antall leverandører¹⁾ 41 (42)

Verdiskaping²⁾ NOK 686 (392) mill.

Investeringer NOK 1 (9) mill.

Kongsberg Maritimes største virksomhet i Canada ligger i Vancouver. Her har selskapet egen produktutvikling og produksjon. Aktiviteten i Vancouver er basert på hydroakustikkrelatert teknologi, og er koordinert med øvrig undervannsvirksomhet i Kongsberg Maritime. Forretningsområdet har også to salgs- og kundestøttekontorer på østkysten, i Nova Scotia og Newfoundland.

Kongsberg Defence Systems er representert gjennom selskapet Kongsberg Geospatial i Ottawa. Selskapet er kjent for sitt kartgrafikkverktøy for militære kommando- og kontrollsystemer.

Kongsberg Protech Systems er lokalisert i London, Ontario. Fabrikken er etablert for å vedlikeholde og produsere våpensystemer for det canadiske markedet.

Kongsberg Digital har virksomhet i St. Johns som driver med salg og kundestøtte.

MELLOM- OG SØR-AMERIKA OG ANTARKTIS

BRASIL

Medarbeidere 73 (109)
 Antall leverandører¹⁾ 41 (55)
 Verdiskaping²⁾ NOK 103 (171) mill.
 Investeringer NOK 2 (5) mill.

Kongsberg Maritimes virksomhet i Brasil omfatter salg, service, engineering, igangkjøring av systemer til handelsflåten og offshorefartøy, samt brukeropplæring og simulatortrening.

MEXICO

Medarbeidere 24 (27)
 Antall leverandører¹⁾ 1 (2)
 Verdiskaping²⁾ NOK 38 (53) mill.
 Investeringer NOK 1 (1) mill.

Kongsberg Maritime har opprettet et servicekontor i Veracruz, Mexico.

ØVRIGE MELLOM- OG SØR-AMERIKA

Medarbeidere 4 (1)
 Antall leverandører¹⁾ 12 (11)
 Verdiskaping²⁾ NOK 9 (3) mill.
 Investeringer NOK 0 (0) mill.

Kongsberg Maritime har servicekontor i Panama.

Kongsberg Defence Systems har et salgskontor i Santiago, Chile.

ANTARKTIS OG SVALBARD

Kongsberg Defence Systems
 Det 50 prosent eide datterselskapet **Kongsberg Satellite Services** har mottakerstasjoner for satellittdata i Antarktis og på Svalbard.

OSEANIA

AUSTRALIA

Medarbeidere 8 (12)

Antall leverandører¹⁾ 18 (30)

Verdiskaping²⁾ NOK 34 (115) mill.

Investeringer NOK 0 (0) mill.

Kongsberg Maritime har salgs- og servicevirksomhet i Perth.
Kongsberg Protech Systems har markedskontor i Canberra.

AFRIKA

ALGERIE OG SØR-AFRIKA

Medarbeidere 4 (0)

Antall leverandører¹⁾ 9 (16)

Verdiskaping²⁾ NOK 3 (0) mill.

Investeringer NOK 0 (0) mill.

Kongsberg Maritime har kontor i Cape Town, Sør-Afrika som driver med kundestøtte.

Kongsberg Defence Systems har kontor for drift og leveranse av prosjekter innen taktiske radio- og kommunikasjonssystemer i Alger i Algerie. I Sør-Afrika eier Kongsberg Norcontrol ca. 35 prosent av et selskap i Cape Town.

ANSVARLIG NÆRINGSVIRKSOMHET

KONGSBERG har over 200 års tradisjon og historie som produsent av forsvarsmateriell og som teknologibedrift. Det er grunnleggende viktig for oss å drive vår virksomhet ansvarlig. Det innebærer å følge de lover og regler som gjelder i de land vi opererer i, våre egne etiske retningslinjer og andre nasjonale og internasjonale prinsipper og rammeverk for ansvarlig næringsliv.

Vi har virksomhet i bransjer og land som kan innebære ulike typer risiko. Vi gjennomfører risikoanalyser og søker å prioritere og håndtere risikoene for å forebygge, avverge og avhjelpe i størst mulig grad.

Forsvarsindustrien

Det norske forsvaret skal ivareta viktige samfunnsoppgaver både i fredstid, krise, væpnet konflikt og i krig. Et moderne totalforsvar krever moderne forsvarssystemer, og KONGSBERGs systemer og produkter for forsvarsformål er en viktig del av dette. KONGSBERGs rolle som leverandør av forsvarsprodukter må ses i sammenheng med Norges sikkerhetspolitikk, og Norges internasjonale forpliktelser som medlem av FN og NATO. Forsvaret og KONGSBERG samarbeider i stor grad om å utvikle tilpassede systemer for Norges spesifikke behov. KONGSBERG har utviklet høyteknologiske forsvarssystemer som også er viktige i internasjonal sammenheng. I 2016 sto forsvarsvirksomheten for 40 prosent av vår omsetning.

Eksport av forsvarsmateriell

Norske regler for eksport av forsvarsmateriell er blant de strengeste i verden. Stortinget har vedtatt at forsvarsprodukter kun kan selges til forhåndsgodkjente land. Åpenhet om eksport av forsvarsmateriell er et viktig prinsipp i Norge. Vi forholder oss løpende til de krav Utenriksdepartementet stiller til søknadsprosess, rapportering og statistikk.

Hvilke typer forsvarsprodukter selger KONGSBERG

KONGSBERG produserer ikke klasevåpen, landminer, atomvåpen, kjemivåpen og biologivåpen. Vi følger alle krav og retninger nedfelt i FN-konvensjonene om nedrusting. Hoveddelen av vår forsvarsvirksomhet leverer missiler, systemer innen styring og kontroll av våpen, beslutningsstøtte og kommunikasjon.

KONGSBERG har også andel i selskap, samarbeidspartnere, leverandører og kunder i andre land. Andre lands eksportkontrollregelverk må derfor også overholdes.

KONGSBERG har en omfattende intern kontroll og opplæring i forbindelse med vår eksportvirksomhet. Flere ansatte er sertifisert som "Certified Export Control Managers" for både forsvarsmateriell og flerbruksvarer. Dette blir videreført i 2017 for å bygge ytterligere kompetanse.

Olje, gass og handelsflåten

Nær halvparten av vårt konsern er engasjert i olje-, gass- og shipping. Verdens energibehov så vel som transportbehov øker, og selv om fornybar energi er på full fart inn i markedet, vil olje og gass være viktig i mange år fremover.

KONGSBERGs systemer og produkter er i betydelig grad relatert til optimalisering, sikkerhet, styring og kontroll av maskiner, produksjonsprosesser og utstyr. Vi leverer systemer og tjenester som bidrar til bedre utnyttelse av ressursene, mer effektive seilingsruter og sikrere drift av kompliserte fartøy og installasjoner.

VI STØTTER BARN OG UNGE TIL ØKT REALFAGKOMPETANSE

Vi tror realfag er nøkkelen til å løse noen av de utfordringer verden står overfor. Derfor ønsker vi å motivere barn og unge til å se nytteverdien i fysikk, matematikk og naturvitenskap.

Interessen for realfag begynner ofte allerede mens barna er små. Derfor støtter vi Kongsberg Vitensenter, som er et gratis tilbud til barnehager og skoler. Her blir barna introdusert til realfag gjennom lek og eksperimenter. Tilbudet omfatter også videregående skoler og tilbyr undervisningsmoduler i fagområder som energi, mekanikk, matematikk, teknologi og animasjon med mer.

Vi samarbeider med en rekke ungdomsskoler og videregående skoler. Her bidrar vi med motivasjonsforedrag for å øke interessen for realfag, vi inviterer skoleklasser på bedriftsbesøk og tar imot elever på utplassering i arbeidslivet.

Vi samarbeider med høyskoler og universiteter i Norge, deltar på karrieredager, holder bedriftspresentasjoner, inviterer studenter på bedriftsbesøk og utvalgte studentprosjekter der studentene ønsker å skrive sin hovedoppgave i samarbeid med konsernet. KONGSBERG er hovedsponsor for to tverrfaglige studentprosjekter ved NTNU hvor studentene får satt teori ut i praksis. I prosjektet Revolve NTNU skal hvert år et nytt team studenter utvikle, designe og bygge en racerbil som de deltar i konkurranse med. Prosjektet Ascend NTNU er det første nordiske laget som deltar i konkurransen International Aerial Robotics Competition. Konkurransen handler om å bygge droner som kan utføre oppgaver autonomt, samtidig som de unngår kollisjon med hindre på bakken og andre droner i lufta.

KONGSBERG skal også i samarbeid med NTNU etablere verdens første professorat innen "Big Data Cybernetics", som kombinerer fagområdene kjemometri og kybernetikk. Avtalen er et femårig gaveprofessorat sponset av KONGSBERG. Vi sponser i tillegg flere professorater ved høyskoler og universiteter.

Konsernet har i samarbeid med andre bedrifter, Høgskolen i Sørøst-Norge (avd. Kongsberg) og Norwegian Centre of Expertise utviklet en masterutdannelse i Systems Engineering. Gjennom dette programmet arbeider studentene i en lønnet deltidsstilling i en av bedriftene. Vi tilbyr, sammen med andre selskaper i Kongsberg, et unikt opplæringsprogram for lærlinger. Ved komposittfabrikken på Kongsberg er det også etablert et eget fagbrev i polymerkomposittfaget.

Høyt frafall er en utfordring for realfagsutdanningen i Norge. KONGSBERG har i den sammenheng tatt til orde for en nasjonal teknologidugnad hvor målet er å styrke realfagene og hindre frafall ved ingeniørstudiene. Sommerjobber er en del av denne satsingen. Hvert år tar KONGSBERG inn over 150 studenter fordelt på ulike avdelinger og prosjekter i hele konsernet.

Sommerjobbene er en viktig del av KONGSBERGs samfunnsansvar, samtidig som det styrker rekruttering og produktutvikling. Vi ønsker å bidra til at flere ingeniørstudenter får oppleve hvordan teori anvendes i praksis. For mange er sommerjobb første skritt på veien mot fast jobb i KONGSBERG. Les mer om sommerstudentene på [side 136](#).

Studenter fra Revolve NTNU bygger racerbil i kompositt på Arsenalet.

Studentene får bryne seg på spennende oppgaver når de har sommerjobb i KONGSBERG.

BIDRAG TIL IDRETT, KULTUR OG SOSIALE FORMÅL

KONGSBERG bidrar til verdiskaping og økonomisk utvikling i lokalsamfunn hvor vi har vår virksomhet. Konsernet er en integrert del av disse miljøene. Det betyr at vi engasjerer oss både i våre medarbeidere og ved å støtte idrett, kultur og sosiale formål. Nedenfor følger noen eksempler.

Brasil

Vi støtter instituttet Bola pra Frente, som tilbyr fattige barn skoleundervisning og fotballtrening. Instituttet ble startet i år 2000 og har siden den gang hjulpet hundrevis av barn og unge til et bedre liv. Vi er også en del av prosjektet "Dream Learn Work" som tilbyr unge fra fattige strøk opplæring og utdanning som kan gjøre dem kvalifisert til arbeid i de selskapene som deltar i prosjektet.

Det gis også støtte til det sosiale prosjektet Karanba i Rio de Janeiro. Med fotball som virkemiddel hjelpes vanskeligstilte barn og unge fra slumområdene med utdanning, utvikling og utfoldelse. Karanba organiserer i dag over 1.000 barn og ungdommer, både gutter og jenter, fra ulike områder av Rio de Janeiro.

India

I India støtter vi AARAMBH, som er en veldedighetsorganisasjon som jobber i Navi Mumbai. Organisasjonen er et servicesenter for de mest vanskeligstilte familiene i byens slumområder. I Bangalore sponser vi en engelsklærer ved skolen Kanaka Vidya Mandir, samt utstyres elevene med skoleuniformer og materiell.

Utenfor storbyen Bangalore i India ligger en skole for barn fra fattige familier. Her har Kongsberg Digital rettet deler av sitt engasjement for samfunnet rundt seg.

Norge

I Norge har vi konsentrert støtten rundt lag og foreninger i lokalmiljøene hvor vi er representert. Idrett og kultur vektlegges. KONGSBERG er generalsponsor til Glogerfestspillene og hovedsponsor til Kongsberg Jazzfestival.

KONGSBERG har siden 2013 støttet Kongsberg Vitensenter med 200.000 kroner i året, samt en 40 prosent stilling ved senteret. Denne støtten videreføres nå i tre nye år. Kongsberg Vitensenter er et tilbud til barn og unge med fokus på realfag og praktisk læring.

I 2016 åpnet Kongsberg Innovation Center inne på området til Kongsberg Teknologipark. Her kan våre ansatte bestille tid på kveldstid og ta med barn og eksperimenterere med ulike teknologier. Senteret vil også kunne benyttes ved besøk av skoleklasser og andre besøkende.

KONGSBERG er generalsponsor for den årlige klassiske musikkfestivalen, Glogerfestspillene på Kongsberg.

ORGANISASJON OG STYRINGSSYSTEMER

KONGSBERGs overordnede styringssystem er nær knyttet til “Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse”. Nedenfor følger en oversikt over styringssystemer og organisering knyttet til bærekraft og samfunnsansvar.

GENERALFORSAMLINGEN	Generalforsamlingen er øverste myndighet i konsernet. Her kan aksjeeierne påvirke hvordan arbeidet med bærekraft og samfunnsansvar skal utøves i KONGSBERG.
STYRET	Konsernets styre har det overordnede ansvaret for at KONGSBERG opptrer etisk ansvarlig og bidrar til en bærekraftig utvikling. Styret vedtar konsernets etiske retningslinjer, policy for bærekraft og samfunnsansvar, og bærekraftrapporten behandles og godkjennes av styret.
KONSERNLEDELSEN	Konsernledelsen har overordnet ansvar for å iverksette konsernets strategi, utvikling og daglige arbeid. Konsernsjefen har ansvaret for at innholdet i konsernets policy for bærekraft og samfunnsansvar følges opp, etterleves og integreres i konsernets ordinære strategiarbeid.

FORRETNINGSOMRÅDENE

Forretningsområdene har ansvaret for å følge opp og etterleve policy, mål og styringsdokumenter knyttet til bærekraft og samfunnsansvar. Det praktiske arbeidet blir i hovedsak utført i forretningsområdene, støttet av konsernsenteret.

ETISK RÅD

Konsernets etiske råd skal bidra til å sikre høy etisk bevissthet, god atferd og et godt omdømme i og for KONGSBERG. Rådet skal i første rekke behandle saker av prinsipiell art og spørsmål knyttet til policyer og bestemmelser. Styret godkjenner sammensetningen av Etisk råd.

FORUM FOR BÆREKRAFT OG SAMFUNNSANSVAR

Forumet er et bindeledd mellom forretningsområdene, konsernsenteret og konsernledelsen i spørsmål knyttet til bærekraft og samfunnsansvar. Hovedoppgaven er å bidra til å fremme, videreutvikle og koordinere konsernets arbeid innen dette området.

Råd for klima og miljø

Rådet er et bindeledd mellom forretningsområdene, konsernsenteret og konsernledelsen i spørsmål knyttet til klima og miljø. Hovedoppgaven er å bidra til å fremme, videreutvikle og koordinere konsernets arbeid innen dette området.

Råd for oppfølging av samfunnsansvar i leverandørkjeden

Rådet har ansvaret for å fremme og videreutvikle konsernets arbeid med samfunnsansvar i leverandørkjeden, sørge for koordinert kompetanseheving, risikovurdering og koordinering av revisjoner.

BUSINESS CONDUCT REVIEW BOARD

KONGSBERG har forretningsetiske retningslinjer som beskriver hvordan vi skal oppføre oss i forretningsammenheng. Retningslinjene er vedtatt av styret. Business Conduct Review Board er konsernets complianceforum, og har hovedansvaret for å følge opp etterlevelse av de etiske retningslinjene.

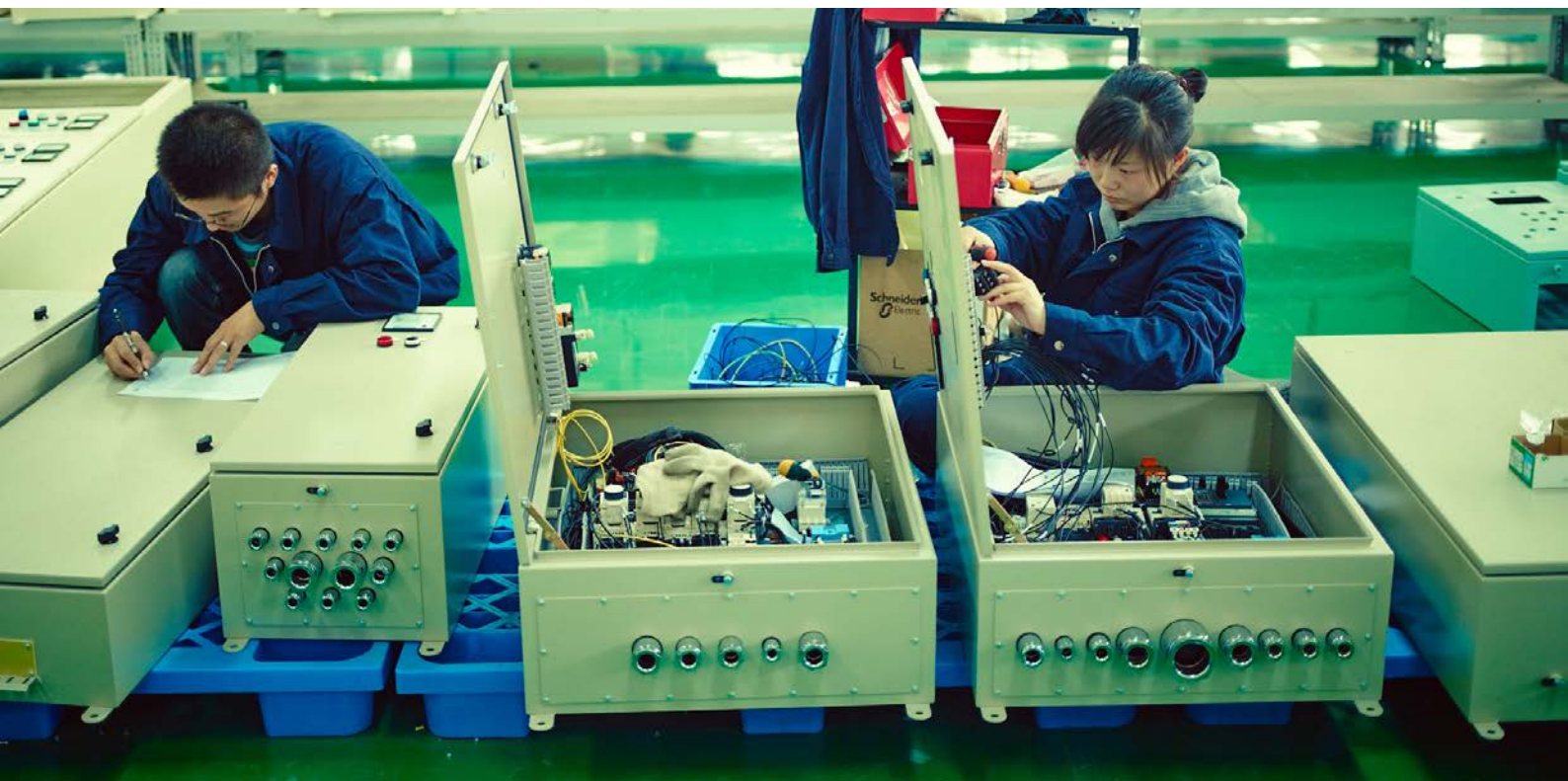
ANSVARLIG SKATT

KONGSBERGs internasjonale tilstedeværelse og utviklingen av nye markeder innebærer at vi må etterleve omfattende skattelovgivning i mange land. Det er vår oppfatning at en ansvarlig tilnærming til skatt er avgjørende for den langsiktige virksomheten i de landene hvor vi er til stede.

I dette ligger blant annet å identifisere og etterleve gjeldende skattelovgivning, gi all nødvendig informasjon til relevante myndigheter og innta en forsvarlig skatteposisjon der hvor skattelovgivningen åpner for ulike tolkninger eller valg. De forretningsmessige sidene ved KONGSBERGs virksomhet er overordnet, og all skatteplanlegging skal gjennomføres i henhold til dette. En disposisjon skal bare gjennomføres dersom den oppfyller kravene til både form og innhold etter skattelovgivningen i de aktuelle land. KONGSBERG benytter ikke strukturer i skatteparadis for å unngå skatt.

Samtidig har KONGSBERG et ansvar overfor våre eiere til å optimalisere og styre skattekostnadene. Skattelovgivningen kan ofte være utformet for å stimulere en viss atferd, som for eksempel å øke visse investeringer eller skape lokale arbeidsplasser. I slike situasjoner vil KONGSBERG kunne benytte mulighetene som regelverket gir for å redusere sin skattekostnad.

Vi er åpne om vår tilnærming til skatt og våre skatteposisjoner. Rapportering av skatt gjøres i samsvar med relevant lokal skattelovgivning, samt gjeldende internasjonale rapporteringskrav og regnskapsstandarder som IFRS.

BÆREKRAFTIG INNOVASJON

Som teknologikonsern er vårt viktigste bidrag til løsninger på klimautfordringen og ressursituasjonen å bruke vår kunnskap til å utvikle produkter som bidrar positivt i møtet med disse utfordringene. På de neste sidene omtaler vi eksempler vi karakteriserer som bærekraftig innovasjon.

TEKNOLOGI FOR GLOBALE UTFORDRINGER

FN har definert 17 bærekraftsmål verden bør løse innen 2030. Flere av disse målene er kun mulig å nå gjennom innovasjon og fornuftig anvendelse av ny teknologi.

FNs bærekraftsmål er en felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene. "The Global Goals" er blitt en rettesnor for arbeid med bærekraft over hele kloden. "The Global Goals" er likeledes blitt en guide for KONGSBERGs arbeid med teknologi for globale utfordringer.

Vårt viktigste bidrag i forhold til "The Global Goals" er å bruke vår kompetanse til å utvikle produkter og systemer som gir våre kunder bedre muligheter til å gjennomføre sine mål i prosessen mot et mer bærekraftig samfunn. Her følger noen eksempler på det vi kaller bærekraftig innovasjon.

"Teknologiutvikling er avgjørende for å skape et mer bærekraftig samfunn. Med de globale miljø- og klimautfordringene verden står overfor har teknologiselskaper som KONGSBERG en nøkkelrolle."

Geir Håøy, konsernsjef

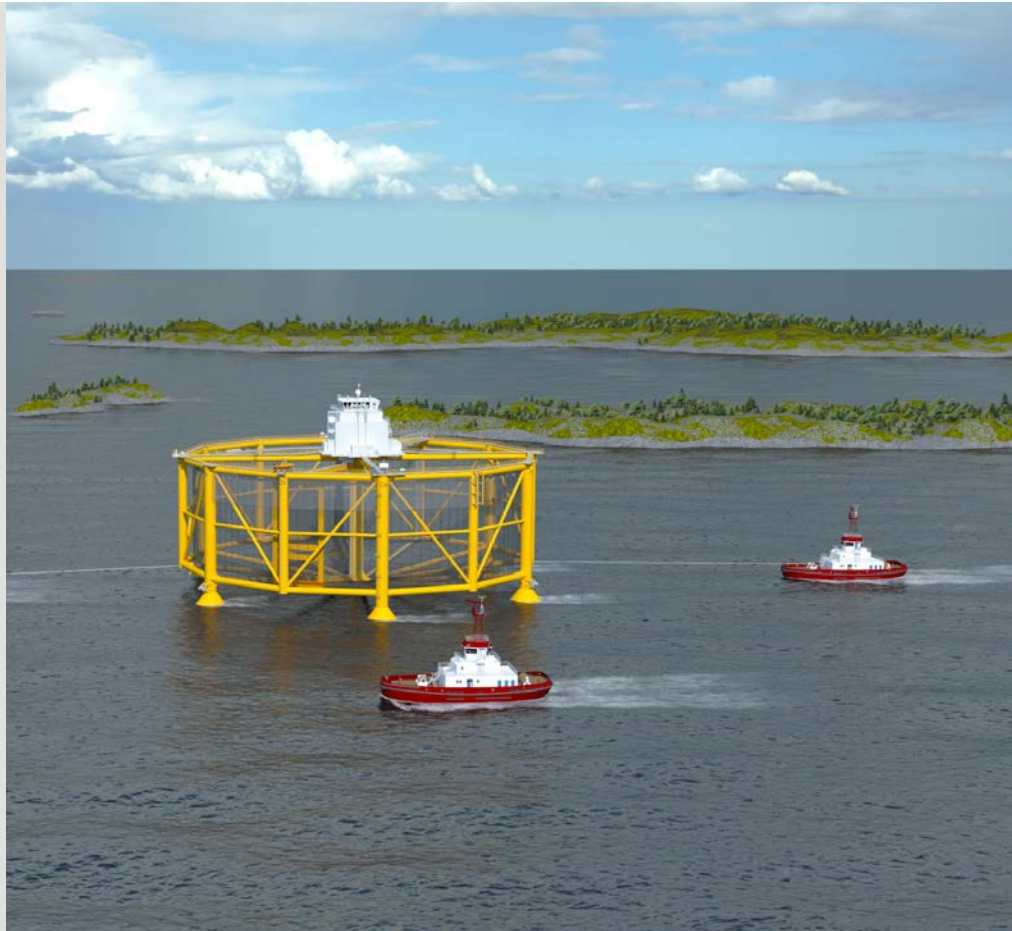
OFFSHORE FISKEOPPDRETT

Verdens første digitale fiskefarm

I dag kommer to prosent av maten vi spiser fra havet. Skal vi klare å mette verdens voksende befolkning må vi øke produksjonen av oppdrettsfisk og gjøre næringen mer effektiv.

KONGSBERG samarbeider med selskapet Ocean Farming om utviklingen av verdens første digitale fiskefarm. Her vil leveforholdene til laksen overvåkes ved hjelp av et stort antall av våre sensorer. Disse vil sende signaler inn i én og samme database, hvor "Big data" fra anlegget blir analysert, behandlet og visualisert i sann tid.

Visualiseringen vil hjelpe i arbeidet med å føre laksen optimalt og unngå stress og sykdommer. Målet til næringen er å bruke under en kilo fôr per kilo laks.

VIND OFF-/ONSHORE

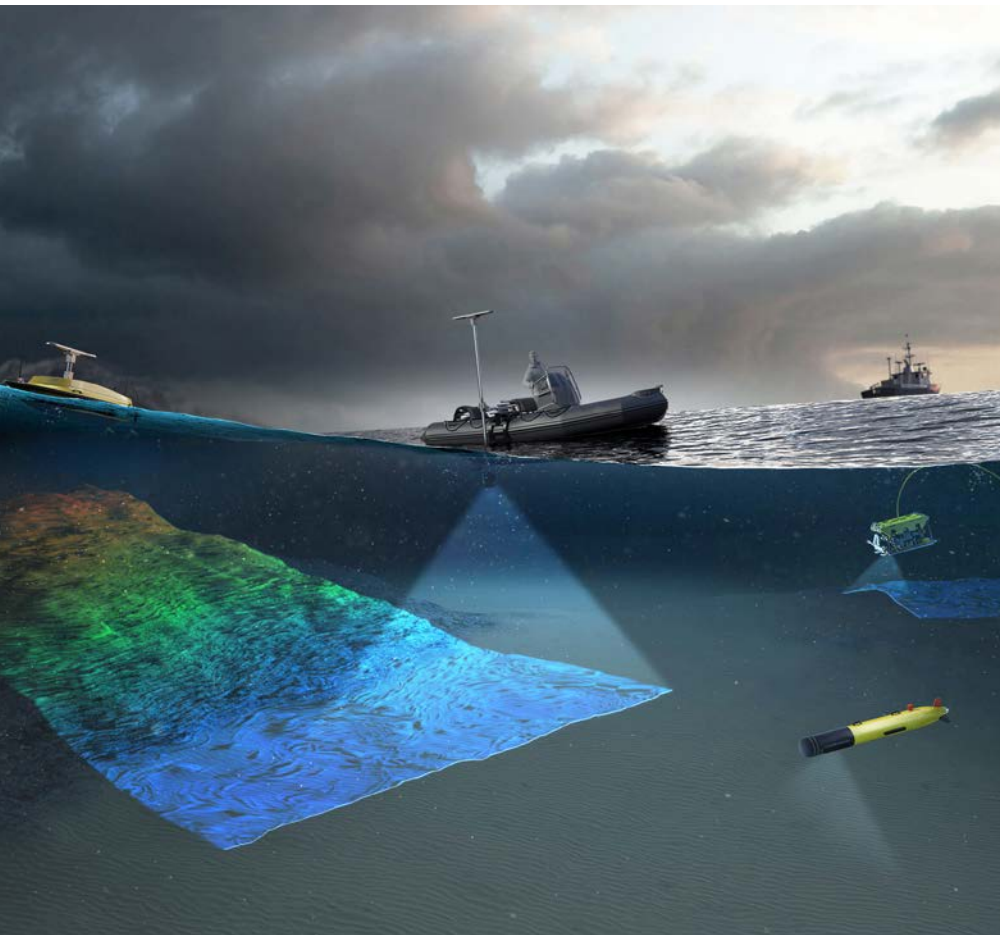
Effektiviserer vindkraft

Fallende kostnader gjør at bransjen spår mer vekst innen havvind. I fjor tok Europa beslutninger om å bygge ut havvind for NOK 163 milliarder, som er ny rekord.

Kongsberg EmPower er et turbinuavhengig beslutningsstøttesystem basert på vår brede erfaring innen automasjon og beslutningsstøttesystemer. Systemet gjør at brukeren kan ha full kontroll over produksjonen, driften og vedlikeholdsplanleggingen ved hver vindpark.

KONGSBERG leverer i dag EmPower til Statoils flytende vindturbin Hywind Demo og til Statkraft og Artic Wind, som bruker systemet på land.

Kongsberg EmPower hjelper våre kunder til å oppnå høyere driftsyttelse og redusere vedlikeholdskostnader.

HAVROMMET

Muliggjørende teknologi for havrommet

70 prosent av jordoverflaten er dekket av vann, 80 prosent av havet er dypere enn 3.000 meter, 90 prosent er ennå ikke utforsket og 90 prosent av biomassen i verden er i havet.

Havrommet har et stort potensial for å løse de største utfordringene vi i dag står overfor. Energi, mat, klima og transport er alle sentrale områder hvor havrommet kan utnyttes på en bærekraftig måte ved hjelp av teknologi.

KONGSBERG leverer teknologi som muliggjør kartlegging og utnyttelse av ressurser under havbunnen og i vannsøylen. På havoverflaten leverer KONGSBERG teknologi til skip som bruker havet som transportåre, til vindparker som skaper grønn energi og til bærekraftig fiske.

Vår romfartsteknologi bidrar til å overvåke havrommet og utnytte verdier knyttet til informasjonsteknologi. På forsvarssiden leverer KONGSBERG systemer som bidrar til å sikre ressursene som ligger i havrommet.

STRATEGISK INFRASTRUKTUR

Opprettholder rutetilbudet i Norge

KONGSBERG har i samarbeid med Indra Navia og Avinor utviklet teknologi for fjernstyrte flytårn. Teknologien gjør det mulig å drive tårntjeneste på en rekke flyplasser fra ett og samme kontroll-senter.

Systemet skal brukes for å drifte tårntjenesten ved en rekke norske småflyplasser og region-flyplasser, med oppstart fra 2018.

Avinor forventer å kunne redusere kostnadene for tårntjeneste på lufthavnene med om lag 30–40 prosent. Lavere utgifter ved lufthavnene gir igjen lavere avgifter til flyselskapene, og legger til rette for å opprettholde det store rutetilbudet Avinor har i Norge i dag.

Fjernstyrte tårn innebærer også en styrket helseberedskap i distriktene ved at småflyplasser kan åpnes for ambulansefly utenom normal arbeidstid.

SIKKERHET OG SUVERENITET

Grensekontroll og maritim overvåking

Copernicus er Europas store satellittbaserte program for miljøovervåking og samfunnssikkerhet. Tjenestene støtter grensekontroll, maritim overvåking og beskyttelse mot terrorisme og internasjonal kriminalitet.

KONGSBERG er hovedleverandør av bakke-stasjonstjenester til programmet og har deltatt i leveranser til bakkesegmentet.

AISSat er et samarbeidsprosjekt mellom Forsvarets forskningsinstitutt, Kystverket, KONGSBERG og Norsk Romsenter.

AISSat består av satellitter som holder øye med skipstrafikken i norske og internasjonale farvann.

Det gjør de ved å fange opp Automatic Identification Signals (AIS), som forteller om et skips identitet, posisjon, fart og retning.

AIS er et system som skal forhindre kollisjon mellom skip, og alle fartøy over 300 bruttotonn er pålagt å ha systemet om bord.

Kystverket og andre etater bruker AIS-dataene innen fiskerioppsyn, miljøkriminalitet, kartlegging av trafikken i Arktis, støtte til antipiratoperasjoner utenfor Afrikas kyst og oppsyn med skipsaktivitet i farvann der Norge har interesser.

FRA TEORI TIL PRAKSIS – SOMMERJOBBPROGRAM

Sommerjobbene er en viktig del av KONGSBERGs samfunnsansvar, samtidig som det styrker rekruttering og produktutvikling. Vi ønsker å bidra til at flere ingeniørstudenter får oppleve hvordan teori anvendes i praksis.

Høyt frafall er en utfordring for realfagsutdanningen i Norge. Det å kunne tilby så mange studenter relevante sommerjobber ser vi på som en viktig del av vårt samfunnsansvar som et stort norsk teknologiselskap. Sommerjobbene viser studentene hvilke muligheter som finnes etter endt utdanning, og vi håper dette vil motivere dem til å gjøre en økt innsats med studiene og fullføre sin grad.

Hvert år tar KONGSBERG inn et stort antall studenter fordelt på ulike avdelinger og sommerprosjekter i hele konsernet. Prosjektene er spesielt populære, og mange har blitt videreført gjennom flere år. Det eldste prosjektet er "LocalHawk", som hadde sin oppstart allerede i 2008.

Våre sommerstudenter får prøve seg på noen av de mest teknisk utfordrende oppgavene vi i KONGSBERG står overfor. Utfordringer som strekker seg fra 11.000 meter under havoverflaten, til 36.000 kilometer ut i verdensrommet. De får bryne seg på relevante problemstillinger og de får testet

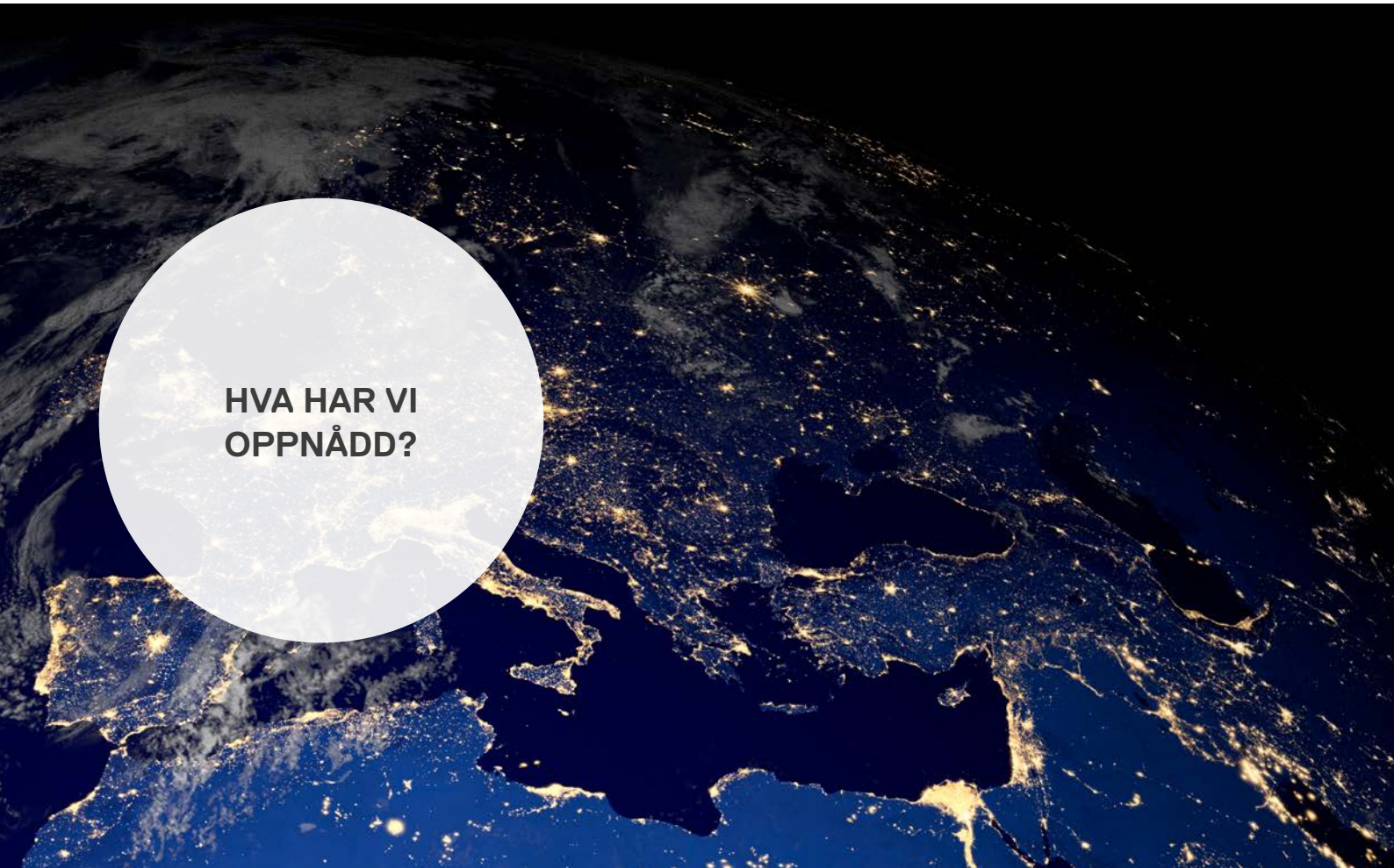
ut det de har lært på skolen i praksis. Samtidig som de jobber veldig selvstendig, får de tett oppfølging av våre erfarne ingeniører.

Studentene tilegner seg masse relevant arbeidserfaring. I tillegg tar de med seg oppdatert kunnskap fra studiene inn til KONGSBERG. Det studentene jobber med er en del av utviklingsprosessen for nye produkter og løsninger. De jobber med "real-life"-oppgaver og utfordringer, og bringer inn de nyeste metodene og teknikkene.

For mange av studentene gir sommermånedene en god mulighet for å vise seg frem for en potensiell arbeidsgiver. Det er også en unik mulighet for studentene til å finne ut om dette er en karrierevei de kan tenke seg etter endt studietid. Samtidig er det en god mulighet for KONGSBERG til å bli kjent med studentene. Sommerstudentprogrammet er en god rekrutteringsarena for oss.

HVA HAR VI OPPNÅDD?

I 2016 valgte KONGSBERG å sette fokus på følgende områder innen samfunnsansvar:

- ♦ [Strategi for bærekraft](#)
- ♦ [Forretningsetikk](#)
- ♦ [Antikorrupsjon](#)
- ♦ [Menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter](#)
- ♦ [Bærekraft og samfunnsansvar i leverandørkjeden](#)
- ♦ [Klimautfordringen](#)
- ♦ [Våre medarbeidere](#)
- ♦ [Mangfold og likestilling](#)

FOKUSOMRÅDE
2016-2017

STRATEGI FOR BÆREKRAFT

Konsernet ferdigstilte i 2016 en ny bærekraftstrategi med hensikt å benytte denne som en verktøykasse til forretningsområdenes arbeid med kartlegging av risiko og muligheter i deres langsiktige strategiarbeid.

VÅR POSISJON

KONGSBERG arbeider i dag med avanserte teknologier og innehar nøkkelkompetanse innen flere relevante teknologiområder som kan brukes til å utvikle bærekraftige og innovative produkter for våre kunder. Konsernets utslipp av klimagassen CO₂

grunnet egen drift er beskjeden, og vi velger derfor å øke aktiviteter knyttet til innovasjon i kundesegmentet og bibeholde våre interne ambisjoner for å redusere de globale utslippene av klimagasser.

VÅRE UT- FORDRINGER

Konsernets arbeid med bærekraft og samfunnsansvar er en integrert del av konsernets øvrige strategiprosesser. Arbeidet tar utgangspunkt i de utfordringer jorden står overfor i forhold til endret klima som påvirker matproduksjon og vannforsyning, økt ekstremvær, knapphet på sentrale ressurser og problemstillinger knyttet til urbanisering.

Mulighetsperspektivet – Teknologisk innovasjon og høy kompetanse er sentrale i KONGSBERG og gir forretningsmuligheter i flere og nye kundemarkeder utover dagens etablerte segmenter. Dette er det viktigste perspektivet i vår nye bærekraftstrategi, "Teknologi for globale muligheter".

Risikoperspektivet – Klimaendringer og øvrige problemstillinger knyttet til megatrender gir oss utfordringer knyttet til egen drift. Målene og ambisjonene for å redusere egne utslipp av CO₂ vil fortsette å styre konsernet i en stadig mer bærekraftig retning.

HVA HAR VI OPPNÅDD?

Mulighetsperspektivet – Konsernet har i dag mange produkter i porteføljen som vi definerer under begrepet "bærekraftig innovasjon", se side 131-136. Innenfor områdene vi har kalt "Ocean Space" og "Smart Communities" ser vi for oss store

vekstmuligheter i kombinasjon med vår nye og økte satsing på digitalisering, robotisering og automatisering. Dette påvirker både forskjellige nye teknologier og nye forretningsmodeller.

Risikoperspektivet – Arbeidet med risikovurdering og utarbeidelse av langsiktige klimatiltak er igangsatt. Resultatet av dette arbeidet vil inngå i bærekraftstrategien.

VÅRE AMBISJONER

Strategien skal peke ut retningen både innen mulighetsperspektivet og risikoperspektivet. Vi har ambisjoner om å utnytte vår teknologiske kompetanse innenfor den

"grønne" omstillingen, og vi skal være et konsern som ivaretar vår "license to operate" på en ansvarlig og bærekraftig måte.

**FOKUSOMRÅDE
2016–2017**

FORRETNINGSETIKK

KONGSBERGs forretningsetiske retningslinjer uttrykker våre grunnholdninger og forteller hvordan vi skal opptre og forholde oss til kolleger, kunder og samfunnet generelt.

VÅR POSISJON

Våre forretningsetiske retningslinjer utgjør ryggraden i hvordan vi utøver vår virksomhet, og gjelder uansett hvor, når og hvem av våre ansatte som utøver virksomheten. De er kommunisert til og skal være forstått av

alle ansatte, og slik bidra til en sterk bedriftskultur som skal virke forebyggende mot at feil og misligheter kan oppstå. Godt innarbeidede verdier og etiske retningslinjer er et viktig element i vår risikostyring.

Oppdatering av våre forretningsetiske retningslinjer

Retningslinjene oppdateres i tråd med nasjonal og internasjonal utvikling og ble sist oppdatert i 2016.

VÅRE UT- FORDRINGER

Etisk atferd er grunnleggende for oss. Det er viktig for oss ikke å miste denne grunnleggende holdningen av syne. Dette er et tidkrevende og kontinuerlig arbeid.

Sanksjoner i 2016

Ingen selskaper i KONGSBERG Gruppen er sanksjonert på grunn av lovbrudd i 2016.

HVA HAR VI OPPNÅDD?

Varsling av kritikkverdige forhold

Konsernet har rutiner for varsling av brudd på de etiske retningslinjene. Medarbeidere har alltid rett til å varsle om kritikkverdige forhold, og plikt hvis det dreier seg om brudd på lover, regler og våre etiske retningslinjer. KONGSBERG tolererer ikke at vedkommende som varsler blir utsatt for negative reaksjoner.

Konsernet har to ombudsmenn som kan gi råd og motta varsler fra medarbeidere. Interne og eksterne henvendelser om etikk,

varsling etc, kan rettes til konsernets compliance officer ved mail til: ethics@kongsberg.com.

I 2016 har vi mottatt og behandlet fire henvendelser. Sakene omfatter arbeidsmiljø, mobbing og gjengjeldelse. Det er en web-basert varslingskanal for våre ansatte i USA og Canada. Web-adressen er <https://kongsberg.alertline.com/>. Fra 2017 vil vi åpne en global web-basert varslingskanal.

Intern opplæring

Alle våre medarbeidere gjennomfører et opplæringsprogram knyttet til konsernets forretningsetiske retningslinjer. Programmet oppdateres jevnlig, og består av e-læringskurs og klasseromskurs for nye medarbeidere og linjeledere. I tillegg er det videreutviklet et sammensatt opplæringsprogram i etikk, forretningsmessig atferd og spesialtemaer for eksponerte målgrupper.

VÅRE AMBISJONER

Våre forretningsetiske retningslinjer gjelder for konsernets styremedlemmer, ledere, medarbeidere, innleid personell, konsulenter, markedsrepresentanter (agenter), lobbyister

og andre som opptre på vegne av KONGSBERG. Vi legger vekt på at samtlige medarbeidere og konsernets styre skal ha en høy etisk standard i sitt arbeid. Konsernet

har utviklet egne etiske retningslinjer for sine leverandører.

FOKUSOMRÅDE
2016–2017

ANTIKORRUPSJON

“KONGSBERG tar forebygging av korrupsjon svært alvorlig. Vi har nulltoleranse for korrupsjon blant våre medarbeidere, konsulenter og forretningsforbindelser. Som et selskap med betydelige internasjonale aktiviteter har KONGSBERG implementert et omfattende antikorrupsjonsprogram, og høy etisk standard er en integrert del av vår virksomhet.”

Geir Håøy, konsernsjef

VÅR POSISJON

KONGSBERG har nulltoleranse for korrupsjon. Med det mener vi at vi aldri vil tillate å oppnå salg ved bruk av korrupsjon. Samtidig erkjenner vi at det å drive virksomhet i utsatte deler av verden kan innebære risiko for korrupsjon. Overfor våre forretningspartnere betyr nulltoleranse i praksis å kreve at eventuelle historiske forhold ryddes opp i, at man har implementert og etterlever et godkjent antikorrupsjonsprogram og at man

i ord og handling klart tar avstand fra korrupsjon. Vår holdning uttrykkes klart gjennom våre forretningsetiske retningslinjer, samt gjennom vår tilslutning til FNs Global Compact, OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper og medlemskapet i Transparency International. Konsernets styre og ledelse vier dette arbeidet stor oppmerksomhet.

VÅRE UT- FORDRINGER

Vi gjennomfører risikovurderinger i alle våre forretningsområder og tilrettelegger handlingsplaner for å redusere identifisert risiko.

KONGSBERG har virksomhet blant annet innen forsvarsindustri og olje- og gassindustri, som ifølge Transparency International er to av de sektorer internasjonalt som er mest eksponert for korrupsjon.

Vår virksomhet omfatter bruk av agenter og markedsrepresentanter. Bruk av tredjeparter er generelt kjent for å innebære

høy korrupsjonsrisiko, og vi legger derfor spesielt stor vekt på denne delen av vårt antikorrupsjonsprogram. Vi har utviklet og implementert et internt regelverk for inngåelse og oppfølging av avtaler med markedsrepresentanter. Regelverket omfatter vurderinger av markedsrepresentantens etiske standard og omdømme.

Videre vurderes risiko i forhold til bransje, land og selskap, og det er innarbeidet godkjenningprosedyre for og bruk av standardkontrakter, kontroll med betalinger, samt

oppfølging i avtaleperioden, inklusive opplæring og revisjoner.

I 2014 ble det tatt ut siktelse mot Kongsberg Gruppen ASA, Kongsberg Defence & Aerospace og en ansatt i Kongsberg Defence & Aerospace AS med påstand om grov korrupsjon i tilknytning til leveranser av kommunikasjonsutstyr til Romania i perioden 2003–2008. Siktelsene om korrupsjon ble frafalt i august 2016.

Antikorrupsjon fortsetter på neste side ▶

**FOKUSOMRÅDE
2016–2017**

Antikorrupsjon fortsetter

HVA HAR VI OPPNÅDD?

I 2016 har vi videreført opplæringsaktiviteter for våre ansatte på ulike nivåer, kurs for og revisjon av våre markedsrepresentanter (agenter), dialogmøter med forretningspartnere, og compliance-undersøkelser i forbindelse med oppkjøpsaktiviteter. Vi har videreutviklet vårt varslingsystem og vil fra 2017 ha en global web-basert varslingskanal. Gjennom de siste årene har vi videreutviklet etterlevelse (compliance-systemet) i konsernet, med stor vekt på at dette er et linjeansvar og en del av den daglige driften.

Vi gjennomfører jevnlig interne kontroller for å sikre at vi etterlever våre retningslinjer i forbindelse med bruk av markedsrepresentanter, herunder kontroll med betalinger. Antikorrupsjon er et område hvor vi har kontinuerlig fokus på forebygging, risikoreduserende tiltak og avdekking av eventuelle avvik.

I 2016 har vi revidert våre etiske retningslinjer og viderefører der det sterke fokuset på antikorrupsjon.

Vi har meldt oss inn i "Maritime Anti-Corruption Network" <http://www.maritime-acn.org> og "The International Forum on Business Ethical Conduct for the Aerospace and Defence Industry" <http://ifbec.info/> som begge er internasjonale medlemsorganisasjoner som samarbeider om etikk, integritet og antikorrupsjon.

VÅRE AMBISJONER

Vi bygger vårt arbeid på systematiske risikovurderinger, forebyggende aktiviteter, interne kontroller og rapportering. Vi vil fortsette å videreutvikle vårt opplæringsprogram, vår varslingskanal samt videreutvikle interne retningslinjer for undersøkelser (compliance due diligence) overfor alle våre forretningspartnere. Vi vil gjennomføre ekstern evaluering av vårt antikorrupsjonsprogram hvert tredje år.

Vi gjennomførte en evaluering i 2014 ved hjelp av et eksternt advokatfirma. Evalueringen viste at vi har et godt og robust antikorrupsjons program sett opp mot internasjonalt anerkjente lover og regler.

Evalueringen brukte blant annet UK Bribery Act's krav om "Adequate procedures" som referanse, og resultatet viste at vi tilfredsstilte dette kravet. I 2017 vil vi gjennomføre en ny evaluering og gap

analyse av vårt system opp mot den nye ISO standarden 37001 "Ledelsessystemer for antikorrupsjon" (Anti-bribery management systems). Vår ambisjon er å fortsette vårt proaktive arbeid for å sikre at vi er på et forsvarlig og høyt nivå, sett opp mot både nasjonal og internasjonal lovgivning, rammeverk og "best practice".

FOKUSOMRÅDE
2016–2017

MENNESKERETTIGHETER OG ARBEIDSTAKERRETTIGHETER

Konsernets internasjonale aktivitet eksponerer oss for problemstillinger knyttet til menneske- og arbeidstakerrettigheter, enten direkte gjennom egen virksomhet eller indirekte gjennom vår verdikjede.

VÅR POSISJON

KONGSBERG har sluttet seg til FN-initiativet Global Compact. Vi støtter og respekterer internasjonale menneske- og arbeidstakerrettigheter som fastslått i FNs menneskerettighetserklæring, FNs konvensjon om barns rettigheter, ILO-kjernekonvensjoner (International Labour Organization) og OECDs retningslinjer for multinasjonale foretak. KONGSBERG benytter Global Reporting Initiatives (GRI)

retningslinjer for frivillig rapportering av bærekraftig utvikling.

Bærekraft og samfunnsansvar skal integreres i konsernets strategiprosesser. Bærekraftig teknologisk innovasjon er et sentralt element for å bidra til å løse de store globale utfordringer jorden står overfor. For KONGSBERG betyr dette forretningsmuligheter i flere markeder sett i lys av vår brede teknologi- og kompetanseplattform.

Respekt og kontinuerlig forbedring er vesentlige elementer i vår tilnærming til menneske- og arbeidstakerrettigheter. Våre interessenter stiller krav til at vi skal drive vår forretningsvirksomhet på en bærekraftig måte og at vi skal utøve vårt samfunnsansvar i tråd med gjeldende forventninger i samfunnet. KONGSBERG trenger denne "licence to operate" for å utøve sin virksomhet.

VÅRE UT- FORDRINGER

KONGSBERGs internasjonalisering, både i form av etableringer av egen virksomhet og bruk av leverandører, øker år for år. Det

betyr at vi også må øke oppmerksomhet og kunnskap knyttet til håndtering av menneske- og arbeidstakerrettigheter.

HVA HAR VI OPPNÅDD?

Fra 2015 har vi gjennomført en systematisk evaluering av egne virksomheter knyttet opp mot menneske- og arbeidstakerrettigheter. Totalt for konsernet ble det ikke avdekket alvorlige brudd eller mangler. Noen mindre alvorlige tilfeller ble registrert, disse er fulgt opp og lukket i løpet av året.

Diskriminering – I 2016 har vi ingen rapporterte saker knyttet til diskriminering.

Barnearbeid og tvangsarbeid – Konsernets egen virksomhet er av en slik art at problemstillinger knyttet til barnearbeid og tvangsarbeid antas å være mindre relevant. Vi arbeider for å kartlegge situasjonen i verdikjeden. Det er ikke rapportert noen tilfeller knyttet til disse temaene.

Bruk av sikkerhetspersonell internasjonalt – Vi benytter sikkerhetspersonell i de områder vi anser det nødvendig. Så langt har dette vært av beskjedent omfang.

Urfolks rettigheter – Konsernet har ikke vært involvert i overtredelser som gjelder urfolks rettigheter.

Leverandører – Oppfølging av menneske- og arbeidstakerrettigheter i leverandørkjeden følger gjeldende interne prosedyrer. Egengerklæringer og revisjoner er viktige verktøy i dette arbeidet.

VÅRE AMBISJONER

Vi skal følge internasjonale standarder for menneske- og arbeidstakerrettigheter slik det er uttrykt i våre etiske retningslinjer og i

vår policy for bærekraft og samfunnsansvar. Videre skal vi utvikle våre egne prosesser og rutiner knyttet til oppfølgingen.

FOKUSOMRÅDE
2016–2017

BÆREKRAFT OG SAMFUNNSANSVAR I LEVERANDØRKJEDEN

Bærekraft og samfunnsansvar i leverandørkjeden omfatter leverandørenes forhold til etiske retningslinjer, menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, antikorupsjon og klima og miljø. Et systematisk og godt arbeid med samfunnsansvar i leverandørkjeden inngår i vår strategi for ansvarlig næringsvirksomhet. Dette medvirker til redusert risiko samt økt kvalitet i verdikjeden.

VÅR POSISJON

KONGSBERG benytter 3.911¹⁾ leverandører verden over, hvorav 2.086¹⁾ i Norge. Det betyr at vi er med på å sikre arbeidsplasser og bygge kompetanse, ikke bare der vi har egne aktiviteter, men også i betydelig grad

der vi benytter leverandører. Leverandørene er en viktig del av vår verdiskaping, samtidig som vi er viktige og i mange tilfelle helt avgjørende for deres verdiskaping. Dette forplikter. Vi tar i utgangspunktet ansvaret

for at hele verdikjeden knyttet til våre produkter tilfredsstillende våre krav knyttet til bærekraft og samfunnsansvar.

VÅRE UT- FORDRINGER

Vi jobber kontinuerlig med forbedringer ut i fra en risikobasert prioritering. Den største

utfordringen er å sikre at leverandørkjeden fra ledd 2 og nedover i kjeden tilfredsstillende

våre krav, samt å få en totaloversikt over risiko i leverandørkjeden.

HVA HAR VI OPPNÅDD?

Vi har utarbeidet prinsipper og styrings-systemer for hvordan vi ønsker at våre leverandører skal forholde seg til bærekraft og samfunnsansvar, og hvordan vi skal følge

opp dette. I 2016 har vi gjennomført 6 revisjoner hvor temaet kun har vært bærekraft og samfunnsansvar. I tillegg er det gjennomført et stort antall kvalitets-

revisjoner hvor bærekraft og samfunnsansvar er en mindre del av revisjonen.

VÅRE AMBISJONER

Et hovedprinsipp er at vi skal samarbeide med leverandørene for å søke kontinuerlig forbedring. Målet er at forhold som ikke holder de standarder vi ønsker, skal

bearbejdes og forbedres gjennom dialog. Videre skal vi sikre at vi har kontroll på risikoen.

De siste årene har rollen næringslivet kan, og må, spille i kampen mot menneskehandel, fått økt internasjonalt fokus. Flere land og internasjonale organisasjoner har vedtatt lovgivning, regelverk og/eller erklæringer som legger et klart ansvar på, og krever bestemte tiltak fra selskaper. På grunn av sin globale tilstedeværelse og kundebase er KONGSBERG underlagt disse kravene.

Menneskehandel defineres bredt og omfatter temaer som tvangsarbeid, gjeldsbinding, organisert prostitusjon og rekruttering gjennom vold eller bedrageri og mye mer.

KONGSBERG er opptatt av å gjøre sitt for å bekjempe menneskehandel. KONGSBERGs etiske retningslinjer stiller store forventninger til ansatte med hensyn til arbeidet mot menneskehandel. I tillegg har vi utarbeidet, og vil fortsette å utarbeide, interne retningslinjer og prosedyrer, opplæring av ansatte og planer for oppfølging i leverandørkjeden vår.

1. Antall leverandører hvor KONGSBERG er fakturert for over NOK 50.000 i 2016. Enkelte leverandører er talt to eller flere ganger da de er leverandører til to eller flere av våre forretningsområder. Tallene omfatter ikke alle leverandører som blir håndtert direkte fra våre internasjonale lokasjoner.

 FOKUSOMRÅDE
2016-2017

KLIMAUTFORDRINGEN

KONGSBERG jobber langsiktig med klimamålene om reduksjon av CO₂ utslipp. Selskapets utslipp er meget lave og vårt største bidrag til reduksjon av den global oppvarming er å levere nye innovative tjeneste- og produktløsninger til våre kunder. Vi ønsker å øke vår konkurransekraft ved bruk av vår nye klimastrategi “Teknologi for Globale utfordringer”.

VÅR POSISJON

Vi er et selskap med lave utslipp av klimagasser. Flyreiser og utslipp knyttet til frakt av varer utgjør ca. 70 prosent av våre

totale utslipp. Utslipp per årsverk er beregnet til 4,8 tonn CO₂. Det er derfor viktig at KONGSBERG har tydelig fokus på

kundeperspektivet når vi skal bidra til å løse verdens klimatrussel.

VÅRE UT- FORDRINGER

Store deler av våre utslipp er knyttet til flyreiser og frakt av varer. Vi har i stor utstrekning tatt i bruk digitale kommunikasjonsløsninger som erstatning for noe av reisevirksomheten vår. Våre målsettinger om utslippsreduksjon er i dag relative, det vil si at dersom vi vokser kan de faktiske

utslippene øke selv om vi oppnår våre mål på relativ utslippsreduksjon.

De store utfordringene og den største muligheten til å påvirke klimaet globalt for KONGSBERG er knyttet til våre kunders drift og operasjoner. Vi legger derfor stor vekt på teknologi knyttet til effektivisering

av vindparker som skaper grønn energi, effektive løsninger for skip som benytter havet som transportåre og til bærekraftig fiske og matproduksjon.

Ambisjon og mål justeres ved taktskifte i ny teknologi.

HVA HAR VI OPPNÅDD?

Konsernet har flere tjenester og produktområder som på forskjellige måter bidrar positivt i forhold til klimautfordringene, i tillegg er det definert flere nye områder for

innovasjon med betydelig potensial for bærekraftig vekst. Se omtale under kapittelet “Bærekraftig innovasjon”.

VÅRE AMBISJONER

KONGSBERG skal realisere sine langsiktige forretningsmål på en måte som i minst mulig grad bidrar til global oppvarming. Dette skal vi oppnå ved å:

- Arbeide for å finne nye innovative service/tjeneste- og produktløsninger som kan redusere våre kunders klimautslipp
- Arbeide for å redusere direkte og indirekte klimautslipp fra egen virksomhet
- Bruke miljøprofil som et av flere vurderingskriterier ved valg av leverandører

Vi skal jobbe systematisk med å redusere energiforbruk og utslipp av klimagasser med særskilt fokus på produkter, produksjonsprosesser, materialforbruk, energiforbruk, infrastruktur og effektiv kommunikasjon og transport.

Vi jobber langsiktig med våre mål for reduksjon av CO₂-utslipp for vår interne drift. Innen utgangen av 2020 skal våre utslipp være redusert med 20 prosent relativt i forhold til omsetning, med utgangspunkt i tallene per 31.12.15. Dette vil positivt

støtte opp under forpliktelsene i Parisavtalen. Nå skal ord omsettes til praksis og holdning skal bli til verdifull handling.

FOKUSOMRÅDE
2016-2017

VÅRE MEDARBEIDERE

KONGSBERG lever av den kunnskap og kompetanse våre medarbeidere besitter. Vi arbeider derfor systematisk for å gjøre KONGSBERG til en spennende, attraktiv og utviklende arbeidsplass. Det er viktig for oss å tiltrekke oss riktig kompetanse, benytte den optimalt og å sørge for at vi kontinuerlig utvikler våre medarbeidere.

LEDELSE I KONGSBERG

Ledelse i KONGSBERG handler om å skape verdier. Vi mener god ledelse er å oppnå resultater gjennom andre. Nøkkelen til suksess ligger i kombinasjonen av godt lederskap og dedikerte medarbeidere. Lederen skal utøve sitt lederskap basert på våre verdier, etiske retningslinjer og ledelsesprinsipper. Med bakgrunn i dette har vi implementert et ledelsesutviklingsprogram som skal bidra til å tydeliggjøre og

kvalitetssikre prosesser for målsetting, måloppfølging og evaluering.

Leadership@KONGSBERG er vår ledelsesplattform og er bygget opp rundt lederutvikling, talenthåndtering og målstyring. Denne plattformen omfatter samtlige av selskapets ledere og sikrer en enhetlig prosess for lederoppfølging og utvikling. Konsernet følger det overordnede prinsippet med forpliktelse på avtalte mål

gjennom en desentralisert styringsform. Våre ledere har tydelige mål og målavstemming med sin leder, inklusive evaluering av lederen. Vi har et bredt tilbud av lederutviklingsprogrammer både internt og eksternt. Vår ledelsesplattform omfatter også strukturerte prosesser for etterfølgerplanlegging og talentutvikling. Leadership@KONGSBERG skal bidra til å skape en kontinuerlig tilførsel av ledertalenter.

REKRUT- TERING OG UTVIKLING

En vesentlig forutsetning for å nå konsernets mål om vekst er vår evne til å tiltrekke oss og beholde kvalifiserte medarbeidere.

Hver enkelt virksomhet gjør ansettelse lokalt ved hjelp av lokale ledere og HR-ansvarlig. Utenfor Norge ansettes

vanligvis lokal arbeidskraft, med unntak av enkelte lederstillinger og stillinger som krever spesiell kompetanse.

Konsernet har et omfattende tilbud innenfor kompetanseutvikling gjennom en kombinasjon av interne og eksterne programmer og kurs.

Våre medarbeidere skal kunne bevege seg både horisontalt og vertikalt karrieremessig i konsernet.

FORHOLDET TIL MED- ARBEIDERE

For å sikre god kommunikasjon mellom konsernets ledelse og de ulike fagorganisasjonene er det etablert et eget konsernutvalg. Det gjennomføres regelmessige møter og ekstraordinære møter dersom dette anses nødvendig blant annet ift rask informasjon om enkeltsaker. Utvalget består av konsernsjef og sentrale ledere på konsern- og forretningsområdenivå, samt tillitsvalgte fra hvert av forretningsområdene.

Vi har tro på å involvere våre medarbeidere og deres representanter i utviklingen av selskapet.

KONGSBERG anerkjenner medarbeideres rett til organisasjonsfrihet og til å føre kollektive forhandlinger i tråd med ILO-konvensjonene. Skulle det være i konflikt med lokal lovgivning, vil lokal lovgivning ha forrang. Dersom lovgivning forbyr retten til organisering, vil det bli lagt til rette for alternative måter å sikre god dialog mellom ledelse og medarbeidere på.

I Norge foregår lønnsforhandlinger gjennom sentrale og lokale forhandlinger.

Annethvert år gjennomføres en global medarbeidertilfredshetsundersøkelse som gir selskapet en tilbakemelding på hvordan ansatte opplever arbeidsforhold og arbeidsmiljø.

Våre medarbeidere fortsetter på neste side ▶

FOKUSOMRÅDE
2016-2017

Våre medarbeidere fortsetter

HELSE, MILJØ OG SIKKERHET

Et grunnleggende prinsipp er at HMS-arbeidet skal være forebyggende. KONGSBERG har et mål om null skader og uhell i vår virksomhet.

Alle selskaper i konsernet skal arbeide systematisk med HMS for å sikre et godt arbeidsmiljø, hindre skader og ulykker og arbeide for et lavt sykefravær. Gjennom arbeidet skal vi skape en sunn HMS-kultur.

HMS-arbeidet er organisert gjennom formelle organer med representanter fra ledelse og ansatte.

I våre norske virksomheter har vi godt utbygde HMS-rutiner. Alle medarbeidere i Norge har tilgang til bedriftshelsetjeneste.

I våre utenlandske virksomheter følges dette i tråd med lokal praksis og lovgivning. I Norge er de formelle organene konsern-utvalg, samarbeidsutvalg, avdelingsutvalg og arbeidsmiljøutvalg. I tillegg opprettes det

midlertidige utvalg i forbindelse med spesielle prosjekter. I disse utvalgene er ledelsen og de ansatte representert.

HMS-arbeid internasjonalt bygger på vår globale HR-policy og på lover og forskrifter i det aktuelle landet. I de fleste land stilles det krav til at det utnevnes en HMS-ansvarlig som har ansvaret for at virksomheten følger lokale og nasjonale lover og forskrifter.

KONGSBERG tilpasser seg nasjonalt helsevesen og supplerer med egne bedriftsavtaler der det er nødvendig. Utestasjonerte medarbeidere, deres familier og reisende personell er spesielt tatt hånd om gjennom bedriftshelsetjenesten, seminarer om kulturforskjeller, samt utvidede forsikringsordninger.

Konsernet har etablert egne retningslinjer for å redusere risiko på reiser og der hvor ansatte oppholder seg over lengre tid. Reise

kan bli frarådet eller forbudt av politiske, økonomiske, miljømessige, sikkerhetsmessige eller helserelevante årsaker. I tillegg har vi rutiner for hvordan medarbeidere skal forholde seg når de er på forretningsreiser.

Konsernet har egne sikkerhetsråd som vurderer de ansattes reisesikkerhet verden over.

HMS-data samles inn fra alle selskaper i konsernet og rapporteres til konsernledelsen og deretter styret en gang i kvartalet. Rapportene sendes til myndigheter i samsvar med lovkrav i ulike land.

SYKE- FRAVÆR

Det arbeides systematisk med sykefraværsoppfølging, og vi ser at et godt arbeidsmiljø, interessante arbeidsoppgaver og gode

utviklingsmuligheter har positiv effekt på sykefraværet. Se detaljer [side 158](#).

SKADER

Skader og nestenulykker registreres og følges opp i den enkelte forretningsenhet og

rapporteres til konsernet hvert kvartal. Se detaljer [side 158](#).

LØNN

KONGSBERG skal lønne sine medarbeidere både etter oppnådde resultater og etter ønsket atferd. Vi skal være konkurransedyktige, men ikke lønnsledende. Begynnerlønn skal gjenspeile dette.

Med unntak av særskilte stillinger er alle ansatte i Norge direkte eller indirekte dekket av tariffavtaler. Lønn skal være tilpasset lokale markedsforhold i de områdene og land vi opererer i. All lønn skal tilfredsstillende kravet om minimum levelønn.

PENSJONS- ALDER

Våre medarbeidere i Norge kan pensjonere seg ved alder 67 år, og vi har en bedriftsfastsatt aldersgrense på 70 år.

FOKUSOMRÅDE
2016–2017

MANGFOLD OG LIKESTILLING

Vi mener mangfold er verdiskapende og gir økt konkurransekraft. Det gir større bredde i tankesett og i påvirkning til selskapets strategi og handling. Derfor jobber vi systematisk og målrettet med å rekruttere, utvikle og beholde personer med variasjon i alder, etnisitet og kjønn. Fokuset på mangfold må integreres i alle HR-prosesser, som profilering, rekruttering og ledelsesutvikling, samt i målinger og oppfølginger. Vi har hatt et spesielt fokus på likestilling i 2015 og 2016. Det vil også fortsette i 2017.

REKRUT- TERING

Vi må kontinuerlig jobbe med å være en attraktiv arbeidsgiver for å sikre tilgang på relevante kandidater. Vår ambisjon frem mot 2020 er å øke vår totale kvinneandel i

konsernet. Målet er at 25 prosent av alle rekrutteringer skal være en kvinne. For å nå dette målet må vi øke bevisstheten på dette i våre rekrutteringsprosesser.

SOMMER- JOBBS- PROGRAM

Kun 16 prosent av alle uteksaminerte studenter i realfag og teknologi er kvinner. Norske kvinner tar høyere utdanning, men i liten grad innen realfag og teknologi. Vi må øke andelen kvinner som studerer teknologifag.

Sommerjobbprogrammet er en viktig rekrutteringsarena for oss. Det er derfor viktig at vi har fokus på å få inn flere jenter, slik at seleksjonsbasen blir større. Vårt mål er at 30 prosent av sommerstudentene skal være jenter.

LEDERE OG LEDER- TALENTER

Det er et mål å få flere kvinner inn i lederstillinger. Målsettingen er at andel kvinner i lederposisjoner er lik kvinneandelen i selskapet generelt. Vi har derfor fokus på å identifisere og utvikle våre kvinnelige

talenter, og å motivere og inspirere til å ta mer ansvar. Noen av virkemidlene for å øke andelen kvinnelige ledere er å øke kvinneandelen på våre interne lederutviklingsprogram, intern mentorordning, rollemodeller,

og deltakelse på Kongsberg Female Forum og Female Future i regi av NHO.

ETTER- FØLGERE

For å øke andelen kvinner i ledende stillinger må vi ha fokus på, og være beviste dette i prosessen rundt identifisering av etter-

følgere. Hver fjerde etterfølgerkandidat på de fire øverste ledernivåene skal være kvinne.

KOMMUNIKASJON/ MÅLING

For å nå våre ambisjoner om økt kvinneandel jobber vi systematisk gjennom våre HR- og lederprosesser ved å øke bevisstheten i forhold til mangfold og likestilling. Dette også ved å foreta kvartalsvise målinger, som rapporteres inn til de styrende organer.

Vi jobber med å øke kunnskapen blant ledelse og ansatte om våre forpliktelser til å arbeide aktivt, målrettet og strategisk for å fremme mangfold og likestilling. Det er viktig med kontinuerlig fokus på temaet for å sikre måloppnåelse.

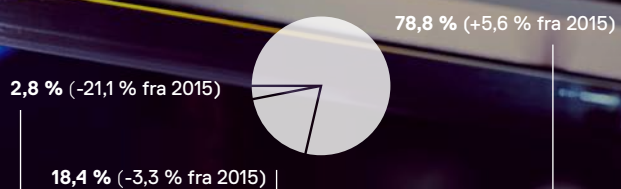
KLIMA OG MILJØ

Klima- og miljøregnskapet gir en oversikt over KONGSBERGs forbruk av energi, utslipp av klimagassen CO₂, avfallshåndtering og forbruk av vann. Regnskapet omfatter alle norske enheter, alle produksjonsenheter og større kontorer i utlandet.

KLIMA- OG MILJØREGNSKAP 2016

Konsernet har vedtatt et mål om å redusere utslipp av klimagassen CO₂ med 20 prosent relativt i forhold til omsetningen innen utgangen av 2020, med basis i tall per 31.12.15. I 2015 rapporterte vi for første gang CO₂-utslipp knyttet til transport av gods og varer betalt i Norge. CO₂-utslippet i 2015 var i underkant av 40.000 tonn med en solid reduksjon i 2016 til 33.500 tonn. Reduksjonen på nær 15 prosent skyldes primært lavere utslipp fra flyreiser og transport. Konsernet rapporterer til det internasjonale rammeverket “Carbon Disclosure Project” om forhold knyttet til klimaendringer og nivå på utslipp knyttet til klimagasser. Vårt mål om å høyne kvalitet og score på denne rapporteringen ga seg utslag i en bedring i score fra E for 2015 til B for 2016.

ENERGI-FORBRUK

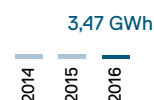

TOTALT
ENERGI-
FORBRUK
I 2016

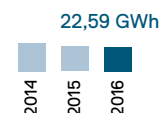
122,79 GWh

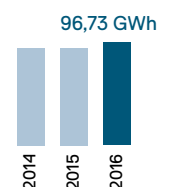
OLJE OG
GASS

VARMEGJENVINNING,
FJERNVARME OG
FJERNKJØLING

ELEKTRISITET

KONGSBERG benytter energi i form av elektrisitet, fjernvarme, fjernkjøling, gass og fyringsolje i sin virksomhet. Kongsberg Teknologipark produserer fjernvarme, fjernkjøling og trykkluft til bedrifter lokalisert i teknologiparkene i Kongsberg. Om lag halvparten av produsert energi leveres til andre bedrifter i teknologiparken. Fjernvarme og fjernkjøling produseres ved bruk av elektrisitet, fyringsolje, gass og varmegjenvinning. Effektiv teknologi gjør at det årlig tas ut

i størrelsesorden 20–25 GWh i form av varmegjenvinning ved anlegget til Kongsberg Teknologipark. For 2016 ble det gjenvunnet 22 GWh ved anlegget.

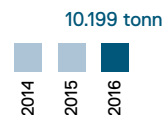
Grafer: Totalt energibruk for KONGSBERG. Tallene inkluderer elektrisitet, olje og gass, samt gjenvunnet energi benyttet av Kongsberg Teknologipark til produksjon av fjernvarme, fjernkjøling og trykkluft også levert til selskaper utenfor KONGSBERG.

UTSLIPP
AV CO₂

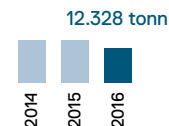
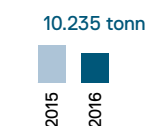
33.464 tonn

 TOTALT
UTSLIPP AV
CO₂ I 2016

 DIREKTE
UTSLIPP

 INDIREKTE
UTSLIPP

FLYREISER

 TRANSPORT
AV VARER OG
GODS

Utslipet av CO₂ fra KONGSBERG har blitt beregnet i henhold til anbefalingene i "Greenhouse Gas Protocol" som utgis av World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) og World Resources Institute (WRI).

Miljøregnskapet omfatter følgende kilder til utslipp av CO₂:

- **Direkte utslipp (Scope 1):** Utslipp fra bruk av fyringsolje og gass til oppvarming av bygg, samt fra produksjon av fjernvarme ved Kongsberg Teknologipark.
- **Indirekte utslipp fra elektrisitet (Scope 2):** Utslipp fra forbruk av elektrisitet samt fjernvarme eller fjernkjøling fra eksterne leverandører. CO₂-utslippsfaktorer benyttet for elektrisitet er lokasjonsbasert og i henhold til GHG Protocol Scope 2 Guidance ¹⁾.
- **Utslipp fra flyreiser og transport av gods og varer (Scope 3):** Utslipp fra flyreiser og utslipp knyttet til transport av gods og varer ²⁾.

1) **Kilde:** 2015-data fra Department for Environment Food & Rural Affairs, UK. <http://www.ukconversionfactorscarbonsmart.co.uk/>. For Norge er det benyttet en lokasjonsbasert faktor på 50t CO₂/GWh (denne utslippsfaktoren for Norge er benyttet også i tidligere rapporteringsår).

2) Rapportert CO₂-tall inkluderer import, eksport og innland, betalbart i Norge i 2016.

CO₂-utslipp knyttet til transport av varer og tjenester er redusert med 23 prosent fra 2015 til 2016. Transport av varer og gods utgjør ca. 30 prosent av våre totalt rapporterte utslipp.

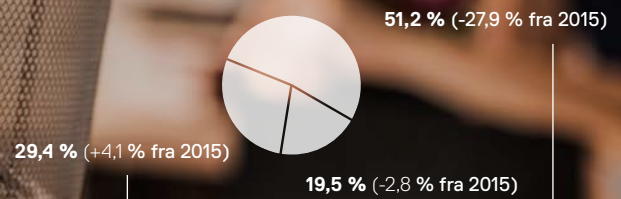
Utslipp knyttet til flyreiser i Norge ligger på et lavere nivå enn i 2015 og for flyreiser i utlandet ser vi også et noe lavere utslipp. Flyreiser utgjør fortsatt ca. 37 prosent av våre totalt rapporterte CO₂-utslipp. Flyreiser bestilt utenfor Norge er noe mangelfullt rapportert.

 CO₂-utslipp

Tonn ¹⁾	Endring siste år	2016	2015	2014
Scope 1 (Direkte utslipp)	-25,6 %	702	943	941
Olje og gass (forretningsområde)		605	682	723
Olje og gass (Kongsberg Teknologipark)		97	261	218
Scope 2 (Indirekte utslipp)	1,0 %	10 199	10 094	10 185
Elektrisitet (forretningsområde)		8 432	8 064	8 071
Elektrisitet (Kongsberg Teknologipark)		1 761	1 624	1 523
Fjernvarme fra ekstern leverandør		6	247	470
Fjernkjøling fra ekstern leverandør		0	159	121
Scope 3 (Andre utslipp)	-17,2 %	12 328	14 896	14 879
Flyreiser kjøpt i Norge		8 845	11 296	11 144
Flyreiser kjøpt i utlandet		3 483	3 600	3 735
Sum uten frakt		23 229	25 933	
Frakt av varer betalt i Norge		10 235	13 335	
Sum inkludert frakt	-14,8 %	33 464	39 268	26 006

Grafer: Utslipp av CO₂ (tonn) for KONGSBERG. Utslipp fra forbruk av fossile brensler til produksjon av fjernvarme levert av Kongsberg Teknologipark vises som direkte utslipp. Indirekte utslipp inkluderer forbruk av elektrisitet, fjernvarme og fjernkjøling fra ekstern leverandør i forretningsområdene, samt forbruk av elektrisitet til produksjon av fjernvarme og fjernkjøling i Kongsberg Teknologipark.

AVFALL

TOTALT
AVFALL
I 2016

1.986 tonn

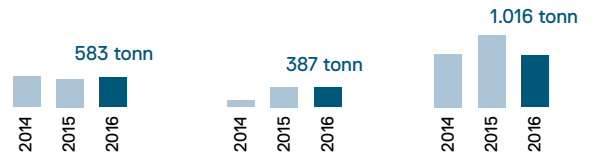
REST-
AVFALL

FARLIG
AVFALL

GJENVUNNET
AVFALL

KONGSBERG genererer avfall fra produksjon og fra kontorvirksomhet. Avfallsmengder inngår i KONGSBERGs interne miljørapportering der det rapporteres på generert avfall fordelt på avfallskategorier og avfall til gjenvinning fordelt på gjenvinningsfraksjoner.

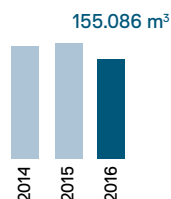
Den totale avfallsmengden for KONGSBERG i 2016 ble redusert med 16 prosent fra foregående år. Lavere gjenvunnet avfall skyldes i hovedsak avvikling av Kongsberg Oil & Gas Technologies' produksjonsfasiliteter i Drammen.

Grafer: Total avfallsproduksjon (tonn) i KONGSBERG.

VANN- FORBRUK

TOTALT
VANN-
FORBRUK
I 2016

155.086 m³

Rapportert vannforbruk viser en nedgang på 15 prosent fra 2015 til 2016. Vi antar at det fortsatt knytter seg noe usikkerhet til rapporteringen.

Vann er livsnerven for alt liv på jorden. Det er helt avgjørende for at økosystemene skal kunne opprettholdes og jordens miljø holdes i balanse. Samtidig er tilgang på rent vann en knapphet mange steder på jorden. Å skaffe rent vann er, og vil i økende grad bli, en av hovedutfordringene for en bærekraftig verdiskaping. I tillegg er vann i form av flom og mangel på vann i form av tørke et økende globalt problem. FNs World Water Development Report 3 peker på at det haster med å sette i verk tiltak dersom man skal unngå en global vannkrise. Befolkningsvekst, økt forbruk og klimaendringer er tre hovedårsaker til den alvorlige situasjonen.

MÅL OG RAPPORTERING

- ♦ [Mål og aktiviteter for bærekraft og samfunnsansvar](#)
- ♦ [Bærekraftige nøkkeltall](#)
- ♦ [Ekstern rapportering](#)
- ♦ [Global reporting initiative index \(GRI\)](#)
- ♦ [Revisjonsberetning 2016](#)

MÅL OG AKTIVITETER FOR BÆREKRAFT OG SAMFUNNSANSVAR

Konsernet prioriterer arbeidet med bærekraft og samfunnsansvar med stor ansvarlighet og interesse fra ledelsen og styret. De aktiviteter som har fått 😐 eller 😞 står fortsatt som et langsiktig mål med fokus på stegvis forbedring. Aktiviteter med 😊 er gjennomført i henhold til plan. Samtlige aktiviteter vil være prioriterte områder også i 2017.

	Hva sa vi – aktiviteter	Mål for 2016	Hva gjorde vi – status	
STATEGI FOR BÆREKRAFT	Ny strategi for bærekraft skal utarbeides i 2016	Ferdigstille ny strategi	Strategi "Teknologi for Globale utfordringer" er etablert og gjort tilgjengelig for bruk i KONGSBERG	😊
FNs MÅL FOR BÆREKRAFTIG UTVIKLING	FNs 17 nye bærekraftige mål	Vurdere KONGSBERGs tilnærming til FNs 17 nye bærekraftige mål	Alle FN-målene er vurdert opp mot vår forretningsdrift og strategier. Et utvalg av disse er valgt som fokusområde for videre arbeid	😊
ANTI-KORRUPSJON	Sikre et effektivt risikobasert antikorrupsjonsprogram	Videreføre kommunikasjon om en klar holdning mot korrupsjon i alle former	Klart budskap er kommunisert fra toppledelse og styret	😊
		Videreutvikle og vedlikeholde interne policyer og rutiner	Revidert forretningsetiske retningslinjer og underliggende styringsdokumenter	😊
		Gjennomføre risikoanalyser, interne kontroller og revisjoner for å bekrefte etterlevelse av lover, regler og interne rutiner. Implementere risikoreduserende tiltak ved behov	- Gjennomfører risikovurderinger i alle forretningsområder (minst) årlig som grunnlag for handlingsplaner - Gjennomført ekstern revisjon av etterlevelse av interne rutiner for bruk av markedsrepresentanter	😊
		Videreutvikle og gjennomføre kontinuerlig opplæring	Gjennomført e-læring for alle ansatte med klart budskap om null toleranse for korrupsjon	😊
		Videreutvikle gode samarbeidsformer med forretningspartnere og andre eksterne parter	- Gjennomført opplæringsprogram for utvalgte ansatte - Gjennomført møter med viktige forretningspartnere, som har ført til forsterkning av antikorrupsjonsprogrammene - Medlem av International Forum on Business Ethical Conduct for the Aerospace and Defense Industry (IFBEC) og Maritime Anti Corruption Network (MACN)	😊
MENNESKE- OG ARBEIDSTAKER-RETTIGHETER	Gjennomføre due diligence av alle større enheter og vurdere samlet konsernrisiko	- Vurdere kvaliteten på analysene gjennomført i Q1-2016 - Iverksette tiltak dersom behov	Første analyse ble gjennomført for forretningsområdene og konsernet totalt i 2015. Oppfølging av analysene er delvis gjennomført	😐

Fortsetter på neste side ►

Mål for 2016 fortsetter

	Hva sa vi – aktiviteter	Mål for 2016	Hva gjorde vi – status	
LEVERANDØRER	Følge opp årlige handlingsplaner utarbeidet av hvert enkelt forretningsområde	- Fokus på gjennomføring av planlagte revisjoner - Fokus på å utarbeide en tilfredsstillende totaloversikt over risikoen i porteføljen	Gjennomført ekstern revisjon for etterlevelse av interne regler og rutiner for oppfølging av leverandørkjeden	
KLIMASTRATEGI	Ny klimastrategi innarbeides i konsernets bærekraftstrategi - Mål for utslipp av CO₂ - Mål for rapportering i forhold til CDP (Carbon Disclosure Project)	- Utarbeide og kommunisere basisdata for den nye målperioden - Gjennomføre tiltak som gjør at vi oppnår A/B score for 2016-rapportering til CDP – blant annet risikoanalyse knyttet til klimaendringer	- Ny bærekraftstrategi er etablert og inneholder retningslinjer for klimamål. Planen følges og tiltak er identifisert for hvert forretningsområde - KONGSBERG hadde god fremgang på tiltak i regi av CDP. Vi oppnådde score B, som er et forbedret resultat fra tidligere år	
VÅRE MEDARBEIDERE	MANGFOLD Vi etterstreber en rik og mangfoldig sammensetning i organisasjonen. Det er nå et spesielt fokus på kvinneandel og kvinner inn i ledende stillinger	- Etablere målsettinger og prosesser for å sikre fokus på økt mangfold - Fokus på kvinnelige talenter gjennom lederutviklingsprogrammene våre - Fokus på rekruttering av kvinner	- Det er etablert konkrete målsettinger og disse blir fulgt opp kvartalsvis. Vi har gjennom året klart å øke andelen kvinner i forhold til de tiltakene vi har hatt fokus på - Økt bevisstgjøring i rekrutteringsprosessen på økt kvinneandel har ført til en forbedret andel kvinner blant nyansatte	
	HMS Sikre et godt arbeidsmiljø, hindre skader og ulykker og arbeide for et lavt sykefravær	- Videreføre et systematisk HMS-arbeid - Oppfølging av etablerte målsettinger - Opprettholde lavt sykefravær - Arbeide proaktivt for å hindre skader og ulykker	- Vi arbeider systematisk gjennom bl.a. etablering av handlingsplaner og gjennomføring av risikoanalyser - Kvartalsvis rapportering til styret og ledelse på målsatte KPI-indeks - Det lave sykefraværet er opprettholdt gjennom tett og god oppfølging mellom leder og ansatt - E-læring ble distribuert til alle ansatte i 2016, og i overkant av 80 prosent hadde gjennomført ved årsslutt.	
	VÅRE MEDARBEIDERE For å nå konsernets mål om vekst må vi tiltrekke, beholde og utvikle våre medarbeidere. Vi legger vekt på både faglig og personlig utvikling, og lederutvikling. Jobbtilfredshet og arbeidsforhold måles gjennom en global medarbeiderundersøkelse som gjennomføres hvert annet år	- Sikre at alle ansatte på alle nivåer og ulike disipliner har utviklings- og karriereplaner - Fokus på å videreutvikle Leadership@Kongsberg-prosessen og øke gjennomføringsgrad - Evaluere intern lederopplæring for å sikre at innholdet er i henhold til ambisjoner, behov, våre verdier og ledelsesprinsipper - Definere obligatorisk opplæring	- Leadership@Kongsberg-prosessen har blitt evaluert og videreutviklet gjennom året. Det er innført målinger på gjennomføringsgrad for å sikre ønsket utvikling - Innholdet i våre interne lederopplæringsprogrammer har blitt evaluert - Obligatorisk opplæring som gjelder for alle ansatte er identifisert og måles. Det vil bli en tettere oppfølging av de som ikke har gjennomført denne opplæringen i 2017	

Mål for 2017–2021

Målene for 2017 til 2021 vil være en videreføring av de fokusområder vi har hatt i 2016, i tillegg har vi satt noen nye mål knyttet til nye områder vi har hatt fokus på som en følge av vesentlighetsanalysen vi gjennomførte i 2015.

	Aktiviteter	Mål for 2017 – 1 år	Mål for 2019 – 3 år	Mål for 2021 – 5 år
STRATEGI FOR BÆREKRAFT	Implementere og operasjonalisere ny bærekraftstrategi "Teknologi for globale utfordringer"	• Bruke de nye retningslinjene aktivt i forretningsområdenes langsiktige strategiarbeid	• Følge opp tiltak og aksjoner knyttet til strategien • Evaluere og videreutvikle	• Følge opp tiltak og aksjoner knyttet til strategien • Evaluere og videreutvikle
FNs MÅL FOR BÆREKRAFTIG UTVIKLING	Samhandling med FNs 17 bærekraftige mål	• Synliggjøre relasjon mellom FNs mål og vår anvendelse av ny teknologi og vårt samfunnsengasjement	• Benytte FNs mål til et konkurransefortrinn i våre løsninger for produkter og tjenester	• Evaluere mål og resultater • Justere og videreutvikle aktiviteter mot de mest relevante FN-målene
FORRETNINGS-ETIKK	Tydighet i alle ledd om at vår forretningsvirksomhet skal utøves på en etisk forsvarlig måte	• Fortsette å kommunisere en klar og tydelig "Tone at the Top" til alle ledere på alle nivåer	• Videreføre klar og tydelig kommunikasjon • Revidere forretningsetiske retningslinjer	• Videreføre klar og tydelig kommunikasjon • Revidere forretningsetiske retningslinjer
ANTI-KORRUPSJON	Sikre et effektivt, risikobasert antikorrupsjonsprogram	• Gjennomføre ekstern gapanalyse opp mot ISO-standard for "Ledelses-systemer for antikorrupsjon" • Videreutvikle og vedlikeholde interne policyer og rutiner • Gjennomføre risikoanalyser, interne kontroller og revisjoner for å bekrefte etterlevelse av lover, regler og interne rutiner. Implementere risikoreducerende tiltak ved behov • Videreutvikle og gjennomføre kontinuerlig opplæring • Videreutvikle gode samarbeidsformer med forretningspartnere og andre eksterne parter	• Videreutvikle og vedlikeholde: • Kommunikasjon internt og eksternt av holdning mot korrupsjon • Policyer og rutiner • Risikoanalyser • Handlingsplaner • Rapportering • Opplæring • Samarbeid med eksterne parter	• Videreutvikle og vedlikeholde: • Kommunikasjon internt og eksternt av holdning mot korrupsjon • Policyer og rutiner • Risikoanalyser • Handlingsplaner • Rapportering • Opplæring • Samarbeid med eksterne parter • Ekstern evaluering av compliance og antikorrupsjonsprogrammet
		• Videreutvikle incentiver og KPI-er for etikk og integritet, samt interne regler og rutiner for reaksjoner og sanksjoner	• Kontinuerlig vedlikehold	• Kontinuerlig vedlikehold
MENNESKE- OG ARBEIDSTAKER-RETTIGHETER	Gjennomføre due diligence av alle større enheter og vurdere samlet konsernrisiko	• Hvert forretningsområde må kartlegge risikoområder og utarbeide revisjonsplan på dette grunnlaget • Iverksette tiltak dersom behov	• Evaluere og videreutvikle rutiner	• Evaluere og videreutvikle rutiner

Mål for 2017–2021 fortsetter på neste side ►

Mål for 2017–2021 fortsetter

	Aktiviteter	Mål for 2017 – 1 år	Mål for 2019 – 3 år	Mål for 2021 – 5 år
LEVERANDØRER	Følge opp årlige handlingsplaner utarbeidet av hvert enkelt forretningsområde	• Fokus på gjennomføring av planlagte revisjoner • Fokus på å utarbeide en tilfredsstillende totaloversikt over risikoen i porteføljen	• Evaluere og videreutvikle arbeidet med bærekraftig leverandørkjede	• Evaluere og videreutvikle arbeidet med bærekraftig leverandørkjede
KLIMASTRATEGI	Implementere klimastrategi i konsernets bærekraftstrategi. Etablere realistiske og gode ambisjoner • Etablere realistiske og bidragsytende mål for utslipp av CO₂ • Rapportering i forhold til CDP (Carbon Disclosure Project)	• Følge opp våre langsiktige mål for redusert CO₂-utslipp • Sanksjonere og operasjonalisere ambisjoner for måleperioden • Gjennomføre tiltak for å stabilisere våre prestasjoner på nivå B	• Følge opp og evaluere strategi og de mål som er satt	• Følge opp og evaluere strategi og de mål som er satt
MANGFOLD OG LIKESTILLING	Vi etterstreber en rik og mangfoldig sammensetning av alder, kompetanse, etnisitet og kjønn i organisasjonen. Det er nå et spesielt fokus på kvinneandel og kvinner inn i ledende stillinger	• Følge opp etablerte og nye målsetninger for å sikre økt mangfold. • Fokus på kvinnelige talenter gjennom lederutviklingsprogrammene våre • Fokus på rekruttering av kvinner • Øke andelen kvinnelige etterfølgerkandidater	• Evaluere og følge opp målsetninger og prosesser for å sikre økt mangfold og likestilling	• Evaluere og følge opp målsetninger og prosesser for å sikre økt mangfold og likestilling
VÅRE MEDARBEIDERE	HMS Sikre et godt arbeidsmiljø, hindre skader og ulykker og arbeide for et lavt sykefravær	• Videreføre et systematisk HMS-arbeid • Oppfølging av etablerte målsetninger • Opprettholde lavt sykefravær • Arbeide proaktivt for å hindre skader og ulykker	• Videreutvikle og forbedre etablerte rutiner og målsetninger	• Videreutvikle og forbedre etablerte rutiner og målsetninger
	VÅRE MEDARBEIDERE For å nå konsernets mål om vekst må vi tiltrekke, beholde og utvikle våre medarbeidere. Vi legger vekt på både faglig og personlig utvikling, og lederutvikling. Jobbtilfredshet og arbeidsforhold måles gjennom en global medarbeiderundersøkelse som gjennomføres hvert annet år	• Øke gjennomføringsgrad på medarbeidersamtaler • Definere obligatorisk opplæring • Lage tiltaksplaner på bakgrunn av gjennomført global medarbeiderundersøkelse • Oppfølging av våre mangfoldsmålsetninger • Alle ansatte skal ha minst en medarbeidersamtale i året. I 2017 skal vi måle og følge opp at dette blir gjennomført	• Evaluere og følge opp målsetninger og prosesser	• Evaluere og følge opp målsetninger og prosesser

BÆREKRAFTIGE NØKKELTALL

ØKONOMISK VERDISKAPING

NOK millioner	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Verdiskaping							
Lønninger til ansatte	4 649	4 725	4 537	4 304	3 894	3 515	3 172
Aksjeutbytte	450	510	1 110	630	450	450	450
Aksjeutbytte - % av overskudd (ny rapportering)	69 %						
Renter til långivere	63	24	30	43	37	35	41
Tilbakeholdt overskudd	201	245	(230)	595	854	980	1 050
Øvrige økonomiske nøkkeltall							
Kjøpte varer og tjenester	9 223	9 554	8 817	7 918	8 300	8 300	9 500
Økonomisk støtte mottatt fra myndigheter	35	18	21	14	16	17	29
Skattekostnad							
Norge	(40)	85	291	332	416	513	528
Øvrige Europa	17	9	27	11	14	17	18
Nord- og Sør-Amerika	48	49	50	55	32	24	26
Asia	53	46	37	21	43	24	25
Totalt	78	189	405	419	505	578	597

SOSIALE INVESTERINGER

NOK millioner	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Økonomisk støtte til organisasjoner og liknende	12,4	9,3	8,8	7,3	6,7	3,0	3,0

MEDARBEIDERE

	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Utdannelsesnivå							
Master %	29	28	28	29	28	26	28
– herav doktorgrader (PhD)	2	1	1	1	2		
Bachelor %	35	37	36	34	36	35	35
Teknikere %	12	15	14	14	14	14	11
Produksjonsarbeidere %	11	11	11	11	10	12	13
Øvrige %	13	10	11	11	12	12	13
Antall ansatte							
Antall ansatte totalt	7 159	7 688	7 726	7 493	7 259	6 681	5 681
Antall årsverk (ny rapportering)	7 027	7 571					
Antall heltidsansatte	6 963	7 364	7 470	7 171	7 003	6 393	5 442
Antall deltidsansatte	196	324	256	322	256	286	239
Alder							
Gjennomsnittsalder	42	41	41	41	40	42	42
Andel ansatte under 30 år i %	15	19	21	21	22	21	19
Andel ansatte mellom 30 og 50 år i %	58	56	55	56	55	55	57
Andel ansatte over 50 år i %	27	25	24	23	23	23	24
Kvinneandel							
Kvinner i % av antall ansatte	21,2	21,0	20,9	21,4	21,2	20,9	19,5
Kvinner i ledende stillinger i % av totale lederstillinger	19	18	18	21	19	14	13
Aksjeeiervalgte kvinner i styret i %	40	40	40	40	40	40	40
Turnover							
Turnover (ansatte som har sluttet)	477	430	516	587	459	424	346
Turnover i %	6,7	5,6	6,7	7,8	6,3	6,4	6,1
– Menn	6,0	4,2	5,5	5,9	5,2	4,4	4,9
– Turnover menn av totalt antall menn	7,6	5,4	6,9	-	-	-	-
– Kvinner	0,7	1,4	1,2	1,9	1,1	2,0	1,2
– Turnover kvinner av totalt antall kvinner	3,3	6,4	5,8	-	-	-	-

HELSE OG SIKKERHET

	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Sykefravær i % av antall disponible timer	2,5	2,6	2,6	2,5	2,4	2,2	2,5
Sykefravær for de norske selskapene	2,8	2,8	3,0	3,1	2,8	2,8	
Antall rapporterte skader/millioner timer (H2-verdi)	3,5	4,1	4,7	3,7	1,5	1,7	6,3
Antall fraværsdager/millioner timer (F-verdi)	32,0	14,2	45,3	15,6	13,6	1,1	22,3
Totalt antall skader hos medarbeidere	176	196	240	86	54		
Totalt antall nestenulykker hos medarbeidere	183	140	140	158	78		
Registrerte yrkessykdommer	0	0	0	0	0		
Registrerte arbeidsrelaterte dødsfall	0	0	0	0	0		

KLIMA OG MILJØ

	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
CO₂-utslipp (tonn)							
CO ₂ -utslipp eks utslipp varer og gods (tonn) ^{1) 2)}	23 229	25 933	26 006	25 294	19 579	22 747	20 005
CO ₂ -utslipp fra transport av varer og gods	10 235	13 335					
Sum CO₂-utslipp	33 464	39 268					
CO ₂ -utslipp i forhold til omsetning (tonn/MNOK)	2,1	2,4					
CO ₂ -utslipp i forhold til årsverk(tonn/årsverk)	4,8	5,3					
Energibruk							
Elektrisk kraft (MWh) ¹⁾	96 734	91 582	91 340	94 802	79 218	77 625	66 256
Gass/olje (MWh)	3 471	4 400	4 123	4 601	6 092	13 257	12 968
Gjenvinning, fjernvarme og fjernkjøling (MWh) ³⁾	22 591	23 366	26 733	20 342	20 844	20 041	23 903
Energiforbruk (MWh) per ansatt	17,2	15,5	15,8	16,0	14,6	16,6	18,2
Energiforbruk (MWh / NOK millioner)	7,7	7,0	7,4	7,3	6,8	7,3	6,7
Avfall (tonn)							
Avfall til gjenvinning	1 016	1 410	1 048	1 100	1 100	1 191	1 330
Restavfall	583	560	604	550	200	131	265
Farlig avfall	387	398	136	285	484	300	177
Vann (m³)							
Vannforbruk (prosess- og sanitærvann)	155 086	180 741	176 743	115 968			

1) Inkluderer utslipp fra flyreiser.

2) Store deler av flyreiser bestilt fra våre internasjonale lokasjoner er med i CO₂-regnskapet for 2013, det utgjør en vesentlig del av økningen fra 2012 til 2013.

3) Energigjenvinning ved Kongsberg Teknologipark samt innkjøpt fjernvarme og fjernkjøling fra eksterne.

Endring i beregningsmåte fra 2014 gjør at tall for 2014 og 2015 ikke er direkte sammenlignbare med tidligere år.

Miljøvennlig bygg
 på 40.000 m² i Pocasset,
 Massachusetts.

EKSTERN RAPPORTERING

KONGSBERG rapporterer også til forskjellige eksterne organisasjoner. Dette gjør vi for å sikre at informasjonen vi gir er strukturert, åpen og relevant i forhold til internasjonale retningslinjer for bærekraftig rapportering.

Global Reporting Initiative (GRI)

GRI er et frivillig internasjonalt rammeverk for hvordan selskaper skal rapportere om sitt arbeid med samfunnsansvar og sin visjon og strategi for en bærekraftig utvikling. KONGSBERG har rapportert i henhold til GRIs retningslinjer siden 2004.

FNs Global Compact

Global Compact er FNs initiativ for samarbeid med næringslivet om en bærekraftig utvikling. Initiativet ble i sin tid tatt av daværende generalsekretær Kofi Annan i 1999. Prinsippene omfatter ti punkter knyttet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø og antikorrupsjon. KONGSBERG sluttet seg til initiativet i 2006.

Carbon Disclosure Project (CDP)

CDP er et internasjonalt rammeverk som oppfordrer selskaper til å måle og rapportere eksternt om selskapets strategi knyttet til klimaendringer og å offentliggjøre selskapets utslippsnivå av klimagasser. KONGSBERG har rapportert til CDP siden 2011.

GLOBAL COMPACT

Tema	GC Prinsipper	Referanser 2016, side
MENNESKE-RETTIGHETER	Prinsipp 1	Støtte og respektere internasjonalt anerkjente menneskerettigheter
	Prinsipp 2	Sikre at selskapet ikke medvirker til brudd på menneskerettigheter
ARBEIDSTAKER-RETTIGHETER	Prinsipp 3	Anerkjenne organisasjonsfrihet og retten til å føre kollektive forhandlinger
	Prinsipp 4	Avskaffe alle former for tvangsarbeid
	Prinsipp 5	Avskaffe barnearbeid
	Prinsipp 6	Avskaffe diskriminering i arbeids- og yrkesliv
MILJØ	Prinsipp 7	Bruke føre-var-prinsippet i miljøspørsmål
	Prinsipp 8	Ta initiativ til å fremme større miljøansvar
	Prinsipp 9	Oppfordre til utvikling og bruk av miljøvennlig teknologi
ANTIKORRUPSJON	Prinsipp 10	Bekjempe alle former for korrupsjon, inkludert utpressing og bestikkelser

GLOBAL REPORTING INITIATIVE INDEX (GRI)

KONGSBERGs rapportering om bærekraft og samfunnsansvar er basert på Global Reporting Initiative (GRI) Sustainability Reporting Guidelines, versjon G4. Vi mener at vår rapportering i all hovedsak er i samsvar med GRIs rapporteringsprinsipper og at rapporteringen tilfredsstiller nivå Core i henhold til retningslinjene.

På de neste sidene gjengir vi de GRI-indikatorene vi har rapportert på med henvisning til hvor i rapporten temaene er omtalt, enten disse er helt eller delvis besvart i forhold til GRI. For full beskrivelse av de enkelte indikatorene, henvises til GRIs hjemmesider, www.globalreporting.org.

Vi har engasjert Deloitte AS til å gjennomføre en uavhengig attestasjon av selskapets rapportering om bærekraft og

samfunnsansvar etter GRI G4. Attestasjonen er basert på revisjonsstandard ISAE 3000 "Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon", utgitt av International Auditing and Assurance Standards Board, og som avgis med en moderat grad av sikkerhet. Revisors uttalelse er gjengitt på side 166.

Indikator

Referanse og/eller svar

STRATEGI OG ANALYSE

G4-1	Erklæring fra selskapets øverste leder	13, 119–120

SELSKAPETS PROFIL

G4-3	Navn på selskapet	Kongsberg Gruppen ASA
G4-4	Viktige merkevarer, produkter og/eller tjenester	3, 15–24
G4-5	Selskapets hovedkontor	36, 121
G4-6	Land hvor selskapet opererer	4
G4-7	Selskapsform og eierstruktur	4, 36, 72
G4-8	Markeder, sektorer, geografiske områder og kundegrupper	3, 15–24
G4-9	Selskapets størrelse (ansatte, operasjoner, omsetning, kapitalisering, produkter og tjenester)	7–9, 15–24, 31–33, 158
G4-10	Selskapets størrelse (ansatte per kontrakt og kjønn, geografi etc.)	158
G4-11	Selskapets størrelse (ansatte omfattet av kollektive tariffavtaler)	146
G4-12	Selskapets leverandørkjede	143
G4-13	Vesentlige endringer i størrelse, struktur, eierskap eller leverandørkjede	10–11, 15–16, 115
G4-14	Tilnærming og bruk av "føre-var-prinsippet"	138, 160
G4-15	Eksterne prinsipper og initiativ som støttes	4, 104, 115–116, 140, 147, 160
G4-16	Medlemskap i organisasjoner	4, 115–116, 140–141, 160

Indikator Referanse og/eller svar

IDENTIFISERTE VESENTLIG ASPEKTER OG AVGRENSNINGER

G4-17	Selskapets driftsstruktur	3–4 , 15–18
G4-18	Prosess for å definere rapportens innhold	115–118
G4-19	Prosess for å definere innhold av rapport - vesentlige aspekter	115–118
G4-20	Avgrensning av rapporten - egen organisasjon	115–118 , 148
G4-21	Avgrensning av rapporten - utenfor egen organisasjon	115–118
G4-22	Effekten av endringer i forhold til tidligere rapportert informasjon	115
G4-23	Vesentlige endringer i avgrensninger og vesentlige aspekter i forhold til tidligere rapporter	115

INTERESSENT-ENGASJEMENT

G4-24	Oversikt over interessentgrupper	115–118
G4-25	Utvelgelse av interessentgrupper	115–118
G4-26	Interaksjon med interessentgrupper	115–118 , 126–127 , 133–135 , 136 , 143 , 145
G4-27	Temaer fremmet av interessentgrupper	117–118

RAPPORTERINGS-PROFIL

G4-28	Rapporteringsperiode	2016
G4-29	Forrige rapport	KONGSBERG Årsrapport og Bærekraftrapport 2015
G4-30	Rapporteringscyklus	Årlig
G4-31	Kontakt for spørsmål til rapporten	165
G4-32	"In accordance"-nivå, GRI-tabell og referanse til uttalelse fra ekstern attestasjon av rapporten	116 , 161–165 , 166
G4-33	Praksis for ekstern verifisering	166

STYRING

G4-34	Foretaksstyring - struktur og sammensetning	28 , 101–113

ETIKK OG INTEGRITET

G4-56	Verdier, prinsipper, standarder og normer, f.eks. etiske retningslinjer	5–6 , 26–27 , 139–141

SPESIFIKK INFORMASJON

KATEGORI: ØKONOMI

Aspekt: Økonomisk prestasjon

G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	28 , 101 , 104–113 , 117–120 , 129–130 , 138
G4-EC1	Økonomisk verdiskaping og fordeling	31–35 , 121–125 , 157
G4-EC2	Økonomiske virkninger, risikoer og muligheter i forbindelse med klimaendringer	132–134 , 144
G4-EC3	Pensjons- og forsikringsordninger	Note 11 (s. 51 KOG Konsern), Note 5 (s. 87 KOG ASA)
G4-EC4	Økonomisk støtte fra myndigheter	157

Indikator		Referanse og/eller svar
	KATEGORI: MILJØ	
	Aspekt: Energi	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 129, 138
G4-EN3	Direkte energiforbruk	149, 159
G4-EN4	Indirekte energiforbruk	149, 159
G4-EN5	Relativt energiforbruk	159
G4-EN6	Redusert energiforbruk som skyldes konkrete tiltak	149
G4-EN7	Redusert energiforbruk i produkter og tjenester	133, 144
	Aspekt: Vann	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 129, 138
G4-EN8	Vannforbruk per type vannkilde	151, 159
	Aspekt: Utslipp til luft	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 129, 138, 144, 154, 156
G4-EN15	Direkte utslipp av klimagasser (GHG) (Scope 1)	150, 159
G4-EN16	Indirekte utslipp av klimagasser (GHG) (Scope 2)	150, 159
G4-EN17	Andre indirekte utslipp av klimagasser (GHG) (Scope 3)	150, 159
G4-EN18	Relativt utslipp av klimagasser (GHG)	159
	Aspekt: Utslipp til vann og avfall	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 129, 138
G4-EN22	Utslipp til vann (etter kvalitet og destinasjon)	151, 159
G4-EN23	Avfallsmengder og disponering av avfall	151, 159
G4-EN24	Uhellsutslipp	Ingen registrerte vesentlige uhellsutslipp i 2016
	Aspekt: Etterlevelse	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 129, 138
G4-EN29	Bøter og totalt antall ikke-økonomiske sanksjoner for brudd på miljølover og -forskrifter	Ingen registrerte saker i 2016
	Aspekt: Transport	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 129, 138
G4-EN30	Miljøpåvirkning fra transport av produkter, varer og materialer som brukes i virksomheten, inkludert ansattes reisevirksomhet	150, 159
	Aspekt: Miljøforhold hos leverandør	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 129, 138, 143, 154, 156
G4-EN32	Prosentandel av nye leverandører vurdert i forhold til miljøkriterier	143. Alle nye leverandører evalueres for miljø som del av innkjøpsprosessen.
G4-EN33	Vesentlige aktuelle og potensielle negative miljøpåvirkninger i leverandørkjeden	143
	KATEGORI: SOSIALT	
	UNDERKATEGORI: ARBEIDSTAKERFORHOLD	
	Aspekt: Sysselsetting	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 129, 138–139, 142, 145–147, 153–156
G4-LA1	Nyansettelser og turnover	158
	Aspekt: Samarbeid mellom ledelse og ansatte	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 129, 138–139, 142, 145–147, 153–156
G4-LA4	Korteste varslingsperioder til de ansatte i forkant av operasjonelle endringer hvor de berøres	Følger nasjonale regler i de land vi opererer

Indikator		Referanse og/eller svar
	Aspekt: Helse og sikkerhet	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	27 , 117–120 , 129 , 138–139 , 145–147 , 154 , 156
G4-LA5	Andel ansatte representert i ulike former for helse- og sikkerhetsutvalg	145–146
G4-LA6	Dødsfall, skader, yrkesrelaterede sykdommer, tapte arbeidsdager, fravær, og antall arbeidsrelaterede dødsfall	158
G4-LA7	Ansatte med høy forekomst eller høy risiko for sykdom relatert til deres yrke	145–146
G4-LA8	Helse- og sikkerhetsforhold som dekkes av avtaler med fagbevegelsen	145–146
	Aspekt: Opplæring og trening	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	28 , 117–120 , 129 , 138–139 , 145 , 147 , 154 , 156
G4-LA10	Kompetansestyring og livslang læring	145 , 147 , 154 , 156
	Aspekt: Mangfold og likestilling	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	28 , 117–120 , 129 , 138–139 , 147
G4-LA12	Mangfold i styrende organer og ansattkategorier i henhold til kjønn, alder og andre indikatorer knyttet til mangfold	28 , 158
	Aspekt: Arbeidstakerforhold hos leverandører	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120 , 129 , 138–139 , 143 , 154 , 156
G4-LA14	Andel av nye leverandører vurdert i forhold til arbeidstakerforhold	143 Alle nye leverandører evalueres for arbeidstakerrettigheter som del av innkjøpsprosessen.
G4-LA15	Vesentlige aktuelle og potensielle negative arbeidstakerforhold i leverandørkjeden og tilhørende tiltak	143
	UNDERKATEGORI: MENNESKERETTIGHETER	
	Aspekt: Ikke-diskriminering	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120 , 129 , 138–143
G4-HR3	Antall saker knyttet til diskriminering og gjennomførte tiltak	142
	Aspekt: Organisasjonsfrihet og kollektive lønnsforhandlinger	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120 , 129 , 138–143
G4-HR4	Risikovurdering i egen virksomhet og i leverandørkjeden knyttet til organisasjonsfrihet og kollektive lønnsforhandlinger	Ingen registrerte hendelser i 2016
	Aspekt: Barnearbeid	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120 , 129 , 138–143
G4-HR5	Risikovurdering i egen virksomhet og i leverandørkjeden knyttet til barnearbeid	142
	Aspekt: Tvangsarbeid	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120 , 129 , 138–143
G4-HR6	Risikovurdering i egen virksomhet og i leverandørkjeden knyttet til tvangsarbeid	142
	Aspekt: Sikkerhetspraksis	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120 , 129 , 138–143
G4-HR7	Andel av sikkerhetspersonell med opplæring i selskapets retningslinjer for menneskerettigheter	142
	Aspekt: Urfolks rettigheter	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120 , 129 , 138–143
G4-HR8	Antall saker og tiltak knyttet til brudd på urfolkrettigheter	142
	Aspekt: Vurderinger av menneskerettigheter	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120 , 129 , 138–143 , 153 , 155
G4-HR9	Antall og andel av enheter i selskapet som har vært vurdert i forhold til menneskerettigheter eller konsekvensutredninger	142 , 153 , 155

Indikator		Referanse og/eller svar
	Aspekt: Menneskerettigheter i leverandørkjeden	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 129, 138, 143, 154, 156
G4-HR10	Andel nye leverandører vurdert i forhold til menneskerettigheter	143. Alle nye leverandører evalueres for menneskerettigheter som del av innkjøpsprosessen.
G4-HR11	Vesentlige aktuelle og potensielle negative menneskerettighetsforhold i leverandørkjeden og gjennomførte tiltak	143
	UNDERKATEGORI: SAMFUNN	
	Aspekt: Antikorrupsjon	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	27, 117–120, 129, 138–141, 153, 155
G4-SO3	Antall og andel forretningsenheter risikovurdert i forhold til korrupsjon	140–141, 153
G4-SO4	Kommunikasjon og opplæring i selskapets retningslinjer for antikorrupsjon	140–141, 153
G4-SO5	Bekreftede hendelser av korrupsjon og tiltak gjennomført	25, 139
	Aspekt: Public policy	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 126, 129, 138–139
G4-SO6	Økonomiske bidrag til politiske partier etter land og mottaker	Våre etiske retningslinjer forbyr støtte til politiske partier
	Aspekt: Konkurranshemmende atferd	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 126, 129, 138–139
G4-SO7	Antall rettslige saker knyttet til konkurransehindrende atferd, antitrust- og monopolpraksis	139
	Aspekt: Etterlevelse	
G4-DMA	Beskrivelse av ledelsespraksis	117–120, 126, 129, 138–139
G4-SO8	Bøter og ikke-monetære sanksjoner for brudd på lover og reguleringer	139

BÆREKRAFT OG SAMFUNNSANSVAR KONTAKT

Lene Svenne

Corporate Compliance Officer

Mobil: (+47) 95 03 99 18

E-mail: lene.svenne@kongsberg.com

REVISJONSBERETNING

Deloitte.

Deloitte AS
Dronning Eufemias gate 14
Postboks 221 Sentrum
NO-0103 Oslo
Norway

Tel: +47 23 27 90 00
Fax: +47 23 27 90 01
www.deloitte.no

Til ledelsen i Kongsberg Gruppen ASA

REVISORS UTTALELSE TIL KONGSBERG – BÆREKRAFTRAPPORT 2016

Vi har på oppdrag fra ledelsen i Kongsberg Gruppen utført kontroller knyttet til informasjon presentert i KONGSBERG – Bærekraftrapport 2016 ("Rapporten"), presentert på sidene 114 – 166 i KONGSBERG – Årsrapport og Bærekraftrapport 2016. Rapporten er avgitt av selskapets ledelse. Vår oppgave er å uttrykke våre konklusjoner basert på vårt arbeid.

Vi har basert vårt arbeid på revisjonsstandard ISAE 3000 "Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisjonskontroll av historisk finansiell informasjon", utgitt av International Auditing and Assurance Standards Board. Formål og omfang av vårt arbeid er avtalt med selskapets ledelse og omfatter de forhold som vi har konkludert på nedenfor.

Basert på vurdering av vesentlighet og risiko, har vårt arbeid omfattet analyser og stikkprøvemessig gjennomgang av underliggende dokumentasjon. Vi har utført intervjuer med ansvarlige for oppfølging av bærekraftrelaterte forhold på konsernnivå. I tillegg er det gjennomført kontroll av underlag for data rapportert fra enhetene KPS Johnstown (USA), KM Bekkajordet (Norge) og KM Seatex (Norge).

Vi har utført det arbeid vi mener har vært nødvendig for å avgi vår uttalelse med moderat grad av sikkerhet. Ved slik kontroll oppnås lavere sikkerhet enn om vi hadde utført arbeid av samme omfang som ved en revisjon.

Konklusjon

Vi har gjennom vårt arbeid ikke fått kjennskap til forhold som gir oss grunn til ikke å anta at:

- Kongsberg Gruppen har etablert rutiner for innsamling, sammenstilling og kvalitetskontroll av informasjon for 2016 til bruk i Rapporten, som beskrevet på sidene 115 – 116. Informasjon presentert for 2016 er i samsvar med data fremkommet som et resultat av disse rutinene og er tilfredsstillende presentert i Rapporten.
- Rapportering av data for 2016 fra de enhetene som er nevnt ovenfor, er gjort i henhold til rutinene referert ovenfor og data rapportert er i samsvar med underliggende dokumentasjon forelagt oss.
- Presentasjon om måloppnåelse, presentert på sidene 153 - 154, reflekterer på en tilfredsstillende måte i hvilken grad Kongsberg Gruppen har nådd de mål som var satt for 2016.
- Rapporten tilfredsstiller kravene til innhold i redegjørelse om samfunnsansvar gitt i Regnskapslovens § 3-3c, første ledd.
- Kongsberg Gruppens praksis for rapportering om samfunnsansvar samsvarer i all hovedsak med Global Reporting Initiative (GRI) Sustainability Reporting Guidelines (versjon G4) sine rapporteringsprinsipper og rapporteringen tilfredsstiller nivå Core i henhold til GRIs retningslinjer. GRI-tabellen presentert på sidene 161 – 165 reflekterer på en hensiktsmessig måte hvor informasjon relevant for elementer og indikatorer i GRI er presentert. Kongsberg Gruppens rapportering i forhold til UN Global Compact er i samsvar med beskrivelsen på sidene 115 – 116 og tabellen med UN Global Compact prinsippene, presentert på side 160, reflekterer på en hensiktsmessig måte hvor relevant informasjon for de enkelte prinsippene finnes i Rapporten.

Oslo, 8. mars 2017
Deloitte AS

Eivind Skaug
statsautorisert revisor

Frank Dahl
Deloitte Sustainability

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, a UK private company limited by guarantee ("DTTL"), its network of member firms, and their related entities. DTTL and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL (also referred to as "Deloitte Global") does not provide services to clients. Please see www.deloitte.no for a more detailed description of DTTL and its member firms.

Registrert i Foretaksregisteret Medlemmer av Den norske Revisorforening Organisasjonsnummer: 980 211 282

© Deloitte AS

WORLD CLASS – THROUGH PEOPLE, TECHNOLOGY AND DEDICATION

Design: Kikkut Kommunikasjon

Bilder: KONGSBERG, Einar Aslaksen, Killiam Munch, Fred Jonny, ESA-P.Carril, Glogerfestilvalen